

národní
úložiště
šedé
literatury

Analýza společenského a hospodářského vývoje ČR

Kamenický, Jiří; Súkupová, Karolína
2017

Dostupný z <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-373272>

Dílo je chráněno podle autorského zákona č. 121/2000 Sb.

Tento dokument byl stažen z Národního úložiště šedé literatury (NUŠL).

Datum stažení: 26.04.2024

Další dokumenty můžete najít prostřednictvím vyhledávacího rozhraní nusl.cz .

ANALÝZA SPOLEČENSKÉHO A HOSPODÁŘSKÉHO VÝVOJE ČR

Souhrnná data o České republice

Praha, 15. 9. 2017

Kód publikace: 320299-17

Č. j.: 01-2113/2017

Zpracoval: Odbor Kancelář předsedkyně, Oddělení svodných analýz

Ředitel odboru: Egor Sidorov, Ph.D.

Autorský tým: Bc. Jiří Kamenický, Mgr. Karolína Sůkupová

Kontaktní osoba: Bc. Jiří Kamenický

e-mail: jiri.kamenicky@czso.cz tel: 274 052 254

Zajímají Vás nejnovější údaje o inflaci, HDP, obyvatelstvu, průměrných mzdách a mnohé další? Najdete je na stránkách ČSÚ na internetu: www.czso.cz

KONTAKTY V ÚSTŘEDÍ

Český statistický úřad | Na padesátém 81, 100 82 Praha 10, tel.: 274 051 111 | www.czso.cz

Oddělení informačních služeb | tel.: 274 052 304, 274 052 451 | e-mail: infoservis@czso.cz

Prodejna publikací ČSÚ | tel.: 274 052 361 | e-mail: prodejna@czso.cz

Evropská data (ESDS), mezinárodní srovnání | tel.: 274 052 347, 274 052 757 | e-mail: esds@czso.cz

Ústřední statistická knihovna | tel.: 274 052 361 | e-mail: knihovna@czso.cz

INFORMAČNÍ SLUŽBY V REGIONECH

Hl. m. Praha | Na padesátém 81, 100 82 Praha 10, tel.: 274 052 673, 274 054 223
e-mail: infoservispraha@czso.cz | www.praha.czso.cz

Středočeský kraj | Na padesátém 81, 100 82 Praha 10, tel.: 274 054 175
e-mail: infoservisstc@czso.cz | www.stredocesky.czso.cz

České Budějovice | Žižkova 1, 370 77 České Budějovice, tel.: 386 718 440
e-mail: infoserviscb@czso.cz | www.cbudejovice.czso.cz

Plzeň | Slovanská alej 36, 326 64 Plzeň, tel.: 377 612 108, 377 612 145
e-mail: infoservisplzen@czso.cz | www.plzen.czso.cz

Karlovy Vary | Závodní 360/94, 360 06 Karlovy Vary, tel.: 353 114 529, 353 114 525
e-mail: infoserviskv@czso.cz | www.kvary.czso.cz

Ústí nad Labem | Špálova 2684, 400 11 Ústí nad Labem, tel.: 472 706 176, 472 706 121
e-mail: infoservisul@czso.cz | www.ustinadlabem.czso.cz

Liberec | Nám. Dr. Edvarda Beneše 585/26, 460 01 Liberec 1, tel.: 485 238 811
e-mail: infoservislbc@czso.cz | www.liberec.czso.cz

Hradec Králové | Myslivečkova 914, 500 03 Hradec Králové 3, tel.: 495 762 322, 495 762 317
e-mail: infoservishk@czso.cz | www.hradeckralove.czso.cz

Pardubice | V Ráji 872, 531 53 Pardubice, tel.: 466 743 480, 466 743 418
e-mail: infoservispa@czso.cz | www.pardubice.czso.cz

Jihlava | Ke Skalce 30, 586 01 Jihlava, tel.: 567 109 062, 567 109 073
e-mail: infoservisvys@czso.cz | www.jihlava.czso.cz

Brno | Jezuitská 2, 601 59 Brno, tel.: 542 528 115, 542 528 200
e-mail: infoservisbrno@czso.cz | www.brno.czso.cz

Olomouc | Jeremenkova 1142/42, 772 11 Olomouc, tel.: 585 731 516, 585 731 511
e-mail: infoservisolom@czso.cz | www.olomouc.czso.cz

Zlín | tř. Tomáše Bati 1565, 761 76 Zlín, tel.: 577 004 932, 577 004 935
e-mail: infoservis-zl@czso.cz | www.zlin.czso.cz

Ostrava | Repinova 17, 702 03 Ostrava, tel.: 595 131 230, 595 131 232
e-mail: infoservis_ov@czso.cz | www.ostrava.czso.cz

ISBN: 978-80-250-2786-8

© Český statistický úřad, Praha, 2017

Obsah

Obsah	3
1. Shrnutí	4
2. Obyvatelstvo	6
3. Trh práce	10
4. Cenový vývoj	18
4.1. Deflátor HDP	18
4.2. Spotřebitelské ceny.....	18
4.3. Ceny výrobců	21
4.4. Ceny v zahraničním obchodě se zbožím	23
5. Vnější ekonomické vztahy	24
5.1. Zahraniční obchod a jeho struktura	24
5.2. Saldo běžného a finančního účtu platební bilance	26
5.3. Investiční pozice a zahraniční dluh	27
6. Investice	28
7. Věda a výzkum	32
8. Odvětví	35
8.1. Zemědělství, lesnictví a rybářství.....	35
8.2. Průmysl (těžba, energetika, zpracovatelský průmysl)	40
8.3. Stavebnictví.....	45
8.4. Obchod.....	48
8.5. Ubytování, stravování, pohostinství	51
8.6. Doprava.....	54
8.7. Finanční služby	57
8.8. Vzdělávání	59
8.9. Kultura	61
8.10. Zdravotnictví.....	62
8.11. Hospodaření vládních institucí.....	65
9. Příjmy domácností	69
10. Spotřební a investiční výdaje domácností	71
11. Hrubý domácí produkt	74

1. Shrnutí

- Na konci roku 2016 žilo v Česku 10,579 mil. obyvatel, meziročně o 25 tis. více. Pokračoval tak více než dekádu trvajícím trendu růstu populace. Přírůstek byl tradičně tažen kladným migračním saldem. Pětinou se však o něj zasloužila i kladná bilance přirozené měny, jež byla nejvyšší za posledních šest let. S tím korespondoval i mírný růst úhrnné plodnosti. Průměrný věk matek při narození dítěte činil rovných 30 let, jeho růst se poprvé po roce 1991 zastavil. Počet uzavřených sňatků rostl již třetí rok v řadě a byl nejvyšší za posledních osm let. Po jednorázovém loňském výkyvu se střední délka života opět navrátila na růstovou trajektorii. V roce 2016 činila u mužů 76,2 let, u žen 82,1 let. Pokračoval proces demografického stárnutí. Lidé starší 64 let tvořili na konci roku 2016 již 18,8 % obyvatel ČR. Jejich podíl se od roku 2010 navyšoval průměrně o 0,5 p.b. ročně. Růst počtu cizinců v ČR v roce 2016 zrychlil a atakoval půlmilionovou hranici.
- Pokračující pevně ukotvený růst české ekonomiky se pozitivně odrážel na trhu práce. Růst zaměstnanosti se podobně jako v roce 2015 blížil 1,5 %. Poprvé od roku 2011 k němu přispěly i vyšší počty sebezaměstnaných, např. i ve stavebnictví. Nová místa vytvářel nejen zpracovatelský průmysl, ale stále ve větší míře i služby – zejména informační a komunikační činnosti či profesní, vědecké a technické činnosti. Přetrvávala i poptávka po agenturních pracovnících. Česko drželo primát mezi státy EU v míře zaměstnanosti mužů, podobně jako v celkové míře nezaměstnanosti. Ta se během roku 2016 intenzivněji snižovala u žen – na konci roku dosáhla nejnižší úrovně (4,3 %) od vzniku ČR. Ve větší míře se dařilo vtáhnout na trh práce osoby, které byly bez zaměstnání déle než rok a po delší době také nezaměstnané se základním vzděláním. Průměrné mzdy rostly v roce 2016 (o 3,7 %) nejvyšším tempem za posledních osm let. Zejména průmyslové podniky hledaly nové pracovníky se stále většími obtížemi. V odvětvích s dominancí státu byl svízňejší růst platů kompenzován minimálním pohybem v zaměstnanosti. Celkové mzdové diference se snížily již druhým rokem v řadě, zčásti vlivem opakovaného růstu minimální mzdy.
- Cenový vývoj v roce 2016 byl charakterizován doznívajícím poklesem cen ropy na přelomu let 2015 a 2016, který se promítal do meziročního tempa růstu cen dopravy i do cen průmyslových výrobců. Druhým výrazným protiinflačním faktorem byl pokles cen potravin trvajícím od roku 2015. Stagnace spotřebitelských cen byla v ostrém kontrastu s vývojem cen nemovitostí. Nabídkové i realizované ceny bytů rostly dvouciferným tempem a jejich růst během roku zrychloval. Nízká míra inflace cen spotřebitelů byla přítomna v celé EU, kde ceny během roku 2016 vzrostly o 0,3 %. Již na konci roku se však vývoj obrátil a téměř všechny sledované ceny v ekonomice začaly růst (případně se jejich pokles zastavil).
- Bilance zahraničního obchodu byla jednou z klíčových položek, které pozitivně ovlivnily růst HDP. V roce 2016 dosáhl přebytek bilance zahraničního obchodu 167,0 mld. korun, nejvíce v historii. Během posledních let rostl význam motorových vozidel, jejichž vývoz v roce 2016 dosáhl 27,8 % celkové hodnoty exportovaného zboží. Teritoriální struktura exportu zůstává stabilní. Více než 80 % exportu mířilo do EU. Klíčovou destinací bylo Německo, kam zamířila třetina českého vývozu. Tato vazba na Německo je společná většině států EU, v Česku je však nejsilnější. Struktura dovozů odrážela nutnost importu surovin (ropa, zemní plyn, základní kovy). I proto má Česko dlouhodobý deficit bilance zahraničního obchodu se zeměmi mimo EU.
- Investiční aktivita v Česku zčásti odrážela nepravdivost vzniklou dočerpáváním evropských fondů z programového období 2007 – 2013. Hlavním projevem byl velmi silný nárůst tvorby hrubého fixního kapitálu v sektoru vládních institucí v letech 2014–2015 a jeho následný propad v roce 2016. Celkový propad tlumila rostoucí investiční aktivita nefinančních podniků a domácností, která vyplývala ze silící ekonomiky a zvyšujících se příjmů. Vliv evropských fondů na investiční aktivitu dokresloval vývoj investic do ostatních budov a staveb, které zahrnují infrastrukturní projekty financované ze strukturálních fondů. Ty výrazně vzrostly v roce 2015 a loni se jejich propad promítl i do neuspokojivé situace ve stavebnictví. Již třetím rokem přibývalo investic do obydlí, hlavní investiční oblasti sektoru domácností. Situace na trhu s nemovitostmi se tak kvůli vysoké poptávce a rostoucím cenám dostala do pozornosti regulátorů.
- Dynamika čerpání evropských fondů se promítla i do financování vědy a výzkumu. Od roku 2010 výrazně sílil příliv veřejných prostředků ze zahraničí, které využívaly pro financování svého výzkumu především vysoké školy. Dotační podpora stimulovala především investiční výdaje. Přibývaly i výdaje podnikatelského sektoru na výzkum a vývoj a high tech firmy v roce 2015 vytvořily 7,6 % přidané hodnoty celého podnikatelského sektoru (početně tvořily 3,6 % firem).
- V zemědělství se dařilo především rostlinné produkci. Pomáhala jí velmi dobrá úroda obilovin (zejména pšenice) a technických plodin. Výkyvy počasí naopak poznamenaly ovocnářství (zejména sklizně meruněk a broskví). Výkony váhově méně významné živočišné výroby stagnovaly. Výroba mléka byla meziročně vyšší již po šesté v řadě, výkupní ceny mléka se během roku dostaly na osmileté minimum. Těžba dřeva

v ČR byla nejvyšší po r. 2007 a rostla již čtvrtým rokem v řadě. V letech 2015 i 2016 ji stimuloval hlavně vysoký objem nahodilé těžby. Zaměstnanost byla v celém odvětví stabilizovaná, produktivita práce nadále rychle rostla.

- Meziroční růst přidané hodnoty v průmyslu zrychlil v roce 2016 na 5,0 %, byl třikrát vyšší než v EU i v klíčové exportní destinaci – Německu. Silná tuzemská i zahraniční poptávka vedly k překonání dalšího rekordu fyzického množství vyrobených automobilů. Dařilo se i kovovýrobě či produkci počítačů, elektronických a optických přístrojů. Pokračoval dlouhodobý útlum těžby a dobývání. Výkony chemického průmyslu i energetiky byly po většinu roku 2016 poznamenány neplánovanými výpadky výrobních zařízení.
- Stavebnictví bylo v roce 2016 negativně ovlivněno prudkým poklesem veřejných investic vlivem pomalého náběhu čerpání prostředků z rozpočtu EU na startu nového programového období. To se promítlo v negativním saldu důvěry podnikatelů ve stavebnictví. HPH sice o 2,4 % meziročně poklesla, úroveň roku 2014 však převyšovala. Opravy a údržba se poprvé od roku 2003 staly váhově nejsilnější složkou stavebních prací, když vystřídaly dlouhodobě dominantní práce v oblasti inženýrských staveb.
- V dopravě a skladování HPH proti roku 2015 stagnovala. Dobré výsledky průmyslu měly kladný dopad i na skladování (+3,9 %), samotná doprava však na silný růst z roku 2015 nenavázala. Rostly přepravní výkony v osobní i nákladní železniční dopravě, naopak ve váhově dominantní silniční nákladní přepravě výkony (v tkm) o sedminu poklesly. Cestujících ve veřejné autobusové dopravě o 5 % ubylo,
- Pokračovalo naopak oživení letecké dopravy. Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních v roce 2016 vzrostl o 6,9 %, vyšším tempem rostla četnost individuálně ubytovaných osob. Po téměř 2,5 letech se zastavil prudký propad počtu příjezdu hostů z Ruska. Výrazná regionální nerovnost v ubytování zahraniční klientely pokračovala. Podíl Prahy na přenocování nerezidentů v ČR dosáhl rekordních 62 %. Rozvoj příjezdového cestovního ruchu společně s rostoucími disponibilními příjmy rezidentských domácností pozitivně ovlivnily i výkony v pohostinství a stravování.
- V obchodu po silných letech 2014 (+8,6 %) i 2015 (10,3 %) HPH v následujícím roce fakticky stagnovala. Silný růst však přetrvával v obchodu s motorovými vozidly (+9,2 %). Z podnikových statistik plynulo, že maloobchodní tržby rostly mírně slabším tempem než v roce 2015 (+6,4 %). I tak byl jejich růst (5,2 %) druhý nejvyšší po roce 2007 a řadil se k nejvyšším (7. místo) v porovnání se státy EU.
- Mírný růst celkových výdajů na zdravotní péči v roce 2015 pokračoval. Podle aktuálních údajů tak do této oblasti směřovalo 358 mld. korun. Za meziročním růstem (+1,2 %) stály především vyšší výdaje domácností (o 2,9 mld. korun). K jejich navýšení došlo navzdory zrušení většiny regulačních poplatků (od 1. ledna 2015). Podíl veřejných zdrojů na celkovém financování zdravotní péče se blížil 84 % a řadil tak Česko na čelní pozice (s nevelkým odstupem za Německem a Dánskem) mezi všemi státy EU.
- V roce 2016 vzrostl hrubý provozní přebytek finančních institucí na 107,5 mld. korun a jejich ziskovost dosáhla 61,5 %. Pozitivní výsledky lze spojit s vyšší aktivitou domácností i podniků související s příznivými ekonomickými výsledky i výhodnými úvěrovými podmínkami. Dynamika ve finančním sektoru však v posledních dvou letech nedosáhla úrovně konjunkturních let.
- Sektor vládních institucí poprvé od 1. poloviny 90. let dosáhl přebytku svého hospodaření (ten dosáhl 27,6 mld. korun, tedy 0,6 % HDP). Přebytek byl výsledkem snížení výdajů (především na tvorbu hrubého kapitálu) a zvýšení příjmů, spojeného s úspěšným ekonomickým vývojem. Celkový dluh v roce 2016 dosáhl 1 754,9 mld. korun (37,2 % HDP) a meziročně se snížil. Struktura zadlužení se v průběhu let posunula ve prospěch dluhopisů s dlouhodobou splatností, které v roce 2016 ještě tvořily 90,5 % dluhu, a meziročně jich přibývalo o 24,2 mld. (za současného propadu objemu krátkodobých dluhopisů z 84,3 mld. na 4,5 mld.) Snaha využít nízké úroky na českých státních dluhopisech byla jedním z důvodů těchto změn.
- Příjmy domácností (hrubý disponibilní důchod) kopírovaly celkový vývoj ekonomiky a rostly. HDD v roce 2016 reálně vzrostl o 2,8 %. Klíčovým příjmem domácností jsou vyplacené mzdy a platy, které se reálně zvýšily o 5,4 % (nominálně o 6,0 %). Poměrně malý rozdíl mezi nominálními a reálnými příjmy byl způsoben mírným růstem spotřebitelských cen, ke konci roku 2016 se tak prohluboval. Navzdory zvýšení počtu sebezaměstnaných se zmínil meziroční růst hrubých smíšených důchodů (příjmů podnikajících osob v sektoru domácností). Nízké úrokové sazby poměrně logicky vyústily ve snížení přijatých důchodů z vlastnictví. Výdaje domácností odrážely pozitivní očekávání vývoje ekonomiky a reálně vzrostly o 3,6 %. Příznivé ekonomické podmínky stimulovaly výdaje na dlouhodobou spotřebu, která vzrostla o 10,4 %. Silný růst zaznamenaly výdaje na odívání a obuv a výdaje na dopravu (výdaje na pořízení osobních dopravních prostředků vzrostly o 15,7 %). Po letech stagnace domácnosti více utrácely za rekreaci, kulturu a sport. Dokladem jsou i statistiky návštěvnosti kulturních zařízení a památek, které dosahovaly rekordních hodnot.

2. Obyvatelstvo

Počet obyvatel ČR se dlouhodobě mírně zvyšuje, hlavně vlivem kladného salda stěhování.

Pokračující mírný růst plodnosti doprovázený snížením úmrtnosti po atypickém roku 2015 vyústily loni v kladný přirozený přírůstek, jenž byl nejvyšší za posledních šest let.

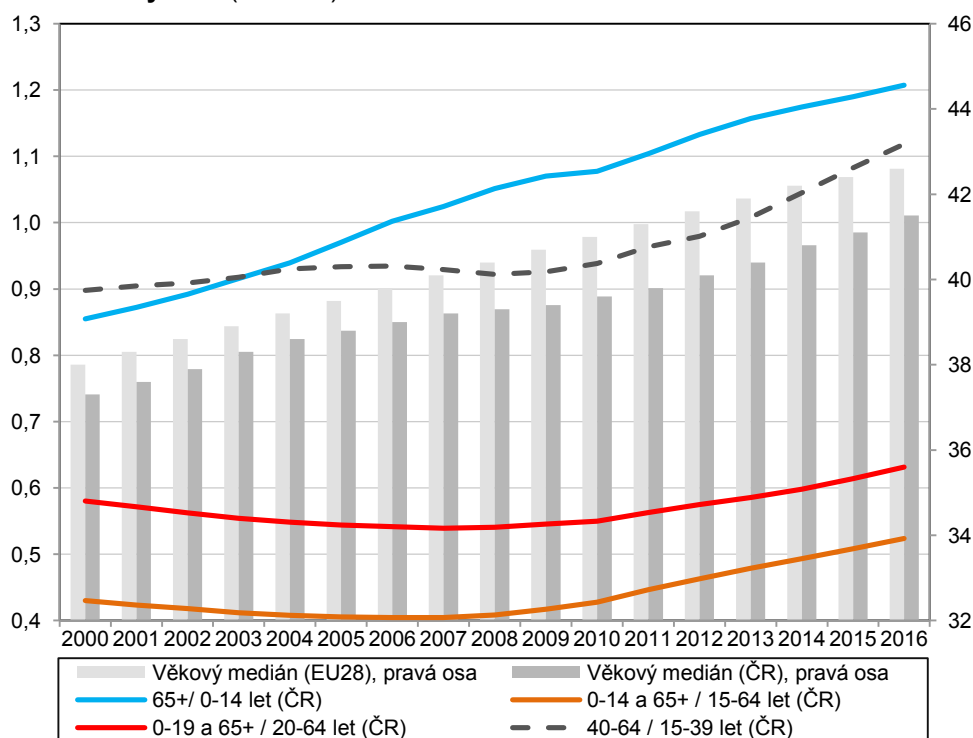
Přesun početných kohort narozených ve 40. letech 20. století společně s plynule se prodlužující se délkou života vedly k dlouhodobému růstu zastoupení obyvatel starších 64 let.

Převaha seniorů nad dětmi se poprvé objevila v roce 2006, od té doby se neustále posiluje.

Dlouhodobý trend růstu populace ČR pokračoval i v roce 2016. Na jeho konci žilo v Česku 10,579 mil. obyvatel, meziročně o 25 tis. více. Přírůstek byl tradičně tažen zejména kladným migračním saldem (od svého vstupu do EU ztrácelo Česko obyvatele zahraničním stěhování jen v roce 2013). O pětinu celkového meziročního přírůstku se však loni zasloužila i kladná bilance přirozené měny. Počet živě narozených se zvyšoval již třetí rok v řadě a zároveň dosáhl šestiletého maxima (112,7 tis.). Počet zemřelých, jenž vlivem zvýšené úmrtnosti v lednu a únoru dosáhl v roce 2015 dvanáctiletého maxima, se vloni navrátil k „normálu“ (byl srovnatelný s průměrným počtem za období 2009–2014). Přirozený přírůstek zaznamenala v roce polovina krajů. V relaci k celkovému počtu obyvatel byl v roce 2016 (stejně jako v průměru za posledních deset let) nejvyšší v Praze, Středočeském, Libereckém a Jihomoravském kraji (naopak úbytek Moravskoslezském kraji přetrvával s výjimkou let 2007 a 2008 již po celé dvě dekády).

Důležitější než současný umírněný růst populace jsou dlouhodobě probíhající změny v její struktuře. Jde hlavně o pokračující proces demografického stárnutí. Obyvatelé starší 64 let tvořili na konci roku 2016 již 18,8 % obyvatel ČR. Jejich podíl se od roku 2010 navyšoval průměrně o 0,5 p.b. ročně. Postupně však také stárne i početně nejvýznamnější skupina lidí v produktivním věku, primárně vlivem posunu silné generace narozených ze 70. let. Zatímco na sto osob ve věku 15-39 let připadalo v roce 2008 jen 92 osob ve věku 40-64 let, v roce 2013 se tento poměr vyrovnal a o tři roky později byl roven 112. Podíl dětské složky populace dlouhodobě klesal až na 14,1 % v roce 2008, od té doby v souvislosti s mírným růstem porodnosti posiloval až na 15,6 % (v roce 2016). Stárnutí populace dokresluje i index stáří. Na sto seniorů starších 64 let v roce 2016 připadalo 120,7 dětí do 15 let. Před deseti lety byla přítom relace obou složek populace ještě téměř vyrovnaná.

Graf 2.1 Poměrné zastoupení vybraných věkových skupin a věkový medián obyvatel (v letech)

Zdroj: ČSÚ, Eurostat

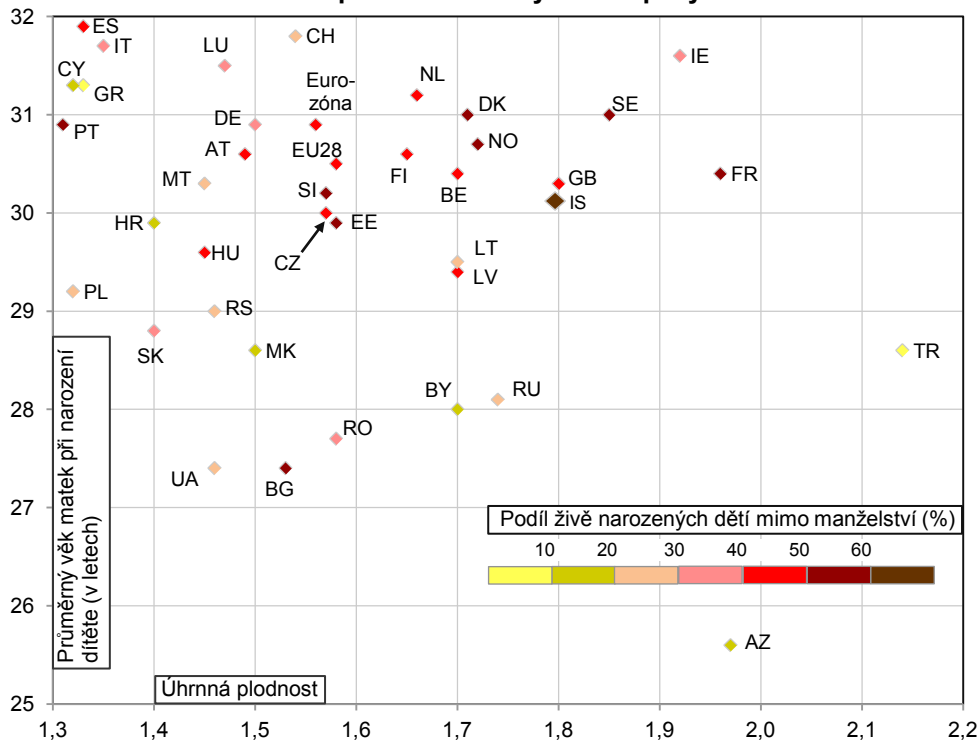
Z pohledu indexů stáří i ekonomického zatížení dosahovalo Česko loni stále nižších hodnot než EU.

Výše uvedené tendence se promítají i v dlouhodobém zvyšování věkového mediánu. Ten v roce 2016 činil 41,5 let, proti roku 2000 byl o 4,2 roky vyšší. V Česku se přitom v úhrnu za toto období navyšoval mírnějším tempem než v EU, nicméně počínaje rokem 2014 ČR se tato disproporce postupně snižovala. Z hlediska dosažené úrovně stárnutí obyvatelstva zaujímalo Česko v roce 2016 podobné postavení jako EU

Dětská složka populace převažovala loni nad seniory jen ve čtyřech státech Unie (Lucembursko, Irsko, Slovensko, Kypr), v roce 2006 v patnácti zemích. Česko mělo dosud relativně příznivé postavení v indexu ekonomického zatížení¹. Ten loni dosáhl hodnoty 51 (v EU 53, ve Francii, Švédsko či Finsku 58–59). Proti roku 2006 nerostl jen ve dvou zemích Unie, v ČR se navýšil nejvíce – o 10 p.b. Česko společně se Slovenskem ale patřily v roce 2006 v EU k zemím s nejnižším indexem ekonomického zatížení.

Graf 2.2 Hlavní ukazatele porodnosti ve vybr. evropských zemích v roce 2015*

*Za postsovětské státy (vyjma zemí Pobaltí) se nejaktuálnější údaje vztahují k roku 2014.

Zdroj: ČSÚ, Eurostat

Úhrnná plodnost vzrostla již pátým rokem v řadě a přiblížila se úrovni EU, navyšování průměrného věku matek se v roce 2016 poprvé od počátku 90. let zastavilo.

Počet uzavřených sňatků byl nejvyšší za posledních osm let, intenzita rozvodovosti mírně poklesla, zůstávala však nadále vysoká.

Růst střední délky života po jednoletém výkyvu v roce 2015 pokračoval, ... odstup Česka od EU15 i nejlépe situovaných

Již pátým rokem v řadě pokračoval mírný růst úhrnné plodnosti (na 1,63 dítěte na jednu ženu v roce 2016, o pět let dříve 1,43). Rostl počet živě narozených ve všech pořadích narození. Dlouhodobě se navyšuje podíl dětí narozených mimo manželství, byť v posledních dvou letech již slabším tempem (v roce 2016 činil 48,6 %). Poprvé od roku 2009 se meziročně nesnížil počet dětí narozených vdaným ženám. Podíl mimomanželských dětí na všech živě narozených je tradičně výrazně diferencováno dle vzdělání a regionu bydliště matky. Průměrný věk matek při narození dítěte činil rovných 30 let, jeho růst se poprvé po roce 1991 zastavil (což platilo i o průměrném věku prvorodiček). I tak patřil společně se Slovinskem, Chorvatskem a Estonskem k nejvyšším z novějších členských států EU. V roce 2016 se zastavil také dlouhodobý růst průměrného věku při prvním sňatku. U mužů činil 32,2 let, u žen 29,9 (o 1,7 roku více než při narození prvního dítěte). Počet uzavřených sňatků rostl již třetí rok v řadě a byl nejvyšší za posledních osm let. Zvyšovala se intenzita sňatečnosti svobodných, ale i rozvedených. Intenzita rozvodovosti mírně poklesla, zůstávala však v historickém i evropském kontextu vysoká. Úhrnná rozvodovost činila v roce 2016 45,2 %, v dosud rekordním roce 2010 pak 50,0 %. Pětina rozvodů připadá dlouhodobě na rozvody opakované. Průměrná délka trvání manželství narůstala (na 13,1 let z 12,0 let v roce 2006). V roce 2016 se mírně navýšil i podíl rozvedených manželství s nezletilými dětmi (na 58,9 %). V nově rozvedených rodinách žilo 22,9 tis. dětí (o 13,6 % méně než v roce 2010).

Pokračoval trend zvyšování střední délky života. Ta se v roce 2016 u mužů meziročně zvýšila o 0,4 roku (na 76,2 let), u žen o 0,6 roku (na 82,1 let). Rok 2015 přinesl v ČR jednorázové vybočení z trendu, neboť střední délka života vlivem výrazně zvýšené úmrtnosti v zimním období u mužů stagnovala, u žen dokonce o 0,2 roku poklesla.

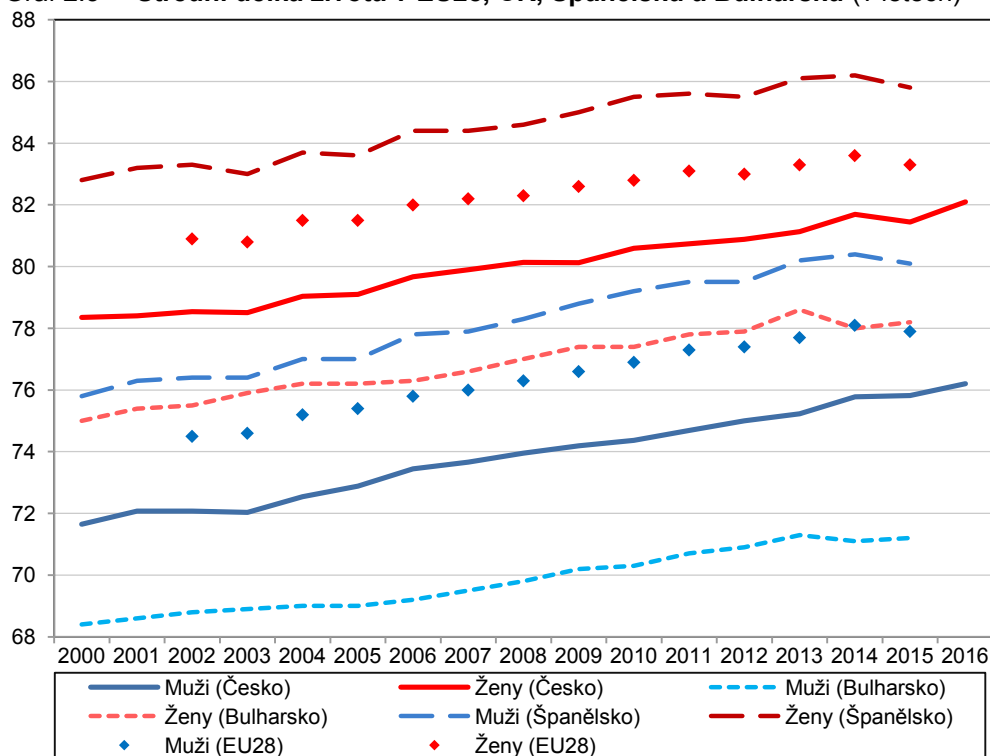
¹ Tento index zachycuje počet obyvatel mimo „produktivní věk“ (do 15 let a starších 64 let) připadajících na 100 obyvatel ve věku 15-64 let.

novějších členských zemí EU se však nesnižoval.

Za stagnací úhrnné potratovosti po roce 2010 stál hlavně vyšší počet samovolných potratů doprovázený poklesem počtu indukovaných potratů.

Rozdíly mezi kraji s nejnižší a nejvyšší střední délkou života se dlouhodobě nesnižují, v období 2015-2016 byly u mužů 4,0 let a u žen 3,2 let². Střední délka života v ČR byla v roce 2015 mezi státy, které vstoupily do EU po roce 2000, čtvrtá, resp. pátá nejvyšší (u mužů, resp. žen). Odstup od nejlépe situovaných novějších členských států (Malta, Kypr a Slovinsko) i od EU15 (v roce 2015 u mužů 3,6 let, u žen 2,5 let) se dlouhodobě významně nemění. Naopak u kojenecké úmrtnosti patří Česko po roce 2000 stabilně k nejvyspělejším evropským státům. Nic na tom nezměnilo ani její mírné navýšení v roce 2016 (na 2,8 promile, nejvyšší hodnota po roce 2009). Intenzita potratovosti měřená úhrnnou potratovostí v roce 2016 dosáhla 0,51 potratu na jednu ženu. Její výše od roku 2010 v ČR stagnovala (po silných poklesech v předchozích dvou dekadách). Za stagnací v posledních letech stál hlavně dlouhodobý mírný růst samovolné potratovosti související částečně s rostoucím věkem matek. V roce 2016 skončilo potratem 24,1 % všech těhotenství, nejméně v novodobé historii. Intenzita indukované potratovosti v Ústeckém či Karlovarském kraji dlouhodobě převyšuje úroveň ve Zlínském kraji, Kraji Vysočina či Pardubickém kraji zhruba dvojnásobně.

Graf 2.3 Střední délka života v EU28, ČR, Španělsku a Bulharsku (v letech)

Zdroj: ČSÚ, Eurostat

Česko vykazuje dlouhodobě kladné saldo zahraničního stěhování, jeho výše se v letech 2014-2016 zásadně neměnila.

Rostoucí napětí na pracovním trhu v Česku pomáhají tlumit migranti z chudších států Unie, kteří mohou profitovat z práva volného pohybu.

Česko získalo v roce 2016 zahraničním stěhováním 20,1 tis. obyvatel, šlo o druhou nejvyšší hodnotu po roce 2009. Celkový obrát stěhování však v posledních pěti letech spíše stagnoval. Zahraniční migrace má dlouhodobě v Česku převážně pracovní charakter, čemuž odpovídá převaha mužů i osob mladšího produktivního věku mezi přistěhovalety. Růst poptávky po zahraničních pracovnících byl posílen zvyšujícím se napětím na trhu práce, neboť tuzemské podniky v průběhu roku 2016 nacházely vhodné zaměstnance z „domácích zdrojů“ stále obtížněji. Nejvýznamnější skupinu migrantů (dle občanství) přispívající k růstu populace ČR tvoří od roku 2011 Slováci. Významně narůstá četnost osob z ostatních méně vyspělých států EU, které na tuzemském pracovním trhu dosud tvořily spíše okrajovou skupinu (Rumunsko, Bulharsko, Maďarsko). Naopak silnějšímu přílivu pracovníků ze zemí mimo Unii bránily především administrativní překážky. Migrační výměnou s Ukrajinou získala ČR 3,3 tis. osob (v roce 2007 téměř desetkrát více), poprvé od roku 2011 bylo loni kladné i saldo s Vietnamem (0,5 tis. – v podobném rozsahu jako u občanů Ruska).

² Mírně vyšší rozdíly byly patrné na úrovni okresů. Rozdíl mezi okresem s nejvyšší nadějí dožití při narození (u mužů Praha, u žen Brno-město) a okresem s nejnižší hodnotou (u obou pohlaví shodně Most) činil v období 2012-2016 u mužů 4,8 roků, u žen 4,4 roky.

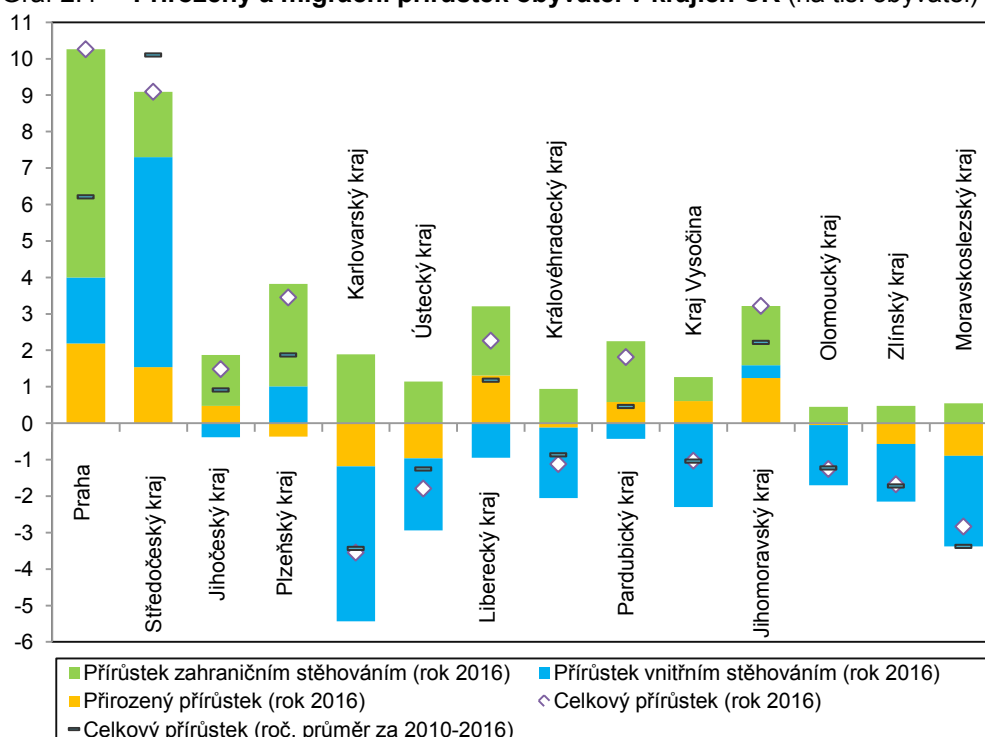

Růst počtu všech legálně pobývajících cizinců v ČR v roce 2016 zrychlil a těsně se přiblížil půlmiliónové hranici.

Díky zahraniční migraci rostl loni počet obyvatel ve všech krajích, vlivem vnitřního stěhování jen ve čtyřech regionech.

Počet cizinců žijících v ČR se (dle údajů Ředitelství služby cizinecké policie) na konci roku 2016 těsně přiblížil 500 tis (proti roku 2010 byl vyšší o šestinu). Z tohoto počtu připadalo 22 % na občany jak Slovenska, tak Ukrajiny, 12 % na osoby z Vietnamu. Plných 55 % všech cizinců mělo v ČR trvalý pobyt, růst zastoupení této skupiny se však loni po sedmi letech zastavil. Polovina všech cizinců pobývala v Praze nebo ve Středočeském kraji. Cizinci s pobytem nad 12 měsíců tvořili 4,5 % obyvatel Česka, v Praze ale 14,0 %. Počet všech cizinců se zvýšil ve všech krajích, což bylo patrné i z kladného salda zahraničního stěhování dle demografické statistiky ČSÚ. Naopak z vnitřního stěhování (v rámci ČR) profitovaly v roce 2016 jen čtyři regiony – nejvíce Středočeský kraj následovaný Prahou (s nejvyšším saldem od počátku 90. let). I přes posílení pozice Prahy pokračovaly také v roce 2016 dlouhodobé migrační trendy – suburbanizační procesy, ale i vylidňování (přirozeným, zčásti i migračním pohybem) u malých periferně položených obcí s nedostatkem pracovních příležitostí a nižší úrovní občanské vybavenosti. Objem vnitřního stěhování se zvýšil již pátý rok v řadě, bylo zaznamenáno 250,7 tis. změn adres trvalého bydliště mezi obcemi. Na meziročním růstu objemu migrace se nejvíce podílela mezikrajská stěhování (90,5 tis.), jichž bylo proti roku 2015 o téměř 5 tis. více.

Graf 2.4 Přirozený a migrační přírůstek obyvatel v krajích ČR (na tis. obyvatel)

Zdroj: ČSÚ

Tempo růstu počtu obyvatel ČR bylo v letech 2010–2016 proti EU poloviční.

Ve většině novějších členských států EU se v hlubším poklesu počtu obyvatel promítlo záporné saldo jak migrační, tak i přirozené měny.

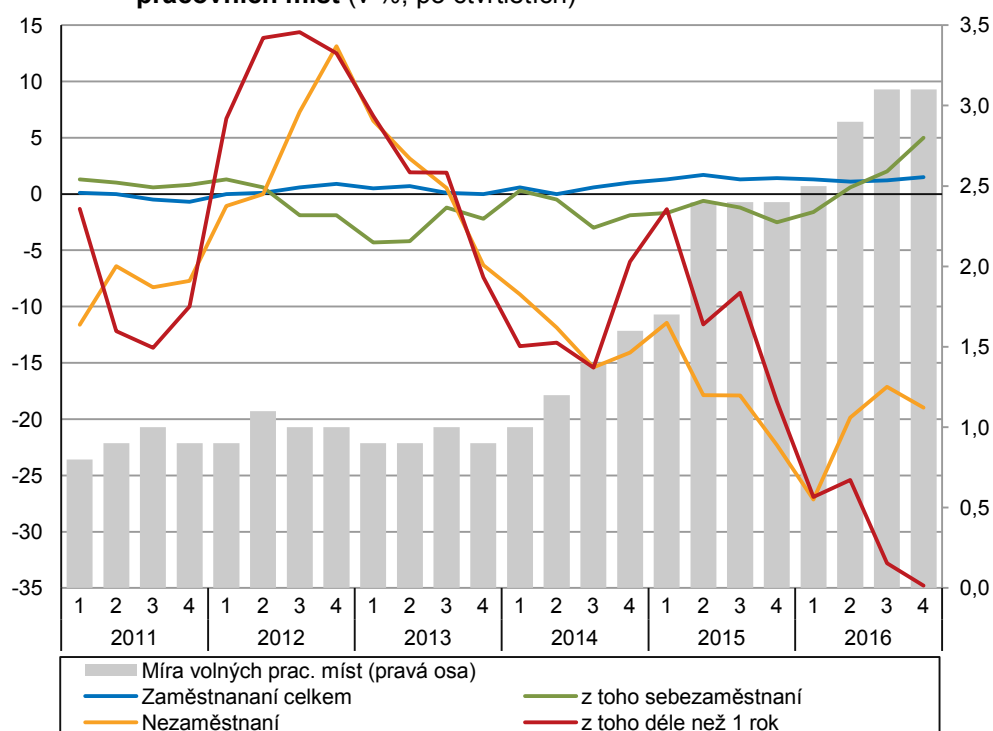
Průměrné roční tempo růstu počtu obyvatel bylo v Česku v období let 2010–2016 oproti EU zhruba poloviční (1,6 ‰ ku 2,8 ‰). Nejdynamičtěji se v tomto období rozrůstala populace v Lucembursku (22,5 ‰) a Švédsku (9,7 ‰). Z velkých států dosáhla především vlivem migrace silného přírůstku Velká Británie (7,4 ‰), naopak primárně přirozený přírůstek táhl celkový růst obyvatel Francie (4,6 ‰). Úbytek obyvatelstva zaznamenalo deset zemí Unie (shodně jako v samotném roce 2016). Byl soustředěn hlavně do Pobaltí (Litva -14,1 ‰, Lotyšsko -12,0 ‰), většiny balkánských států a také recesí silně zasaženém Portugalsku a Řecku. Tempo populačního růstu v Česku bylo v roce 2016 z novějších členských zemí EU třetí nejvyšší (po Maltě a Kypru). Přirozenou měnou ztrácelo obyvatelstvo třináct zemí EU. Pouze ve třech z nich (Německo, Polsko, Finsko) však byly tyto úbytky v roce 2016 plně vykompenzovány migračním ziskem. Počet států EU, které zaznamenaly migrační úbytek, se v roce 2016 ztenčil na sedm – šlo výhradně o novější členské státy Unie, doplněné o Portugalsko. Naopak jiné státy zasažené po roce 2008 hlubokou hospodářskou recesí se v roce 2016 z migračních ztrát dokázaly vymanit (Španělsko, Kypr, Irsko).

3. Trh práce

Příznivý ekonomický vývoj stimuloval tvorbu pracovních míst. Růst zaměstnanosti se podobně jako v roce 2015 blížil 1,5 %, nově k němu přispěly i rostoucí počty sebezaměstnaných.

Pokračující pevně ukotvený růst české ekonomiky se pozitivně odrážel i na trhu práce. Celková zaměstnanost³ vyjádřená počtem pracujících osob se v mezikvartální zvyšovala po většinu roku 2016 (pouze ve 3. čtvrtletí dočasně stagnovala). Za celý rok 2016 počet pracovníků narostl o 1,3 % (shodně jako v Německu, Rakousku a blízko dynamice EU, ale výrazně za sousedním Slovenskem: +2,4 %). Podobné meziroční tempo bylo v ČR dosaženo také v předcházejícím roce. Na rozdíl od něj však v roce 2016 k silící zaměstnanosti přispívali nejen zaměstnanci, ale i sebezaměstnané osoby (tempo růstu obou skupin se významně nelišilo)⁴. Souběžný meziroční růst v obou uvedených skupinách byl přitom naposledy zaznamenán v konjunkturálním období 2006 až 2007. Počet všech pracovníků v ekonomice překročil na sklonku roku 2016 poprvé v historii ČR hranici 5,3 mil. osob⁵. Rekordní výše zaměstnanosti byla ovlivněna rovněž dlouhodobě působícími demografickými vlivy. Četnost toků mezi neaktivitou a zaměstnaností odrážela mj. i zvyšující se věku odchodu do důchodu (s větší intenzitou u žen).

Graf 3.1 Meziroční změny zaměstnanosti a nezaměstnanosti a míra volných pracovních míst (v %, po čtvrtletích)

Pozn. Míra volných pracovních míst vyjadřuje podíl volných míst (dle ÚP) na celkovém počtu obsazených (součet počtu zaměstnanců a členů produkčních družstev dle VŠPS) a volných míst. Do celkového počtu volných míst nejsou zahrnuta místa vznikající u firem či soukromníků, do té doby bez zaměstnanců. Zdroj: ČSÚ (národní účty, VŠPS), MPSV

K růstu celkové zaměstnanosti již třetím rokem přispěl nejvíce zpracovatelský průmysl tažený hlavně výrobou dopravních prostředků a navazujících odvětví.

Celkový počet pracovníků v ekonomice se v roce 2016 zvýšil o bezmála 55 tis. osob (při zohlednění délky úvazku). K růstu nejvíce přispěl – podobně jako v předchozích dvou letech – zpracovatelský průmysl, který vstřebal meziročně o 22 tis. pracovníků více. Jeho role však ve srovnání s rokem 2015 (+ 44 tis. osob) relativně oslabila ve prospěch služeb, jejichž vývoj je oproti průmyslu dlouhodobě mnohem více provázaný s domácí poptávkou (především spotřebou domácností a vládních institucí) a na změny v hospodářském cyklu reaguje s menší pružností⁶. Z jednotlivých odvětví služeb k celkovému růstu v roce 2016 přispěly hlavně profesní, vědecké a technické činnosti (+12,4 tis.), které zaznamenaly nejvyšší meziroční růst (+4,4 %) po roce 2007.

³ Pokud není uvedeno jinak, vychází všechny údaje o zaměstnanosti v této kapitole z údajů národních účtů.

⁴ Detailnější údaje z výběrového šetření pracovních sil naznačily, že v roce 2016 rostly počty podnikatelů bez zaměstnanců (meziročně o 4%), podnikatelů se zaměstnanci naopak o 9% (resp. 16 tis.) ubylo.

⁵ Jde o fyzický počet pracovníků. Při zohlednění délky úvazků byla celková zaměstnanost v roce 2016 o 70 tis. osob nižší.

⁶ Zpracovatelský průmysl nabíral zaměstnance především v roce 2015. Ve výrobě motorových vozidel se jejich počet meziročně zvýšil o 10,8 %, spolu s ostatními navazujícími obory pak o téměř 7 %. V roce 2016 obdobná růstová tempa snížila zhruba na polovinu.

Zaměstnanost ve službách táhly hlavně profesní, vědecké a technické činnosti, informační a komunikační činnosti a aktivity v oblasti nemovitostí.

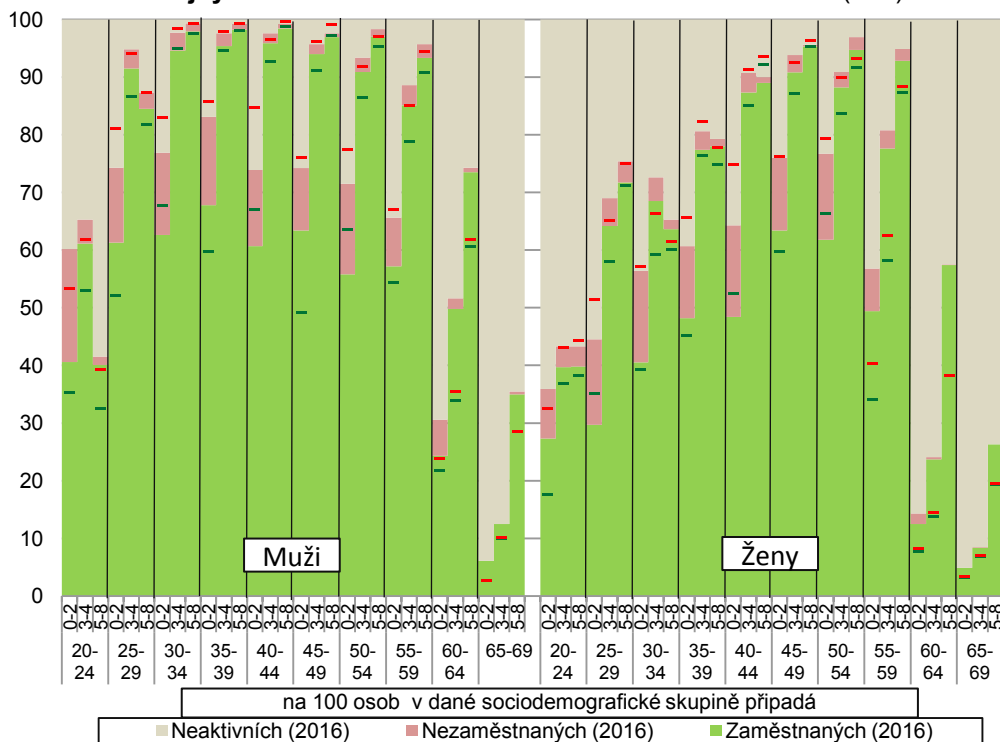
Stavebnictví ztrácelo zaměstnance již sedmým rokem v řadě, sebezaměstnaných v roce 2016 ale mírně přibýlo.

Svízný růst produktivity práce v celé ekonomice se po dvou letech zastavil, ve zpracovatelském průmyslu a v zemědělství, lesnictví a rybnářství naopak zrychlil.

Tempo růstu zaměstnanosti se navyšovalo i v informačních a komunikačních činnostech a také v aktivitách v oblasti nemovitostí. Naopak váhově dominantní odvětví služeb – obchod – přibíralo pracovníky opatrněji (+0,9 %, o rok dříve -0,4 %). Počet sebezaměstnaných zde klesal již pátým rokem v řadě. Nadále však existovala odvětví, která růst celkové zaměstnanosti tlumila. Šlo především o stavebnictví, které pracovníky ztrácelo již sedmý rok v řadě (v roce 2016 dalších 0,7 %), což korespondovalo s dlouhodobě negativním saldem důvěry u stavebních podniků. Pozitivním signálem však může být zastavení poklesu sebezaměstnaných (poprvé po čtyřech letech), primárně zásluhou rostoucí poptávky po menších specializovaných stavebních činnostech. Pokračoval vleklý útlum v těžebním průmyslu (proti roku 2008 ztratilo odvětví téměř 30 % pracovních míst). Mírnými tempy se redukovala zaměstnanost i v ostatních aktivitách primárního sektoru a v roce 2016 také ve vzdělávání a zdravotní péči (k čemuž přispěly i nižší počty sebezaměstnaných).

Růst produktivity práce⁷ se po příznivém vývoji z let 2014 a 2015 (+2,5 %, +4,5 %) zastavil. Horší výsledek v roce 2016 pramenil zejména hlubšího poklesu produktivity v energetice a obchodu. Opačně působil pozitivní vývoj v odvětví zemědělství, lesnictví a rybnářství (+8,6 %) a také ve zpracovatelském průmyslu (+4,2 %). Od konce poslední recese (rok 2013) se produktivita práce v české ekonomice zvýšila o 6,6 %, růst probíhal napříč odvětvími. Méně příznivě tendence byly patrné v dopravě a skladování, energetice a ve většině odvětví s dominancí státu.

Graf 3.2 Ekonomická aktivita obyvatelstva v závislosti na pohlaví, věku a nejvyšším dokončeném vzdělání v letech 2010 a 2016 (v %)*

*Podíl v roce 2016 jsou vyjádřeny sloupci, obdobné údaje za rok 2010 čárkami.
 Pozn.: Stupně vzdělání dle klasifikace ISCED: Bez vzdělání, primární a nižší sekundární vzdělání (0-2), Vyšší sekundární a postsekundární vzdělání (3-4), Terciární vzdělání (5-8).
 Zdroj: ČSÚ, Eurostat

Dlouhodobý růst míry zaměstnanosti (osob ve věku 20-64 let) pokračoval až na 76,7 %. Vyšší úroveň dosáhlo na konci roku 2016 jen pět států EU.

Nízká míra nezaměstnanosti, specifická odvětvová skladba ekonomiky (s vysokým podílem zaměstnanosti v průmyslu) i prodlužující se věk odchodu do důchodu se odrážejí ve vysoké míře zapojení praceschopného obyvatelstva na trhu práce. Míra zaměstnanosti obyvatel ve věku 20–64 let vystoupala v roce 2016 na 76,7 % (meziročně posílila o 1,9 p.b.). Míru zaměstnanosti ČR převyšovalo jen pět států EU (s výraznějším odstupem jen Švédsko – 81,2 %). Česko se tak zároveň poprvé v novém tisíciletí dostalo do čela novějších členských států Unie (těsně před pobaltské státy). Primát v podobě nejvyšší míry zaměstnanosti mužů v celé EU drželo Česko již

⁷ Vyjádřené reálnou hrubou přidanou hodnotou připadající na 1 odpracovanou hodinu (všemi zaměstnanci v ekonomice).

Největší rozdíly mezi státy EU byly patrné v míře zaměstnanosti osob na sklonku produktivního věku.

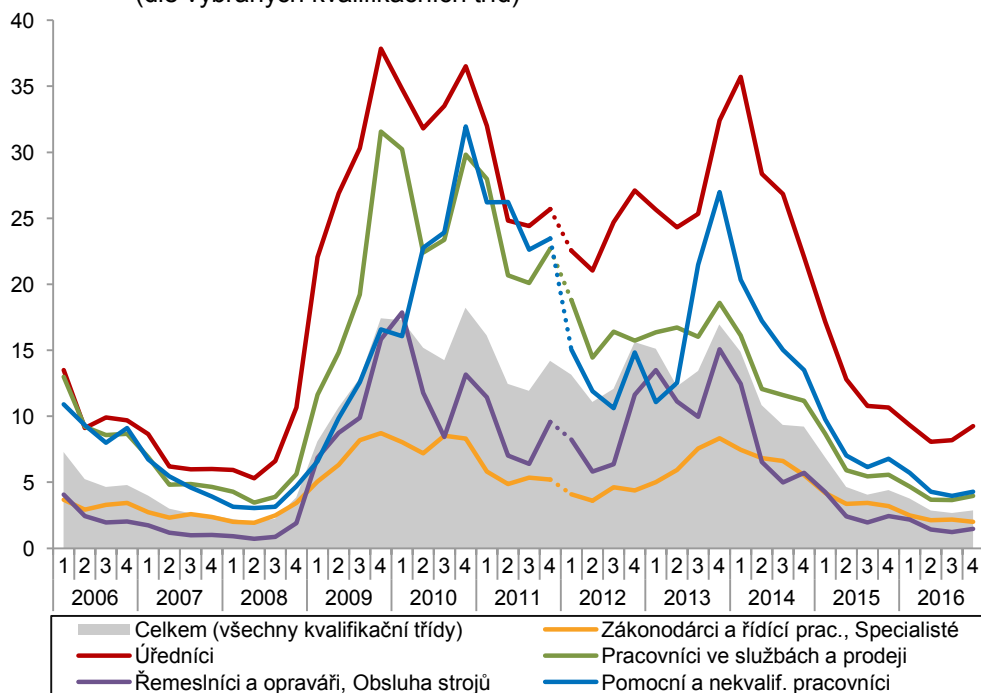
Míra participace na pracovním trhu je výrazně ovlivněna dosaženým vzděláním...

...Osoby se základním vzděláním čelily ve všech věkových skupinách vyššímu riziku nezaměstnanosti, osoby s terciárním vzděláním vykazovaly výrazně vyšší míru ekonomické aktivity ve věku nad 60 let.

třetí rok v řadě (naposledy 84,6 %, druhá v pořadí Velká Británie 83,1 %). V zaměstnanosti žen patřila ČR až do druhé desítky států EU, přestože dosažená míra (68,6 %) převyšovala unijní úroveň o 3 p.b. a její růst v roce 2016 (o 2,2 p.b.) patřil v Unii k nejvyšším. Míra zaměstnanosti obyvatel vzrostla v ČR proti roku 2015 ve všech sledovaných věkových skupinách, nejvíce ve věku 60–64 let (z 34 na 38 %). Ve skupině 55-64 let pracovalo 58,8 % obyvatel, čímž se Česko řadilo na desáté místo v EU. Mezi státy panovaly v této skupině velké rozdíly – zaměstnanost ve Švédsku, Dánsku i Německu byla proti Řecku (36 %) či Chorvatsku (38 %) zhruba dvojnásobná.

K nejvýznamnějším diferencujícím faktorem zapojení obyvatel na pracovní trh patří kromě věku i dosažené vzdělání⁸. Zatímco nejnižší stupeň vzdělání byl (ve srovnání s ostatními vzdělanostními skupinami) spojen se zvýšeným rizikem nezaměstnanosti či neaktivity prakticky napříč všemi věkovými skupinami, u osob 60-letých a starších se jako klíčový diferencující faktor projevilo terciární vzdělání (které je dlouhodobě spojeno s nižší pravděpodobností odchodu do ekonomické neaktivity). Zajímavé je i srovnání roku 2016 s rokem 2010 (ve kterém se na trhu práce naplno projevily hluboké recese). U osob s alespoň středoškolským vzděláním u obou pohlaví míra zaměstnanosti napříč věkovými skupinami rostla (případně stagnovala na vysokých úrovních)⁹. U osob s nejnižším stupněm vzdělání byl vývoj diferencovanější (např. ve věku 50-54 let došlo u mužů i žen k redukci míry zaměstnanosti při souběžném mírném růstu nezaměstnanosti i neaktivity).

Graf 3.3 Počet nezaměstnaných uchazečů na 1 volné pracovní místo (dle vybraných kvalifikačních tříd)

Pozn.: Kvalifikační třídy jsou do konce roku 2010 uvedeny dle klasifikace KZAM, od roku 2011 v klasifikaci CZ-ISCO. Všechny údaje vyjadřují skutečnost ke konci příslušných čtvrtletí. Zdroj: MPSV

Redukce míry obecné nezaměstnanosti pokračovala již téměř čtvrtý rok v řadě.

Obecná míra nezaměstnanosti, jejíž pokles dle sezónně očištěných měsíčních údajů započal na jaře 2013, klesala i po celý rok 2016. Na jeho konci činila nezaměstnanost mužů 3,1 %, v případě žen pak 4,3 % (nejnižší hodnota v historii ČR). V meziročním srovnání došlo k výraznějšímu zlepšení u žen (o 1,3 p.b.) než u mužů (0,6 p.b.).

⁸ V této kapitole je v závislosti na dostupnosti dat použito jen hrubé členění na tři kategorie nejvyššího dosaženého vzdělání. Kategorie nejnižšího vzdělání (ISCED 0 až 2) prakticky splývá se základním vzděláním (vč. kategorií bez vzdělání a neukončeného základního vzdělání). Vzdělání na úrovni ISCED 2 až 4 zahrnuje širokou škálu středoškolského vzdělání (s maturitou i bez ní). Skupina nejvyššího vzdělání (ISCED 5 až 8) obsahuje vyšší odborné a vysokoškolské vzdělání a také krátký cyklus terciárního vzdělávání (poslední dva ročníky konzervatoří). Relativní zastoupení osob ve věku 15-64 let se základním vzděláním je v ČR tradičně nízké (dosahuje necelé poloviny obdobného podílu v EU). U žen šlo v roce 2016 o 13,6 % (hůře na tom byly jen všechny pobaltské státy), obdobný podíl u mužů (11,1 %) byl dokonce mezi státy celé EU nejnižší. I přes relativně malé zastoupení osob se základním vzděláním v ČR se tato skupina dlouhodobě potýká s výraznými problémy na pracovním trhu.

⁹ Výjimku představovaly jen ženy s terciárním vzděláním ve věku 40-44 let, u kterých se mezi roky 2010 a 2016 míra zaměstnanosti mírně snížila ve prospěch růstu neaktivity. Může jít o důsledek nárůstu měr plodnosti žen po 35, resp. 40 roku života.

Zatímco v letech 2014 i 2015 míra nezaměstnanosti osob se základním vzděláním pouze stagnovala, během roku 2016 se snížila o více než 4 p.b.

V roce 2015 byla přítom situace opačná. Rozdíly v redukcí nezaměstnanosti dle pohlaví souvisely s odvětvovou skladbou nově vzniklých pracovních míst. Zatímco v roce 2015 nasával nové pracovníky především zpracovatelský průmysl, o rok později již v úhrnu převažovaly služby. Na redukcí nezaměstnanosti se klíčovým způsobem podílel úbytek osob, které byly bez práce déle než dvanáct měsíců. Ve 4. čtvrtletí 2016 jich bylo meziročně o 35 % méně a jejich podíl z celkového počtu nezaměstnaných poklesl na 39 % (nejnižší hodnotu od 1. čtvrtletí 2010). Zlepšení situace dlouhodobě nezaměstnaných se souběžně promítlo i v redukcí míry nezaměstnanosti osob se základním vzděláním (na 18,9 %, meziročně o 4,4 p.b. méně), která přitom ještě v průběhu let 2014 i 2015 stagnovala. Tento pozitivní, byť dosud nikterak výrazný posun souvisel s podstatným rozšiřováním počtu volných pracovních míst (v nabídce úřadů práce), z nichž významná část byla „cílena“ právě na pracovní pozice vyžadující nižší kvalifikaci. Částečně se zřejmě mohl promítnout i motivační efekt opakovaného navyšování minimální mzdy (mezi letním obdobím roku 2013 a počátkem roku 2017 vzrostla z 8 tis. na 11 tis. korun). Míra volných pracovních míst (vyjadřuje podíl volných míst na celkovém počtu obsazených a volných míst)¹⁰ dosáhla za celý rok 2016 hodnoty 2,9 a byla dle dostupných údajů nejvyšší mezi státy EU.

Míra nezaměstnanosti klesala v roce 2016 v téměř 90 % států EU. Významné regionální rozdíly v její dosažené úrovni však přetrvávaly.

Situace na trhu práce postupně zlepšovala nejen v Česku, ale i většině států EU. Ve 4. čtvrtletí bylo bez práce 8,4 % ekonomicky aktivních osob ve věku 15-64 let (o rok dříve 9,2 %). Nezaměstnanost klesala v téměř 90 % členských států, nejvíce v Chorvatsku a Španělsku. Nadále přetrvávaly velké regionální rozdíly. V některých státech, které vykazovaly dvoucifernou nezaměstnanost, její úroveň během roku 2016 stagnovala (Itálie, Francie, Kypr). Naopak v mnohých zemích (především z řad novějších členských států) ve kterých se již nezaměstnanost dříve snížila pod unijní průměr, nadále pokračovala její redukce, a to poměrně svižným tempem (v Maďarsku z 6,2 % na 4,5 %, v Polsku ze 7,0 % na 5,6 %). Z významných ekonomik EU zůstávala nízká nezaměstnanost v Německu (3,8 %) a Velké Británii (4,7 %). Česko se těšilo výsadnímu postavení země s nejnižší mírou nezaměstnanosti nepřetržitě již od posledního čtvrtletí roku 2015, a to především vlivem nízkém míry u mužů, resp., osob se středním vzděláním (ISCED 3 až 4). Tradičně nízkou nezaměstnanost osob se terciárním vzděláním v ČR (1,8 %) na konci roku 2016 předčilo Maďarsko (1,5 %).

Mezi velkými ekonomikami EU kontrastovala nízká míra nezaměstnanosti v Německu i Velké Británii s nepříznivým stavem i vývojem v Itálii a Francii.

Redukce měr nezaměstnanosti probíhající v roce 2016 napříč věkovými i vzdělanostními skupinami byla doprovázena rostoucí nabídkou volných pracovních pozic. Úřady práce v ČR jich na konci roku nabízely 132,5 tis., meziročně o třetinu více. Na jedno pracovní místo tak aspirovalo 2,9 uchazečů, jednalo se o nejpříznivější prosincovou relaci po roce 2007. Ta se meziročně zlepšila ve všech krajích – nejvíce na Ústecku (z 9,1 na 5,8). Naopak v jiném regionu s dlouhodobě nepříznivým postavením – Moravskoslezsku – byla redukce jen mírná (z 7,0 na 5,9), neboť příznivý dopad zlepšení vyhlídek nezaměstnaných na Bruntálsku byl kompenzován jen minimálním zlepšením neuspokojivé situace v oblastech zasaženým dlouhodobým útlumem těžebního průmyslu. Méně než 1,5 uchazeče na volné místo připadalo naopak v Praze, Plzeňském a Pardubickém kraji.

Nabídka volných pracovních míst se meziročně o třetinu rozšířila. Nejlépe se na konci roku 2016 uplatňovali uchazeči v Praze, Plzeňském a Pardubickém kraji.

Šance na uplatnění prostřednictvím úřadů práce se během roku 2016 nejvíce zlepšila u pomocných a nekvalifikovaných uchazečů.

Nadále přetrvával i kvalifikační nesoulad mezi nabízenými místy a skladbou uchazečů. Největší přetlak panoval u administrativních pozic (9,3), který byl dokonce o polovinu vyšší než na konci konjunkturálního roku 2007. Naopak v kategorii obsluha strojů a zařízení byl na konci roku 2016 poměr mezi uchazeči a volnými místy prakticky srovnatelný (1,2). Zatímco během poslední recese (2012a ž 2013) měli největší šanci na uplatnění registrovaní uchazeči v kategorii zákonodárci a řídicí pracovníci a posléze i techničtí a odborní pracovníci, od roku 2014 mají relativně nejpříznivější pozici lidé v kategorii obsluha strojů a zařízení. V průběhu roku 2016 se zlepšilo postavení uchazečů o práci ve všech kvalifikačních třídách, nejvíce u pomocných a nekvalifikovaných pracovníků (jejich podíl na celkovém počtu nezaměstnaných přesto meziročně mírně vzrostl – těsně pod 30% hranici).

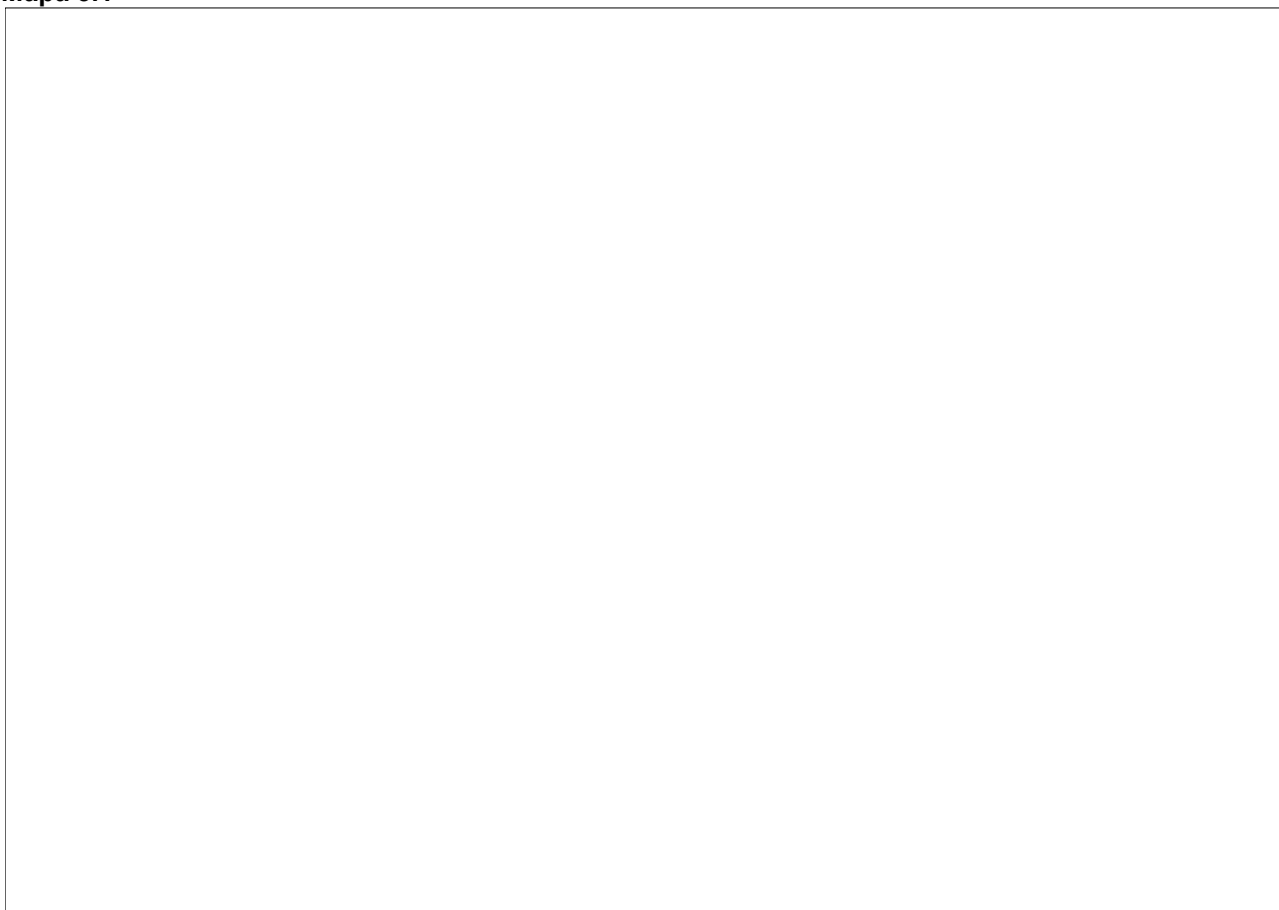
V kategorii obsluha strojů a zařízení byl již počet nezaměstnaných i volných míst prakticky srovnatelný.

Mezi nezaměstnanými narůstal po roce 2013 podíl osob nad 50 let.

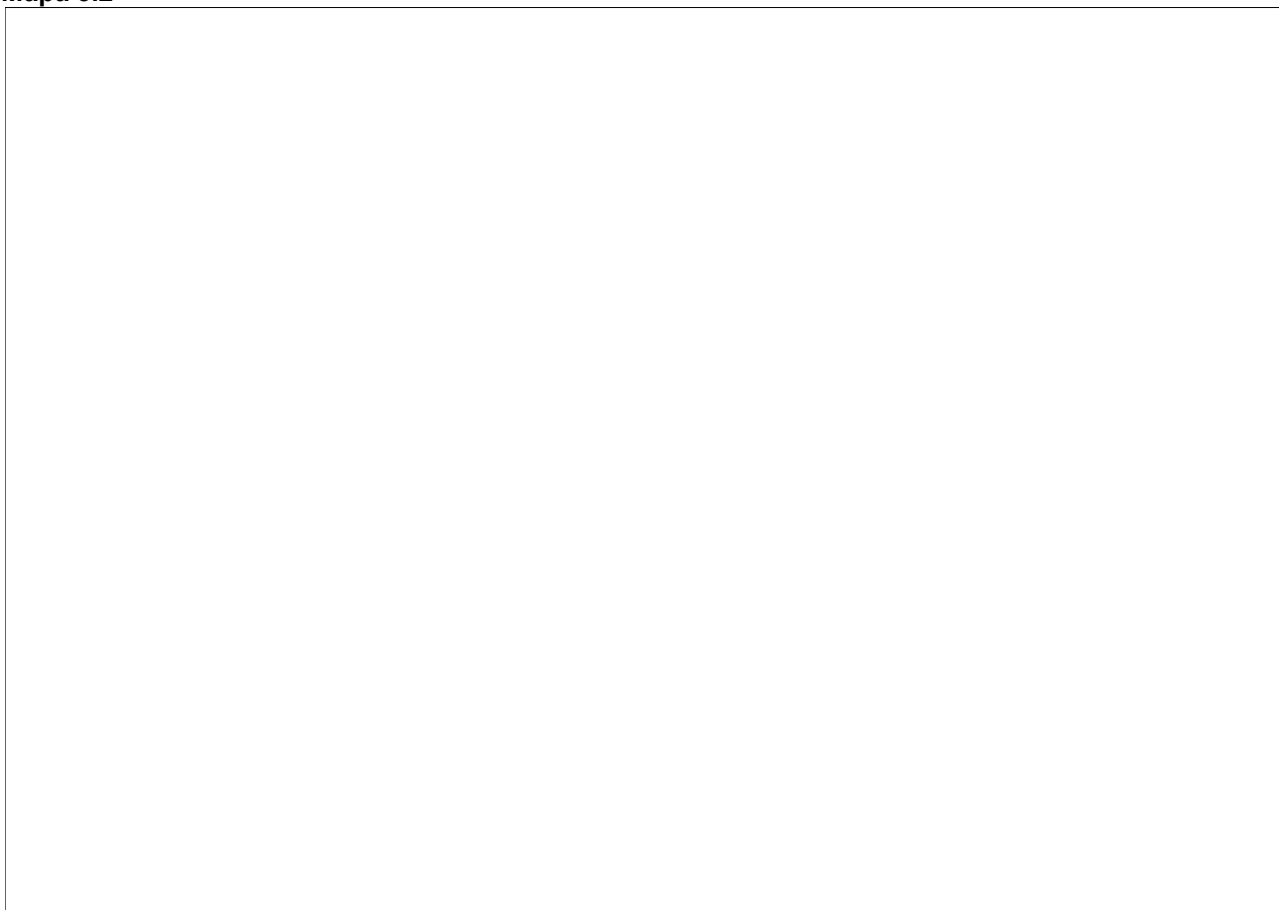
Specifickou skupinu uchazečů o práci představují lidé ve věku 50 a více let. Jejich váha mezi všemi nezaměstnanými v evidenci úřadů práce od roku 2013 plynule narůstá. Na konci roku 2016 tvořili již více než třetinu nezaměstnaných, o tři roky dříve 27 %.

¹⁰ Údaj nezahrnuje odvětví zemědělství, lesnictví a rybníkářství. Za pět zemí EU nebyla data dostupná (Francie, Itálie, Dánsko, Maďarsko a Malta).

Mapa 3.1

Mapa 3.2

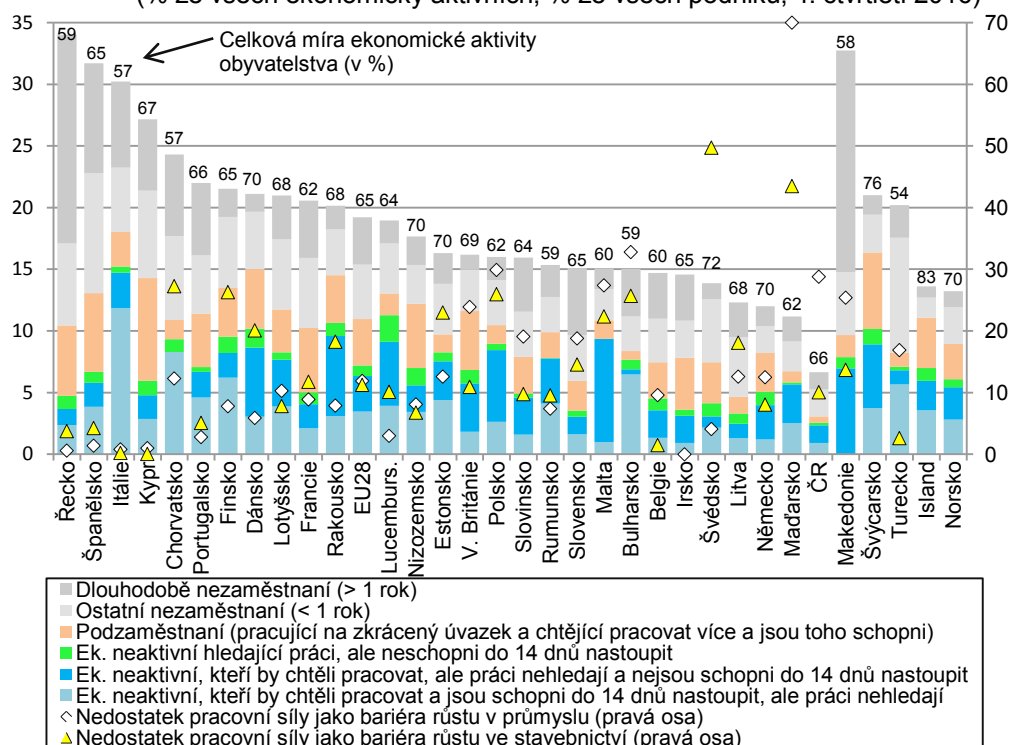

Regionální rozdíly v dlouhodobé nezaměstnanosti byly v ČR relativně významné,...

... lze je vysvětlit disproporcemi v kvalifikační skladbě nezaměstnaných, ale i dostupností významných center či zastoupením odvětví se sezónním charakterem zaměstnanosti.

Nárůst relativního zastoupení uchazečů 50-letých a starších do značné míry souvisel s posunem početnějších kohort narozených v polovině 60. let minulého století, částečně i s prodlužujícím se věkem odchodu do důchodu¹¹. Nejvyšší podíl této věkové skupiny nezaměstnaných byl na konci roku 2016 v Plzeňském a Zlínském kraji (36 %), nejnižší v Praze (30 %). Významnější regionální rozdíly lze nalézt u dlouhodobé nezaměstnanosti. Její územní rozložení se do značné míry kryje s podílem všech nezaměstnaných (vztážených na obyvatele ve věku 15-64 let). Méně těsná byla vazba mezi mírou dlouhodobé nezaměstnanosti a podílem osob s nízkou kvalifikací (ISCED 0 až 2). Např. v územích JZ Čech (s dobrou dostupností Bavorska) se míra dlouhodobé nezaměstnanosti udržovala na průměrných či podprůměrných hodnotách (ve vztahu k ČR). Kvalifikační skladba registrovaných uchazečů o práci zde však byla spíše nepříznivá. Naopak v některých oblastech s horší dostupností (na Vysočině, Moravskoslezském kraji či jižní Moravě) přetrvávala dlouhodobá nezaměstnanost relativně vysoká, ale současně zde podíl nezaměstnaných s nízkou kvalifikací zdaleka nedosahoval hodnot typických pro oblasti SZ Čech.

Graf 3.4 Nedostatečně využitá pracovní síla, potenciální zdroje z řad ekonomicky neaktivních a podíl podniků hodnotících nedostatek pracovní síly jako bariéru růstu ve vybraných evropských státech (% ze všech ekonomicky aktivních, % ze všech podniků, 4. čtvrtletí 2016)

Zdroj: Eurostat

Podíl průmyslových podniků, pro které nedostatek pracovní síly představoval bariéru růstu od polovinu roku 2015 rostl. Na konci roku 2016 dosahoval úrovně srovnatelné s konjunkturálním obdobím předchozí dekády.

Pokles míry obecné nezaměstnanosti k hodnotám blízkým přirozené míře nezaměstnanosti, přetrvávající problém se strukturální nezaměstnaností, jakož i existence administrativních bariér omezujících přístup zahraničních pracovníků do ČR ze států mimo EU zintenzivnily debatu o potenciálních zdrojích další pracovní síly. Již polovině roku 2015 významně zrychlil růst podílu průmyslových podniků, které považují nedostatek pracovní síly za bariéru svého růstu. Na konci roku 2016 se tento podíl přiblížil 30 % a také v následujících měsících jeho růst nepolevoval. Údaje ze stavebnictví¹² dokreslují, že nejde zdaleka jen o problém kvantitativní, ale i strukturální. Problém nedostatku pracovní síly pociťovaly v roce 2016 stále intenzivněji i podniky ve většině zemí EU. Naléhavost tohoto problému se lišila mezi státy, ale i odvětvími, v závislosti fázi hospodářského vývoje (což dokládají velmi nízké podíly ve

¹¹ Lze tak nepřímou soudit i na základě údajů z VŠPS. Míra nezaměstnanosti osob ve věkových skupinách 50-54, resp. 55-59 let po roce 2013 klesala. Růst zastoupení osob 50-letých a starších mezi registrovanými nezaměstnanými tak pravděpodobně nesignalizuje zhoršení postavení této věkové skupiny na trhu práce.

¹² Podíl stavebních podniků považujících nedostatek pracovníků za bariéru růstu dle sezónně očištěných údajů v průběhu roku 2016 narůstal (až na 11 %). Současně však v tomto odvětví pokračovalo propouštění pracovníků, jejich počet se meziročně snížil o 0,7 %.

Nevyužitý či nedostatečně využitý rezervoár ke zvýšení zaměstnanosti představovali nezaměstnané osoby,...

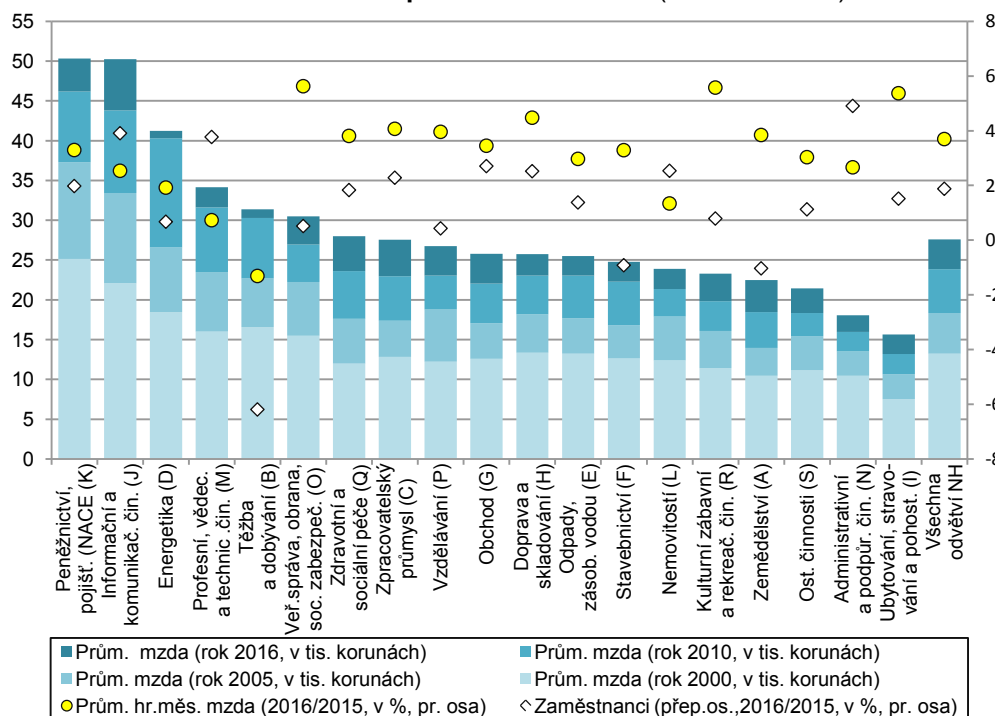
...a také podzaměstnaní, jejichž četnost však byla v Česku nízká.

Mezi ekonomicky neaktivními deklarovalo potenciální vazbu na pracovní trh necelých 140 tis. osob.

Celkový rezervoár tuzemských zdrojů pro zvýšení zaměstnanosti byl v relaci ke stávající pracovní síle v ČR zdaleka nejslabší ze všech států EU.

Španělsku, Portugalsku či Řecku). Nejvýznamnější zdroj pro posílení zaměstnanosti zahrnoval všechny osoby nezaměstnané méně než rok. V ČR šlo o 117 tis. osob (ve 4. čtvrtletí 2016, ve věku 15-74 let). Plné využití tohoto rezervoáru je ovšem nepravděpodobné, neboť obsahuje pravidelnou sezónní nezaměstnanost i krátkodobou nezaměstnanost vlivem běžné pracovní fluktuace. Ještě obtížnější využitelní jsou dlouhodobě nezaměstnaní, přitom téměř ve třetině zemí EU tvořili nadpoloviční podíl všech nezaměstnaných. Ani v Česku nebyla četnost této slupiny bezvýznamná (75 tis.). Bezmála třetina z nich však byla bez práce déle než čtyři roky, popř. nepracovala nikdy. Zintenzivnit využití stávající pracovní síly by bylo možné i větším zapojením podzaměstnaných osob. Jejich počet však v Česku (na rozdíl např. od Nizozemska: 470 tis.) vlivem nízkého využití zkrácených pracovních úvazků dosahoval jen 28 tis. (ze třech čtvrtin šlo o ženy). Důležitou skupinu tvoří ekonomicky neaktivní, kteří deklarovali zájem pracovat, ale práci si z různých důvodů nehledají. V Česku tvořili relativně početnou skupinu 124 tis. osob (rovnoměrně rozloženou dle věku a s mírou 60% převahou žen). Do 14 dnů však bylo schopno nastoupit do práce jen 49 tis. z nich. Tuto skupinu dále doplňovalo 11 tis. neaktivních osob hledajících práci a neschopných do ní do dvou týdnů nastoupit. Celkové potenciální domácí zdroje pro posílení zaměstnanosti tak v úhrnu na konci roku 2016 čítaly 357 tis. osob.(prakticky využitelná však byla zřejmě jen menšina z nich). Jejich poměr k celkové pracovní síle se rovnal 6,6 %, mezi státy EU šlo s výrazným odstupem o nejnižší hodnotu. Mezi ekonomicky aktivní se řadili dva ze tří obyvatel Česka ve věku 15-74 let, podobně tomu bylo v EU.

Graf 3.5 Průměrná hr. měs. nominální mzda zaměstnance (abs., meziročně v %) a změna evidenčního počtu zaměstnanců (meziročně v %)

Zdroj: ČSÚ

Meziroční tempo průměrných mezd se v období let 2014 až 2016 mírně navyšovalo.

Z hospodářského růstu profitovali zaměstnanci ve všech odvětvích vyjma těžby a dobývání.

Rostoucí obtíže firem při najímání nových zaměstnanců jako jeden z doprovodných prvků dlouhodobějšího ekonomického růstu se společně s uvolněnější rozpočtovou politikou státu odrazily v meziročním tempu růstu průměrných hrubých nominálních mezd. To se mírně zvyšovalo již třetím rokem v řadě a v roce 2016 činilo 3,7 % (nejvíce po roce 2008). Průměrné mzdy byly proti roku 2015 vyšší ve všech odvětvových sekcích, vyjma těžby a dobývání (-1,3 %). Přestože zaměstnancům v tomto odvětví (poznamenaném dlouhodobým útlumem těžby zejména černého uhlí) poklesly výdělků za poslední čtyři roky již potřetí, jejich průměrná úroveň v roce 2016 stále o sedminu obdobnou hladinu v celé ekonomice převyšovala. Nepříznivá ekonomická situace těžebních podniků si vybírá svou daň i na zaměstnanosti. To v menší míře platilo i o stavebnictví, dynamika mezd zde však v posledních třech letech s menšími odchylkami kopírovala tendence v národním hospodářství. Naopak

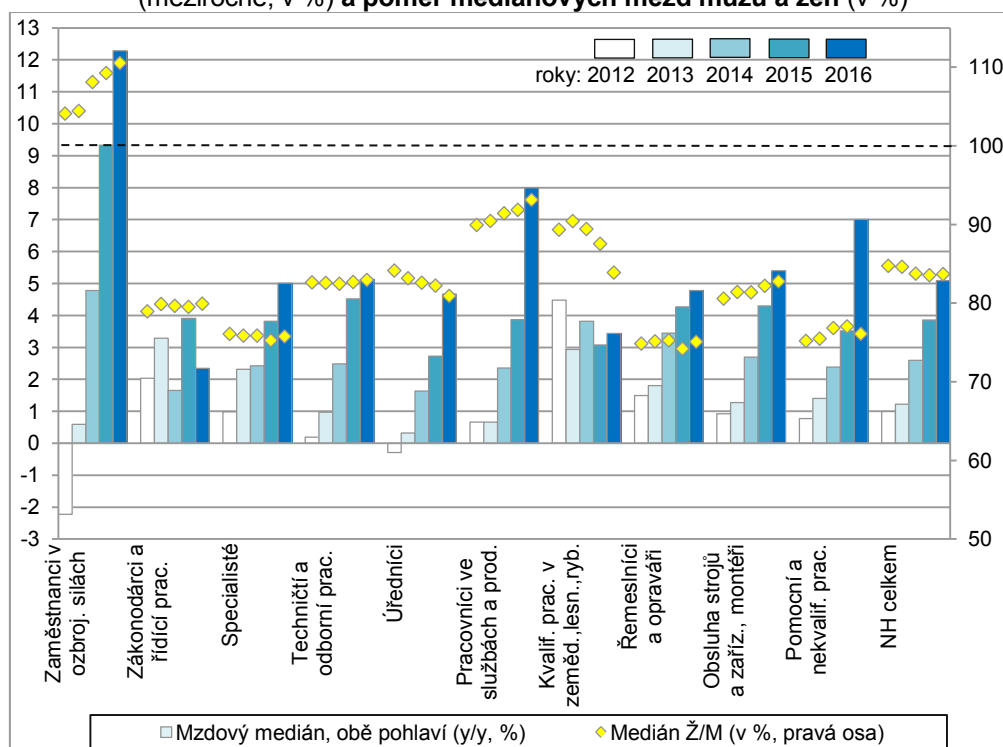

Navyšování hranice minimální mzdy se podepsalo na dynamice mezd v odvětvích ubytování, stravování a pohostinství a také v kulturních, zábavních a rekreačních činnostech.

V odvětvích s dominancí státu rostly mzdy (při malých pohybech v zaměstnanosti) nadprůměrně. Odrážely také vyšší důraz státu na otázky bezpečnosti, ve zdravotnictví z menší části kompenzovaly nízký růst výdělků z let 2014 i 2015.

příznivé hospodářské výsledky průmyslových podniků se v tomto odvětví projevovaly spíše tvorbou nových pracovních míst, neboť tempo mzdového růstu činilo 4,1 %. Středně rostly mzdy ve váhově dominantním odvětví služeb – obchodu (o 3,5 %). V pozadí této skutečnosti stála vyšší loňská základna (růst mezd o 4,2 %) v kombinaci se zrychlením růstu zaměstnanosti v roce 2016. Odvětví s nízkou úrovní průměrných výdělků profitovala zejména ze zvýšení hranice minimální mzdy. V ubytování, stravování a pohostinství, stejně jako v kulturních, zábavních i rekreačních činnostech, si zaměstnanci průměrně polepšili okolo 5,5 %. V jiném odvětví charakteristickém nízkými výděly – administrativních a podpůrných činnostech – se tempa průměrných mezd mezi roky 2014 a 2016 pohybovala jen mezi 2,2 % až 2,7 % a do určité míry „ustoupila“ vysokému růstu zaměstnanosti. Ten byl v tomto odvětví spojen s přetrvávající silnou poptávkou po agenturní pracovní síle, jež je často využívána pro méně kvalifikované činnosti. Naproti tomu v odvětvích s dominancí státu nedoznala v roce 2016 zaměstnanost výraznějších změn, mzdový růst však patřil k nejvyšším. Ve veřejné správě, obraně a sociálním zabezpečení činil 5,6 % a tempa v celé ekonomice převyšoval i v letech 2014 a 2015. Ve vyšších mzdách se odrážel i částečný přesun bezpečnosti mezi prioritní oblasti státu. Ve vzdělávání se mzdy v roce 2016 navýšily o rovná 4 %, v předchozích dvou letech však patřil jejich růst v rámci všech odvětví služeb k nejnižším (shodně 1,8 %). Ve finanční sféře a též v informačních a komunikačních činnostech růst mezd v letech 2015 i 2016 za tempem v celé ekonomice zaostal, zčásti byl kompenzován vyšší zaměstnaností. V celoročním průměru měsíční mzdy v obou odvětvích poprvé překonaly 50 tis. hranici, jejich výše se zároveň takřka srovnala (v informačních a komunikačních činnostech se dlouhodobě navyšovaly dynamičtěji). Navzdory sílící inflaci na sklonku roku 2016 dosáhl růst reálné mzdy rovná 3 % a byl zároveň nejrychlejší za posledních devět let.

Graf 3.6 Mediány hrubých měsíčních mezd dle hlavních tříd CZ-ISCO (meziročně, v %) a poměr mediánových mezd mužů a žen (v %)

Zdroj: ČSÚ

Mzdový medián rostl v letech 2015 i 2016 svižněji než průměrná mzda. Celková variabilita zaměstnaneckých výdělků se snižovala i vlivem navyšování úrovně minimální mzdy.

Ze strukturální mzdové statistiky plyne, že růst variability zaměstnaneckých výdělků (dle variačního koeficientu) se po roce 2012 zastavil. Zčásti se na tom podílelo i opakované navyšování minimální mzdy. V roce 2016 dosáhl mzdový medián 24,9 tis. korun, meziročně vzrostl o 5,1 %. Medián mezd žen činil necelých 84 % úrovně mužů, tento poměr zůstával v posledních třech letech prakticky neměnný. Česko tak nadále patřilo v EU k zemím s nejvyšším rozdílem mezd mezi pohlavími. V letech 2015 i 2016 výrazně vzrostly platy zaměstnancům v ozbrojených složkách. V ostatních třídách zaměstnání se v roce 2016 navyšovaly mediánové výděly nejvíce pracovníkům ve

službách a prodeji (+8 %) a také pomocným a nekvalifikovaným pracovníkům (+7 %).

4. Cenový vývoj

4.1. Deflátor HDP

Celková cenová hladina v české ekonomice v roce 2016 vzrostla.

Celková cenová hladina v ekonomice v roce 2016 vzrostla podle deflátoru HDP o 1,2 %. V porovnání s předchozím rokem se dynamika růstu cenové hladiny prakticky nezměnila. Jen mírně rostly ceny statků spotřebovávaných domácnostmi (0,5 %), cenový růst táhla především spotřeba vládních institucí (1,8 %) a kladné směnné relace (101,1 %). Po čtyřech letech poměrně stabilního růstu stagnovaly ceny investičních statků, když vzrostly o 0,1 %.

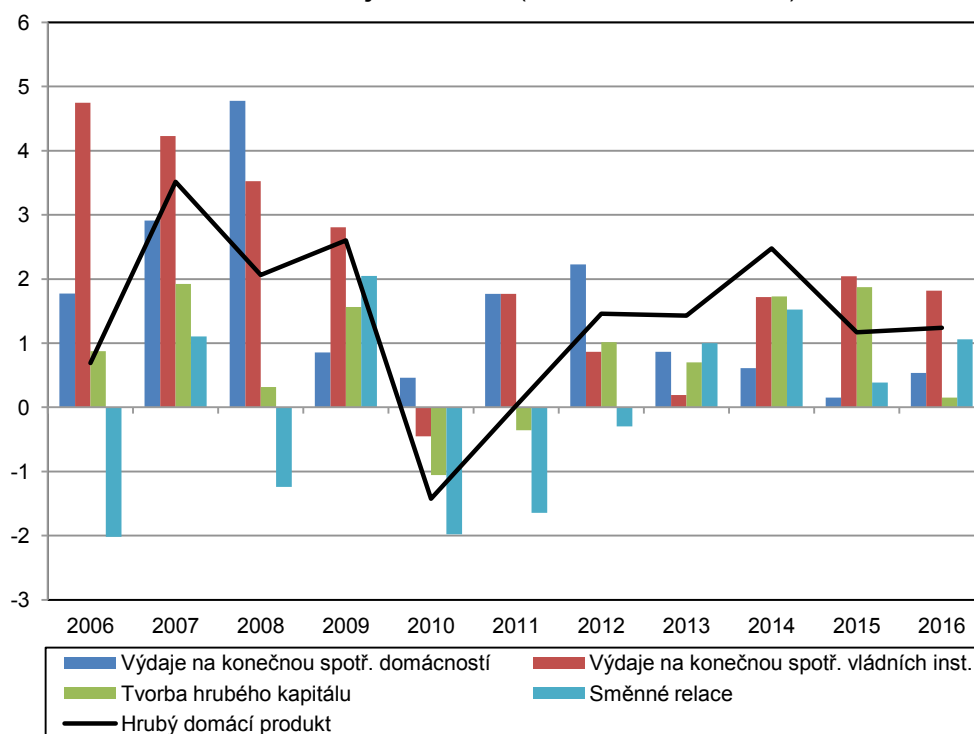
V posledních letech se dynamika cenového vývoje zmiňuje.

Z dlouhodobého pohledu je patrné, že se cenový vývoj po období cenové deregulace srovnal s dynamikou vyspělých ekonomik a v posledních pěti letech byl poměrně vyhlazený. Od roku 1996 se deflátor HDP dostal pod nulu jen v roce 2010 po výrazném propadu cen statků spotřebovávaných vládou, cen investičních statků a směnných relací v reakci na recesi. Od roku 2012 je dynamika růstu cenové hladiny poměrně stabilní. Stagující růst cen statků spotřebovávaných domácnostmi kompenzovaly ostatní složky HDP a kladné směnné relace.

V letech 2013–2016 byly směnné relace kladné.

Směnné relace byly kladné čtyři roky v řadě, nejdéle od počátku dostupné časové řady. Zasloužil se o to obchod se zbožím, u kterého v letech 2013 a 2014 směnné relace dosáhly 101,5 % a 101,8 % a který má pro českou ekonomiku významnější váhu než obchod se službami, jehož směnné relace byly záporné (97,6 %, 99,9 %). V letech 2015 a 2016 se kladné směnné relace obchodu se zbožím výrazně zmírnily a s nimi celkové směnné relace.

Graf 4.1.1 Deflátor HDP a jeho složek (meziroční změna, v %)

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

4.2. Spotřebitelské ceny

Zrychlení růstu spotřebitelských cen v závěru roku 2016 posunulo celkový průměr nad úroveň dvou předchozích dvou let.

Meziroční růst spotřebitelských cen v roce 2016 dosáhl 0,7 %, čímž mírně překonal předchozí dva roky (0,4 % v roce 2014 a 0,3 % v roce 2015). Mírné zrychlení dynamiky lze přičíst výhradně vývoji v závěru roku. Průměrné meziroční tempo růstu v prvních třech čtvrtletích totiž dosáhlo 0,4 %. V roce 2016 tak bylo ukončena epizoda cenového růstu pod 1,0 %, která trvala téměř tři roky. Hranice inflačního cíle, která činí 2,0 %, nebyla překročena od prosince 2012 do prosince

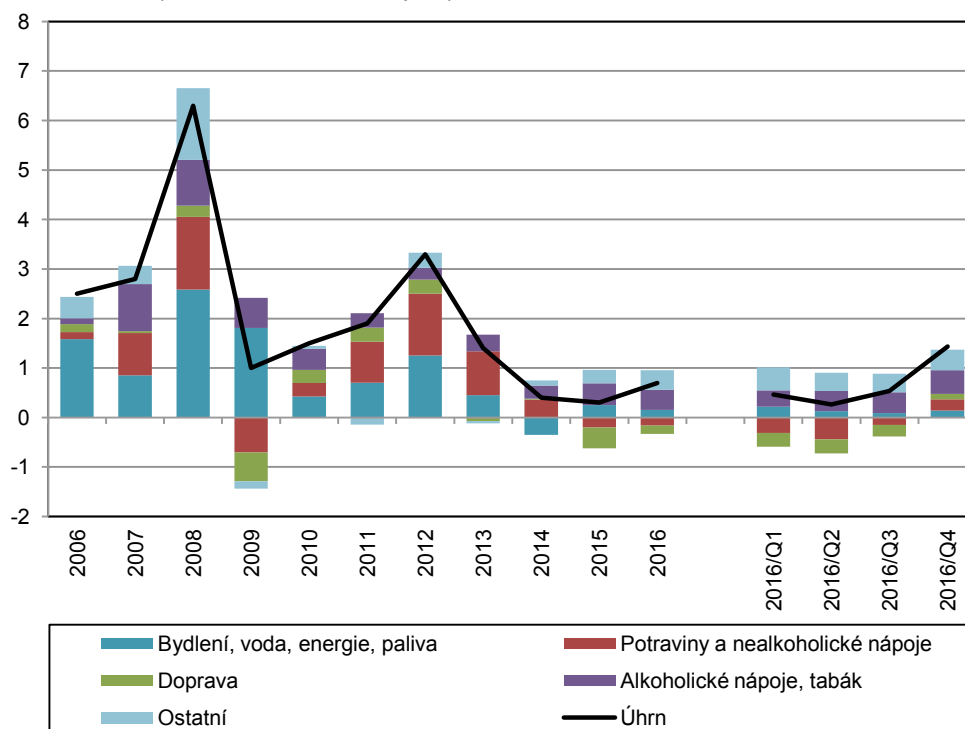

2016. Podobný vývoj ve vyspělých ekonomikách nebyl výjimečný. Podstřelování inflačního cíle se zároveň zkombovalo s téměř nulovými úrokovými sazbami. Nemožnost efektivního provádění standardního pojetí měnové politiky tak vedla k použití nekonvenčních nástrojů, které by umožnily uvolnění měnových podmínek s cílem nastartování cenového růstu. V případě Česka to znamenalo řízené oslabení měny a udržování kurzu nad hranicí 27 korun za euro.

Mírný cenový růst byl udržen díky zvyšování cen alkoholických nápojů.

Vzhledem k váhovému rozložení položek ve spotřebním koši byl vývoj indexu spotřebitelských cen těsně svázan s pohybem cen bydlení a energií (25,1 % spotřebního koše), potravin a nealkoholických nápojů (18,1 %) a dopravy (10,1 %). Čtvrtou nejvýznamnější položkou jsou alkoholické nápoje a tabák. Pro Českou republiku je typická její vysoká váha ve spotřebním koši (9,3 %, 2. nejvyšší v Evropě). Právě výrazný růst cen alkoholických nápojů a tabáku dělí Česko od deflace v posledních dvou letech.

Graf 4.2.1 **Index spotřebitelských cen, rozklad přírůstku** (meziroční změna, v p.b.)

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Z nejvýznamnějších složek spotřebního koše se ve vývoji spotřebitelských cen nejvýrazněji prosazovaly ceny potravin...

Zpomalení meziroční dynamiky cen potravin se začalo výrazněji projevovat během roku 2014. Meziroční pokles, který trval 7 čtvrtletí, lze spojit s výrazným propadem cen mléka, sýrů a vajec mezi lety 2014 a 2015 způsobeným uzavřením ruského trhu evropským potravinám a následným přebytkem mléka a mléčných výrobků na domácím i evropském trhu. Ve stejném období klesaly i ceny váhově významného masa nebo pekárenských výrobků a obilovin. Stabilně rostly ceny ryb, jejich váha v českém spotřebním koši je však velmi nízká.

... a dopravy. Jejich vliv však vyprchal v druhé polovině roku, když se ustálily ceny ropy.

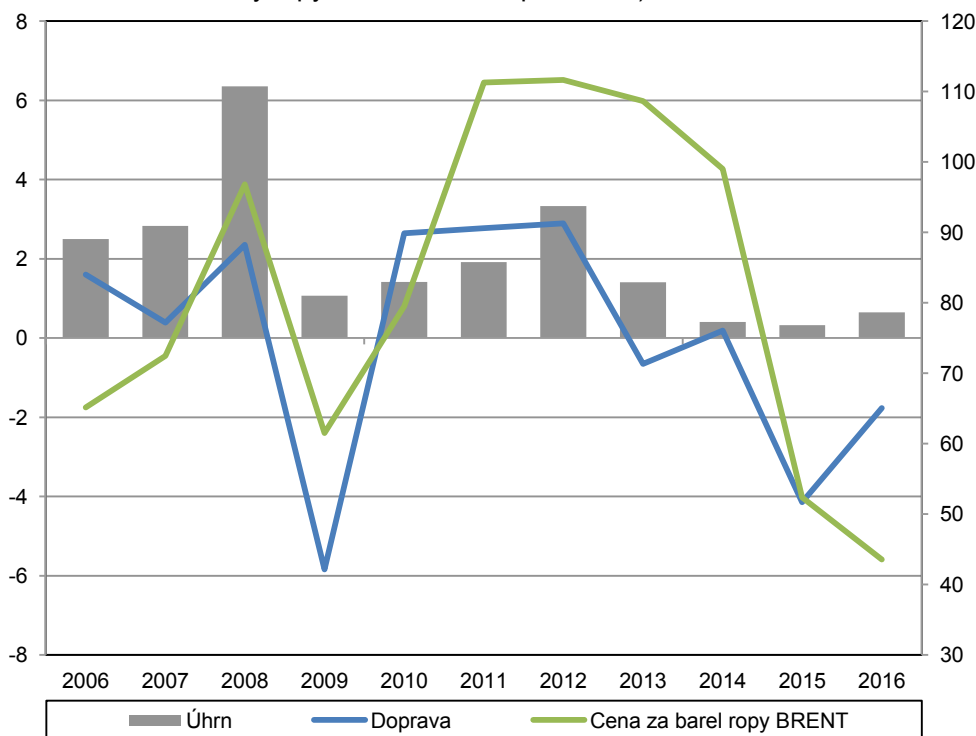
Ropa je klíčovou surovinou pro globální ekonomiku a její cena se v posledních letech dramaticky vyvíjela v obou směrech. Cena ropy na světových trzích obvykle odráží stav nabídky a poptávky a její pohyb může být ovlivněn i geopolitickou situací. Na extrémních hodnotách se drží jen krátkodobě a výjimkou se stalo období let 2011-2014, kdy se poměrně stabilně držela nad hladinou 100 dolarů za barel. V druhé polovině roku 2014 nastal prudký propad a další snížení se událo na přelomu let 2015 a 2016. Stála za nimi kombinace snížení poptávky vyvolané ekonomickou krizí a technologickými změnami a zvýšení nabídky, způsobené vstupem nových producentů na trh a selháním kartelových dohod, které obvykle omezují objem ropy dodané na trh.

Meziroční dynamika cen dopravy byla v posledních dvou letech ovlivněna

V cenách dopravy se nejméně projevily snížené ceny pohonných hmot. Mírně zrychloval růst cen osobních dopravních prostředků.

výhradně náklady na provoz osobních dopravních prostředků, které klesly o 9,5 % v roce 2015 a o 5,3 % v roce 2016. Samotné ceny dopravních prostředků nakupovaných domácnostmi v roce 2015 vzrostly o 1,1 % a povzbuzeny rostoucí poptávkou v roce 2016 vzrostly o 2,3 %. Náklady na bydlení, vodu, energie a paliva tvoří největší část výdajů českých domácností, jejich vliv na vývoj spotřebitelských cen byl však v posledních letech poměrně slabý. Ceny nájemného i vypočteného imputovaného nájemného se posledních pět let jen mírně zvyšují a rozhodující vliv na pohyb cen této položky mají elektrická a tepelná energie, plyn a ostatní paliva.

Graf 4.2.2 **Ceny dopravy a ropy** (celkový index a ceny dopravy meziročně v %, ceny ropy v USD/barel na pravé ose)

Zdroj: ČSÚ, The U.S. Energy Information Administration

Pokles spotřebitelských cen byl společný celé EU.

Vzhledem k úzké provázanosti české ekonomiky se zahraničím není překvapením, že se vývoj spotřebitelských cen v Česku a u jeho nejbližších sousedů v posledních letech příliš nelišil. V roce 2016 dosáhla inflace spotřebitelských cen v celé Evropské unii 0,3 %. Jednalo se o mírné zrychlení oproti předchozímu roku, kdy ceny stagnovaly a obnovení cenového růstu. V posledních čtyřech letech se inflace v eurozóně držela hluboko pod deklarovaným inflačním cílem¹³. Evropská centrální banka tak byla nucena použít nekonvenční nástroje monetární politiky – v jejím případě kvantitativní uvolňování. Růst spotřebitelských cen byl v naprosté většině států EU v roce 2016 nižší než 1 % a oživení meziroční dynamiky růstu, které nastalo v druhé polovině roku, bylo rovněž sdílenou událostí v celé unii. Stejně jako v ČR se na propadu meziroční míry inflace podepsala kombinace snížení a následné stagnace cen potravin a nealkoholických nápojů a tři roky trvajícího propadu cen dopravy. I ceny bydlení a energií se v letech 2015 a 2016 snižovaly. Naopak cenový růst byl zachován u alkoholických nápojů a tabáku.

Utlumen byl cenový růst i ve státech střední Evropy, u nichž do roku 2009 přetrvávala výraznější dynamika cen.

Státy střední Evropy se ještě na přelomu tisíciletí musely vyrovnávat s výraznými výkyvy cenové hladiny způsobenými transformačními procesy. Na Slovensku byly velké výkyvy cenového růstu utlumeny po vstupu do Evropský mechanismus směnných kurzů (ERM II) v roce 2005. V momentě přechodu na společnou evropskou měnu už se inflace na Slovensku dva roky držela těsně u celoevropského

¹³ ECB má za úkol zachovávat cenovou stabilitu, která je definována meziročním nárůstem HICP pod hranicí 2 % a zároveň jeho setrváváním v těsné blízkosti 2 % ve střednědobém horizontu.

průměru. V Maďarsku se až do roku 2012 růst cen pohyboval nad 4 %. Po recesi v letech 2008-2009 se inflační vývoj zemí střední Evropy synchronizoval s celou EU. Polsko i Slovensko v posledních třech letech zažily deflaci, ze které se vymanily až na konci roku 2016. Maďarsko se dotklo nulové hranice inflace v roce 2014 a v následující době zde ceny rostly pomaleji než v Česku.

Ceny nemovitostí svůj růst zrychlily. Podepsala se na tom zvýšená poptávka a nedostatečná reakce nabídkové strany.

Cenový růst na trhu s nemovitostmi se v roce 2016 stal široce diskutovaným tématem. Vzhledem k jeho provázanosti s bankovním sektorem a výrazné roli, kterou hrál hypoteční trh v předchozí globální recesi, vyvolával vývoj obavy. Nabídkové ceny bytů v ČR v roce 2016 vzrostly o 10,0 %. Realizované ceny bytů se zvýšily o 11,6 %. Do zrychlení jejich růstu se promítl jak omezený prostor k vyjednávání v prostředí převisu poptávky nad nabídkou, tak změny plátce daně z převodu nemovitosti (přibližně +1 p.b.). Růst cen zrychloval po celý rok 2016. Zájem o nemovitosti se zvýšil již se začátkem současné konjunktury. Byl poháněn rostoucí kupní silou obyvatel, pozitivními vyhlídkami i mimořádně dostupnými hypotečními úvěry. Sílicí poptávka nastartovala i cenový růst, který byl zabrzděn recesí (realizované ceny klesaly od roku 2009 až do 2013).

4.3. Ceny výrobců

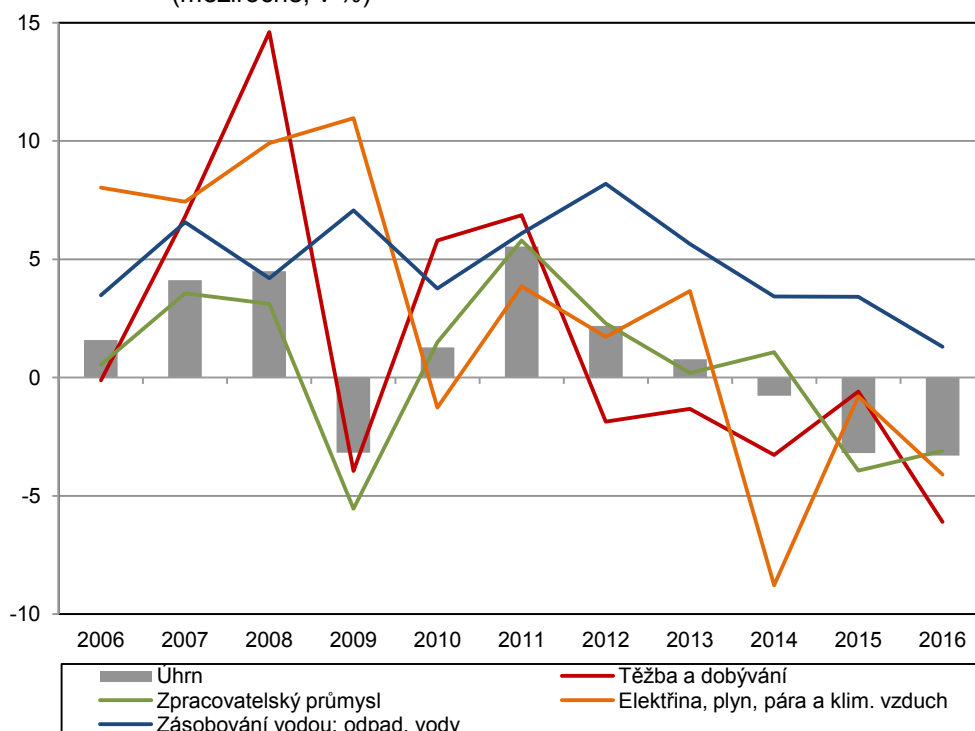
Průmysloví výrobci se potýkali s poklesem cen od roku 2014.

Meziroční propad cen průmyslových výrobců, který trval od roku 2014, pokračoval i v roce 2016. Celkový index cen průmyslových výrobců se snížil o 3,3 %, téměř stejně jako v předchozím roce (-3,2 %). Nicméně prosinec 2016 byl posledním měsícem, ve kterém ceny meziročně klesaly. Ceny průmyslových výrobců v Česku se tak se čtvrtletním zpožděním přidaly ke změně dynamiky v EU.

Zpracovatelský průmysl táhl vývoj celkového indexu. Klesaly hlavně ceny koksu a rafinovaných ropných výrobků.

Vzhledem k významu zpracovatelského průmyslu pro českou ekonomiku je i cenový pohyb v této sekci určující pro vývoj celkového indexu průmyslových výrobců. Ceny u většiny oddílů klasifikace v posledních dvou letech klesaly. Dlouhodobě signifikantní vliv na vývoj cen si udržely v posledních dvou letech ceny koksu a rafinovaných ropných výrobků, které spolu s cenami ropy výrazně klesaly. Pokles indexu prohlubovaly i ceny potravinářských výrobků, nápojů a tabáku (v letech 2015 a 2016 shodně -0,3 p.b.). Rovněž chemické látky a výrobky přirozeně navázané na ceny ropy působily deflačně (-0,5 p.b. v roce 2015 a -0,3 p.b. v roce 2016).

Graf 4.3.1 Ceny průmyslových výrobců podle секcí CZ-CPA (meziročně, v %)

Zdroj: ČSÚ

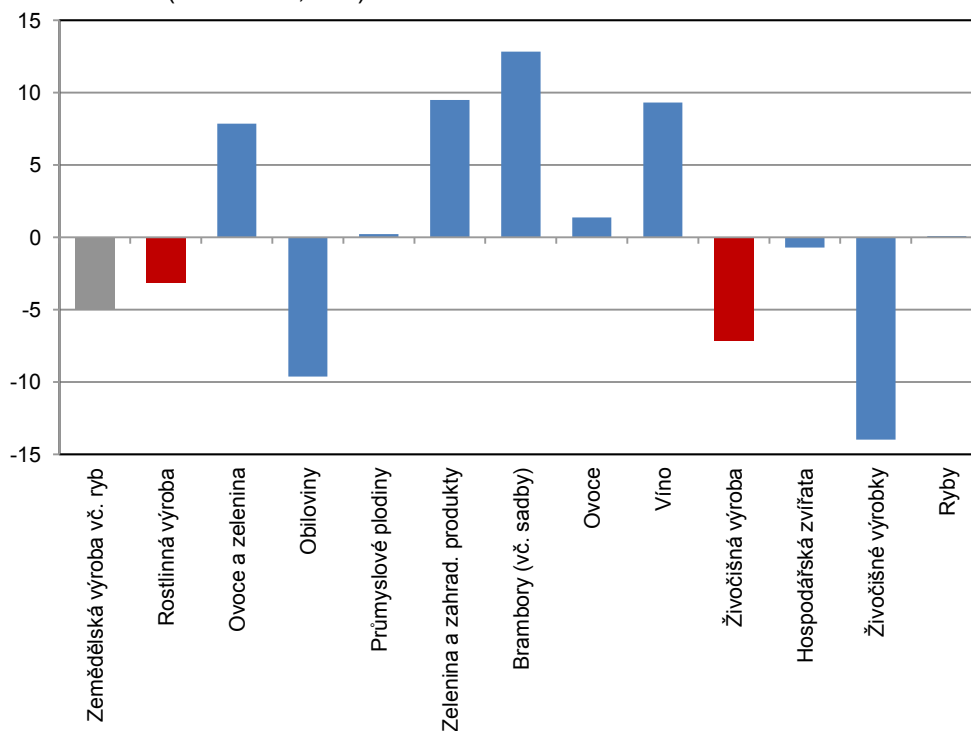
Pokles cen výrobců byl společný celé EU. V závěru roku 2016 se však uvolnil tlak cen ropy a ceny začaly růst.

Pokles cen průmyslových výrobců, který se udal v ČR, byl jen odrazem situace v celé evropské osmadvacitce. Stagnace cen začala už v roce 2013 a v následujících třech letech se index meziročně snižoval o 1,6 % v roce 2014, o 3,3 % v roce 2015 a 1,9 % v roce 2016. Pokles byl společný pro všechny země EU. Podobně společný cenový pohyb se odehrál v závěrečném čtvrtletí roku 2016, kdy se uvolnil tlak cen ropy a téměř všechny evropské země se vrátily ke kladné inflaci. Výrazný pokles cen průmyslových výrobců v roce 2016 zaznamenalo Řecko (-5,4 %), Lucembursko (-6,1 %), Nizozemsko (-5,1 %) a Slovensko (-4,4 %). Ostatní země se pohybovaly okolo průměru EU. Ve Švédsku ceny klesly o 0,1 %, v Polsku o 0,2 % a mírný pokles se objevil u Malty a Velké Británie.

Ceny stavebních prací v roce 2016 mírně rostly.

Ceny stavebních prací a děl v roce 2016 vzrostly o 1,1 %, což bylo o 0,1 p.b. méně než v roce 2015. Růst cen jednotlivých typů stavebních děl byl poměrně vyrovnaný. Blízko celkovému průměru se pohyboval meziroční růst cen všech typů bytových i nebytových budov (0,9–1,3 %). Růst cen inženýrských děl byl rovněž 1,1 %. Slabší dynamiku cen měla vedení trubní, telekomunikační a elektrická (0,9 %). Celková úroveň cenového růstu je výrazně pod předkrizovým průměrem, po období poklesu cen v letech 2010–2013 se však cenový nárůst stabilizoval a odpovídal celkovému inflačnímu prostředí posledních let.

Graf 4.3.2 **Ceny zemědělských výrobců (vč. ryb) v roce 2016** (meziročně, v %)

Zdroj: ČSÚ

Zemědělství výrobců zažili v letech 2014–2016 poměrně výrazný pokles cen.

Ceny zemědělských výrobců v letech 2014–2016 klesaly, podobně jako ceny průmyslových výrobců. V roce 2016 jejich pokles dosáhl 4,9 % a oproti předchozímu roku se zmírnil o 1,1 p.b. Na poklesu se podílela živočišná i rostlinná výroba, ale byl to především pokles cen živočišných výrobků, který určoval vývoj cen zemědělských výrobků v posledních dvou letech.

Rostlinná výroba se zlevňovala především kvůli své váhově nejvýznamnější složce – obilovinám.

Meziroční pokles cen rostlinné výroby o 3,1 % v roce 2016 nebyl tak výrazný jako u produktů živočišné výroby. Byl způsoben především 9,6% snížením cen obilovin, které váhově tvoří více než polovinu rostlinné výroby. Ceny obilovin nejprve klesly o 14 % v roce 2014 a společně s bramborami se podepsaly na 10,3% poklesu cen rostlinné výroby. Tento společný pokles pokračoval i v roce 2015. V minulém roce se obnovil růst cen ostatních skupin plodin, ceny obilovin však nadále meziročně klesaly. Zlevňovaly všechny obiloviny s výjimkou kukuřice,

z hlediska významu je však nejpodstatnější propad cen pšenice o 12,2 % a ječmene o 9,3 %. Popisovaný pokles cen lze dát do souvislosti s nadprůměrnou úrodou posledních tří let.

Ceny živočišné výroby rovněž klesaly, pokles se však v druhé polovině roku 2016 zastavil.

Ceny živočišné výroby se v roce 2016 meziročně snížily o 7,1 % a oproti předchozímu roku se jejich propad zmírnil o 3,4 p.b. Na poklesu se podílely především ceny živočišných výrobků, hlavně mléka, jehož váha v indexu předurčuje jeho dynamiku. V menší míře než v roce 2015 klesaly i ceny hospodářských zvířat, tento pokles se však v druhé polovině roku 2016 zastavil. Pokles cen mléka lze spojit se snížením poptávky ze strany Ruska, které nastalo v druhé polovině roku 2014, a následným přebytkem mléka na evropských trzích.

Ceny tržních služeb již několik let stagnují.

V posledních třech letech ceny tržních služeb stagnovaly. Jejich meziroční růst dosáhl 0,3 % v roce 2014 a pak se snížil na 0,0 % v roce 2015 a v roce 2016 se držel na 0,1 %. Taková dynamika je poměrně výjimečná, ceny tržních služeb se obvykle pohybují v souladu s hospodářským cyklem a současné oživení je výjimkou. Růst mírně povzbuzovaly výrazně procyklické ceny reklamních služeb, jejich příspěvek byl však v porovnání s předchozími lety značně utlumen. V opačném směru působily ceny pozemní a potrubní dopravy. V roce 2016 k růstu mírně přispěl i nárůst cen architektonických a inženýrských služeb, které se do indexu vlivem hospodářského poklesu v předchozích letech promítaly téměř nezatelně nebo záporně.

4.4. Ceny v zahraničním obchodě se zbožím

Ceny vývozu v loňském roce klesaly. Projevoval se hlavně propad cen minerálních paliv,...

V roce 2016 ceny vývozu meziročně klesly o 3,1 % a prohloubil se tak propad z roku 2015 (-1,7 %). Klesaly ceny ve většině sekcí, nejvýrazněji se však snížily ceny minerálních paliv, maziv a příbuzných materiálů (-13,0 %). Jejich pokles trval od roku 2012 a každý rok se zrychloval. Z vývoje v závěru roku 2016 a na začátku roku 2017 však vyplývá, že klesající trend skončil a ceny exportu minerálních paliv i celého vývozu začaly meziročně růst. Další skupinou výrobků, která výrazně zlevňovala v letech 2015 a 2016 jsou ostatní suroviny. Jejich ceny v minulém roce klesly o 8,1 %. Výrazně zlevňovaly i chemikálie a příbuzné výrobky. Jediné dvě sekce, které v minulém roce zaznamenaly nárůst cen, byly živočišné a rostlinné oleje, kde meziroční zvýšení o 4,4 % zlomilo čtyři roky trvající pokles, a nápoje a tabák, jejichž cenová dynamika zpomaluje a dosáhla 1,1 %.

... která mají vyšší váhu v indexu cen dovozu. Ty tedy klesaly rychleji než ceny vývozu.

Ceny importů v posledních dvou letech rovněž meziročně klesaly. V roce 2016 snížení činilo 4,1 %, o rok dříve to bylo 1,9 %. Podobně jako u dovozu, nejvýraznější pokles zaznamenaly ceny minerálních paliv, maziv a příbuzných materiálů, které se snižovaly v průběhu posledních čtyř let. Byly to ceny ropy, které se staly zdrojem dovážených deflačních tlaků způsobujících nízký růst cen v celé ekonomice. Klesaly ceny většiny výrobků s výjimkou nápojů a tabáku, ale pokles byl u většiny pomalejší ve srovnání s cenami dováženého zboží.

Z tohoto faktu vyplývá i vývoj směnných relací, které byly v posledních čtyřech letech kladné.

Směnné relace byly v posledních čtyřech letech kladné. V roce 2016 dosáhly 100,9 % a překonaly hodnotu z předchozího roku o 0,7 p.b. V kladném směru nejvýrazněji přispívaly směnné relace obchodu s minerálními palivy a mazivy (112,4 %). Oproti roku 2015 se zvýšily směnné relace u živočišných a rostlinných olejů a dosáhly 104,8 %. Ve směru poklesu působily směnné relace obchodu s potravinami (97,4 %), s ostatními surovinami (94,9 %) a s chemikáliemi (98,1 %). Podobně jako u výsledků měřených deflátorem HDP překonaly směnné relace výrazněji 100 % v letech 2013 a 2014 a následně byly utlumeny. Ačkoli hodnota směnných relací za celý rok 2016 byla vyšší než 100 %, vliv minerálních paliv na konci roku vyprchal a období kladných směnných relací tak s rokem 2016 pravděpodobně skončilo¹⁴.

¹⁴ Od ledna 2017 zůstávají směnné relace záporné.

5. Vnější ekonomické vztahy

5.1. Zahraniční obchod a jeho struktura

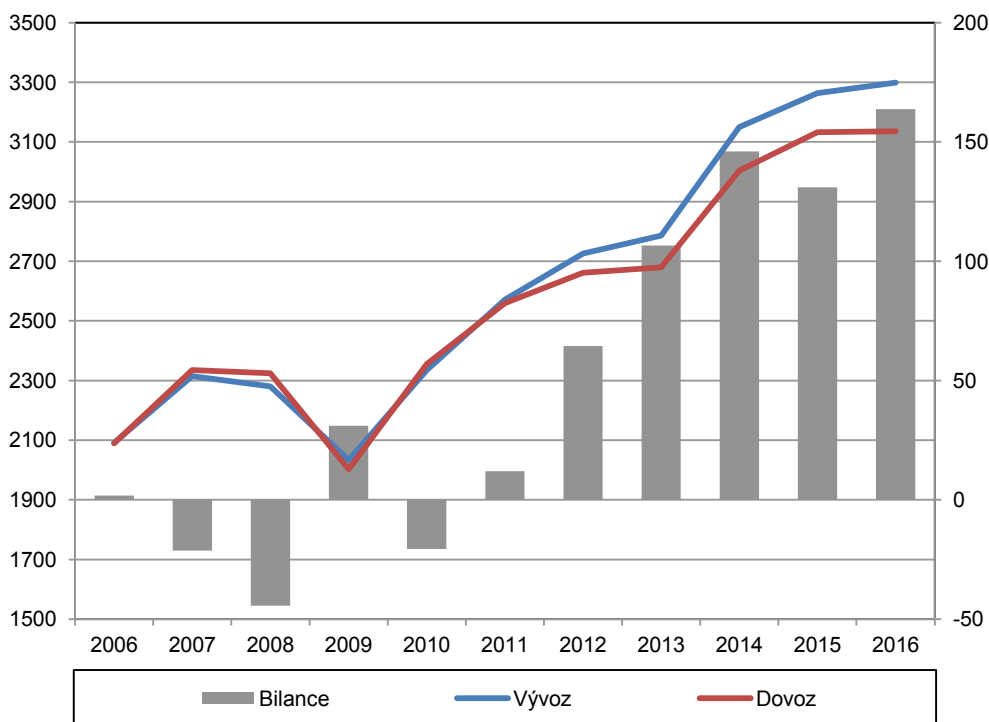
Po recesi v roce 2009 se obnovil silný růst českého exportu. Ten se stal primárním zdrojem růstu HDP.

Geografická poloha České republiky přirozeně implikuje její intenzivní zapojení do mezinárodního obchodu. Po vstupu do Evropské unie a uvolnění tržních bariér nastalo období výrazného růstu objemu exportu i importu přerušené jen ekonomickou recesí v roce 2009. V roce 2016 činila hodnota vyvezeného zboží 3312 mld. korun¹⁵, hodnota dovozu dosáhla 3145 mld. korun. Hodnota exportu se oproti roku 2015 zvýšila o 1,5 % a přes mírné zpomalení tempa růstu se rok 2016 stal dosavadním vrcholem pro české exportéry. Meziroční nárůst exportu v roce 2015 činil 3,5 % a v roce 2014 dokonce 11,5 %. Zde se však projevilo oslabení koruny, které se přímo promítlo do nominálního vyjádření a meziroční nárůst navýšilo. Vývoj importu do ČR měl podobnou dynamiku jako export, od roku 2011 však tempo růstu hodnoty dovozu pravidelně zaostává za vývozem. Přirozeně tak roste kladné saldo bilance zahraničního obchodu. V roce 2016 dosáhl přebytek 167,0 mld. korun, nejvíce v historii samostatné ČR.

V průběhu posledních let rostl rozdíl mezi přeshraničním a národním pojetím zahraničního obchodu.

Hodnota obchodu ČR v přeshraničním pojetí rostla podobně jako dovoz a vývoz v národním pojetí, v průběhu let se však rozdíl mezi oběma pojetími zahraničního obchodu prohluboval¹⁶. Rostla nejen jeho nominální hodnota tohoto rozdílu, ale i jeho podíl na celkovém dovozu a vývozu. Hodnota zboží, které nebylo nakoupeno od rezidentů a bylo vyvezeno z Česka nerezidenty, v roce 2016 dosáhla 663,7 mld. korun. To představuje 16,7 % z celkové hodnoty vývozu v přeshraničním pojetí. Rozdíl mezi přeshraničním a národním pojetím dovozu se v posledních dvou letech rovněž zvýšil. V roce 2016 se vyšplhal na 343,3 mld. korun.

Graf 5.1.1 Vývoj zahraničního obchodu a bilance (v mld. korun, běžné ceny)

Zdroj: ČSÚ

¹⁵ Není-li uvedeno jinak, hodnoty uvedené v textu jsou v národním pojetí v nominálním vyjádření zahrnující pouze obchod se zbožím. Hodnota vývozu je zachycena v cenách FOB, tj. včetně nákladů souvisejících s dopravou na hranice ČR. Dovoz je v cenách CIF, tj. včetně nákladů souvisejících s dopravou v zahraničí na hranice ČR.

¹⁶ Přeshraniční pojetí ZO zahrnuje všechny fyzický pohyb zboží přes hranice země. Při vytváření hodnot ZO v národním pojetí jsou započítány jen doložené transakce od rezidentů k nerezidentům a naopak. Export je tak očištěn od zboží vyvezeného nerezidenty (typicky zboží v meziskladech). Od importu je odečtena hodnota zboží, které bylo dovezeno, ale nedošlo k jeho prodeji rezidentům.

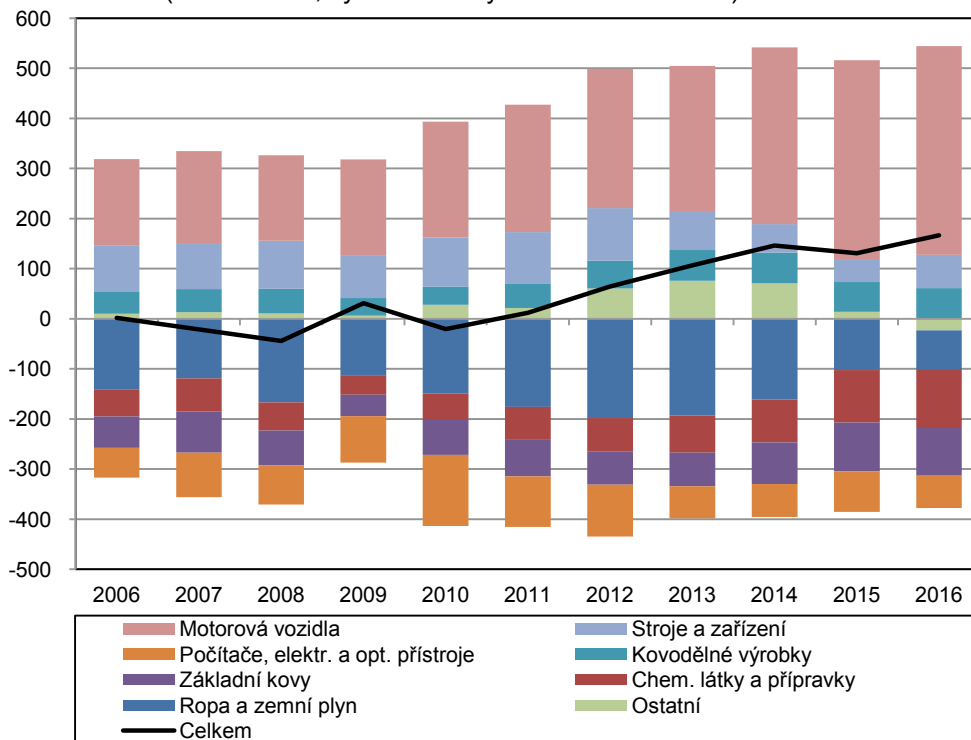
Podobně jako u průmyslové produkce, i pro český export jsou klíčová motorová vozidla.

Nejvýznamnějším artiklem českého exportu jsou motorová vozidla. V roce 2006 tvořila 18,5 % exportu a během deseti let jejich podíl vzrostl o 9,3 p.b. Skutečně klíčovými se tak stala v roce 2015, kdy tvořila 26,0 % hodnoty vyvezeného zboží a v roce 2016, když se tento podíl zvýšil na 27,8 %. Došlo tak ke snížení významu druhého nejvýznamnějšího oddílu, tedy strojů a zařízení, které v roce 2016 představovaly 11,0 % hodnoty vývozu (14,6 % v roce 2006). Za nimi se umístily počítače, elektronické a optické přístroje (9,2 %, 11,4 % v roce 2006) a elektrická zařízení (8,2 %, 8,7 % v roce 2006). Z vývoje struktury exportu je tedy patrné, že růst hodnoty vývozu i přebytku zahraničního obchodu byl založen na rostoucím vývozu motorových vozidel, který dále podporoval přidružená odvětví. Takové složení vývozu může představovat riziko, protože motorová vozidla patří mezi zboží, jehož pořízení spotřebitelé nejnadhěji odloží v případě obav z nepříznivého vývoje ekonomiky.

Ve struktuře dovozu mají vyšší podíl suroviny, především ropa a zemní plyn.

Největší podíl na dovozu do České republiky v roce 2016 měla rovněž motorová vozidla, když dosáhla na 16,1 % importu. Již v roce 2015 překonala počítače, elektronické a optické přístroje, jejichž podíl na dovozu od roku 2010, kdy dosáhl vrcholu 18,0 %, postupně klesal (v roce 2016 dosáhl 11,7 %). Třetím nejvýznamnějším dovozním artiklem jsou stroje a zařízení (9,5 % importu v roce 2016). Kromě výrobků, jejichž dovoz je kryt vývozem, ČR dováží chybějící suroviny, především ropu a zemní plyn. Vývoj jejich ceny, která se v posledních dvou letech významně snižovala, se podepsal i na hodnotě dovozu. V roce 2016 tvořila ropa a zemní plyn 2,8 % dovozu. Lze však říct, že obvyklejší úrovní podílu na dovozu je hodnota mezi 6–7 %, kterou import této suroviny dosahoval v předchozích letech. Závislost na surovinách se ukazuje i na struktuře bilance podle oddílů zboží CZ-CPA. Kladné bilance dosahuje obchod s motorovými vozidly a stroji a zařízeními. Negativní saldo má obchod s již zmíněnou ropou a zemním plynem a základními kovy. V souvislosti s poklesem české výroby chemických látek a přípravků se v posledních dvou letech prohloubilo i negativní saldo obchodu s nimi.

Graf 5.1.2 **Bilance zahraničního obchodu a její struktura**
(v mld. korun, vybrané oddíly klasifikace CZ-CPA)

Zdroj: ČSÚ

Klíčovým obchodním partnerem Česka je EU. Třetina vývozu směřuje do Německa.

Teritoriální struktura českého exportu se přirozeně odvíjí od geografické polohy i členství v Evropské unii. Největší část hodnoty vývozu v roce 2016 mířila do EU (84 %), přesněji k našim sousedům – do Německa (32,2 %), na Slovensko

Teritoriální struktura dovozu odráží import surovin z destinací mimo EU. Česko má s těmito zeměmi zápornou obchodní bilanci.

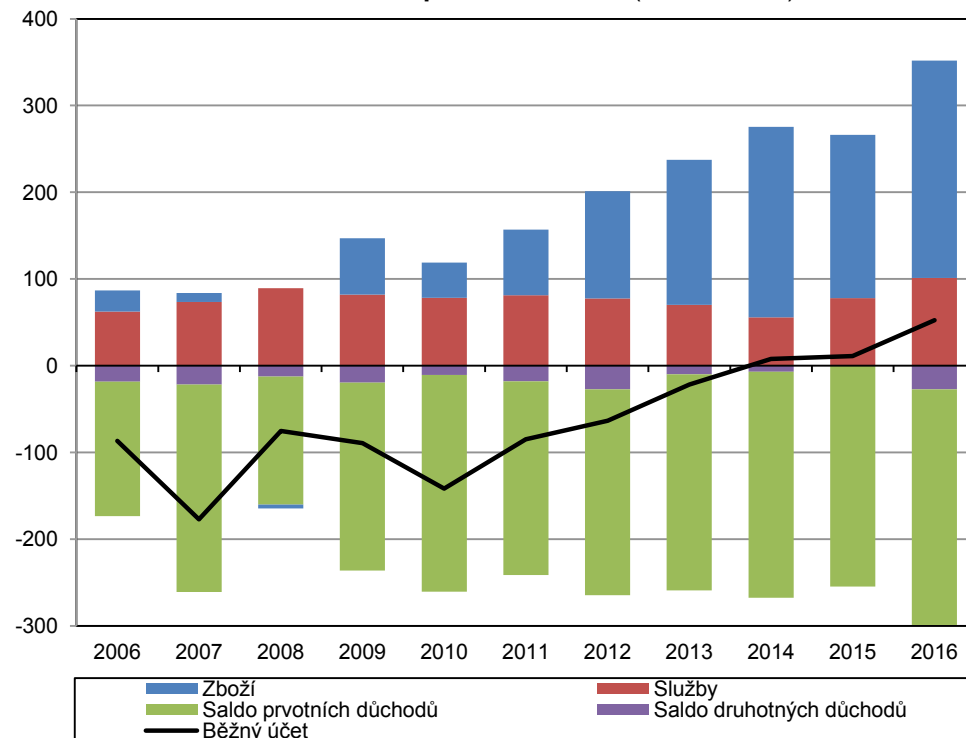
(9,7 %), do Polska (6,2 %) a do Rakouska (4,2 %). Z evropských zemí jsou pro nás důležité i Francie (5,0 %) a Velká Británie (5,0 %). Vývoz mimo Evropskou unii v posledních dvou letech mírně ubral na významu, především kvůli propadu obchodu s Ruskem. Vzhledem k nutnosti dovážet suroviny, které mají původ v destinacích mimo EU, je podíl hodnoty zboží dováženého ze zemí mimo EU významnější než v případě exportů. V roce 2016 to bylo 30,2 % a šlo o nejnižší číslo od roku 2007. Stojí za tím kombinace hospodářských sankcí uvalených na Rusko a propadu cen ropy a zemního plynu. Dovoz surovin se promítá i do bilance zahraničního obchodu s jednotlivými obchodními partnery. S výjimkou Polska, se kterým ČR dlouhodobě prohlubuje deficit (v roce 2016 činil 73,1 mld.), je saldo obchodu s Evropskou unií kladné (v roce 2016 dosáhlo 610,0 mld. korun). Obchod se zeměmi mimo EU je v dlouhodobém deficitu, na kterém se nejvýznamněji podílí Čína (deficit v roce 2016 ve výši 285,8 mld. korun) a Rusko (-21,0 mld. korun). V případě Ruska jde o mimořádně nízkou hodnotu schodku. Před rokem 2014 se saldo obchodu s Ruskem v jednotlivých letech pohybovalo mezi 48 až 75 mld. korun.

5.2. Saldo běžného a finančního účtu platební bilance

Saldo běžného účtu platební bilance bylo tři roky kladné. Příčast to lze rostoucímu přebytku obchodu se zbožím.

Již třetím rokem bylo saldo běžného účtu platební bilance (PB) kladné, když v roce 2016 dosáhlo 52,6 mld. korun. Při pohledu na vývoj běžného účtu PB je patrné, že je takový stav výjimečný. Běžný účet byl v přebytku v roce 1993 a po letech v deficitu se nad nulu vrátil až v roce 2014, kdy kladné saldo činilo 7,9 mld. korun. Za změnou v dlouhodobém trendu jednoznačně stojí rostoucí přebytek obchodu se zbožím. Naopak obchod se službami dosahuje stabilních přebytků, které však nejsou dost vysoké na to, aby dlouhodobě výrazné deficity prvotních důchodů kompenzovaly. V roce 2016 dosáhl přebytek obchodu se zbožím 250,6 mld. korun a převýšil tak saldo z roku 2015 o 62,6 mld. korun a saldo z roku 2014 (do té doby nejvyšší) o 30,7 mld. korun. Obchod se službami v roce 2016 rovněž dosáhl nejvyššího přebytku v historii. Hodnota 101,1 mld. korun převýšila saldo z předchozího roku o 23,0 mld. korun.

Graf 5.2.1 Saldo běžného účtu platební bilance (v mld. korun)

Zdroj: ČNB

Saldo prvotních důchodů je tradičně záporné. Čistý odliv tvoří především důchody z přímých

Pravidelný čistý odliv prvotních důchodů do zahraničí v průběhu posledních let dosahoval stabilně přes 250 mld. korun a každý rok se zvyšoval. V roce 2016 to bylo 271,8 mld. korun. Největší část tohoto odlivu tvoří důchody z přímých

investic. investic, jejichž záporné saldo se pravidelně prohlubovalo a v roce 2016 dosáhlo 344,3 mld. korun. V posledních sedmi letech k deficitu stabilně přispívaly i důchody z portfoliových investic (19,0 mld. v roce 2016). Ve směru přebytku působily náhrady zaměstnancům (35,0 mld. korun v roce 2016), jejichž kladné saldo v posledních čtyřech letech rostlo, přesto ani zdaleka nemohlo převýšit odliv investičních zisků.

Finanční účet platební bilance byl v přebytku od roku 2012. Veškeré faktory působící deficitně byly převáženy nárůstem rezervních aktiv.

Na stavu finančního účtu platební bilance se v posledních letech výrazně podepisovala politika kurzových intervencí. Finanční účet je od roku 2012 v přebytku, který se až do roku 2016 zvyšoval. V loňském roce dosáhlo kladné saldo toků na finančním účtu 117,7 mld. korun a oproti roku 2015 se snížilo o 58,1 mld. korun. Deficitně působil prakticky stejnou silou čistý příliv přímých (141,0 mld. korun), portfoliových (169,5 mld. korun) i ostatních investic (146,6 mld. korun). Tyto faktory však byly výrazně převýšeny nárůstem rezervních aktiv o 563 mld. korun. Rezervní aktiva zaznamenala výrazný nárůst již v předchozím roce, když zrychlení ekonomiky vyžadovalo operace na devizovém trhu, které by udržely kurz koruny nad hranicí 27 CZK/EUR. Tehdy byl nárůst roven 351,3 mld. korun.

V roce 2016 došlo k velkému přílivu portfoliových investic prostřednictvím nákupu dluhových cenných papírů.

Zdrojem přílivu přímých investic v roce 2016 byly zčásti reinvestice zisků na straně pasiv ve výši 113,1 mld. korun, důležitý byl i nárůst objemu dluhových nástrojů na straně pasiv ve výši 64,6 mld. korun a současné redukce na aktivní straně o 33,2 mld. korun (poprvé za dostupnou datovou řadu). Příliv portfoliových investic byl z největší část tvořen nákupy dluhových cenných papírů (celkem za 181,7 mld. korun, z toho vládní dluhopisy tvořily 121,7 mld. korun).

5.3. Investiční pozice a zahraniční dluh

Investiční pozice ČR vůči zahraničí dosáhla v roce 2016 schodku.

Schodek investiční pozice České republiky k 31. 12. 2016 činil 1 175,5 mld. korun. Od roku 2012, kdy tento schodek dosáhl své nejvyšší hodnoty (1 864,1 mld. korun), se jeho hodnota snižuje, především kvůli nárůstu objemu rezervních aktiv (od roku 2012 o 1 342,7 mld.). Minoritně působí i kladné saldo účastí a podílů v investičních fondech (212,4 mld. korun v roce 2016). Bez nárůstu rezervních aktiv by se schodek investiční pozice prohluboval – jeho nejvýznamnějším zdrojem jsou akcie a ostatní účasti, jejichž záporné saldo se každým rokem zvyšuje a loni dosáhlo 2 320,0 mld. korun. Prohlubuje se i deficit v položce dluhových papírů.

Zahraněční dluh ČR meziročně vzrostl.

Celkový zahraniční dluh ČR ke konci roku 2016 činil 3 528,1 mld. korun. Na nárůstu dluhu v roce 2016 se podílely především instituce přijímající vklady, kromě centrální banky (+249,7 mld. korun) a vládní instituce (+85,1 mld.), v menší míře centrální banka (+30,8 mld. korun). Ostatní sektory v ekonomice svůj zahraniční dluh snížily o 33,2 mld. korun, k poklesu jejich dluhu o 127,5 mld. korun však došlo už v roce 2015.

Podílely se na tom hlavně instituce přijímající vklady, které zvýšily svůj zahraniční dluh prostřednictvím oběhiva a vkladů...

V porovnání s rokem 2015 vzrostla v roce 2016 zadluženost institucí přijímajících vklady (dosáhla 1 097,0 mld. korun ke konci roku). Nárůst činil 249,7 mld. korun a v jejich případě rostla výhradně krátkodobá zadluženost. V roce 2016 rostla celková krátkodobá zadluženost tohoto sektoru prostřednictvím oběhiva a vkladů, již o rok dříve se skokově zvýšila hodnota dluhu v krátkodobých dluhopisech. Podíl institucí přijímajících vklady na zahraničním dluhu se zvýšil z 26,5 % v roce 2015 na 31,1 % v loňském roce.

... a vládní instituce, které vydávaly dlouhodobé dluhopisové cenné papíry.

Zahraněční zadluženost vládních institucí činila 866,6 mld. korun a převážně měla dlouhodobou povahu. Na celkovém zahraničním dluhu měl vládní sektor podíl 24,6 %. Ten se od roku 2006 zvýšil o 6,7 p.b. Přitom mezi lety 2014 a 2016 došlo k jeho nárůstu o 2,9 p.b. Výrazně v uvedeném období narostl dlouhodobý zahraniční dluh. Ze složení podle instrumentů je patrné, že k tomu došlo prostřednictvím dlouhodobých dluhových cenných papírů. Hodnota krátkodobých dluhových cenných papírů v zahraničním dluhu přitom poklesla. Lze za tím vidět snahu vládních institucí využít mimořádně nízké výnosy, kterých v roce 2016 dosahovaly české vládní dluhopisy, částečně se projevil spekulativní nákup před očekávaným ukončením kurzových intervencí.

6. Investice

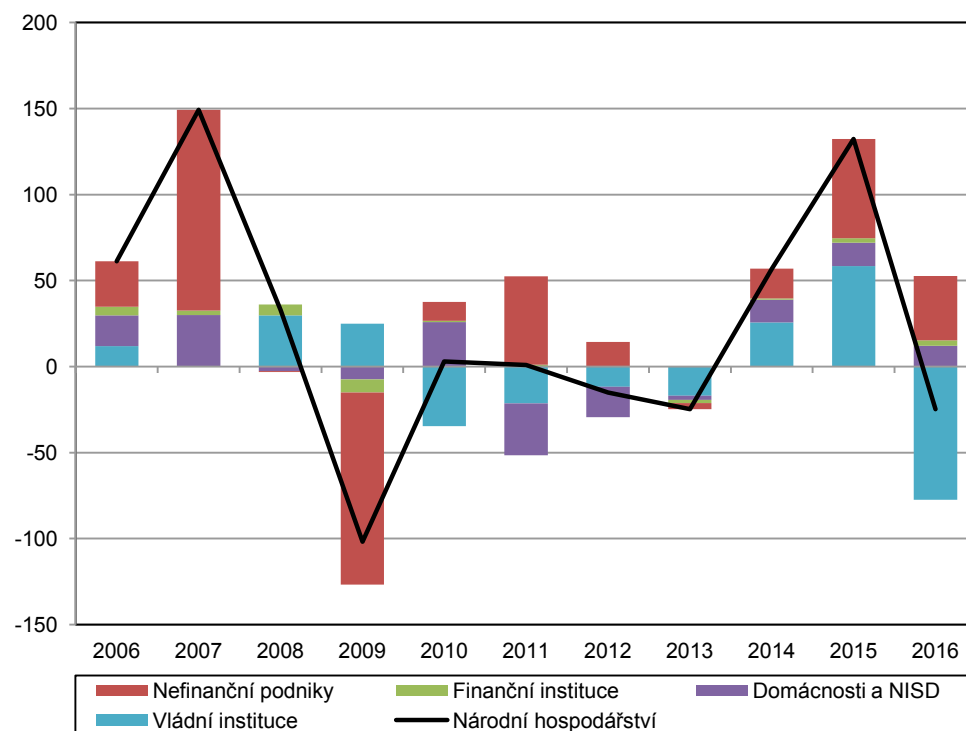
Výdaje na tvorbu hrubého fixního kapitálu mezitím poklesly.

Za celkovým propadem stojí sektor vládních institucí. Dynamika jeho investiční aktivity odrážela ukončení čerpání evropských dotací z programového období 2007–2013.

Výdaje na tvorbu hrubého fixního kapitálu, které reprezentují rozhodující část investiční aktivity v národním hospodářství, v roce 2016 dosáhly 1 191,5 mld. korun¹⁷. Objem investic mezitím klesl o 24,8 mld. korun. Nepřevýšil tak hodnotu předchozího roku výrazně ovlivněnou končícím programovým obdobím evropských fondů a rychlým dočerpáváním zbylých dotačních prostředků. Po výrazném růstu v letech 2014 a 2015 se tedy investiční aktivita znovu propadla, především kvůli výraznému snížení investic vládních institucí. Úroveň investiční aktivity v české ekonomice však zůstala vysoko nad úrovní let 2010–2013. Tehdy objem výdajů na tvorbu fixního kapitálu stagnoval okolo hladiny 1000,0 mld. korun, na kterou se propadl v roce 2009.

Z hlediska objemu výdajů na tvorbu hrubého fixního kapitálu má sektor vládních institucí zhruba třetinový podíl v porovnání se sektorem nefinančních podniků. Přesto v posledních třech letech ovlivňoval nejvýrazněji dynamiku investiční aktivity. Investice sektoru vládních institucí se v roce 2016 mezitím propadly o 77,5 mld. korun (32,8 %). Naopak v předchozích dvou letech vládní instituce nejvýrazněji podpořily obnovený růst investiční aktivity. Popsaná dynamika souvisela s končícím programovým obdobím evropských dotací. Podrobnější data o struktuře za rok 2016 ještě nejsou dostupná, údaje za předchozí dva roky však odhalují výrazný nárůst investic do ostatních budov a staveb, za kterým stály především vládní instituce. Tato položka zahrnuje mimo jiné velké infrastrukturní projekty, jejichž financování je často založeno na evropských dotacích. V roce 2014 vzrostly investice vládních institucí do ostatních budov a staveb o 21,5 mld. korun, v roce 2015 to bylo 28,3 mld.

Graf 6.1 **Tvorba hrubého fixního kapitálu, sektorové členění**
(běžné ceny, meziroční změna v mld. korun)

Zdroj: ČSÚ

Naopak nefinanční podniky investovaly více než v roce 2015.

Investice sektoru nefinančních podniků výrazně podléhají hospodářskému cyklu. Je to patrné z hlubokého propadu o 111,6 mld. korun (15,8 %) v roce 2009, mírného oživení v následujících dvou letech a stagnace během recese 2012–2013. Vliv hospodářského oživení je zřejmý i na objemu výdajů na tvorbu hrubého

¹⁷ Veškeré údaje v této kapitole jsou vyjádřeny v běžných cenách.

fixního kapitálu v posledních třech letech. I výše meziročních přírůstků odpovídá celkovému ekonomickému růstu. V roce 2014 došlo k navýšení investic v tomto sektoru o 17,4 mld. korun, silný růst stimuloval investice podniků v roce 2015 (nárůst o 57,6 mld. korun). V roce 2016 dosáhl meziroční nárůst investic nefinančních podniků 37,5 mld. korun. Z dostupných dat vyplývá, že jejich navýšení plynulo především do strojů a zařízení.

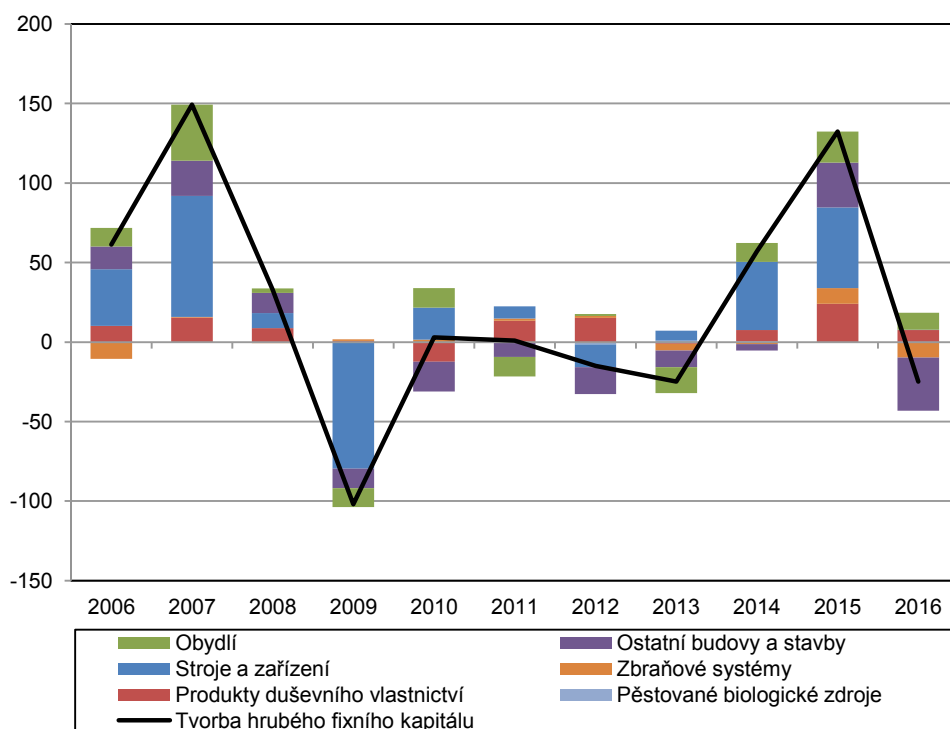
Domácnosti investovaly do obydlí. Jde o tradiční položku, která tvoří většinu investic domácností.

Investice domácností v roce 2016 vzrostly o 13,0 mld. korun a navázaly na růst v letech 2014 a 2015. Silný růst investičních výdajů tohoto sektoru odrážel rostoucí reálné příjmy. Postupně se tak kompenzoval propad z let 2011–2013. Za úrovní roku 2010 investice domácností v roce 2016 však stále zaostávaly o 13,3 mld. korun. Domácnosti tradičně investují především do obydlí¹⁸. Příslušné údaje za rok 2016 nejsou k dispozici, tendence v letech 2013–2015 však byly rostoucí. Investice domácností do obydlí se v roce 2013 meziročně zvýšily o 1,6 mld. korun, v následujícím roce o 9,7 mld. korun a v roce 2015 o 13,3 mld. korun. Zároveň se zvyšoval jejich podíl na celkových investicích domácností. V roce 2012 šlo na obydlí 73,1 % výdajů, v roce 2015 to bylo 76,9 %.

Meziroční propad v čerpání evropských dotací se projevil i ve věcné struktuře investic. Propadly se výdaje na ostatní budovy a stavby.

Vzhledem k tomu, že největší podíl na investicích v národním hospodářství mají nefinanční podniky, není překvapivé, že nejvíce prostředků každoročně míří na investice do strojů a zařízení (45,6 % v roce 2016). Jejich podíl na celkové tvorbě hrubého fixního kapitálu od roku 2009, kdy tato položka zaznamenala výrazný propad, průběžně roste. Silné oživení přišlo v letech 2014 a 2015, kdy se investice do strojů a zařízení zvýšily o 42,8 mld. a následně o 50,6 mld. korun. V tomto období byly stroje a zařízení hlavním hybatelem dynamiky celkových výdajů na tvorbu hrubého fixního kapitálu. V minulém roce se však takto zaměřené investice prakticky držely na úrovni roku 2015. Při pohledu na podrobnější členění této položky je patrné, že při oživení v letech 2014 a 2015 se investiční aktivita soustředila primárně na ostatní stroje a zařízení, zatímco v roce 2016 se přesunula do dopravních prostředků a zařízení. V roce 2015 došlo i k silnému nárůstu investic do prostředků informačních a komunikačních technologií (+18,6 mld. korun), který podpořil výjimečnou dynamiku investiční aktivity.

Graf 6.2 **Tvorba hrubého fixního kapitálu a její věcná struktura**
(běžné ceny, meziroční změna v mld. korun)

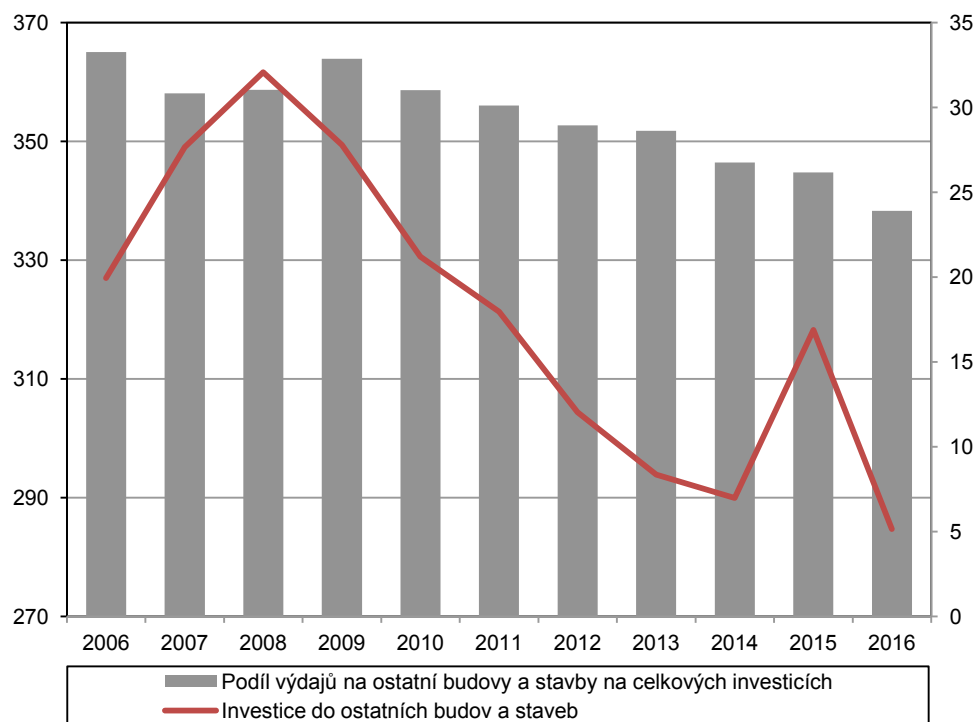

Zdroj: ČSÚ

¹⁸ Investice do ostatních aktiv se týkají pouze podnikatelů zařazených v sektoru domácností.

Druhou nejvýznamnější investiční oblastí jsou ostatní budovy a stavby, u kterých došlo v roce 2016 k meziročnímu propadu o 33,5 mld. korun. I jejich podíl na celkových investicích se snížil z 25,9 % v roce 2015 na 23,9 % v roce 2016. To je nejméně od roku 1992. Podíl však od roku 2009, kdy činil 32,7 %, setrvale klesá a rok 2015 propad jen dočasně zpomalil. Jak již bylo zmíněno, jde o výdajovou položku, která je výrazně spojena s dotačním financováním a na jejím vývoji se podepsalo rychlé dočerpávání fondů z programového období 2007–2013 v roce 2015 i následný výpadek související s pomalým náběhem nového programového období.

Graf 6.3 **Výdaje na ostatní budovy a stavby (běžné ceny, v mld. korun) a podíl na celkové tvorbě hrubého fixního kapitálu (v %, pravá osa)**

Zdroj: ČSÚ

Investice do obydí a do produktů duševního vlastnictví působily ve směru růstu celkové investiční aktivity.

Investice do obydí jsou hlavním investičním výdajem domácností (v roce 2015 tvořily 76,9 %). Sektor domácností je téměř výhradním investorem u této položky (94,1 % investičních výdajů na obydí v roce 2015 lze přičíst domácnostem). Investice do obydí v národním hospodářství v roce 2016 vzrostly o 10,6 mld. korun a navázaly na silné přírůstky let 2014 (11,9 mld.) a 2015 (19,4 mld.). Obydli společně s produkty duševního vlastnictví byly jedinými položkami, které v roce 2016 působily ve směru růstu celkových výdajů na tvorbu hrubého fixního kapitálu. Investice do produktů duševního vlastnictví se v roce 2016 zvýšily o 7,5 mld. korun. V porovnání s rokem 2015 se však jejich meziroční přírůstek snížil o 16,7 mld. korun. Většinu z tohoto nárůstu v roce 2016 tvořily výdaje na výzkum a vývoj (+6,1 mld. korun). Již se neopakovalo silné navýšení výdajů na počítačové programové vybavení a databáze, které v roce 2015 dosáhlo 18,5 mld. korun.

Největším investorem jsou tradičně firmy zabývající se činností v oblasti nemovitostí. V roce 2016 nejvyšší měrou přispěly ve směru růstu investiční aktivity.

I na odvětvovém členění investiční aktivity byly patrné hlavní tendence ekonomického vývoje. Největší objem výdajů na tvorbu hrubého fixního kapitálu vydávají firmy zabývající se činností v oblasti nemovitostí (jde o pronajímatele, realitní makléře, firmy, zabývající se oceňováním atd.). Jejich investice rostou již čtyři roky a v roce 2016 se zvýšily o 23,6 mld. korun. Investice zde mířily hlavně do obydí, a částečně do nebytových budov. V kontrastu s tímto vývojem pak stojí stavebnictví, u něhož se objem investic snížil o 1,5 mld. korun. Investiční aktivita v roce 2016 rostla ve velkoobchodu, maloobchodu a opravách a údržbě motorových vozidel (8,6 mld. korun), u dopravy a skladování (6,8 mld. korun) a ve výrobě a rozvodu elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu (4,7 mld. korun, první růst po pěti letech poklesů).

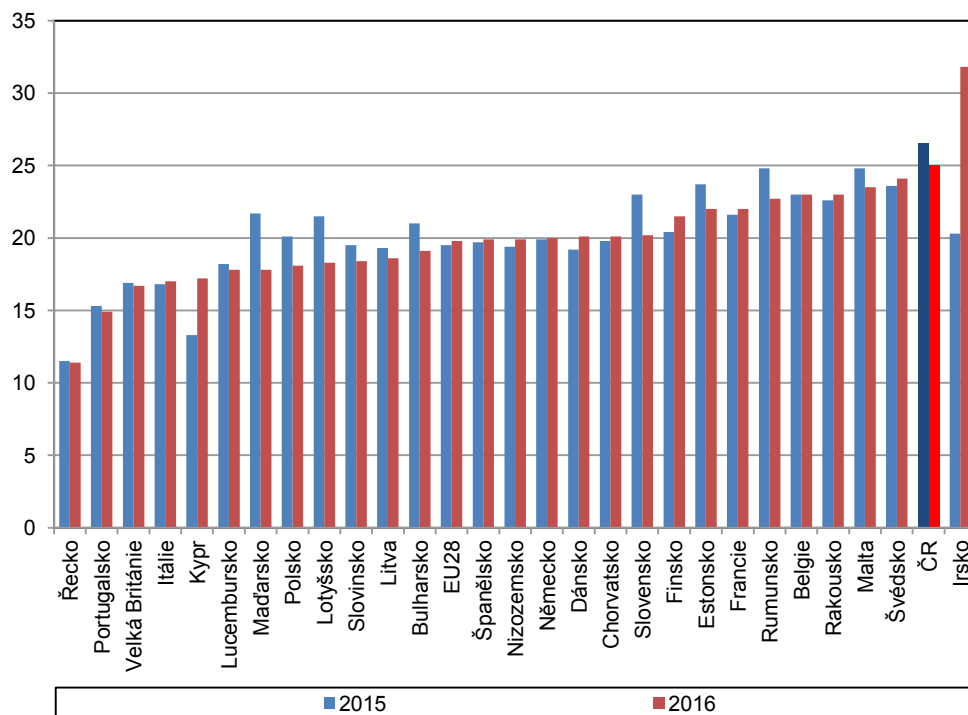
Propad investic zaznamenala odvětví s dominancí státu. Investice v oddílu vzdělávání se propadly na desetileté minimum.

Pokles investiční aktivity související s dočerpáním prostředků z minulého programového období evropských fondů se projevil v odvětvích s dominancí státu. Nejvýrazněji klesl objem tvorby hrubého fixního kapitálu ve veřejné správě a obraně a povinném sociálním zabezpečení (o 49,9 mld. korun, z původní hladiny 112,3 mld. korun). Největší měrou se na tom podílel propad v investicích do výše zmíněných ostatních budov a staveb (-30,8 mld. korun). Na meziročním srovnání se projeví i investice do zbraňových systémů, které v roce 2015 činily 9,9 mld. korun a v loňském roce se neopakovaly. Výrazně poklesla i investiční aktivita v oddílu vzdělávání (-13,5 mld. korun). Pokles zde byl mimořádný, investice v roce 2015 dosáhly 38,9 mld. korun a objem investic v roce 2016 byl nejnižší od roku 2006. Propad byl zde rozdělen mezi položku ostatních budov a staveb (-5,4 mld. korun) a stroje a zařízení (-6,8 mld., snížily se investice do prostředků ICT a ostatních strojů a zařízení). Tato skladba poklesu opět ukazuje na propad zdrojů ze strukturálních fondů. Z ostatních oddílů významněji klesly investice u telekomunikačních činností (-7,5 mld. korun) a u výroby motorových vozidel (-9,4 mld. korun, na poklesu se zčásti projevila vysoká základna předchozího roku, úroveň investic v roce 2016 byla druhá nejvyšší za celou časovou řadu od roku 1993).

V evropském srovnání je patrný propad investiční aktivity mezi roky 2015 a 2016 u nových členů EU.

Meziroční propad investiční aktivity v české ekonomice v roce 2016 nebyl ojedinělý. Pohled na vývoj investic v zemích EU ukazuje, že výrazný meziroční pokles ve tvorbě hrubého fixního kapitálu se odehrál v mnoha zemích, které vstoupily do EU po roce 2004 (a byly příjemci evropských dotací v minulém programovém období). Nejsilnější propad se odehrál v Maďarsku (-15,5 %), Lotyšsku (-11,7 %) a na Slovensku (-9,3 %). Pokles zaznamenalo i Polsko (-7,9 %), Bulharsko (-4,0 %) a Rumunsko (-3,3 %). Přitom u Slovenska, Polska a Rumunska došlo k silnému navýšení investiční aktivity v roce 2015. Nárůst ve tvorbě hrubého fixního kapitálu vykázaly ekonomiky Irska (60,8 %), Kypru (25,9 %) a Finska (7,2 %).

Graf 6.4 Podíl tvorby hrubého fixního kapitálu na HDP v zemích EU (v %)

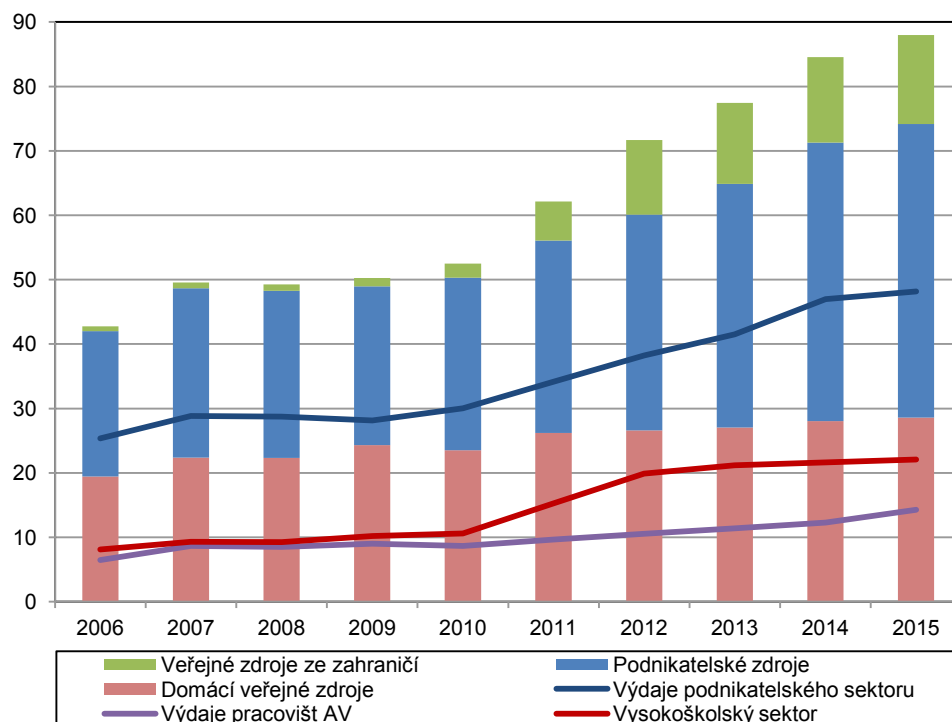
Zdroj: Eurostat

7. Věda a výzkum

Výdaje na výzkum a vývoj v roce 2015 vzrostly. Důležitou úlohu hrály prostředky ze zahraničních veřejných zdrojů (evropské fondy).

Celkové výdaje na výzkum a vývoj v ČR v roce 2015 dosáhly 88,7 mld. korun¹⁹. Jejich meziroční nárůst dosáhl 4,2 % a zpomalil se v porovnání s předchozími čtyřmi roky. Nejsilnější růst výdajů na výzkum a vývoj probíhal před rokem 2008 (13,4 % v roce 2006 a 15,6 % v roce 2007) a následně v letech 2011–2012 (18,5 % a 15,3 %). V prvním případě dynamiku podporoval společně růst financování z podnikatelských i domácích veřejných zdrojů, v letech 2011 a 2012 se skokově navýšil nejen příliv financování z evropských fondů, ale výrazně rostlo financování výzkumu a vývoje i ze zdrojů soukromých. Kromě roku 2008, kdy se podnikatelské zdroje a veřejné domácí zdroje rovnaly, jsou výdaje na výzkum a vývoj z největší části financovány ze soukromých (podnikatelských) zdrojů (51,4 % v roce 2015). Druhý největší podíl mělo financování z veřejných domácích zdrojů (32,2 %) a 15,6 % výdajů na výzkum v roce 2015 pokrývaly veřejné zdroje ze zahraničí. Tato skladba je typická pro období let 2012–2015. Do roku 2010 měly veřejné zdroje ze zahraničí poměrně malý význam, ten však prudce vzrostl, když vědecké instituce začaly ve větší míře čerpat zdroje z evropských fondů (v roce 2011 došlo k 175,0% nárůstu, v dalším roce k dalšímu 90,7% navýšení). V roce 2015 byla poslední možnost čerpání prostředků z programového období 2007–2013 a náběh nového programového období v následujícím roce byl pomalý. Tyto skutečnosti výrazně ovlivní výsledky za rok 2016. V letech 2011–2014 rovněž silně rostly výdaje z podnikatelských zdrojů (průměrný roční přírůstek činil 12,7 %). Od roku 2008 dynamika financování z domácích veřejných zdrojů za ostatními typy financování silně zaostává.

Graf 7.1 Výdaje na vědu a výzkum a zdroje financování (v mld. korun)

Zdroj: ČSÚ, údaje za rok 2016 nejsou dostupné

Podnikatelský sektor v posledních letech více využívá nepřímou veřejnou podporu VaV.

Největší část výdajů na výzkum a vývoj se v ČR vynakládá v podnikatelském sektoru (54,3 % v roce 2015, celkem 48,1 mld. korun). Podrobnější členění ukazuje, že největší objem prostředků na výzkum a vývoj vydaly soukromé zahraniční podniky (28,7 mld.) následované těmi domácími (17,3 mld. korun). Výdaje veřejných podniků dosáhly 2,1 mld. korun. V roce 2015 provádělo výzkum a vývoj v ČR 2366 podniků. Hlavním zdrojem financování podnikového výzkumu a vývoje je samotný podnikatelský sektor, z jehož zdrojů, jde především o vlastní

¹⁹ Údaje použité v této kapitole jsou založeny na publikaci Ukazatele výzkumu a vývoje – 2015. Publikace za rok 2016 bude zveřejněna 15. 12. 2017

zdroje podniků provádějících výzkumu a vývoj, pocházelo v posledních třech letech více jak 85 % finančních prostředků určených na zde provedený výzkum a vývoj. Výše těchto prostředků vzrostla od roku 2009 z 23,2 mld. korun na 42,3 mld. v roce 2015. Od roku 2011 dochází k poklesu významu financování podnikového výzkumu a vývoje z domácích veřejných zdrojů. Jestliže se v roce 2011 tyto zdroje podílely prostřednictvím 5,0 mld. Kč 15 % na financování podnikového výzkumu a vývoje, tak v roce 2015 to bylo prostřednictvím 3,7 mld. Kč jen 7,6 %. Tento výpadek byl částečně nahrazen veřejnými zdroji ze zahraniční a především nepřímou (daňovou) podporou podnikového výzkumu a vývoje.

Vysoké školy podstatnou část výzkumu a vývoje financovaly z evropských fondů.

Vysokoškolský výzkum a vývoj je druhý v pořadí, co se týče výše výdajů na výzkum a vývoj v ČR. Většinu (92,1 %) tvoří výdaje veřejných a státních vysokých škol, menší část prostředků (6,8 % v roce 2015) vynaložily fakultní nemocnice. Vysokoškolský výzkum v průběhu posledních let zaznamenal největší nárůst výdajů ze všech sektorů provádění VaV – od roku 2010 se výdaje na něj více než zdvojnásobily (z 10,6 mld. na 22,1 mld. v roce 2015). Na vysoké školy totiž v největší míře přicházely prostředky z veřejných zahraničních zdrojů, především evropské dotace. V roce 2015 byl vysokoškolský výzkum z 61,7 % financován z domácích veřejných zdrojů (13,6 mld.), 31,3 % prostředků přiteklo ze zahraničních veřejných zdrojů (6,9 mld.) a rekordní výše dosáhlo financování z podnikatelských zdrojů (4 %, 875 mil. korun).

Výdaje na VaV rostly i na pracovištích spadajících do vládního sektoru.

Další významnou skupinou vědeckovýzkumných pracovišť jsou pracoviště Akademie věd, rezortní výzkumná pracoviště a knihovny, archivy a muzea. Celkové výdaje na výzkum a vývoj ve vládním sektoru v roce 2015 dosáhly 18,1 mld. korun. Výdaje zde v posledních letech rovněž rostly, prudký zlom roku 2010, který byl společný vysokoškolským institucím a soukromým výzkumným pracovištím se však neobjevil (výdaje v uvedeném roce poklesly o 2,3 %). Podíl veřejných zahraničních zdrojů nebyl tak vysoký jako u vysokých škol. I zde se však zvyšoval během let 2011–2015 a tyto zdroje téměř výhradně stály za růstem celkových výdajů od roku 2011. Podíl financování z podnikatelských zdrojů (domácích a zahraničních) je vyšší než u vysokých škol a v roce 2015 dosáhl 12,3 %. Rostl přitom význam financování ze zahraničních podnikatelských zdrojů, které v roce 2015 dosáhlo 1,7 mld. korun.²⁰

Příliv evropských peněz podpořil investiční výdaje ve vědě na vysokých školách.

Příliv prostředků z evropských fondů však podpořil i silné navýšení investičních výdajů mezi lety 2010 a 2015 (mezi roky 2010 a 2012 se investiční výdaje zvýšily z 6,7 mld. na 16,9 mld. korun, v roce 2015 činily 18,3 mld. korun). Úroveň běžných výdajů odráží výše uvedené rozložení celkových výdajů (největší podíl má podnikatelský sektor, vysokoškolský výzkum je na druhém místě a třetí je vládní sektor). Naopak výše investičních výdajů (ovlivněná evropskými dotacemi) se v roce 2015 srovnala u všech tří skupin pracovišť. Nedostupné údaje neumožňují podrobnější závěry o vývoji investic do vědy a výzkumu v roce 2016, pohled na hluboký propad tvorby hrubého fixního kapitálu v oddílu vzdělávání (podle CZ-CPA) však naznačuje, že investiční výdaje již dále nerostly a neudržela se ani úroveň roku 2015.

Zaměstnanost ve výzkumu a vývoji dosáhla 66,4 tis. osob.

Zaměstnanost ve výzkumu a vývoji v roce 2015 činila 66,4 tis. přepočtených osob. Většinu z toho tvořili zaměstnanci v podnikatelském sektoru (54,7 %), čtvrtinu zaměstnanci ve vysokoškolském výzkumu a 19,5 % patřilo výzkumu ve vládním sektoru. Počet samotných výzkumných pracovníků v roce 2015 dosáhl 38,1 tis. a na celkové zaměstnanosti na pracovištích provádějících výzkum a vývoj se podíleli 57,3 %.

Podíl high-tech firem na hrubé přidané hodnotě činil 7,6 % a značně převýšil jejich podíl na počtu firem v ekonomice (3,2 %).

Počet aktivních subjektů (firem), které byly zařazeny v high tech sektoru v roce 2015 přesáhl 36 tis. Jejich podíl na celém podnikatelském sektoru činil 3,2 %. Většinu z toho tvořily subjekty do 9 zaměstnanců. Většina z nich (90,7 %) se věnuje poskytování high tech služeb, především činnostem v oblasti ICT služeb. Z firem, které spadají do high tech zpracovatelského průmyslu jsou nejvýznamnější ty v ICT průmyslu. Přidaná hodnota těchto podniků dosáhla 200,5 mld. korun v roce 2015 a

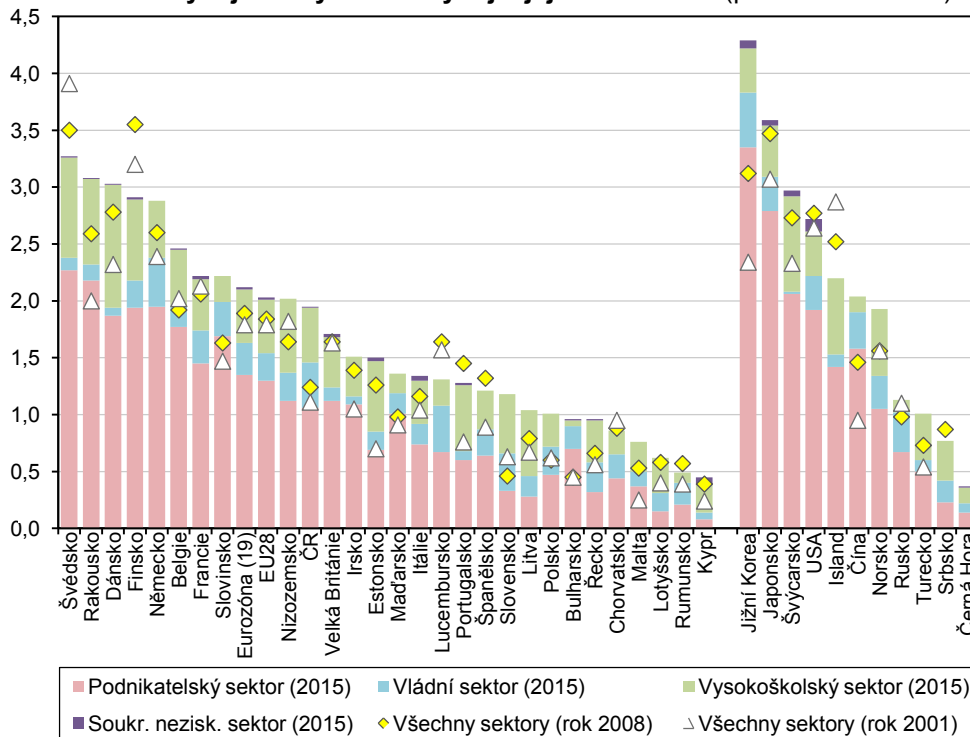
²⁰ Jedná se zejména o licenční příjmy ÚOCHB AV ČR.

na celkové přidané hodnotě podnikatelského sektoru se podílela 7,6 %. Hodnota vyvezeného high tech zboží v roce 2016 dosáhla 605,3 mld. korun (v přeshraničním pojetí). Největší část tvořila elektronika a telekomunikace následované výpočetní technikou.

V evropském kontextu se Česko z pohledu podílu výdajů na výzkum a vývoj na HDP (1,95 %) umísťuje těsně pod průměrem Unie (2,03 %). Nejvýše se v tomto ohledu umísťuje Švédsko (3,26 %), Rakousko (3,07 %) a Dánsko (3,03 %). Na opačném konci žebříčku je Kypr (0,46 %), Rumunsko (0,49 %) a Lotyšsko (0,63 %). Z hlediska struktury výdajů mají země s nejvyšším podílem výdajů na HDP převahu výzkumu a vývoje v podnikatelském sektoru. U zmiňovaného Švédska a Rakouska tvoří podnikatelský sektor téměř dvě třetiny celkových výdajů na výzkum a vývoj, průměr EU činí 64,0 % a v Česku 54,4 %. U Kypru a Lotyšska má na celkových výdajích podnikatelský sektor jen přibližně jednu pětinu. Výzkum ve vládním sektoru je nejméně významný právě u tří evropských zemí s nejvyšším podílem výdajů na vědu k HDP (pohyboval se mezi 2,3 – 4,6 %). Průměr EU činil 11,8 % a Česko je tak s 20,5 % nadprůměrné. Překonal ho Polsko s 25,0 % i Slovensko s 28,0 %. Z dostupných údajů se zdá, že vyšší podíl vládního sektoru na vědě a výzkumu je tradiční u členů ze střední a východní Evropy (výjimkou je Lucembursko s druhým nejvyšším podílem a Řecko na čtvrtém místě). Podíl vysokoškolského výzkumu na celkových výdajích v EU činil 23,2 % a Česko bylo s 24,6 % lehce nad průměrem.

Výdaje na vědu v Česku činily 1,95 % HDP a byly lehce pod průměrem EU.

Graf 7.2 Výdaje na výzkum a vývoj a jejich struktura (podíl na HDP v %)

Zdroj: Eurostat

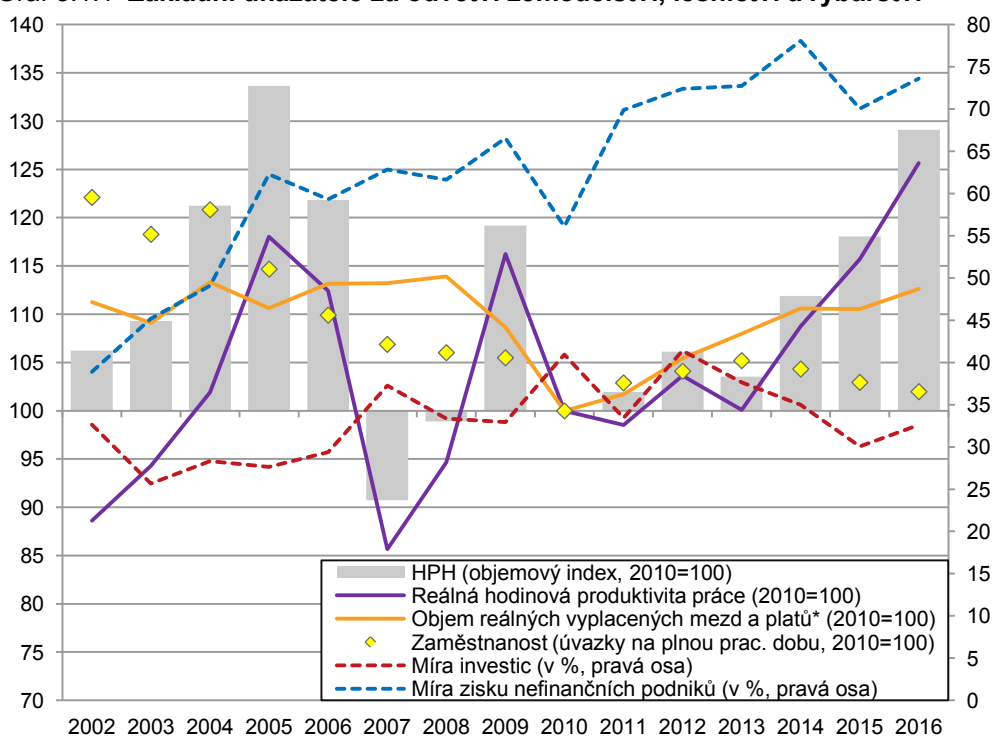
8. Odvětví

8.1. Zemědělství, lesnictví a rybnářství

Postavení primárního sektoru v národním hospodářství je pohledu zaměstnanosti i HPH okrajové, jeho hospodaření ale ovlivňuje více než 90 % rozlohy ČR.

Přestože význam primárního sektoru²¹ je v Česku, jakož i v drtivé většině států EU, z pohledu zaměstnanosti i podílu na výkonech národních ekonomik spíše okrajový, mají aktivity tohoto sektoru do značné míry charakter strategického odvětví (potravinová soběstačnost, ale i environmentální funkce a silná vazba na rozvoj venkovských oblastí). Dokládá to i dlouhodobě významná finanční podpora ze strany národních vlád i EU. Plocha zemědělské půdy se v Česku po roce 1998 nepřetržitě každoročně redukovala (téměř výhradně vlivem úbytků orné půdy²²), na konci roku 2016 zaujímala 53,4 % výměry celé ČR. Zemědělství spolu s lesnictvím a rybolovem svým hospodařením bezprostředně ovlivňovaly téměř 90 % rozlohy Česka.

Graf 8.1.1 Základní ukazatele za odvětví zemědělství, lesnictví a rybnářství

*Do reálného vyjádření převedeno deflátorem výdajů na konečnou spotřebu domácností. Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Odvětví primárního sektoru patřilo v letech 2014–2016 k nejdynamičtěji rostoucím oblastem celé ekonomiky.

V roce 2016 vytvářela rostlinná a živočišná výroba (vč. myslivosti) 72,5 % HPH²³ primárního sektoru (v případě produkce dokonce 78,3 %) a lesnictví (vč. těžby dřeva) necelých 27 %. Uvedené podíly u HPH byly prakticky totožné jako v roce vstupu ČR do EU. Z dlouhodobější perspektivy mírně posilovalo lesnictví na úkor zemědělství (zejména vlivem vývoje v 90. letech). Odvětví primárního sektoru patřilo v letech 2014–2016 k nejdynamičtěji rostoucím oblastem ekonomiky ČR (svými tempy bylo srovnatelné s automobilovým průmyslem). HPH se za toto tříleté období reálně navýšila o 24,7 %. V samotném roce 2016 o vysokých 9,4 %, neboť k meziročnímu růstu přispěla – poprvé po roce 2008 – všechna dílčí odvětví primárního sektoru. O pozitivní výsledek v roce 2016 se zasloužilo především samotné zemědělství, v jehož produkci se odrazila velmi dobrá úroda (obilovin i technických plodin). Příznivě ale působil i vývoj mezispotřeby, jejíž růst se po třech letech zastavil. Z 30 % přispělo

²¹ Pro účely této analýzy je primární sektor pojímán v užším vymezení. Zahrnuje odvětvové oddíly Rostlinná a živočišná výroba, myslivost, Lesnictví a těžba dřeva a Rybolov a akvakultura. Není zde naopak zahrnuto odvětví těžby a dobývání, jehož vývoj je blíže charakterizován v kap. 7.2 (Průmysl).

²² Výměra orné půdy (OP) klesala dle údajů Českého úřadu zeměměřického a katastrálního především v 90 letech. Po roce 2000 se meziroční úbytky OP ustálily mírně nad 2 %, ročně šlo v průměru o 7300 ha půdy. Z celkového úbytku OP v roce 2016 byla polovina přeměněna na trvalé travní porosty, necelá desetina na lesní plochy, 3 % na zastavěné plochy a více než čtvrtina na ostatní plochy (zahrnujících nevyužitou půdu, ale také plochy dopravních komunikací). Mezi roky 1990 a 2016 se snížila výměra OP o 7,9 %. Plocha trvalých travních porostů narostla o pětinu, zvyšovaly se i výměry všech hlavních kategorií nezemědělské půdy.

²³ Pokud není uvedeno jinak, vychází všechny údaje (výkony, zaměstnanost) z dat národních účtů a jsou očištěny o cenové vlivy.

k růstu HPH primárního sektoru i lesnictví, jehož HPH se navyšovala (i vlivem pokračujícího růstu objemu těžby dřeva) o 9,7 % – šlo o nejvyšší tempo po roce 2008.

HPH v primárním sektoru má volatilnější charakter vlivem nepředvídatelných vnějších faktorů působících zejména na rostlinnou produkci.

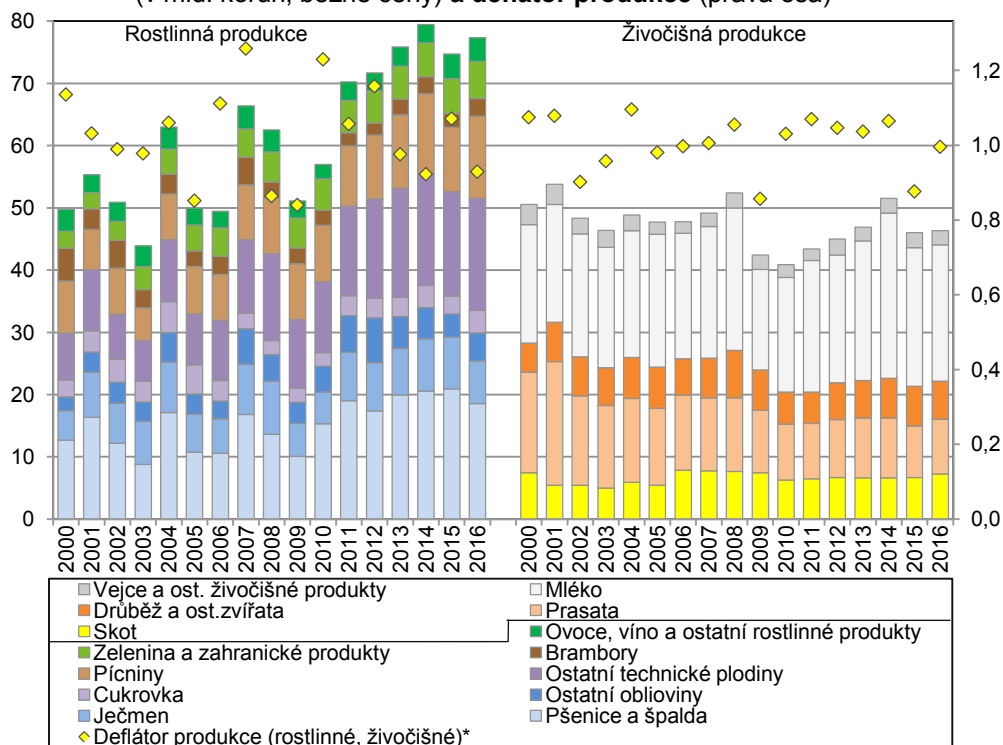
HPH v primárním sektoru v roce 2016 se blížila úrovni (v historii ČR) dosud rekordního roku 2005. Výrazná rozkolísanost v dlouhodobém vývoji produkce i přidané hodnoty odráží primárně výkyvy v rostlinné produkci (výrazně ovlivněné klimatickými podmínkami). Mnohem menší roli hrají nepravidelnosti vlivem nahodilé těžby dřeva (polomy, kůrovcové kalamity), jakož i vývoj v živočišné výrobě, který je více plynulý, neboť na rozdíl od rostlinné produkce reaguje na nepředvídatelné výkyvy na trhu s větší prodlevou – např. u produkce mléka či hovězího masa).

Rostoucí ziskovost podniků v primárním sektoru byla ovlivněna dobrou úrodou, dlouhodobě však hraje klíčovou roli dotační podpora.

Relativně příznivý vývoj v rostlinné výrobě, jakož i výrazná dotační podpora plynoucí do celého zemědělství, se promítly i ve vysoké míře zisku. Podíl hrubého provozního přebytku nefinančních podniků²⁴ na jimi vytvořené HPH v primárním sektoru se v roce 2016 rovnal 73,6 % a za dosud rekordním rokem 2014 zaostal o 4,5 p.b. Nadprůměrnou míru zisku dosáhly podniky v porovnání s ostatními odvětvími ekonomiky ve všech dílčích odvětvích primárního sektoru. Tři roky trvajících pokles míry investic v primárním sektoru se v roce 2016 zastavil, když podíl hrubého fixního kapitálu k HPH dosáhl 32,6 %. Míra investic v zemědělství dlouhodobě výrazně převyšuje úroveň národního hospodářství, v lesnictví patří naopak k nejnižším. Investice v roce 2016 směřovaly nejvíce do strojů a zařízení (63 %). Oproti celé ekonomice bylo více relativně více investováno do dopravních prostředků a pěstovaných biologických zdrojů. Proti roku 2008 se celkové fixní investice v primárním sektoru reálně narostly o 31 %, hlavně vlivem růstu u dopravních prostředků a zařízení.

Míra investic v zemědělství výrazně převyšuje úroveň celé ekonomiky, v lesnictví patří naopak k nejnižším.

Graf 8.1.2 **Hodnota rostlinné a živočišné produkce v zemědělském sektoru** (v mld. korun, běžné ceny) a deflátor produkce (pravá osa)*

*Relace meziročního růstu (poklesu) produkce v běžných a stálých cenách. Zdroj: ČSÚ (souhrnný zemědělský účet).

²⁴ Primární sektor je na rozdíl od ostatních oblastí ekonomiky více postaven na činnosti drobných podnikatelů (zařazených do sektoru domácností). Nefinanční podniky tvořily v roce 2016 jen 57 % HPH v zemědělství a 60 % v lesnictví. Ekonomický výsledek v odvětví zemědělství lze charakterizovat i vyšší podnikatelského důchodu (odvozeného ze souhrnného zemědělského účtu). Podnikatelský důchod (PD) se běžně pro hospodářská odvětví nepočítá, v zemědělství však může být sestaven. Vyjadřuje hrubý provozní přebytek a smíšený důchod snížený o pachtovné (a ostatní nájemné z nemovitostí), nákladové úroky a zvýšený o výnosové úroky. PD dosáhl v roce 2016 výše 20,2 mld. korun, meziročně byl o čtvrtinu vyšší. Za dosud rekordním rokem 2014 (23,4 mld.) však zaostal. Po roce 2010 dosud neskončilo zemědělství s PD nižším než 16 mld. korun. Zisků však bylo dosaženo jen díky položce ostatní přijaté dotace na výrobu, jejíž hodnota v roce 2016 rostla (na 30,8 mld.) i díky novým dotačním titulům. Bez započtení přijatých dotací na výrobu bylo zemědělské odvětví v zisku naposledy v roce 2004, kdy sklizeň obilí na území ČR dosáhla druhé nejvyšší hodnoty v téměř stoleté historii.

Zaměstnanost v zemědělství byla po roce 2010 stabilizovaná, v lesnictví pracovní místa ale nadále ubývala. Navzdory dobrým výsledkům hospodaření rostly mzdy v primárním sektoru v letech 2015 i 2016 nižšími tempy než v celé ekonomice.

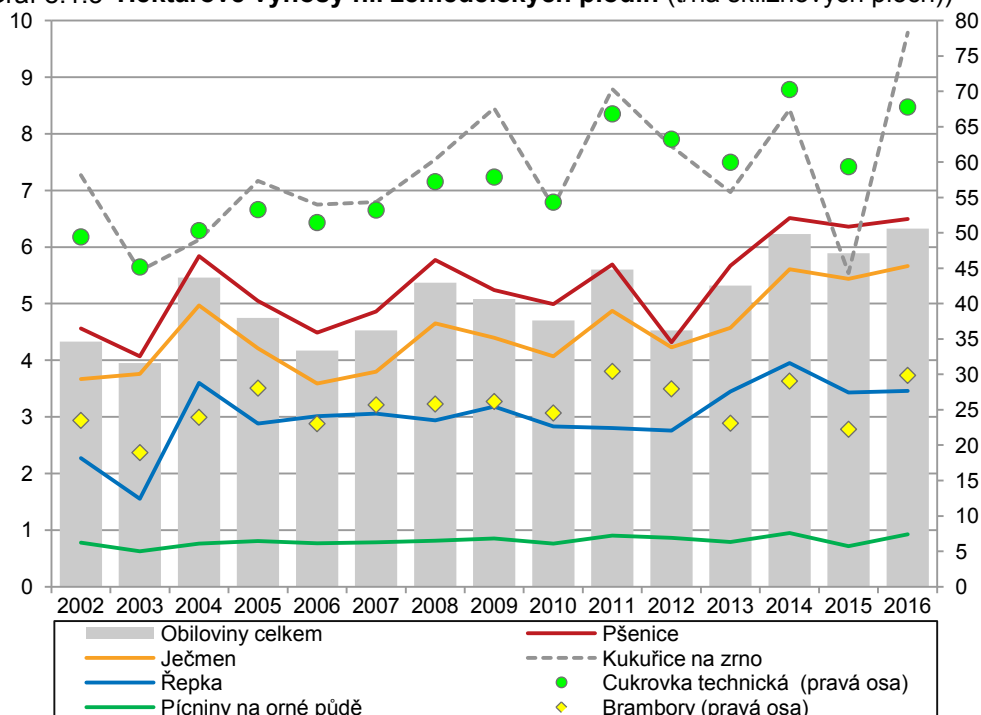
Relativně větší význam měl primární sektor v novějších členských státech EU, mezi staršími členy Unie pak v Řecku, Španělsku a Portugalsku.

Zemědělství bylo v dřívě většině novějších členských států více zaměřeno na rostlinnou produkci, její váha navíc postupně rosla.

Prudký pokles zaměstnanosti v primárním sektoru z 90. let se v následující dekádě mírnil, po roce 2010 byl již počet pracovníků stabilizovaný (vyjma lesnictví, kde se zaměstnanost setrvale snižovala, mezi roky 2010 a 2016 klesla o pětinu). V primárním sektoru pracovalo 162 tis. osob (po přepočtu na plné úvazky). Téměř třetinu tvořili v roce 2016 sebezaměstnaní. I přes dobré hospodářské výsledky rostl v letech 2015 i 2016 objem vyplacených mezd na zaměstnance nižším tempem než v celé ekonomice. Průměrná mzda ve většině odvětví primárního sektoru tak zůstává dlouhodobě výrazně pod úrovní národního hospodářství, i v relativně lépe postaveném lesnictví se v posledních letech pohybovala okolo 5 % pod touto hranicí. I přes svižný růst hodinové produktivity práce přetrvává její úroveň v primárním sektoru nižší. V roce 2016 dosahovala v zemědělství (nominálně) 60 % výše celé ekonomiky, v lesnictví však patřila k nadprůměrným (142 %).

Role primárního sektoru v celé ekonomice z hlediska zaměstnanosti i HPH se ve starších i novějších členských zemích EU dlouhodobě snižuje. V ČR zaměstnával v roce 2015 jen 3,2 % celkové pracovní síly, šlo po Maltě o druhý nejnižší podíl mezi novějšími členskými státy EU a také desátý nejnižší v celé Unii (již vévodilo Rumunsko s 27 % a Bulharsko o 19 %). V případě HPH byly rozdíly mezi státy o řád menší. Nejvýznamnější roli (mezi 4 a 5 %) měl primární sektor v Rumunsku, Bulharsku, Maďarsku, Chorvatsku a Řecku. V ČR tvořil jen 2,5 % z celé ekonomiky, přesto zřetelně více než v celé EU (1,5 %). Ve většině novějších členských států – shodně jako v Česku – bylo v posledních deseti letech zemědělství více specializováno na rostlinnou produkci a tato orientace se v čase prohlubovala (na rozdíl od EU, kde její podíl dlouhodobě kolísá kolem 52 %). Ze starších členských států převažovala v zemědělství rostlinná produkce jen v Nizozemsku a středomořských státech (v čele s Řeckem s 65 %). Naopak dlouhodobě přimát v orientaci na živočišnou produkci drží hlavně díky produkci masa Irsko (72 %), následované Dánskem (56 %), Velkou Británií a Belgií. Z novějších členských států to platilo jen o Maltě a Kypru. Produkce polského zemědělství se po roce 2000 vyznačovala srovnatelnou vahou rostlinné i živočišné výroby.

Graf 8.1.3 Hektarové výnosy hl. zemědělských plodin (t/ha sklizňových ploch)

Zdroj: ČSÚ

Dlouhodobě posilování váhově dominantní

V roce 2016 vytvářela rostlinná produkce dle údajů souhrnného zemědělského účtu (SZÚ) bezmála 60 % hodnoty produkce celého zemědělského sektoru v ČR²⁵. Na

²⁵ Nezahrnuje jednotky produkující pouze pro vlastní spotřebu (zahradky a chov hospodářských zvířat u domácností). Zemědělská produkce pro vlastní spotřebu rolníků, jejichž hospodářství překročí spodní prahovou hodnotu, je však v SZÚ zahrnuta.

rostlinné produkce v českém zemědělství souviselo hlavně s rozvojem pěstování technických plodin.

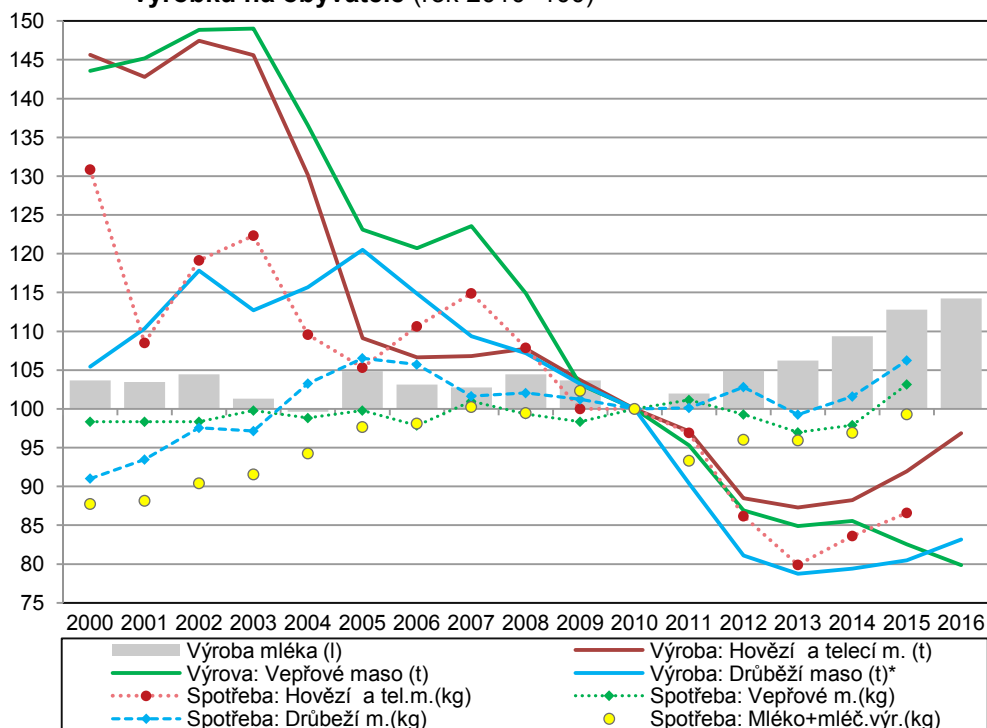
Rok 2016 přinesl rekordní úrodu pšenice, rostly hektarové výnosy u většiny ostatních druhů obilovin.

Dobré úrody dosáhla i většina ostatních plodin, výkyvy počasí však poznamenaly ovocnářství – nejvíce sklizeň meruněk a broskví, jejichž úroda propadla na nejnižší hodnoty v historii samostatné ČR.

živočišnou produkci připadalo 35,8 %²⁶. Do roku 2003 byl přitom ještě podíl rostlinné i živočišné produkce srovnatelný. Dlouhodobé posilování rostlinné výroby souviselo primárně s nárůstem produkce technických plodin (zejména řepky, jejíž podíl na zemědělské produkci se zvýšil z 4,5 % v roce 2000 na více než 10 % po roce 2011). Mírnějším tempem se zvyšovala i váha obilovin (hlavně díky pšenici), píce i zeleniny.

Dobré klimatické podmínky se v roce 2016 podepsaly na vysoké sklizni obilovin. Její výše (8,60 mil. t) byla čtvrtá nejvyšší v historii, hektarový výnos dosáhl dokonce poválečného maxima²⁷. Rekordní byla sklizeň váhově nejnámennější obiloviny – pšenice (5,45 mil. t, nejvíce od roku sledování – 1918). Dařilo se i kukuřici na zrno, její sklizeň se proti nízké základně roku 2015 téměř zdvojnásobila (dlouhotrvající sucho se v roce 2015 podepsalo na nízkých hektarových výnosech u kukuřice na zrno i na zeleno, u cukrovky, brambor a píce). Sklizeň ostatních obilovin (ječmene, ova, žita, triticale) se proti roku 2015 mírně snížila, především vlivem nižších osevních ploch. Řepky bylo sklizeno o 8 % více hlavně díky opětovnému nárůstu osevních ploch (za absolutním maximem z roku 2014 však úroda o téměř osminu zaostala). Pětiletý průměr převyšovaly v roce 2016 sklizně také u brambor (+13 %), technické cukrovky (+5 %), pícnin na orné půdě (+14 %) či trvalých travních porostů – sena (+5 %). Meziročně rostl i objem sklizené zeleniny (+24 %), z významnějších plodin za pětiletým průměrem zaostaly jen květák a kapusta. Na dobrou úrodu z roku 2015 naopak nenavázalo ovocnářství, jehož sklizeň meziročně o pětinu poklesla (o 4 % zaostala také za pětiletým průměrem). Klimatické podmínky se velmi negativně podepsaly na sklizni broskví a meruněk, pětiletý průměr sklizni překonaly jen třešně a višně. Více jak 80 % objemu sklizni tvoří dlouhodobě jabloně. Významná část sklizni zeleniny a ovoce je realizována domácnostmi náležitých mimo zemědělský sektor²⁸.

Graf 8.1.4 Výroba masa, mléka a průměrná spotřeba masa, mléka a mléčných výrobků na obyvatele (rok 2010=100)

* Ve výrobě drůbežího masa je po roce 2011 zahrnuto jen drůbeží maso bez drobů.
Pozn. Spotřeba masa vychází z hodnot masa na kosti, vč. vnitřností. Spotřeba mléka a mléčných výrobků vychází z hodnot mléka, bez másla. Údaje za rok 2016 nebyly v době zpracování analýzy k dispozici. Zdroj: ČSÚ

Růst výroby hovězího a telecího masa zrychloval a v roce 2016 společně vyšší produkci

V Česku bylo v roce 2016 vyrobeno 449 tis. tun masa, meziročně o 0,3 % více. Tři roky trvající růst výroby hovězího a telecího masa postupně zrychloval (až na 5,3 %) a společně s vyšší produkcí drůbežího (+3,4 %) dokázal kompenzovat hlubší redukci

²⁶ Zbylou část tvořila produkce zemědělských služeb a neoddelitelné nezemědělské vedl. činnosti (např. zpracování zeměděls. produktů).

²⁷ Růst výnosů souvisí i s intenzivnějším užitím průmyslových hnojiv. Jejich spotřeba (po prudkém poklesu na počátku 90. let a následné stagnaci) po roce 2010 silně vzrostla. V roce 2016 byla spotřeba čistých živin na 1 ha zemědělské půdy 141 kg, o 43 % vyšší než v roce 2006.

²⁸ V r. 2015 šlo o 26 % sklizně u konzumní zeleniny a 52 % u ovoce (z celkové sklizně zemědělského sektoru i domácností stojících mimo něj).

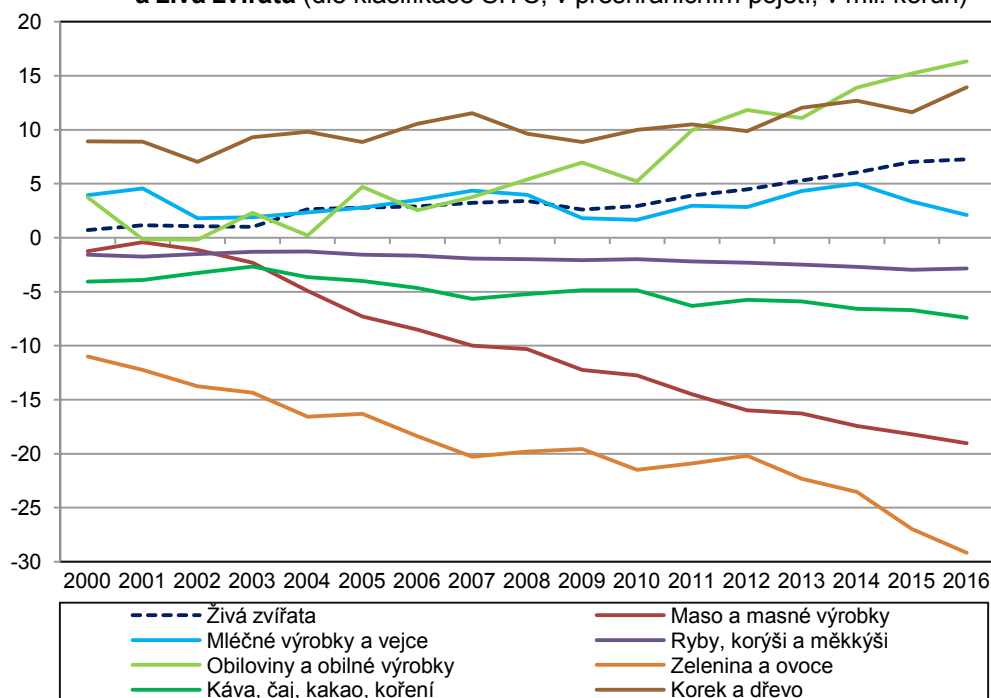

drůbežího masa stačil vykompenzovat hlubší pokles produkce vepřového masa. Trendy ve výrobě masa nekorespondovaly s domácí spotřebou.

Výroba mléka byla meziročně vyšší již po šesté v řadě, a to zásluhou vyšší dojivosti.

v dosud váhově dominantní kategorii vepřového. V roce 2015 tomu tak nebylo, neboť pokles produkce vepřového masa byl hlubší (-3,5 %) než v roce následujícím (-3,3 %). Celková produkce masa však byla po roce 2013 stabilizovaná, na rozdíl od období 2002–2012, kdy se u všech hlavních kategorií prudce snižovala²⁹ (u vepřového masa o 42 %, u hovězího o 40 %, významná byla i drůbežího³⁰). Tomuto vývoji neodpovídaly trendy v tuzemské spotřebě (spotřeba vepřového masa na obyvatele mezi roky 2002 a 2012 stagnovala, u drůbežího mírně rostla ani zhruba čtvrtinová redukce konzumace hovězího a telecího masa zdaleka nedosáhla hloubky poklesu tuzemské produkce). Tato disproporce musela být kompenzována silícími dovozy. Váha výroby mléka v zemědělské produkci se po roce 2009 srovnala s dříve převažující produkcí masa. Fyzický objem výroby mléka v ČR se již šestým rokem v řadě zvyšoval mírným poměrně ustáleným tempem (průměrné roční tempo bylo těsně nad 2 %)³¹. Podíl mléka nakoupeného mlékárnami (od odbytových organizací či přímým nákupem od producentů) na celkové výrobě mléka v ČR činil 82,4 % (v první polovině předchozí dekády se pohyboval kolem 95 %). Protože domácí spotřeba mléka v posledních deseti letech spíše stagnovala, není překvapivé, že saldo zahraničního obchodu ČR s mlékem a mléčnými výrobky zůstávalo dlouhodobě kladné.

Graf 8.1.5 Zahraniční obchod ČR s vybranými produkty v kategorii Potraviny a živá zvířata (dle klasifikace SITC, v přeshraničním pojetí, v mil. korun)

Zdroj: ČSÚ

Deficit zahraničního obchodu ČR s produkty zemědělství se v roce 2016 prohloubil na téměř 13 mld. korun.

Kladné saldo v obchodu

Pět let trvajícím zmírňováním deficitu zahraničního obchodu ČR u produktů zemědělství (vč. myslivosti) se v roce 2016 zastavilo. Deficit se prohloubil z 8,0 na 12,9 mld. korun³². V ostatních produktech primárního sektoru ale dosahovala ČR dlouhodobě mírných přebytků. U lesnictví a těžby dřeva³³ činil 8 mld., proti roku 2005 vzrostl o téměř polovinu. Prakticky veškerý vývoz surového dřeva směřoval do Rakouska a Německa. Z podrobnějšího členění dle klasifikace SITC plyne, že celkový deficit

²⁹ Redukce výroby masa se odrazila i ve stavech hospodářských zvířat. Počet prasat klesl mezi roky 2002 a 2016 o 53 % (na počátku roku 2017 redukce dále pokračovala až na 1,49 mi. kusů, nejnižší stav v téměř stoleté historii), drůbeže bylo o 29 % méně, počet krav však poklesl jen o necelých 7 % (vlivem částečného přesunu od masné k mléčné produkci). Rostoucí význam ekologického zemědělství i agroturistiky naopak posílil stavy ovcí (+122 tis. kusů, resp. +127 %) i koní (+11 tis., +54 %).

³⁰ V metodicky srovnatelném období mezi roky 2002 a 2011 se produkce drůbežího masa (vč. drobů) snížila o 23 %.

³¹ Ve vyšší produkci se promítala rostoucí užitkovost chovu. Počet dojných krav (ve stáří nad dva roky) mezi roky 2012 a 2016 s malými výkyvy stagnoval. Průměrná roční dojivost 1 krávy však dlouhodobě plynule narůstala (v roce 2011 překročila 7 tis. litrů, v roce 2015 pak 8 tis. litrů). Trh s mlékem v ČR byl ovlivněn i specifickými vnějšími vlivy. Přetlak produkce v zemích EU (vlivem restrikcí uvalených na dovoz zemědělských produktů i potravin do Ruska umocněných dále zrušením dlouhodobě platných mléčných kvót v EU v dubnu 2015) vedl k poklesu cen mléka i v ČR. Ten trval více než dva roky a vrcholil ve 3. čtvrtletí 2016, kdy zemědělci prodávali mléko (v jakostní třídě Q) v průměru za 6,15 Kč za litr (nejméně od roku 2009).

³² Údaje z národního pojetí zahraničního obchodu věcně členěného dle klasifikace produkce (CZ-CPA).

³³ Těžba dřeva v ČR byla nejvyšší po r. 2007, rostla již čtvrtým rokem v řadě (v r. 2015 i 2016 hlavně vlivem vysokého objemu nahodilé těžby).

s obiloviny, surovým dřevem a živými zvířaty narůstalo, deficit s masem a masnými výrobky, ovocem a zeleninou se prohluboval.

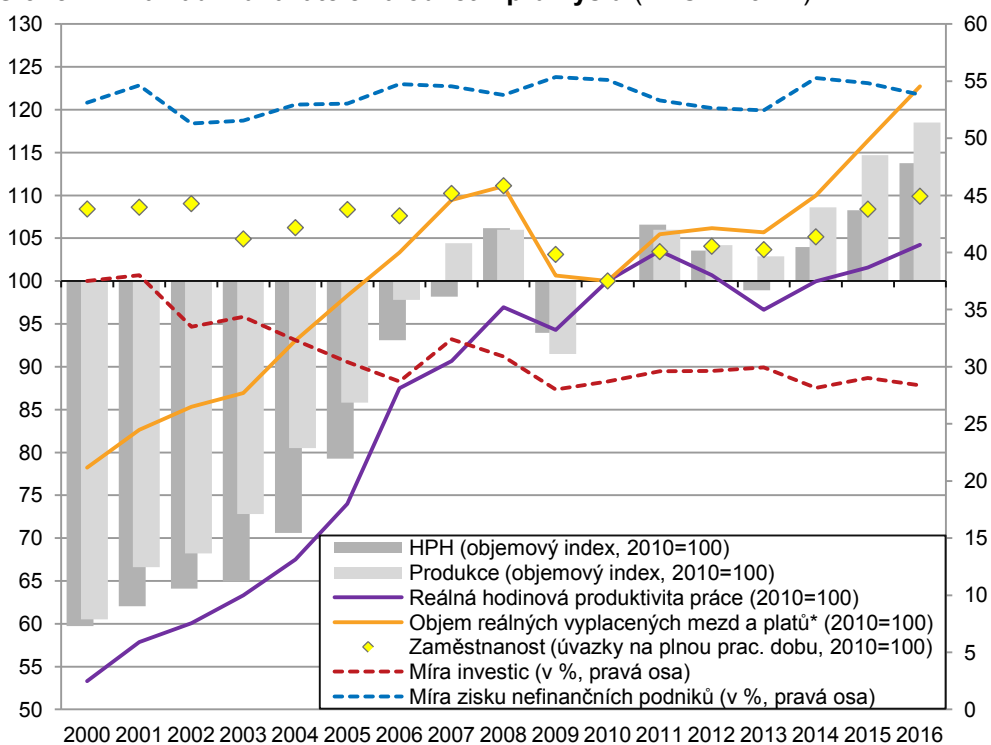
v kategorii potraviny a živá zvířata v roce 2016 (32,4 mld.)³⁴ byl způsoben zejména prohlubujícími se schodky v obchodu se zeleninou a ovocem a dále v kategorii maso a masné výrobky. Disproporce mezi deficitem u masa a masných výrobků a přebytky u obchodu s živými zvířaty se nadále zvětšovaly. Rekordní přebytek u obilovin a obilných výrobků (v roce 2016 více než 16 mld.) odrážel velmi dobrou sklizeň.

8.2. Průmysl (těžba, energetika, zpracovatelský průmysl)

Meziroční růst přidané hodnoty v průmyslu zrychlil v Česku v roce 2016 na 5 %, byl třikrát vyšší než v EU i v klíčové exportní destinaci – Německu.

Průmysl³⁵ má vzhledem ke své tradičně silné roli v národním hospodářství ČR do značné míry charakter strategického odvětví. V roce 2016 vytvářel bezmála třetinu hrubé přidané hodnoty (HPH)³⁶ celé ekonomiky, na produkci se podílel 44 %. Je páteří vývozu – jen samotné dopravní prostředky tvořily bezmála 30 % hodnoty celého exportu zboží z ČR (v národním pojetí). Průmyslu se v roce 2016 – podobně jako v obou předchozích letech – dařilo. HPH se meziročně zvýšila o 5,0 %, o rok dříve o 4,1 %. Ke zvýšení růstového tempa přispělo zpomalení dynamiky mezispotřeby (z 6,2 % na 2,6 %)³⁷, neboť produkce ze svého růstu z roku 2015 mírně slevila. Průmysl rostl v Česku v roce 2016 oproti EU i Německu více než trojnásobným tempem. Od skončení poslední recese (rok 2013) posílil v ČR o osminu a patřil tak společně se Slovenskem a Maďarskem k lídrům v rámci celé EU³⁸. V uvedených státech významně přispěla k růstu silně se rozvíjející výroba dopravních prostředků.

Graf 8.2.1 Základní ukazatele za odvětví průmyslu (NACE B až E).

*Do reálného vyjádření převedeno deflátorem výdajů na konečnou spotřebu domácností. Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Míra zisku nefinančních podniků v průmyslu podruhé v řadě mírně poklesla, zůstala však výrazně nad úrovní celé

Míra zisku nefinančních podniků v průmyslu³⁹ se meziročně mírně snížila již podruhé v řadě a v roce 2016 činila 53,8 %. I tak však převyšovala úroveň v celé ekonomice (o 3,4 p.b.). Ziskovost průmyslových podniků je dlouhodobě poměrně stabilní. To platilo i v době hluboké recese, neboť podniky dokázaly s klesající poptávkou pružně

³⁴ Vedle zemědělské prvovýroby zahrnuje i většinu produktů zpracovatelského průmyslu, které ještě více prohlubovaly negativní saldo obchodu.

³⁵ Vedle váhově dominantního zpracovatelského průmyslu (NACE C) zahrnuje také těžbu a dobývání (B), energetiku (D) a odvětví zásobování vodou, činnosti související s odpadními vodami, odpady a sanacemi (E).

³⁶ Pokud není uvedeno jinak, vychází všechny údaje (výkony, zaměstnanost) z dat národních účtů a jsou očištěny o cenové vlivy.

³⁷ Mezispotřeba má v průmyslu vlivem energeticky i materiálově náročného charakteru výroby významnější roli než v ostatních odvětvích. V roce 2016 činil její poměr k celkové produkci (v běžných cenách) 0,71 (v celé ekonomice 0,60). Obdobná relace ve zpracovatelském průmyslu (0,72) byla největší ze všech 21 odvětvových sekcí celé ekonomiky.

³⁸ Bez Malty a Irska, za které nebyly metodicky srovnatelné údaje k dispozici.

³⁹ Vyjadřuje podíl hrubého provozního přebytku k hrubé přidané hodnotě. Nefinanční podniky odvětví průmyslu dominují, v roce 2016 vytvářely 93 % jeho HPH. Nižší váhu měly šesti jeho v dílčích odvětvích – oděvním (56 %), dřevozpracujícím (67 %), nábytkářském (69 %), farmaceutickém průmyslu (71 %) a také v tiskářství a ve výrobě nápojů.

ekonomiky.

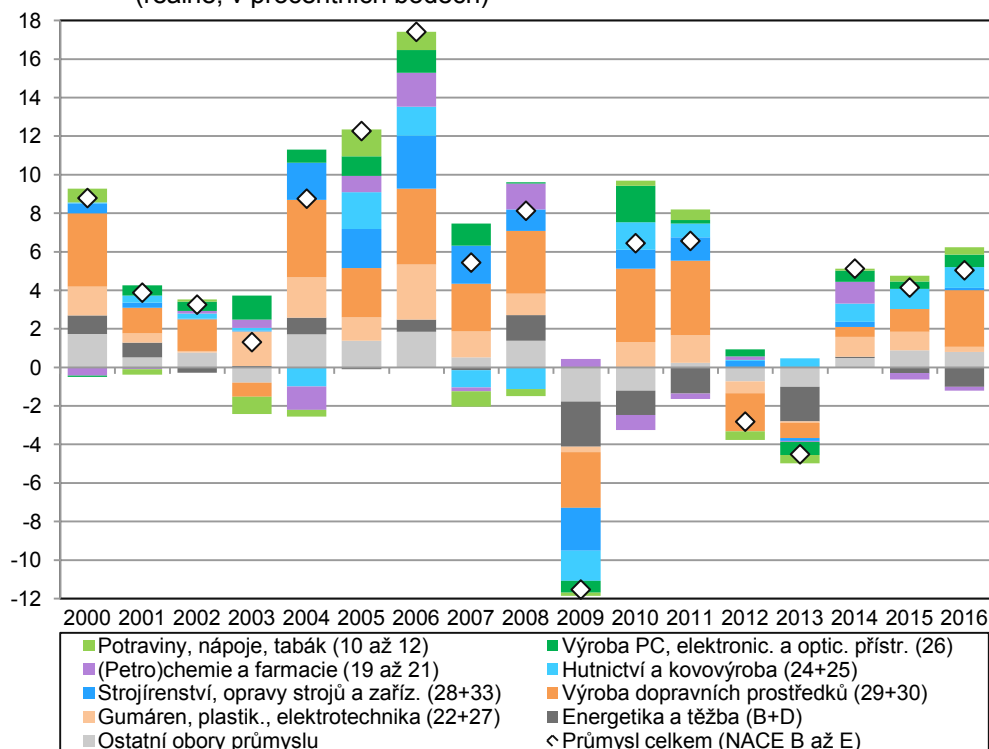
Hodinová produktivita práce v průmyslu se na rozdíl od celé ekonomiky po roce 2013 plynule navyšovala.

Nejdynamičtěji rostoucí oblastí investic průmyslových podniků byly v posledních letech informační a komunikační technologie.

snížit i své mzdové náklady. Jen v samotném zpracovatelském průmyslu počet pracovníků mezi roky 2008 a 2010 poklesl o desetinu, v těžbě a dobývání o 18 %.(v celé ekonomice o 2,7 %). Naopak na hospodářské oživení v roce 2014 reagovaly podniky střízlivěji, na místo navyšování kmenových stavů pracovníků více využívaly levnější agenturní pracovní sílu. Tyto vlivy se společně s dopady řízeného oslabení měnového kurzu odrazily v míře zisku podniků. Ta v roce 2014 vystoupala nad 55 % a vyrovnala rekordní úroveň z konce předchozí dekády. Hodinová produktivita práce se v průmyslu na rozdíl od celé ekonomiky v letech 2014 až 2016 plynule navyšovala (v průměru o 2,5 % ročně). Produktivita práce v průmyslu (v nominálním vyjádření) převyšovala v roce 2016 úroveň celé ekonomiky o 14 %.

Míra investic (vyjádřená podílem vytvořeného hrubého fixního kapitálu k HPH) v průmyslu po roce 2008 stagnovala (blízko pod 30% hranicí). Dvě třetiny investic mířily do dlouhodobě dominantní skupiny strojů a zařízení. Oproti ostatním odvětvím směřovalo relativně více investic také do vědy a výzkumu. Nejdynamičtěji rostoucí skupinou investic byly v posledních letech prostředky ICT. Jejich podíl na celkových fixních investicích v průmyslu se mezi roky 2012 a 2016 zvýšil z 9 na 15 %. Tvorba hrubého fixního kapitálu v průmyslu se reálně zvyšovala již čtvrtý rok řadě. Ta na rozdíl od celé ekonomiky meziročně rostla i v roce 2016 (o 1,4 %), neboť její dynamika v předcházejícím roce nebyla tak výrazně ovlivněna zrychleným čerpáním fondů EU. Proti roku 2008 byly celkové investice v průmyslu o 3,6 % vyšší, ve zpracovatelském průmyslu o 6,4 %. V energetice se v roce 2016 zastavil pět let trvající pokles tvorby investic, proti vrcholu z roku 2010 byla investiční aktivita reálně o třetinu nižší.

Graf 8.2.2 Příspěvek dílčích odvětví k meziroční změně HPH v průmyslu (reálně, v procentních bodech)

Pozn.. U zjednodušených názvů odvětví je v závorce uveden jejich číselný kód dle klasifikace CZ-NACE. Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Příspěvek výroby motorových vozidel k růstu HPH celého průmyslu byl v roce 2016 rozhodující, jeho výše byla srovnatelná s obdobím 2005-2008.

Výroba motorových vozidel je v ČR dlouhodobě díky své váze (vytváří více než šestinu HPH celého průmyslu) a značně procyklickému charakteru nejvýraznějším hybatelem vývoje celého průmyslu. Po roce 2000 platilo, že ze všech 34 odvětvových oddílů průmyslu nepřispívala k jeho růstu nejvíce výroba motorových vozidel jen v letech 2003 a 2014. Rovněž v obdobích hospodářského útlumu byly negativní příspěvky tohoto odvětví pro celý průmysl zásadní (vyjma roku 2013, kde průmysl táhla dolů především energetika a také těžba a dobývání). Po odeznění poslední recese v roce 2013 role výroby motorových vozidel jakožto generátora růstu celého průmyslu postupně sílila – k 5% růstu přidané hodnoty průmyslu přispěla v roce 2016 téměř 3 p.b. Rostoucí poptávka v tuzemsku a na ostatních evropských, ale i asijských

Dynamický růst kovovýroby i výroby počítačů, elektronických a optických přístrojů pokračoval...

...růstová tempa v dalších váhově významných průmyslových oborech – potravinářství i strojírenství – byla v letech 2014-2016 relativně skromná.

Pokračoval dlouhodobý útlum těžby a dobývání. Výkony chemického průmyslu i energetiky byly po většinu roku 2016 poznamenány neplánovanými výpadky výrobních zařízení.

Úrovně přidané hodnoty z konjunkturního roku 2008 v roce 2016 stále nedosáhla třetina zpracovatelských oborů.

V některých dílčích průmyslových odvětvích nekorespondoval vývoj zaměstnanosti s trendy u produkce či HPH.

Investiční náročnost jednotlivých průmyslových oborů se značně lišila.

tržích se promítla v rekordním počtu v ČR vyrobených osobních automobilů (1,35 mil., meziročně o 8,2 % vyšším). Dařilo se i výrobě ostatních (především kolejových) vozidel, v níž se HPH v průměru za poslední tři roky (podobně jako v samotném roce 2016) zvýšila o desetinu. Prorůstový efekt na celý průmysl měly i výkony v hlavních odvětvích navazujících na výrobu dopravních prostředků, jejich příspěvek se však proti letům 2014 i 2015 (shodně +1,0 p.b.) zredukoval na 0,3 p.b. Stála za tím primárně výroba elektrických zařízení, kde HPH po dynamickém růstu z předchozích dvou let v 2016 pouze stagnovala. Z ostatních segmentů průmyslu se dařilo především váhově významnému odvětví kovovýroby, kde růst přidané hodnoty v posledních třech letech osciloval kolem 10 %. Podobnou dynamiku HPH vykazala i silně proexportní odvětví výroby počítačů, elektronických a optických přístrojů. Potravinářství, kde růst přidané hodnoty po roce 2013 kopíroval tempa celého průmyslu, v roce 2016 přispělo k jeho růstu 0,3 p.b. Naopak jiný tradičně významný obor – strojírenství – vykázal jen minimální růst (+0,3 %), podobně jako v letech 2014-2015 (kdy svou HPH zvyšoval jen mírně nad 2 %). Z menších oborů se po skončení poslední recese dařilo zejména nábytkářskému, tiskařskému i papírenskému průmyslu. Ačkoliv vytvářely jen 3,7 % HPH celého průmyslu, k jeho růstu v roce 2016 přispěly 0,5 p.b. Mírný růst si ale připsaly i některé dlouhodobě útlumové obory (textilní, oděvní a kožedělný průmysl), kterým pomohla i silnější domácí poptávka⁴⁰. Mimo zpracovatelský průmysl se rozvíjelo shromažďování, sběr a odstraňování odpadů (vč. úprav k dalšímu využití). Přidaná hodnota v tomto odvětvovém oddíle rostla o více než 11 % již druhým rokem v řadě a k růstu celého průmyslu přispěla v letech 2015 i 2016 shodně 0,2 p.b.

Růst výkonu průmyslu stál v roce 2016 především na výrazně procyklických oborech. Na druhou stranu meziroční snížení přidané hodnoty zaznamenalo jen minimum dílčích oborů, týkalo se však strategicky významných aktivit – těžby a dobývání, energetiky, chemického a petrochemického průmyslu. V těžebním průmyslu se dlouhodobý výrazný pokles světových cen uhlí podepsal na objemu produkce. Ten se v tomto oboru snižoval již devět let v řadě. Řízený útlum těžby (primárně černého uhlí, ale i jiných surovin – např. uranu) se projevil i v redukci HPH. Ta se v těžbě a dobývání mezi roky 2006 a 2016 snížila o téměř 30 %. Zatímco redukce HPH v těžbě a dobývání byla za posledních deset let z hlediska intenzity srovnatelná s celou EU, výpadek v (petro)chemickém průmyslu, jakož i prohloubení dlouhodobého poklesu HPH v energetice, byly ovlivněny primárně domácími faktory. V energetice souvisely s delšími neplánovanými odstávkami významných elektráren. Výrobní kapacity v (petro)chemickém průmyslu byly poznamenány haváriemi, což se negativně odrazilo nejen bezprostředně v produkci, ale i na schopnosti přijímat nové zakázky.

HPH v průmyslu se mezi roky 2008 a 2016 zvýšila o 7,1 %. Přesto více než třetina zpracovatelských odvětví za svým maximem (z konjunkturního období minulé dekády) stále zaostávala. Z významnějších oborů šlo např. o hutnictví a slévárnictví, průmysl skla, keramika, porcelánu a stavebních hmot a též o opravy strojů a zařízení. Navzdory setrvalému růstu od konce poslední recese se počet pracovníků v celém průmyslu v roce 2016 stále nacházel o 1 % (resp. o 17 tis. osob přepočtených na plné úvazky) pod úroveň roku 2008. Úbytek byl způsoben nižším počtem zaměstnanců (o 2 %), neboť sebezaměstnaných osob o desetinu přibýlo. Ve většině průmyslových oborů byl vývoj zaměstnanosti provázán s trendy v oblasti produkce či HPH. Např. v těžebním průmyslu ubylo za posledních osm let 27 % pracovních míst, v textilním průmyslu 23 %, existovaly ale výjimky. V rozvíjeních se oborech gumárenství a plastikářství podobně jako ve výrobě elektronických a optických přístrojů v roce 2016 celková zaměstnanost (i přes nedávný růst) svou předkrizovou úroveň nepřekonal. Podobně silný růst HPH v tiskářství a nábytkářství po roce 2013 nebyl doprovázen výraznějšími změnami v celkové zaměstnanosti. To naopak neplatilo pro energetiku, která po roce 2013 stavy pracovníků mírně rozšiřovala.

Charakter výrobního procesu odlišuje dílčí průmyslové obory z hlediska požadavků na pracovní sílu i z pohledu investiční náročnosti. Částečně se liší také svou organizační strukturou (dle počtu zaměstnanců či vlastnické struktury). Tyto vlivy se promítají do značných rozdílů mezi dílčími odvětvími v případech dosahované produktivity práce,

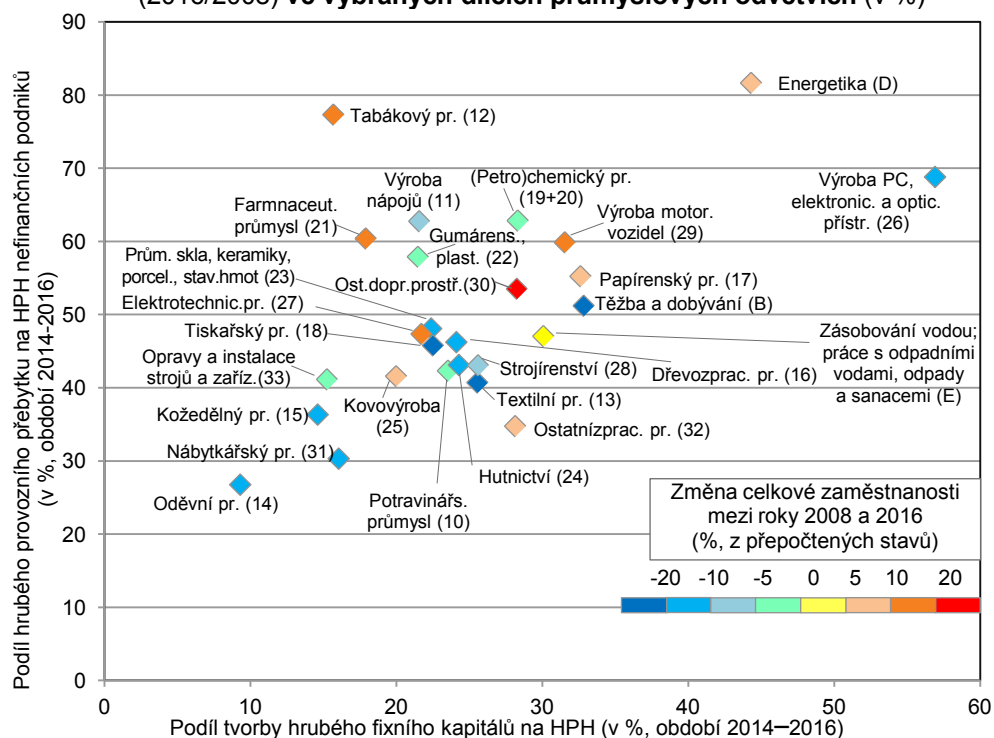
⁴⁰ Z podrobnějších údajů podnikové statistiky plyne, že domácí tržby (které mohou zahrnovat i nepřímý vývoz prostřednictvím neprůmyslových podniků) se v roce 2016 navyšovaly v kožedělném průmyslu o osminu, v oděvním dokonce o čtvrtinu. Meziroční navýšení domácích tržeb registrovaly tyto obory i v předešlém roce, což platilo i pro textilní průmysl.

Nejvyšší míru investic vykazovaly v letech 2014-2016 energetika a výroba elektronických a optických přístrojů, ani ne pětina byla oproti tomu v oděvním průmyslu.

míry ziskovosti či investic. Z údajů z let 2014 až 2016, které byly vyplněny obdobím silícího ekonomického růstu, lze odvodit, že míra zisku nefinančních podniků i míra investic⁴¹ vykazují poměrně těsný vztah. Dobře to dokládá např. odvětví energetiky. To dosahovalo druhého nejlepšího postavení z hlediska míry investic (téměř pětkrát vyšší hodnota než v oděvním průmyslu – uvedená proporce přitom platí dlouhodobě). Nefinančním podnikům v energetice zároveň patřil primát z hlediska ziskovosti. Specifické bylo postavení výroby počítačů, elektronických a optických přístrojů díky velmi vysoké míře investic. Drtivá většina činností v rámci tohoto oboru se vyznačuje vysokou technologickou náročností. Vývoj jeho výstupů tak mj. doprovází zvýšené náklady vědy, výzkum a inovace.

Graf 8.2.3 Míra investic a míra zisku* v období (2014-16) a změna zaměstnanosti (2016/2008) ve vybraných dílčích průmyslových odvětvích (v %)

*Míra zisku se vztahuje jen k nefinančním podnikům v daném dílčím odvětví. Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Navzdory dlouhodobé specializaci ve výrobě motorových vozidel patřil celkově průmysl ČR mezi státy EU k více diverzifikovanějším.

Silné postavení výroby dopravních prostředků spolu s nejbližšími navazujícími obory bylo kromě ČR i v sousedním Slovensku, Německu a také v Maďarsku.

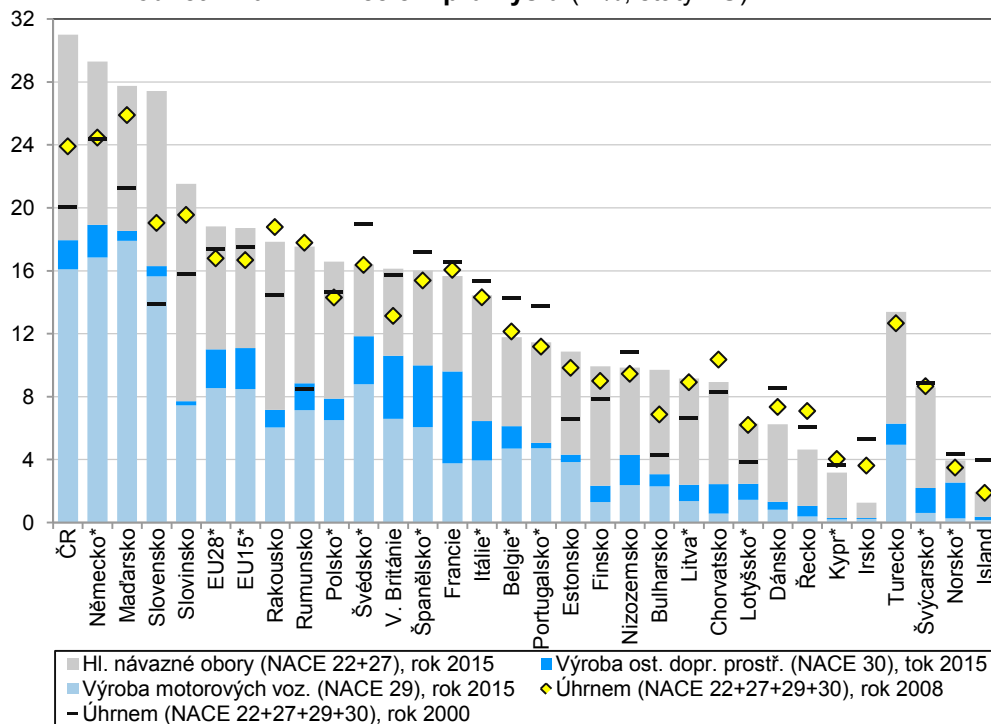
Česko patří díky rozvinutosti téměř všech dílčích průmyslových oborů a absenci extrémní dominance některého z nich do skupiny zemí EU s více diverzifikovaným průmyslem. I přesto lze vystopovat náznaky výraznější specializace, a to zejména vezmeme-li v úvahu i vzájemné vztahy (spolupráci) mezi jednotlivými obory. Výroba motorových vozidel vytvářela v roce 2015 více než 16 % přidané hodnoty celého průmyslu v ČR. Přestože převyšovala obdobný podíl v EU téměř dvojnásobně, řadila ČR mezi státy Unie až za Maďarsko a Německo. Díky silnému zastoupení hlavních subdodavatelských oborů však Česko získalo v Unii primát. Na HPH v průmyslu se výroba dopravních prostředků, vč. nejbližších navazujících oborů podílela 31 % (na výkonu celé ekonomiky desetinou), na počátku tisíciletí „pouze“ pětinou. Dlouhodobé posilování pozice tohoto odvětvového uskupení bylo patrné i ve většině států střední a východní Evropy (nejvíce na Slovensku) a souviselo s optimalizací výrobních nákladů i strategií pronikání na nové trhy ze strany hlavních evropských i asijských výrobců. Podíl ČR na HPH u výroby dopravních prostředků v rámci třinácti novějších členských států EU v posledních letech stagnoval blízko 30% hranice. Specializace průmyslu – v řadě případů hlubší než v případě ČR – není ve státech EU nikterak výjimečná. Nejvýraznější příkladem je Norsko, kde plně dvě třetiny přidané hodnoty průmyslu vytváří těžba a dobývání. Ve Švýcarsku jde o farmaceutický průmysl (19 %) a odvětví výroby počítačů, elektronických a optických přístrojů a zařízení (19 %). Role farmaceutického průmyslu vyniká také Irsku (30 %), Dánsku (18 %), dvouciferného

⁴¹ Míra investic se vztahuje ke všem subjektům v jednotlivých dílčích odvětvích. Zahrnuje tedy kromě nefinančních podniků (které ve všech dílčích odvětvích převažují, ve většině z nich dokonce dominují) i drobné živnostníky (zařazené do sektoru domácností). Zcela okrajovou roli pak hrají v průmyslových oborech ostatní subjekty (vládní a neziskové instituce).

Výrazné specializace průmyslu v zemích EU se vázaly také na těžbu a dobývání, energetiku, chemický, farmaceutický a potravinářský průmysl.

podílu dosahuje také v Belgii, Švédsku a Slovinsku. V Česku byla jeho váha 1,5 %. Výraznější specializace se pojila také s potravinářstvím (pobaltské balkánské státy, ale i Francie či Španělsko), textilním průmyslem (Portugalsko), chemickým průmyslem (Belgie, Rumunsko) či energetikou (pobaltské státy, Bulharsko, Kypr, Island). Vyšší souhrnnou specializací průmyslu se z větších ekonomik EU vyznačuje Nizozemsko, Rumunsko a Německo. Na opačné straně spektra se nacházely Itálie, Polsko, Rakousko a navzdory vyššímu podílu těžby (10 %) i Velká Británie.

Graf 8.2.4 Podíl výroby dopravních prostředků a nejbližších navazujících odvětví na HPH v celém průmyslu (v %, státy EU)

Pozn.: Nejbližší navazující průmyslové obory: Výroba elektrických zařízení, Výroba pryžových a plastových výrobků.
 *Nejaktuálnější data se vztahují k roku 2014. U Turecka je místo roku 2008 uveden nejbližší dostupný údaj (rok 2010).
 Údaje za Lucembursko a Maltu nebyly s ohledem na nižší vypovídací schopnost samostatně zařazeny. Zdroj: Eurostat

Podíl energetiky na HPH celého průmyslu se v Česku dlouhodobě snižuje, přesto šlo v roce 2016 stále o druhý váhově nejvýznamnější obor.

Výroba elektřiny v jaderných elektrárnách klesala v letech 2015 i 2016 více než 10% tempy.

Nižší produkce větrných a fotovoltaických elektráren se v roce 2016 promítla v redukcí podílu všech obnovitelných zdrojů na celkové výrobě elektrické energie.

Energetika představuje v ČR druhý váhově nejvýznamnější odvětvový oddíl průmyslu. Na jeho HPH se dlouhodobě podílí více než desetinou. Přidaná hodnota energetiky se po roce 2008 setrvale snižovala (vyjma roku 2012 kdy byl dosažen jen slabý meziroční růst o 0,6 %). HPH v energetice v úhrnu mezi roky 2008 a 2016 poklesla o 43 % a její podíl na vytvořené HPH celého průmyslu se zredukoval o více než 3 p.b. Celková hrubá výroba elektřiny činila dle údajů Energetického regulačního úřadu 83,3 mld. KWh a meziročně klesala (o 0,7 %, již čtvrtým rokem v řadě). Stála za tím především nižší produkce v jaderných elektrárnách, jejichž kapacity byly na několik měsíců významně utlumeny vlivem odstávek (v letech 2015 i 2016 se jejich výroba elektřiny snižovala o 11,5 %, resp. 10,2 %). V protikladu s trendy ve výrobě pokračoval mírný růst čisté domácí spotřeby elektřiny⁴². Ta v roce 2016 rostla u všech hlavních kategorií odběratelů – hlavně u domácností (+3,0 %, nejvyšší tempo po r. 2006) a maloodběru od podnikatelů (+2,9 % nejvíce po roce 2008). Vývoj spotřeby souvisí hospodářským cyklem, výkyvy počasí a v dlouhodobém pohledu i vývojem technologií snižujících energetickou náročnost ekonomiky. Podíl obnovitelných zdrojů na celkové výrobě elektrické energie dosáhl 13,0 %. Poprvé po roce 2007 se jeho meziroční růst zastavil, což bylo ovlivněno hlavně nižší produkcí ve větrných a fotovoltaických elektrárnách⁴³. Spotřeba zemního plynu v ČR za posledních deset let přes drobné výkyvy v některých letech klesala. Tento trend byl v roce 2016 narušen, když celková spotřeba rostla o 8,5 % (bez výraznějších rozdílů mezi hlavními kategoriemi odběratelů). Přepočtená spotřeba (na podmínky dlouhodobého teplotního normálu) se v roce 2016 zvýšila o významných 4,5 % (proti lokálnímu maximum z roku 2004 však byla nižší o 14,2 %).

⁴² Zahnuje hrubou výrobu elektřiny zvýšenou o dovoz a sníženou o vývoz a dále o vlastní spotřebu elektřiny na výrobu a ztráty v rozvodu.

⁴³ Větrné elektrárny vyrobily meziročně o 497 GWh elektřiny (-13 % meziročně), instalovaný výkon třetím rokem stagnoval (282 MW). Výroba elektřiny ze slunečních zdrojů činila 2132 GWh (-6 %), instalovaný výkon od roku 2011 rostl již jen mírně (na 2068 MW v roce 2016).

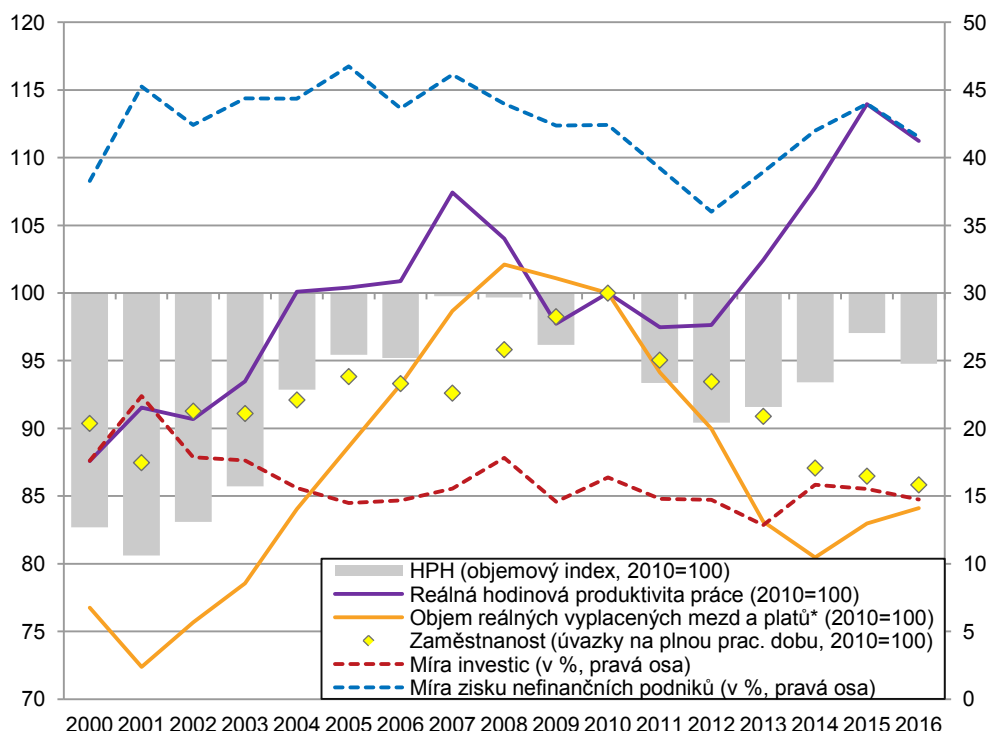
8.3. Stavebnictví

Hospodářský růst doprovázený intenzivnějším čerpáním prostředků z rozpočtu EU se v letech 2013-15 odrazil v silicím růstu HPH ve stavebnictví,...

...ten v roce 2016 již nepokračoval, o což se zasloužilo zejména hlubší snížení produkce v inženýrském stavitelství.

Výkon stavebnictví se po odeznění mimořádných růstových faktorů v roce 2016 snížil. Hrubá přidaná hodnota (HPH)⁴⁴ v mezičtvrtletním vyjádření klesala po celý rok. V úhrnu za rok 2016 byla meziročně o 2,4 % nižší. V letech 2013-2015 přitom výkon stavebnictví sílil, neboť efekt celkového hospodářského oživení byl umocněn zrychleným dočerpáváním prostředků na infrastrukturní projekty z rozpočtu EU. Snížení HPH v roce 2016 bylo odrazem silného poklesu produkce ve stavebnictví (-7,1 %), jenž byl jen zčásti kompenzován hlubší redukcí mezispotřeby (meziročně o téměř desetinu). I přesto byla HPH na konci roku 2016 o reálně 4,1 % vyšší než ve 4. čtvrtletí 2012 (kdy ve stavebnictví vrcholila recese), za dosavadním maximem z konce roku 2007 však stále o 5,6 % zaostávala. HPH se v roce 2016 snížila ve většině odvětvových oddílů stavebnictví – ve výstavbě budov (-3,8 %), v inženýrském stavitelství (-7,2 %). Naopak váhově nejvýznamnější a dlouhodobě rostoucí oddíl specializovaných stavebních činností⁴⁵ zaznamenal mírné navýšení (+0,4 %).

Graf 8.3.1 Základní ukazatele za odvětví stavebnictví

*Do reálného vyjádření převedeno deflátorem výdajů na konečnou spotřebu domácností. Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Počet pracovníků ve stavebnictví se nadále redukoval, v roce 2016 však jen výhradně vlivem redukce zaměstnanec-kých míst.

Míra investic ve stavebnictví dlouhodobě stagnovala. Vysoký podíl investic směřoval do dopravních prostředků.

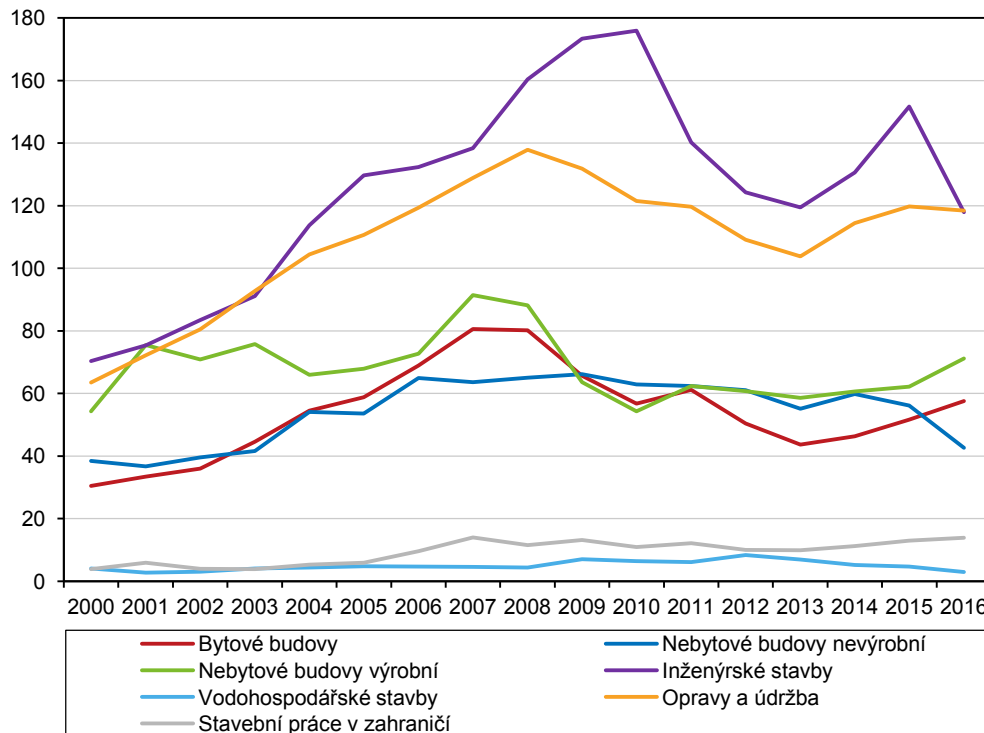
Vývoj HPH ve stavebnictví po roce 2010 těsně kopíroval trendy v míře zisku nefinančních podniků (ty tvoří necelé dvě třetiny HPH celého odvětví stavebnictví). Podíl hrubého provozního přebytku stavebních podniků na jejich HPH se v roce 2016 meziročně snížil a činil 41,5 % (v krizovém roce 2012 pak 36 %, v letech 2001–8 však osciloval kolem 45 %). Za snížením míry zisku stál citelný pokles objemu veřejných zakázek, projevil se ale i efekt rostoucích nákladů na pracovní sílu (vyplacené náhrady zaměstnancům vzrostly meziročně nominálně o téměř 3 %). Celková zaměstnanost ve stavebnictví však klesala již šestý rok v řadě (naposledy o 0,7 %), její redukce byla zmírněna meziročně vyšším počtem sebezaměstnaných. V odvětví pracovalo 406 tis. osob (po přepočtu na plné úvazky), proti roku 2010 o sedminu méně. Hodinová produktivita práce v roce 2016 poprvé po čtyřech letech meziročně poklesla (o 2,4 %), proti vrcholu předchozí dekády (rok 2007) však byla reálně o 3,5 % vyšší. Méně příznivě se z dlouhodobého pohledu vyvíjela míra investic ve stavebnictví, neboť podíl vytvořeného hrubého fixního kapitálu k HPH se v roce 2016 snížil pod 15% hranici. Míra investic ve stavebnictví od roku 2005 spíše stagnovala (s mírnými výkyvy v letech

⁴⁴ Pokud není uvedeno jinak, vychází všechny údaje o stavebnictví (vč. produkce) z dat národních účtů a jsou očištěny o cenové vlivy.

⁴⁵ Zahnují elektroinstalační, instalatérské a ostatní stavební instalační práce, kompletační a dokončovací práce (např. omítkářské práce), demolice a přípravu staveniště a dále ostatní specializované činnosti (např. pokrývačské práce). Na rozdíl od výstavby budov a inženýrského stavitelství (kde dlouhodobě dominují nefinanční podniky) zde hrají podstatně významnější roli drobní podnikatelé.

zlomu hospodářského vývoje – 2008 a 2013). Nejvyšší objem investic směřoval do ostatních strojů a zařízení (39 %), vysoký byl – i v porovnání s ostatními odvětvími – podíl výdajů na dopravní prostředky a zařízení (38 %).

Graf 8.3.2 **Stavební práce "S" dle směrů výstavby** (v mld. korun, běžné ceny)*

*Stavební práce „S“ (dle dodavatelských smluv) vyjadřují hodnotu vlastních výkonů ze stavební činnosti provedenou na základě smlouvy o dodávce pro konečného uživatele (stavebníka) vč. hodnoty eventuálních poddodávek stavebních prací přijatých od jiných dodavatelských organizací pro splnění dané smlouvy o dodávce pro konečného uživatele. Objem skutečně provedených prací je vykazován ve fakturovaných hodnotách. Zdroj: ČSÚ (podnikové statistiky)

Zrychlení meziročního růstu nových zakázek v pozemním stavitelství v roce 2016 plně nevykompenzovalo hlubší pokles objednávek v inženýrském stavitelství.

Opravy a údržba se poprvé od roku 2003 staly váhově nejsilnější složkou stavebních prací, když vystřídaly dlouhodobě dominantní práce v oblasti inženýrských staveb.

Hodnota stavebních prací klesala v roce 2016 svisněji v podnicích s 20 a více zaměstnanci než v celém odvětví vinou citelného meziročního úbytku prací (o 11 %) pro veřejné zadavatele.

Téměř čtvrtina republikového úhrnu stavebních prací byla realizována v Praze, šlo o nejvyšší podíl za posledních osm let.

Z podnikových statistik vyplynulo, že střední a větší stavební firmy (nad 50 zaměstnanců) se v roce 2016 potýkaly s poklesem hodnoty nových zakázek. Jejich hodnota v inženýrském stavitelství byla proti roku 2015 (i 2014) o 15 % nižší. Lépe na tom byly podniky v pozemním stavitelství (+22 %, proti roku 2013 růst o 28 %), kde byla poptávka po stavebních pracích více spjata s hospodářským cyklem. Ve stavebnictví ubyly v roce 2016 hlavně větší projekty. Průměrná hodnota nově uzavřených zakázek činila 3,0 mil. korun a byla tak o čtvrtinu nižší než v předchozích dvou letech.

Diferencovaný vývoj v rámci stavebnictví dokresluje i hodnota realizovaných stavebních prací (dle dodavatelských smluv) za hlavní směry výstavby. Zatímco u inženýrských staveb došlo proti roku 2015 k výraznému propadu (o 22 %), nominální hodnota fakturovaných prací za opravy a údržby meziročně stagnovala a stala se zároveň váhově nejvýznamnější složkou stavebních prací (poprvé od roku 2003). Tempo růstu zrychlovalo u bytových i nebytových výrobních budov (souvisejících zčásti s příznivým vývojem v průmyslu). Oproti tomu u nebytových nevýrobních budov (zahrnujících např. hotely, ale i objekty pro společenské a kulturní účely, výzkum, vzdělávání a zdravotnictví) se meziroční pokles stavebních prací prohloubil (na 24 %), na rozdíl od předchozích kategorií staveb však jejich objem prací významně neklesal v období recese. Již třetí rok v řadě se mírně navyšovala hodnota stavebních prací v zahraničí. Větší stavební podniky si touto formou patrně částečně kompenzovaly hlubší pokles domácí poptávky během vleklé recese v celém odvětví. I přes nedávný růst však šlo stále o okrajový segment (s váhou 3,3 % na všech stavebních pracích). To platí i pro vodohospodářské stavby, jejichž váha se v rámci celého stavebnictví navzdory silícím klimatickým výzvám v posledních čtyřech letech neustále snižovala (na 0,7 % v roce 2016). Nominální hodnota veškerých stavebních prací v tuzemsku v roce 2016 meziročně klesla o 7,9 %, v podnicích s 20 a více zaměstnanci dokonce o 12,1 % (výrazně se snížil objem prací pro veřejné zadavatele). Hodnota stavebních prací klesla ve všech regionech (vyjma mírného růstu v Praze a v Plzeňském kraji), v Karlovarském kraji o více než 30 %. Podíl Prahy na republikovém úhrnu stavebních

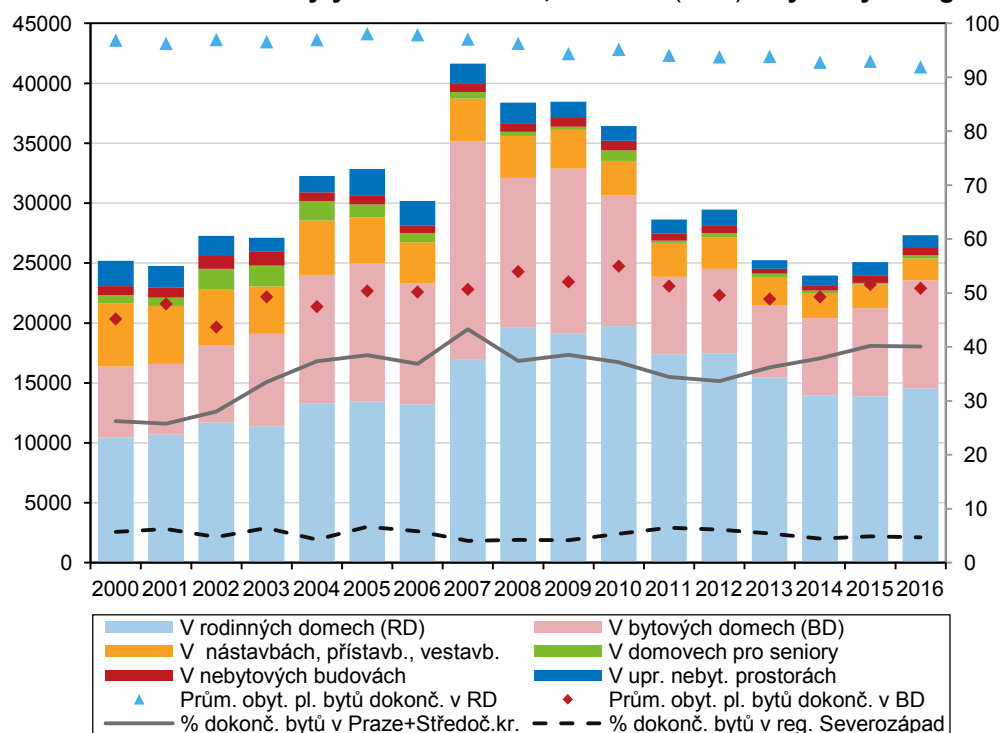
prací dosáhl 23,5 % (byl nejvyšší za posledních osm let), v Jihomoravském kraji bylo prostavěno 10,9 % republikové hodnoty, na Karlovarsko připadala ale jen rovná 2 %. V relaci na obyvatele bylo v letech 2010-2016 prostavěno nejvíce v Praze a Jihočeském kraji, nejméně ve středních a východních Čechách, Liberecku a Zlínsku.

Navzdory mnohým předpokladům rostl objem bytové výstavby jen umírněně.

K oživení stavebnictví navzdory četným předpokladům (rostoucí příjmy domácností, nízké úrokové sazby) v roce 2016 významně nepřispěla ani bytová výstavba. Byť počet zahájených bytů vzrostl již třetí rok v řadě, dlouhodobé minimum z roku 2013 (22,1 tis.) loni překonal jen o necelou čtvrtinu. Nízká byla hlavně četnost zahájených bytů v bytových domech (5,9 tis., vlivem více než 50% propadu výstavby v Praze) a výstavba bytů v domech pro seniory (387, nejméně v 20-leté historii sledování). V posledních dvou letech se mírně navyšoval i počet všech dokončených bytů, proti objemu výstavby z let 2007-2010 byly ale hodnoty o třetinu nižší. Za posledních deset let měly nejvyšší intenzitu výstavby obce mezi 500 až 2000 obyvateli (o čtvrtinu vyšší než v ČR), nejslabší pak města s 20 až 50 tis. obyvateli (kde bylo v relaci na obyvatele dokončeno o polovinu bytů méně než v ČR). V 5,2 % obcí nebyl v tomto období dokončen žádný byt, nejčastěji šlo o malá sídla na Vysočině a v Jihočeském kraji.

Intenzita dokončené bytové výstavby byla v letech 2007-2016 v obcích s 500 až 2000 obyvateli téměř 2,5krát vyšší než ve městech s 20 až 50 tis. obyvateli.

Graf 8.3.3 Dokončené byty v ČR dle druhu, velikosti (v m²) a vybraných regionů

Zdroj: ČSÚ

Pokles výkonu stavebnictví byl ve většině novějších členských států v roce 2016 hlubší než ČR, přesto v nich oproti Česku panovala optimističtější nálada podnikatelů ve stavebnictví.

Saldo důvěry podnikatelů ve stavebnictví zůstává dlouhodobě v negativním pásmu. Po většinu roku 2016 se nadále prohlubovalo a v září dosáhlo dvouletého minima. V drtivé většině států, jež jsou významnými příjemci podpory z fondů EU, byly však v roce 2016 vývoj i celková úroveň důvěry příznivější. Stalo se tak navzdory tomu, že výkony stavebnictví v těchto státech v roce 2016 negativně poznamenalo slabší čerpání „Unijních“ prostředků na infrastrukturní projekty. V zemích, jež vstoupily do EU po roce 2000 (EU13), se HPH meziročně snížila o 7,2 % (tříkrát více než v ČR, především působením hlubokých poklesů v Polsku a Maďarsku). Naopak ve státech EU15 tempo růstu HPH ve stavebnictví mírně zrychlovalo (na 2,0 %). Proti předkrizovému roku 2008 byla HPH ve starých členských zemích o 15 % nižší (vlivem hlubokých poklesů v jihoevropských zemích), v novějších zemích pak o 9 % (z toho v ČR o 5 %). Svou předkrizovou úroveň překonalo (rok 2008) jen šest zemí EU, vedle Polska (+22 %) a Belgie (+14 %) i velké ekonomiky – Německo (o 8 %) a Velká Británie (o 5 %). Podíl stavebnictví na celkové HPH se ve většině národních ekonomik EU dlouhodobě mírně snižuje. V roce 2016 činila váha stavebnictví v ČR 5,5 % (podobně jako v EU15 i EU13), nejsilnější byla na Slovensku (7,5 %) a Polsku (6,9 %).

Svou předkrizovou úroveň HPH ve stavebnictví v roce 2016 překonalo jen šest členů EU, Česko za ní o 5 % zaostávalo.

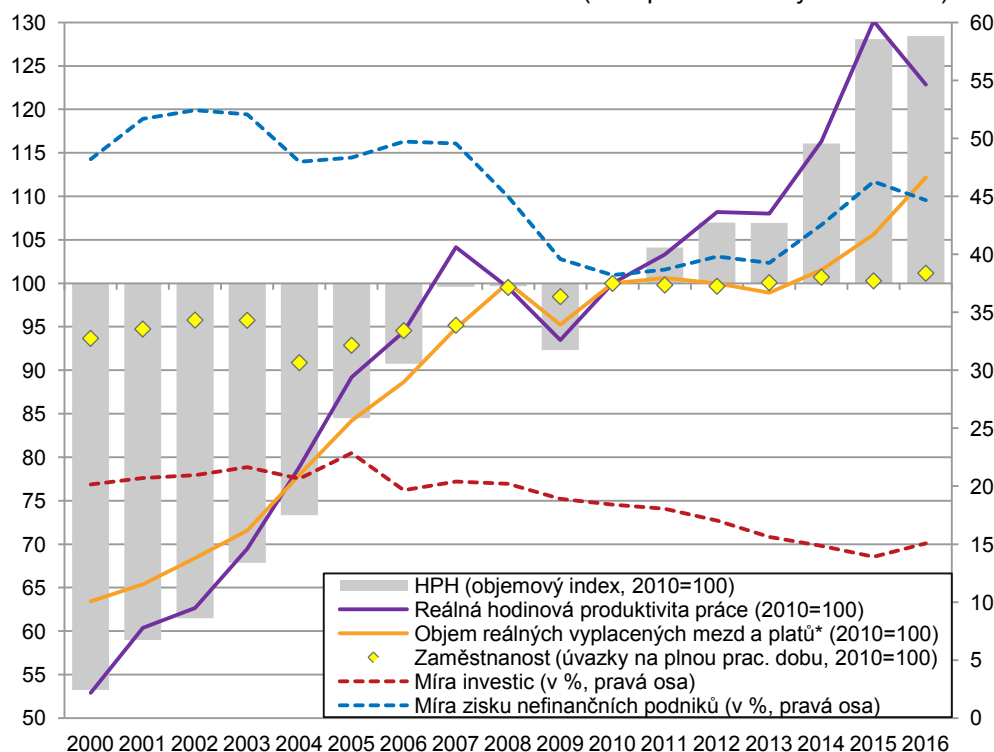
8.4. Obchod

Růst hrubé přidané hodnoty v obchodu se v roce 2016 ztenčil na meziročních 0,3 %...

...a byl ovlivněn zejména vysokou srovnávací základnou ve váhově dominantním oddílu velkoobchodu.

Odvětví obchodu⁴⁶ zahrnující kromě váhově dominantního velkoobchodu také maloobchod a obchod i opravy motorových vozidel dlouhodobě patří k dynamicky se rozvíjející oblasti ekonomiky. Hrubá přidaná hodnota (HPH) se v tomto odvětví za posledních dvacet let meziročně snížila jen v roce 2009 (o 7,3 %) a v dalším z roků hospodářské recese – 2013 – pak stagnovala. Jen mírný růst (+0,3 %) si obchod připsal rovněž v roce 2016. Stála za tím především vysoká srovnávací základna, neboť v roce 2015 se přidaná hodnota zvýšila o 10,3 % (tedy srovnatelným tempem jako v průměru za konjunkturální období 2003–2007). Slabé tempo růstu v roce 2016 souviselo také se zpomalením výkonu ekonomiky, které se odrazilo na výsledcích výrazně procyklických odvětvových oddílů – velkoobchodu a obchodu s motorovými vozidly. HPH v celém odvětví obchodu ovlivnilo také výrazné zrychlení tempa růstu mezispotřeby (na nejvyšší hodnotu po roce 2010), neboť meziroční růst samotné produkce zpomalil jen mírně (na 3,9 %, z 4,9 % v roce 2015).

Graf 8.4.1 Zákl. ukazatele za odvětví obchodu (vč. oprav a údržby motor.voz.).

*Do reálného vyjádření převedeno deflátořem výdajů na konečnou spotřebu domácností. Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Svížný růst míry zisku nefinančních podniků v obchodu z let 2014 i 2015 se již neopakoval.

Dlouhodobý pokles míry investic v obchodu se v roce 2016 vlivem silnějších investic do dopravních prostředků zastavil.

Míra zisku nefinančních podniků⁴⁷ v obchodu se po dvou letech svižného růstu v roce 2016 mírně snížila (na 44,7 %). Zlepšení finanční situace obchodních podniků po odeznění poslední recese však zdaleka nestačilo vykompenzovat propad ziskovosti v letech 2008 a 2009 (v roce 2007 dosahoval podíl hrubého provozního přebytku podniků v tomto odvětví na jimi vytvořené HPH bezmála 50 %). Na redukci ziskovosti v roce 2016 se – podobně jako i v jiných odvětvích služeb – podepsaly hlavně rostoucí mzdové náklady. Objem reálných vyplacených mezd a platů (v pojetí národních účtů) rostl v obchodu nejvyšším meziročním tempem (+6,2 %) po roce 2007. Pomohl k tomu především růst průměrných mezd (vlivem prohlubujícího se nedostatku zaměstnanců i navyšování minimálních mezd), neboť počet zaměstnanců se navýšil jen o 1,3 %. Podstatně výrazněji však vzrostla odpracovaná doba, což se negativně odrazilo ve snížení hodinové produktivity práce. I tak však byla produktivita v roce 2016 oproti roku 2014 vyšší o 5,6 %, v komparaci s rokem 2007 dokonce o 18 %. Míra investic v obchodu měla po roce 2005 klesající trend. Její výše navíc patří dlouhodobě

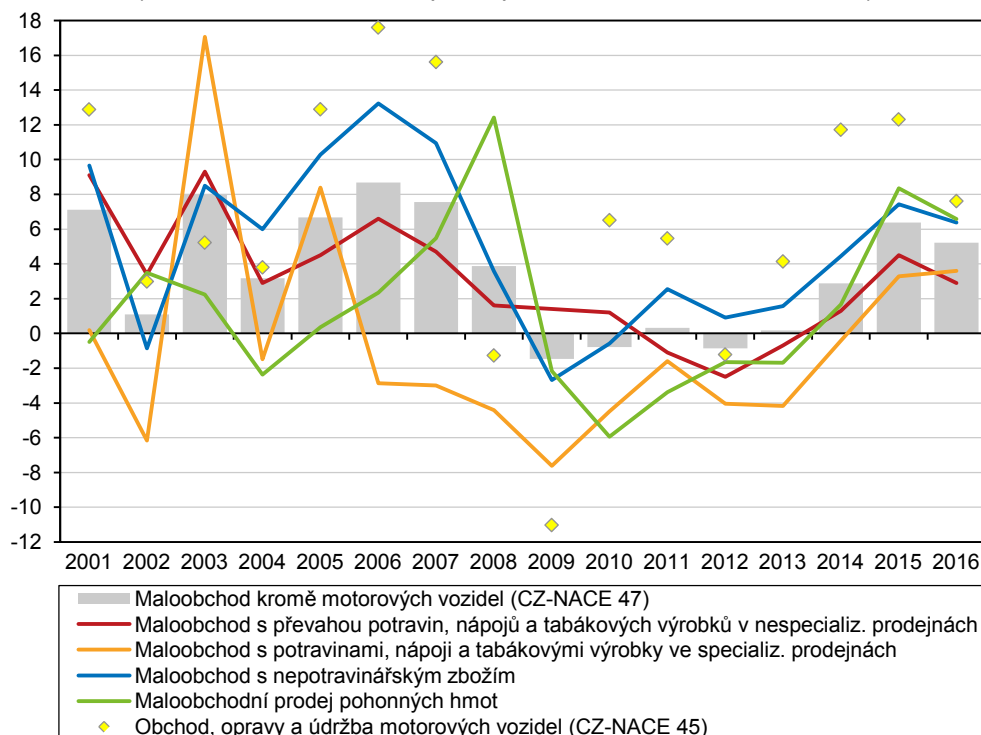
⁴⁶ Pokud není uvedeno jinak, vychází všechny údaje o obchodu (výkony, zaměstnanost) z dat národních účtů a jsou očištěny o cenové vlivy.

⁴⁷ Nefinanční podniky tvořily v roce 2016 pět šestin HPH odvětví obchodu. Zbýlá šestina připadala na drobné podnikatele (zařazené do sektoru domácností).

v rámci všech služeb k podprůměrným. Redukce míry investic v obchodě se v roce 2016 po osmi letech zastavila, podíl hrubého fixního kapitálu k HPH se rovnal 15 %. Na tomto mírném oživení se podílel zejména velkoobchod, z věcného hlediska pak investice do dopravních prostředků. Největší podíl investic v odvětví obchodu však dlouhodobě směřuje do ostatních strojů a zařízení (v roce 2016 více než třetina). Proti roku 2008 se celkové fixní investice v obchodu reálně snížily o 13,5 % (v celé ekonomice „jen“ o 2,8 %), k čemuž výrazně přispěla hlubší redukce investic do budov.

Graf 8.4.2 Tržby v maloobchodu a v motoristickém segmentu obchodu*
(reálně, očištěno od vlivu počtu pracovních dnů, meziočně v %)

*Údaje vychází z měsíčních šetření v maloobchodu.

Zdroj: ČSÚ

Růst maloobchodních tržeb je dlouhodobě tažen především nepotravinářským zbožím.

Z hlediska tvorby HPH zůstává váhové složení obchodu (dle odvětvových oddílů) dlouhodobě poměrně stabilní. Podíl velkoobchodu po roce 2000 kolísá okolo 50 %. Role maloobchodu (bez motoristického segmentu) mírně ustupovala do pozadí (v roce 2016: 36 %, v roce 2010: 40 %) ve prospěch obchodu s motorovými vozidly. Podrobnější pohled na vývoj jednotlivých segmentů maloobchodu umožňují výsledky pravidelných měsíčních šetření. Z nich vyplývá, že vývoj celkových reálných maloobchodních tržeb díky jejich váze i dynamice dlouhodobě nejvíce ovlivňují tržby za nepotravinářské zboží. Za posledních patnáct let nepřispívaly tyto tržby k růstu nejvíce ze všech segmentů maloobchodu jen v roce 2002 a dále v letech 2009 a 2010, kdy se maloobchod potýkal s důsledky recese. Tyto důsledky se oproti jiným odvětvím služeb v samotném maloobchodu projevovaly pozvolněji, přetrvávaly však pět let. Tato skutečnost souvisela s opožděným dopadem recese na trh práce, který byl později dále zesílen restriktivními výdajovými opatřeními veřejných rozpočtů v období fiskální konsolidace. Reálný čistý disponibilní příjem domácností v letech 2011 až 2013 klesal, v úhrnu za tři roky o 3,7 %⁴⁸. Slabší kupní síla domácností se v tomto období projevila snížením maloobchodních tržeb u potravinářského zboží, meziočně méně inkasovali také prodejci pohonných hmot (PHM). Na výrazném oživení maloobchodu po roce 2013 se podílely všechny jeho hlavní segmenty. Nejdynamičtější se navyšovaly zejména tržby za nepotravinářské zboží a také za prodej PHM, jehož spotřebu v letech 2015 i 2016 stimulovaly i příznivé ceny (a to i v porovnání s některými sousedními státy ČR). V roce 2016 se meziočnní tempo růstu maloobchodních tržeb poprvé po třech letech snížilo (z 6,4 % na 5,2 %)⁴⁹, mírné zpomalení úzce korespondovalo s vývojem čistých disponibilních příjmu domácností.

Tempo růstu celkových maloobchodních tržeb v roce 2016 mírně zpomalilo, přesto šlo druhý nejlepší výsledek po roce 2007.

⁴⁸ Do reálného vyjádření bylo převedeno deflátořem výdajů na konečnou spotřebu domácností.

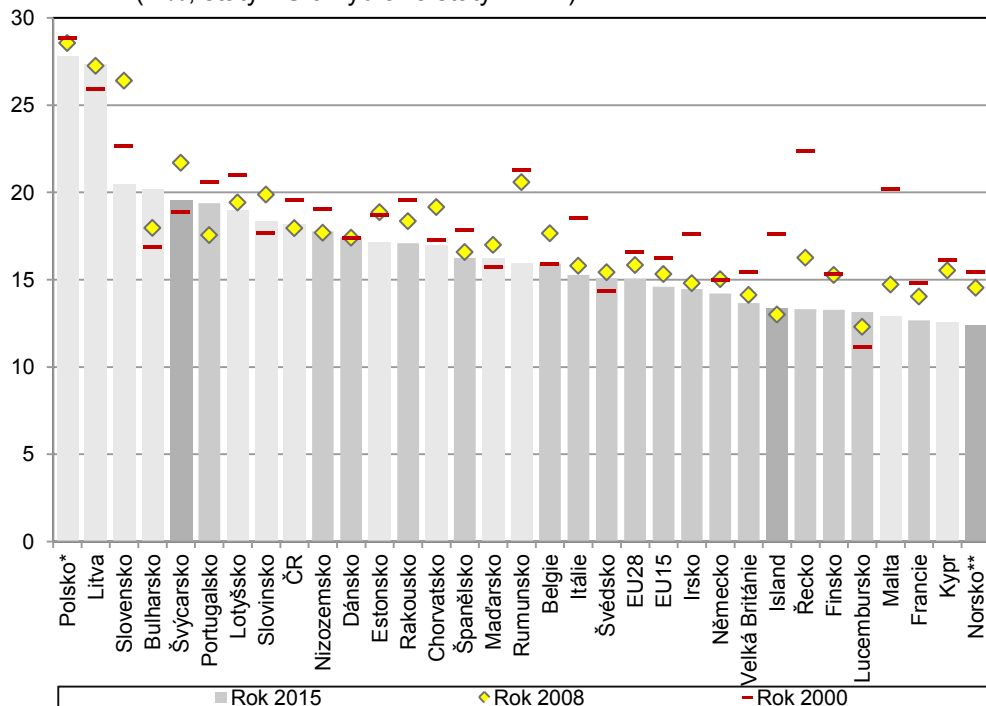
⁴⁹ Vyjadřuje hodnoty očištěné od vlivu počtu pracovních dnů.

Poprvé po roce 2005 se tržby za potraviny ve specializovaných prodejnách vyvíjely meziročně příznivěji než tržby v nesespecializovaných prodejnách.

Po odeznění poslední recese spočívá těžiště růstu maloobchodních tržeb v EU především na novějších členských státech a mimo ně pak na Velké Británii.

Z podrobnějšího členění vyplynulo, že růstové tempo tržeb se v roce 2016 výrazněji zvýšilo jen ve specializovaných prodejnách s oděvy, obuví a koženým zbožím a také ve specializovaných prodejnách s potravinami. Meziroční růst tržeb specializovaných prodejců potravin převýšil obdobné tempo za potraviny v nesespecializovaných prodejnách (tvořených převážně obchodními řetězci). Stalo se tak poprvé za posledních jedenáct let. Dlouhodobé posilování nesespecializovaných prodejen s převahou potravin na úkor menších specializovaných je typické pro drtivou většinu zemí EU (jednou z mála výjimek je Francie). Tržby za prodej nepotravinářského zboží rostly v Česku v období 2014-2016 o polovinu vyšším tempem než v EU. Z jednotlivých sortimentních prodejen dosáhly v letech 2014 i 2015 v ČR nejvyššího tempa počítačová a komunikační zařízení (kde poptávku stimulovaly i příznivé ceny), v roce 2016 pak výrobky pro kulturu a rekreaci či výrobky pro domácnosti (např. elektrospotřebiče a elektronika, nábytek). Tempa celkových maloobchodních tržeb dosahovaly ve všech letech po vstupu ČR do EU lepších výsledků než v úhrnu za státy unijní osmadvacítky (výjimkou byl jen rok 2010). Po odeznění poslední hospodářské recese v EU spočívá těžiště nejsilnější dynamiky maloobchodu především v novějších unijních členských státech (vyjma Chorvatska Slovinska a také Slovenska). Mimo ně se daří zejména Velké Británii a z menších ekonomik pak Irsku a Lucembursku. Meziroční pokles maloobchodu v Řecku trval osm let v řadě, oproti roku 2008 se tak tržby reálně snížily o 41 %.

Graf 8.4.3 Podíl HPH v odvětví obchodu na přidané hodnotě ve všech službách (v %, státy EU a vybrané státy EFTA)

*Polsko: místo roku 2000 uveden dostupný údaj za rok 2003. **Norsko: místo roku 2015 uveden údaj za rok 2014. Pozn: Novější i starší členské státy EU, jakož i vybrané státy uskupení EFTA, jsou odlišeny stupni šedi. Zdroj: Eurostat

Vyšší podíl obchodu na HPH v terciárním sektoru dlouhodobě přetrvává ve většině novějších členských zemí EU, včetně Česka.

HPH v odvětví obchodu tvořila v roce 2015 v ČR 18,2 % HPH veškerých služeb, na výkonu celé ekonomiky se podílela necelými 11 %. Zatímco v prvním případě převyšovala hodnotu EU o více než 3 p.b., ve druhém se vlivem relativně slabšího zastoupení služeb v české ekonomice od hodnoty EU prakticky nelišila. Vyšší váhou obchodu na všech službách se vyznačují novější členské státy (v Polsku a Litvě více než čtvrtina, což souvisí i s celkově nižší rozvinutostí progresivnějších forem služeb – např. finančních služeb, vědy a výzkumu). Tato váha se však v dlouhodobějším pohledu ve většině unijních zemí snižuje (výrazně pak v Řecku, Rumunsku, Maltě či Slovensku). V jižním a východním křídle EU hraje obchod nezanedbatelnou roli i z pohledu zaměstnanosti. Obchod se na zaměstnanosti ve službách se v roce 2015 nejvíce podílel v Bulharsku (27 %), v relaci k zaměstnanosti v celé ekonomice v Řecku (20 %, u HPH šlo přitom jen o 11 %). Počet pracovníků v obchodu v zemích jižní Evropy byl ovlivněn vysokým počtem sebezaměstnaných. Ti v Řecku a Itálii tvořili okolo 40 % všech pracovníků obchodu, v ČR 17 %, v Polsku 20 % a Německu 10 %.

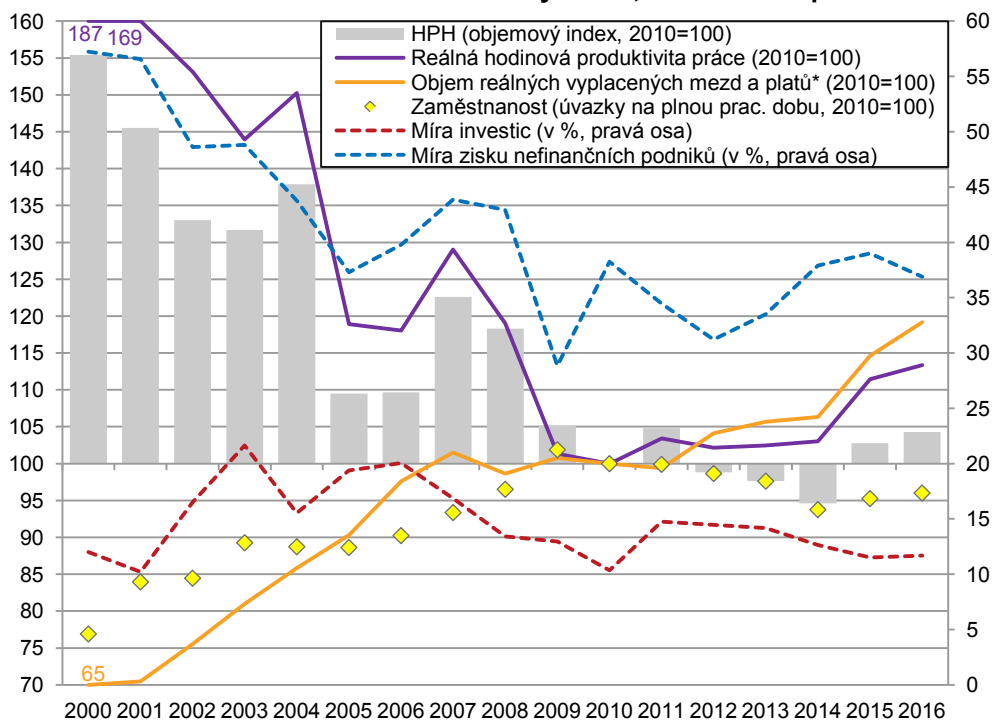
8.5. Ubytování, stravování, pohostinství

V ubytování, ale i stravování a pohostinství se hrubá přidaná hodnota navyšovala již druhý rok v řadě...

...v dlouhodobější perspektivě se však výkon celého odvětví snižoval primárně vlivem váhově významnějšího pohostinství a stravování.

Příznivý hospodářský vývoj české i světové ekonomiky doprovázený rostoucími disponibilními příjmy domácností se postupně odrazil i ve výkonech odvětví pohostinství, ubytování a stravování⁵⁰. Hrubá přidaná hodnota (HPH) vzrostla v roce 2016 o 1,4 % (o rok dříve dokonce o 8,6 %). Opakovaný meziroční růst zaznamenalo toto odvětví po roce 2000 teprve podruhé (v prvním případě v letech 2006–2007). Na růstu se v letech 2015 i 2016 podílela obě dílčí odvětví – jak ubytování (kde růst přetrvával již čtvrtý rok v řadě), tak i váhově významnější stravování a pohostinství. Oproti roku 2007 však byla v roce 2016 přidaná hodnota v celém odvětví o více než sedminu nižší (podobné hloubky propadu dosahovala i produkce). HPH v ubytování byla negativně poznamenána světovou finanční a hospodářskou krizí, jež v letech 2008 a 2009 omezila příjezdový cestovní ruch v ČR. Obrat v následujících letech dopady této krize plně nevykompenzoval, přestože se HPH v ubytování meziročně navyšovala ve všech letech (vyjma roku 2012). Proti roku 2007 byla HPH na konci hodnoceného období o 7,8 % nižší. Naopak pohostinství a stravování se s dopady recese potýkalo prakticky celé období 2008–2014 (kromě dočasného mírného oživení v roce 2011). Za toto období se HPH zredukovala o bezmála čtvrtinu. HPH v odvětví ubytování, stravování a pohostinství však klesala i po většinu let v období 2000–2007, a to přes relativně příznivé podmínky (svižný růst ekonomiky, růstový impuls vstupu ČR do EU na příjezdový cestovní ruch). V pozadí stál slabý růst produkce (především v pohostinství a stravování), zčásti i vyšší růst mezispotřeby (v ubytování).

Graf 8.5.1 Základní ukazatele za odvětví ubytování, stravování a pohostinství

*Do reálného vyjádření převedeno deflátorem výdajů na konečnou spotřebu domácností. Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Míra investic v odvětví po roce 2007 stagnovala a v roce 2016 nedosahovala ani poloviny úrovně za celý terciární sektor.

Produktivita práce v ubytování, pohostinství i stravování v letech 2015

Trend dlouhodobé redukce HPH v odvětví měl dopad i na ziskovost nefinančních podniků⁵¹. Její dlouhodobý silný pokles vrcholil v roce 2009, kdy se podíl hrubého provozního přebytku podniků na HPH snížil pod 30 %. Od té doby vykazuje mírně rostoucí trend (pouze však v odvětvovém oddíle ubytování). Míra zisku v roce 2016 (35 %) však nedosahovala výše z let 2007–2008, a to ani v ubytování (37 ku 43 %), které dlouhodobě vykazuje výrazně příznivější výsledky než stravování a pohostinství. Míra investic v odvětví po roce 2007 stagnovala a udržovala se na velmi nízkých hodnotách (v roce 2016: 13 %, v celém terciárním sektoru téměř 30 %). V kontrastu se stagnující produkcí a klesající HPH se v odvětví po roce 2000 navyšovala zaměstnanost

⁵⁰ Pokud není uvedeno jinak, vychází všechny údaje (výkony, zaměstnanost) z dat národních účtů a jsou očištěny o cenové vlivy.

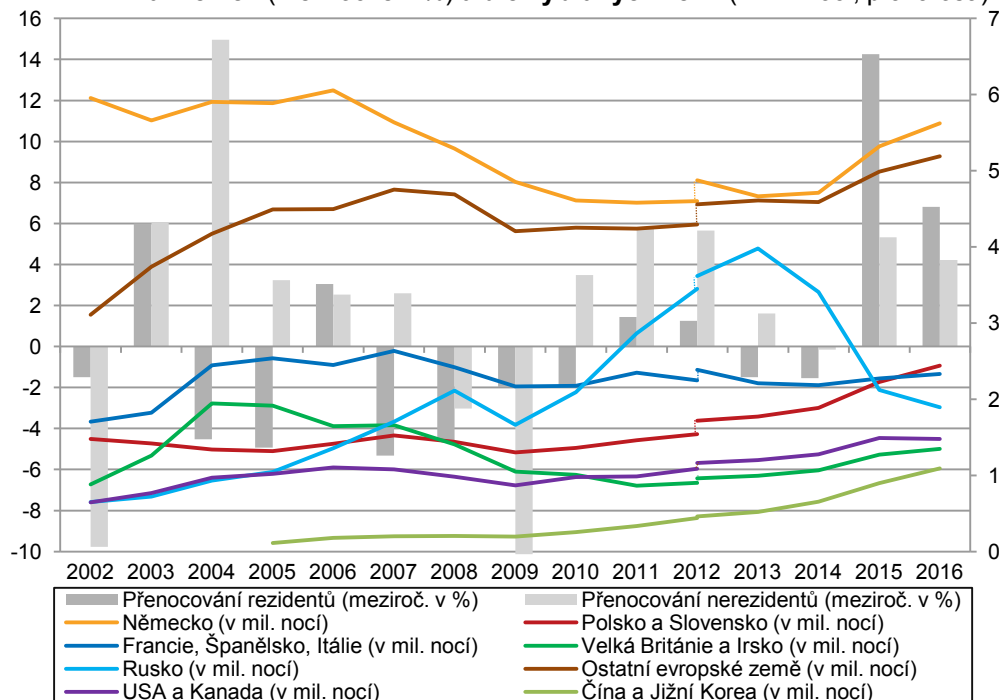
⁵¹ Nefinanční podniky vytvářely v roce 2016 pouze mírně nadpoloviční podíl HPH celého odvětví. Zatímco v ubytování byla jejich role silná (78 %), ve stravování a pohostinství se podílely jen 43 % (56 % tvořili drobní podnikatelé spadající pod sektor domácností).

i 2016 rostla, v mezi-odvětvovém pohledu ale nadále patřila k nejnižším.

V roce 2015 se zastavila redukce zaměstnanosti, objem vyplacených mezd se výrazně zvýšil.

(téměř výhradně v oddíle stravování a pohostinství). Tyto tendence vyústily v silný propad hodinové produktivity práce, která se mezi roky 2000 a 2010 zredukovala o téměř polovinu. V letech 2010 až 2014 odpovídala redukce zaměstnanosti klesajícím výkonům odvětví. V následujících letech produktivita práce výrazněji vzrostla, přesto se v roce 2016 nacházela o 5 % pod úrovní roku 2008. Celé odvětví patří dlouhodobě k nejslabším z pohledu hodinové produktivity práce. Ta se v roce 2016 nacházela (v nominálním vyjádření) jen na 51 % úrovně celého terciárního sektoru. Zlepšení výkonových ukazatelů v odvětví se promítlo i do mírného růstu zaměstnanosti. Ta se mezi roky 2014 a 2016 se zvýšila o 2,4 %. Objem vyplacených nominálních mezd a platů narostl ve stejném období o 12,8 % i vlivem opakovaného navyšování úrovně minimálních mezd. Pokles počtu sebezaměstnaných se po šesti letech v roce 2016 zastavil, výhradně díky příznivému vývoji v pohostinství a ubytování.

Graf 8.5.2 Počet přenocování všech ne/rezidentů v hromadných ubytovacích zařízeních (meziročně v %) a dle vybraných zemí (v mil. nocí, pravá osa)*

*Od roku 2012 jsou uvedeny též revidované údaje na základě výsledků projektu MMR "Zkvalitnění informací o vybraných sektorech cestovního ruchu". Vliv nové metodiky je patrný při srovnání dvojích údajů v roce 2012. Zdroj: ČSÚ

Svízný meziroční nárůst počtu návštěvníků v hromadných ubytovacích zařízeních (HUZ) pokračoval i po silném roce 2015.

Návštěvnost rostla ve všech krajích. Průměrná doba pobytu zahraničních hostů se nadále mírně zkracovala, u tuzemské klientely stagnovala.

Atraktivita Česka pro domácí i zahraniční návštěvníky po slabších letech 2013 a 2014 následně výrazně vzrostla. Stálo za tím zlepšení příjmové situace domácností v tuzemsku, jakož i v mateřských zemích nejčastěji zastoupených skupin zahraničních návštěvníků ČR. Svou roli patrně sehrál i psychologický faktor spojený s vnímáním Česka jako relativně bezpečné destinace. V roce 2016 se v hromadných ubytovacích zařízeních (HUZ) ubytovalo 18,4 mil. hostů, z toho ze zahraničí 9,3 mil. (meziročně o 7,1 % více)⁵². Počet všech hostů v HUZ v roce 2016 vzrostl o 6,9 %, předchozí rok růst dokonce těsně přesáhl 10% hranici (a docílil nejvyššího meziročního tempa po roce 2000). Výrazné oživení návštěvnosti v letech 2015 a 2016 bylo plně srovnatelné s obdobím 2003 až 2004, kdy Česko těžilo především z nového členství v Unii a počet zahraničních návštěvníků prudce vzrostl – především ze starších členských států EU (nikoliv však z Rakouska a Německa). V letech 2015 i 2016 návštěvnost narůstala ve všech krajích, a to v případě jak hostů z Česka, tak i občanů jiných států. Průměrná délka pobytu zahraničních hostů v ČR se dlouhodobě snižovala. V roce 2016 činila 3,6 dne, v roce 2008 ještě nepatrně převyšovala 4 dny. Lze to částečně vysvětlit zvyšujícím se zastoupením hostů ze vzdálenějších (nejčastěji asijských) destinací, kteří obvykle pobývají v Česku kratší dobu. Svou délku pobytu však v průměru

⁵² Výrazně vyšším tempem narostla (o 34 % na 2,9 mil.) dle údajů z šetření o příjezdovém cestovním ruchu (organizovaném Ministerstvem pro místní rozvoj ve spolupráci s agenturou Stem/Mark) četnost zahraničních hostů, kteří využili služeb individuálních ubytovacích zařízení. O osminu se proti roku 2015 navýšil také počet jednodenních návštěvníků (na 16,2 mil.), z nichž čtyři pětiny mířily do ČR za nákupy (tradičně především ze sousedních zemí). Řádově nižší význam měli pro českou ekonomiku tranzitující návštěvníci (2,6 mil., +6 %), kteří se dle výše uvedeného šetření v roce 2016 na celkových výdajích všech zahraničních návštěvníků ČR (31,1 mil. osob) podíleli pouze 1 %.

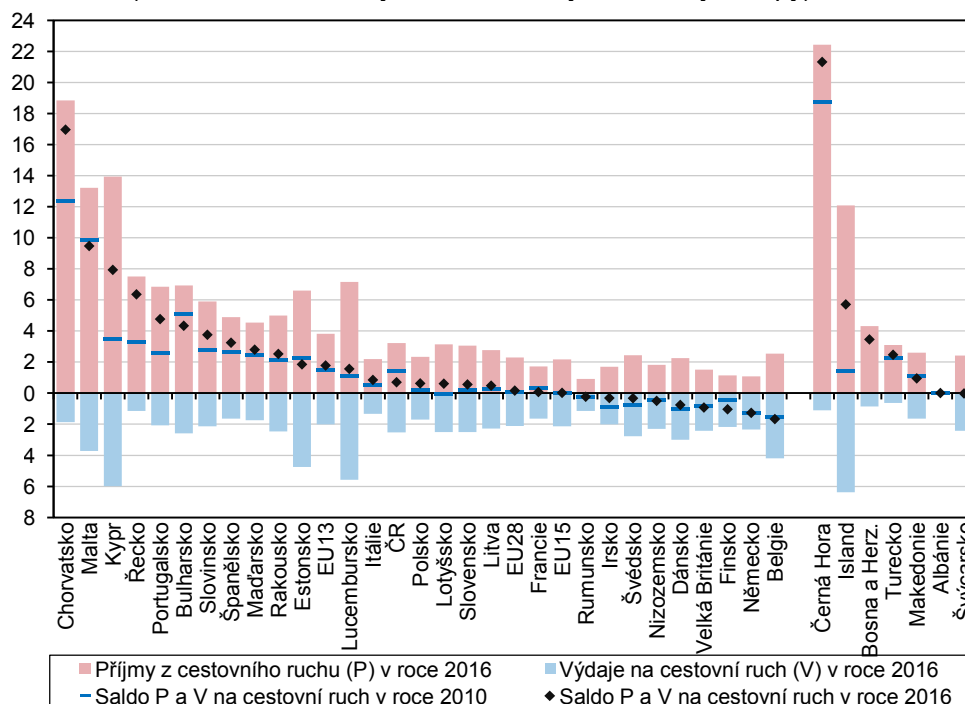

Výrazná regionální nerovnost v ubytování zahraniční klientely pokračovala. Podíl Prahy na přenocování nerezidentů v ČR dosáhl rekordních 62 %.

Silný propad počtu přenocování hostů z Ruska a Ukrajiny v období 2014 a 2015 se v následujících měsících zastavil.

zkracují i hosté ze dvou nejčastěji zastoupených zemí v ČR – z Německa a Ruska. Pokles průměrné doby pobytu hostů z Česka se naopak po roce 2013 zastavil a od té doby stagnuje (na 3,8 dnech). Zatímco regionální rozložení návštěvnosti ze strany tuzemských hostů do značné míry odpovídá velikosti jednotlivých krajů, u nerezidentů přetrvávají výrazné nerovnováhy. Podíl Prahy na přenocování nerezidentů v ČR v roce 2016 dosáhl rekordních 62 %, Karlovarského kraje 13 % (vlivem lázeňství a silné váhy hostů z Německa, Ruska i blízkého východu) a na třetí v pořadí – Jihomoravský kraj – zbyla pouhá 4 %. Mezi roky 2013 a 2016 došlo v ČR k propadu počtu přenocování hostů z Ruska (v úhrnu o 52 %), Ukrajiny (-22 %) i Japonska (-18 %). Tato redukce byla zčásti kompenzována dynamickým růstem u čínské a jihokorejské klientely (u níž se počet přenocování v HUZ za stejné období více než zdvojnásobil).

Graf 8.5.3 Poměr příjmů, výdajů a salda z cestovního ruchu v HDP* (nominálně, v %, státy EU a ostatní vybrané státy Evropy)

*Údaje vychází z nejnovější metodiky platební bilance (BPM6). Pro některé země je na místo let 2010 a 2016 uveden nejbližší rok s dostupnými údaji (2015, resp. roky 2011, 2012 a 2013). Zdroj: Eurostat

Z cestovního ruchu získala ČR v roce 2016 čisté příjmy ve výši 0,71 % HDP. Proti roku 2010 se výše přebytku snížila na polovinu, zejména vlivem růstu výdajů rezidentů ČR v zahraničí.

Makroekonomický přínos cestovního ruchu vystihuje Satelitní účet cestovního ruchu (TSA⁵³) a statistika platební bilance. Dle TSA se podíl cestovního ruchu na HDP pohybuje těsně pod úrovní 3%. Do roku 2010 se vykazoval mírně klesající trend, od té doby stagnuje. Na celkové zaměstnanosti se v roce 2015 podílel 4,4 % (u žen 5,4 %). Platební bilance zahrnuje mj. i údaje o výdajích rezidentů ČR v zahraničí. Saldo příjmů z cestovního ruchu bylo dosud v historii samostatné ČR nepřetržitě kladné⁵⁴. V roce 2016 převýšily příjmy z cestovního ruchu inkasované od nerezidentů výdaje na cestovní ruch placené rezidenty o 34 mld. korun. Ve vztahu k nominálnímu HDP šlo o 0,71 %, v roce 2010 byla přitom tato relace dvojnásobná. Přestože měla ČR v roce 2016 pasivní saldo cestovního ruchu jen se sedmi unijními státy EU (vedle Chorvatska, Bulharska, Řecka a Irska šlo hlavně o hlubší deficity se svými sousedy – kromě Německa), nedosáhla přebytku s celou EU (-11 mld. korun). Do celkové aktivní bilance se tak Česko dostalo hlavně díky výrazně kladnému saldu s Ruskem, Ukrajinou a asijskými státy (Izrael, Čína, Jižní Korea). ČR patřila k dvěma třetinám zemí Unie, jež v roce 2016 registrovaly aktivní saldo cestovního ruchu. Příjmy z cestovního ruchu měly relativně největší význam pro státy jižní Evropy a většinu balkánských států. Ve většině z nich vykázaly čisté příjmy z cestovního ruchu mezi roky 2010 a 2016 svižný růst a pomohly tamějším ekonomikám s překonáváním dopadů hospodářské recese.

⁵³ Z anglického výrazu Tourism Satellite Account.

⁵⁴ Platilo to i v letech 2002 a 2008 kdy saldo meziročně klesalo dvojcifernými tempy především vlivem méně příznivého vývoje příjmů (v důsledku povodní v roce 2002, resp. počínající světové finanční a hospodářské krize).

8.6. Doprava

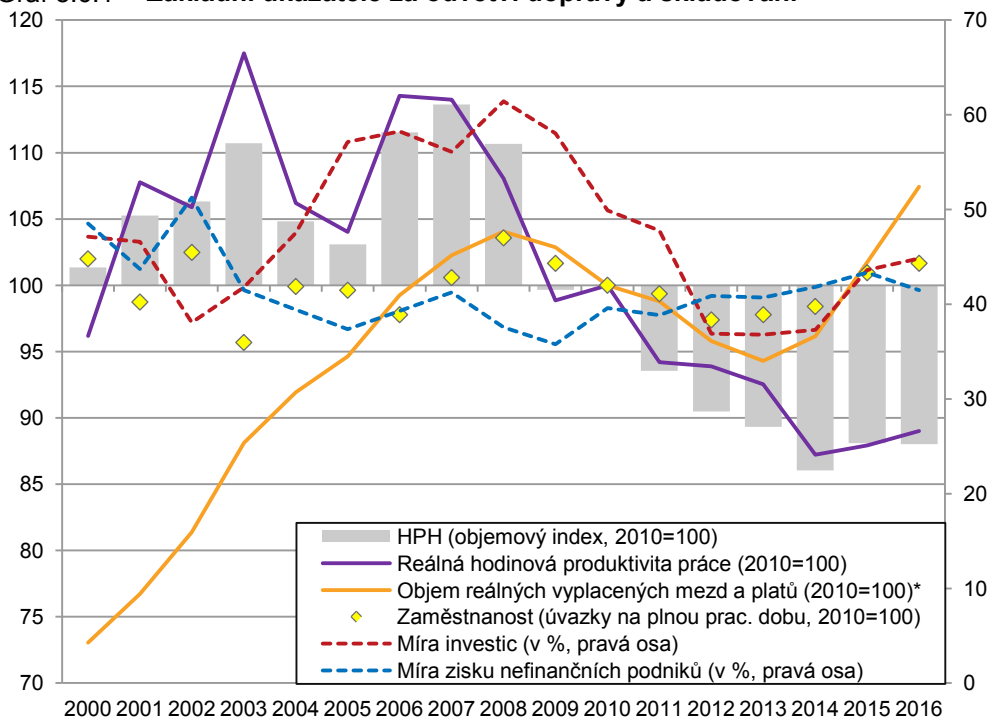
Váha dopravy a skladování na hrubé přidané hodnotě celé ekonomiky ČR převyšovala v roce 2016 úroveň EU, mezi novějšími členskými státy byla ale druhá nejnižší.

HPH byla v roce 2016 proti roku 2007 o téměř čtvrtinu nižší, samotná produkce však prakticky stagnovala.

Odvětví dopravy a skladování tvoří důležitou součást ekonomiky, hraje klíčovou roli ve vnitřním i zahraničním obchodu. V roce 2016 vytvářelo v ČR 5,6 % přidané hodnoty národního hospodářství⁵⁵. Na produkci celé terciární sféry se podílelo osminou, v případě HPH či zaměstnanosti pak zhruba desetinou. Přestože podíl dopravy a skladování na HPH české ekonomiky dlouhodobě převyšuje obdobný podíl v EU (v roce 2015 o 0,6 p.b.), mezi novějšími členskými státy byla váha tohoto odvětví nižší pouze v Chorvatsku (4,8 %). Nejsilnější podíl mělo toto odvětví v pobaltských státech (8 až 12 %) a na Slovensku. V rámci zemí EU15 ale dosáhlo vyšší váhy než v ČR jen v Rakousku (vlivem rozvinuté pozemní dopravy) a Řecku (silná pozice vodní dopravy). Zatímco ve starších i novějších členských státech EU váha dopravy a skladování dlouhodobě stagnovala, v Česku se zmenšila (proti roku 2000 o 1,4 p.b.).

HPH v odvětví dopravy a skladování v roce 2016 meziročně stagnovala. Nenavázala tak na více než 2% růst z roku 2015 (tažený silnou dynamikou pozemní dopravy), který však byl za poslední dekádu spíše ojedinělý. Proti dosavadnímu vrcholu z konjunkturálního roku 2007 byla HPH celého odvětví o bezmála čtvrtinu nižší. Za poklesem stála hlavně rostoucí mezispotřeba, neboť objem produkce byl proti 2007 prakticky shodný. Z dílčích odvětví působila na tento pokles hlavně procyklická pozemní a potrubní doprava (s propady výkonů v letech 2008 a 2009), dlouhodobě však HPH klesala i v ostatních váhově méně významných druzích dopravy a též v poštovních a kurýrních činnostech. Naopak ve skladování a vedlejších činnostech v dopravě se HPH od roku 2007 navýšila o 41 %. Šlo tak o nejdynamičtěji rozvíjející se oddíl celého odvětví nejen v Česku, ale i většině (především) novějších členských států EU.

Graf 8.6.1 Základní ukazatele za odvětví dopravy a skladování

*Do reálného vyjádření převedeno deflátorem výdajů na konečnou spotřebu domácností. Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Míra zisku nefinančních podniků dlouhodobě stagnovala, míra investic v celém odvětví dopravy a skladování byla naopak poznamenána hlubokou recesí, jež ovlivnila zejména objem investic do ostatních budov

Míra zisku nefinančních podniků⁵⁶ v odvětví dopravy a skladování zůstávala v posledních desetiletí poměrně stabilní (vyjma mírného poklesu v letech 2008 a 2009). Podíl hrubého provozního přebytku podniků v tomto odvětví na jimi vytvořené HPH činil 41,5 % a i přes mírné meziroční snížení byl srovnatelný s konjunkturálním rokem 2007. Na rozdíl od ziskovosti míra investic v celém odvětví naopak mezi roky 2008 a 2012 silně propadla (z 61 na 37 %). V pozadí stála silná redukce investic do ostatních budov a staveb, které souvisely s dočasným útlumem rozvoje ve skladování.

⁵⁵ Pokud není uvedeno jinak, vychází všechny údaje (výkony, zaměstnanost) z dat národních účtů a jsou očištěny o cenové vlivy.

⁵⁶ V roce 2016 vytvářely nefinanční podniky 70 % HPH odvětví dopravy a skladování. Dominovaly ve většině odvětvových oddílů vyjma skladování a vedl. činností v dopravě, kde byla jejich váha nižší (46 %) oproti subjektům zařazeným do sektoru vládních institucí (52 %).

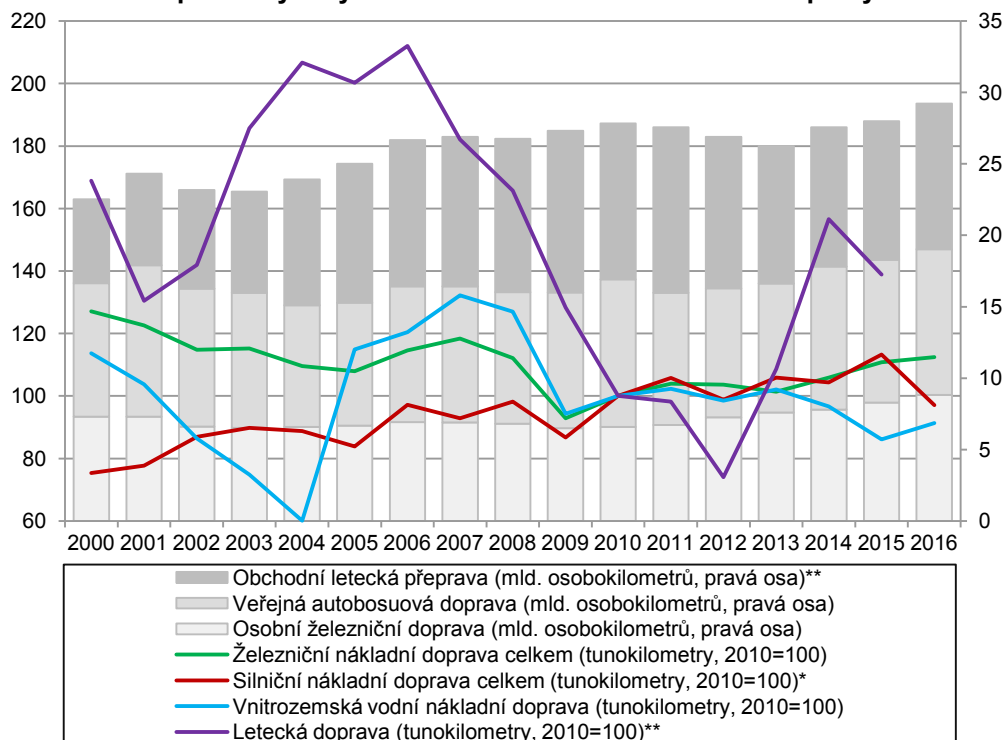

a staveb.

Hodinová produktivita práce v dopravě a skladování v letech 2015 a 2016 mírně vzrostla, proti roku 2007 byl však vývoj nepříznivý.

Míra investic v celém odvětví výrazněji ožila až v letech 2015 a 2016, zůstávala však hluboko pod úrovní z konjunktury v předchozí dekádě. Na oživení se podílel rozvoj skladovacích a logistických aktivit, z menší části i rozšiřování či obnova vozového parku. Počet pracovníků v dopravě a skladování se meziročně zvýšil o 0,7 %, růstové tempo ale ve srovnání s rokem 2015 (+2,6 %) zvolnilo. Celková zaměstnanost rostla již čtvrtým rokem v řadě, proti vrcholu z roku 2008 však – na rozdíl od objemu reálných vyplacených mezd – stále mírně (o 2 %) zaostávala. Na nedávném oživení se podílely zejména dlouhodobě silící skladovací aktivity (kde růst zaměstnanosti nebyl výrazně ovlivněn ani hlubokou recesí). V menší míře přispěla i váhově dominantní pozemní a potrubní doprava, kde redukce zaměstnanosti po roce 2012 již nepokračovala. Navyšování počtu pracovníků se týkalo jen zaměstnaneckých pozic. Hodinová produktivita práce v dopravě a skladování se vyvíjela výrazně méně příznivě než ve většině odvětví služeb. Nic na tom nezměnil ani mírný růst v letech 2015 i 2016 (v úhrnu o 2 %), neboť proti roku 2007 byla produktivita o více než pětinu nižší. Ta přitom mezi roky 2007 a 2016 klesala ve všech odvětvových oddílech (nejvíce ve vodní a letecké dopravě).

Graf 8.6.2 Přepravní výkony hlavních druhů osobní i nákladní dopravy

*Zahrnuje přepravu nákladu vozidly registrovanými v ČR.

**Zahrnuje tuzemské civilní letecké dopravce zajišťující vnitrostátní i mezinárodní komerční pravidelnou i nepravidelnou přepravu osob či nákladu. Zdroj: Ministerstvo dopravy ČR

Po silném růstu silniční nákladní dopravy v roce 2015 se o rok později fyzický objem přepraveného zboží i přepravní výkony již nezvyšovaly...

...přepravní výkony však nadále rostly v železniční dopravě a dosáhly zároveň úrovně z roku 2008.

Nastartování růstu ekonomiky podpořené rozvojem vnitřního i zahraničního obchodu i zvyšujícími se disponibilními příjmy domácností se pozitivně promítly do naturálních ukazatelů dopravy. V letech 2015 i 2016 působily navíc ve stejném směru i příznivé ceny pohonných hmot. Tyto vlivy se nejvýrazněji promítly v nárůstu silniční nákladní dopravy v roce 2015, kdy (dle údajů MD ČR) fyzický objem nákladu přepravený vozidly registrovanými v ČR meziročně vzrostl o 13,6 % a přepravní výkon (v tkm) o 8,5 %. V následujícím roce již růst nepokračoval, neboť se snížil objem i výkon mezinárodní nákladní dopravy. Příznivé výsledky však přetrvávaly v objemově dominantní vnitrostátní silniční nákladní dopravě. V železniční nákladní dopravě (více orientované na přepravu nerostných surovin, koksů a ropných produktů) pomáhala k vyšším výkonům naopak silící mezinárodní přeprava. Přepravní výkon se tak v roce 2016 dostal na úroveň konjunkturního roku 2008 (zatímco ve vnitrostátní železniční dopravě za touto úrovní o téměř pětinu zaostával, v mezinárodní přepravě byl o sedminu vyšší). K oživení došlo i v okrajovém segmentu nákladní dopravy – v letecké přepravě. Prudký propad výkonu v tomto druhu dopravy v letech 2007–2012 byl způsoben tím, že do této kategorie byli zařazeni pouze tuzemští dopravci.

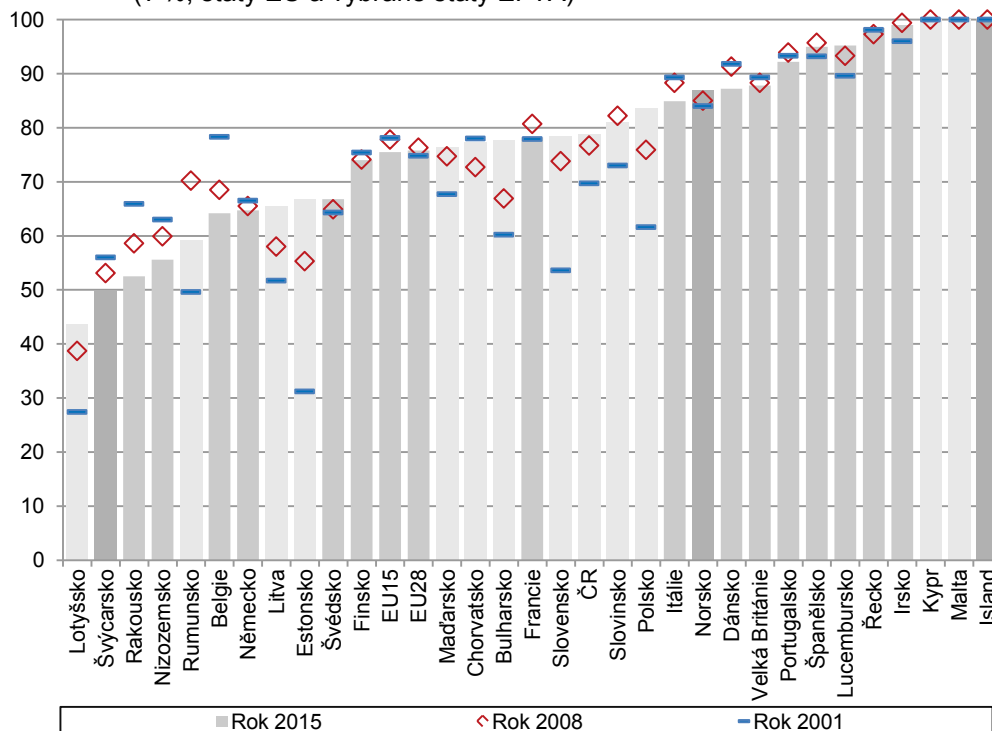
Dlouhodobý úbytek cestujících železniční dopravě se po roce 2010 zastavil. Přispěly k tomu vyšší výkony v příměstské dopravě a na dálkových linkách.

Počet přepravených osob veřejnou autobusovou dopravou v roce 2016 poklesl, v MHD se vlivem rozšiřování sítě významně navýšil.

Vysoká růstová tempa počtu odbavených cestujících na letištích v ČR v letech 2015 a 2016.

Počet přepravených osob v železniční dopravě mírně rostl již poště v řadě a v roce 2016 atakoval 180 mil. hranici. Přestože počet cestujících byl oproti polovině předchozí dekády stále nižší, díky dlouhodobě rostoucí průměrné přepravní vzdálenosti bylo dosaženo nejvyšších přepravních výkonů (v oskm) od poloviny 90. let. Počet cestujících veřejnou autobusovou dopravou se po dvou letech mírného oživení v roce 2016 opět snížil (o více než 5 %) převážně vlivem nižší přepravy nepravidelnými spoji. Z dlouhodobého hlediska však za úbytkem cestujících stojí nižší počet osob ve vnitrostátních pravidelných linkách (proti roku 2006 úbytek o šestinu, resp. 60 mil. osob). Po dvou letech faktické stagnace počet cestujících v městské hromadné dopravě (MHD) výrazně vzrostl (+5,5 %) a byl nejvyšší po roce 2008. Meziročně se zvýšil ve všech druzích městské dopravy především vlivem rozšiřování sítě. Zatímco počet cestujících v MHD dlouhodobě v trendu spíše klesá, přepravní výkony se naopak mírně navyšují. Počet přepravených cestujících v režii českých obchodních leteckých dopravců dosáhl v roce 2016 hranici 6 mil. a meziročně vzrostl poprvé od roku 2011. Úplnější obrázek o dopravě na území ČR poskytují výkony letišť, dle nichž činil počet odbavených osob 13,8 mil. a meziročně posílil o 7,3 %. Více než 5% tempem rostly výkony i v roce 2015 a ilustrovaly tak silný rozvoj příjezdového cestovního ruchu v ČR. Ve srovnání s rokem 2008 rostl ale počet odbavených osob v ČR nižším tempem než v EU (+15 %). Vyšší dynamika letecké dopravy v EU souvisela s rychlejším oživením v „pokrizových letech“ 2010, 2011 a 2014.

Graf 8.6.3 Podíl přepravních výkonů (v tunových kilometrech) v silniční dopravě na celkových výkonech vnitrozemské nákladní dopravy* (v %, státy EU a vybrané státy EFTA)

*Vnitrozemská nákladní doprava zahrnuje silniční, železniční a vodní dopravu. Silniční doprava je založena na veškerém pohybu vozidel registrovaných ve vykazující zemi. Železniční doprava a vnitrozemské vodní doprava je obecně založena na výkonech na území vykazujícího státu bez ohledu na zemi registrace vozidla nebo plavidla, ale existují některé rozdíly v definicích jednotlivých zemí.

Pozn: Novější i starší členské státy EU, jakož i vybrané státy uskupení EFTA jsou odlišeny stupni šedi. Zdroj: Eurostat

Podíl silniční nákladní dopravy na výkonech veškeré vnitrozemské nákladní dopravy v ČR převyšoval úroveň starších i novějších členských států.

K růstu výkonů nákladní dopravy v ČR i v EU dlouhodobě přispívá především silniční nákladní doprava. Její role v dělbě dopravních výkonů v rámci celkové vnitrozemské nákladní dopravy se v jednotlivých evropských státech výrazně odlišuje. Nejvíce byla v roce 2015 zastoupena ve většině malých států s méně rozvinutou sítí alternativní dopravy. Více než 80% podíl měla ale i v některých velkých zemích (Španělsko, Itálie, Velká Británie, Polsko). V Česku dosáhl její podíl 78,9 %, čímž předčil EU (75,8 %), vč většiny novějších členských států. Podíl silniční nákladní dopravy se v EU zvyšoval v 90. letech i v následující dekádě a vrcholu (77,5 %) dosáhl v roce 2009, v EU15 již v roce 2004 (v ČR až v roce 2013: 79,7 %). Od té doby v trendu mírně oslaboval.

8.7. Finanční služby

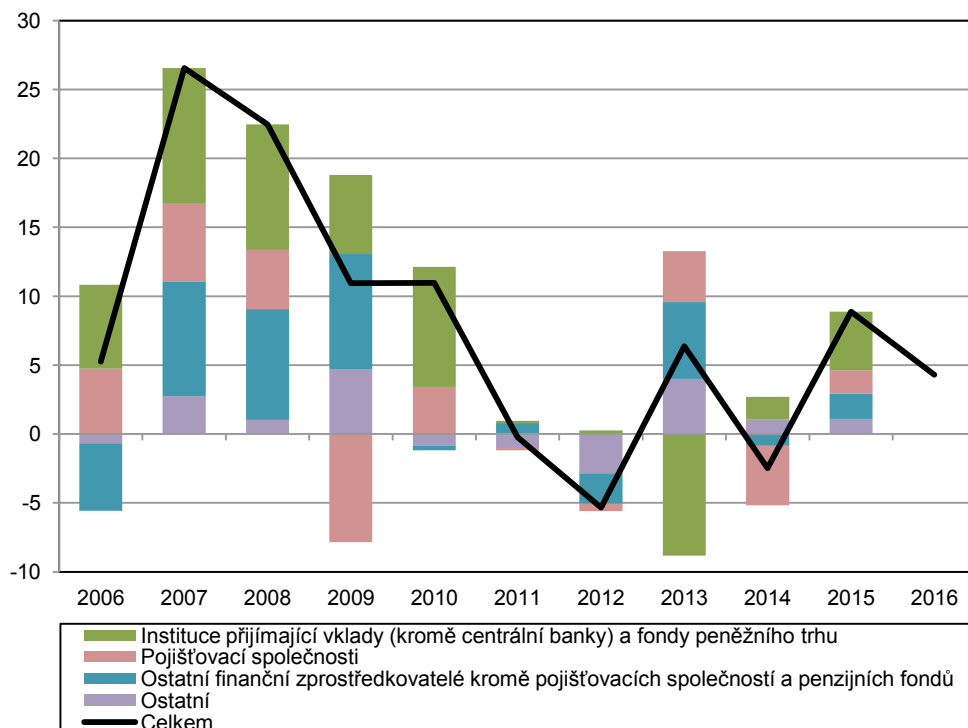
Růst hrubého provozního přebytku sektoru finančních institucí se po výrazné dynamice let 2006–2010 zastavil.

Prudké zvyšování hrubé přidané hodnoty sektoru během konjunktury let 2006–2008 se již neopakuje.

Hrubý provozní přebytek (HPP) sektoru finančních institucí v roce 2016 dosáhl 107,5 mld. korun a meziročně se zvýšil o 2,5 mld. korun. Po prudkém růstu hrubého provozního přebytku mezi lety 2006 a 2010, kdy se zvýšil ze 45,0 mld. na 106,5 mld., se jeho nárůst zastavil. Od té doby kolísá okolo hodnoty 100 mld. korun, v posledních dvou letech však opět rostl. Ziskovost finančních institucí⁵⁷ v roce 2016 činila 61,5 %. Vrcholu dosáhl sektor v roce 2010, kdy míra zisku vyšplhala na 65,5 %.

Výši hrubého provozního přebytku a jeho dynamiku primárně určuje vývoj hrubé přidané hodnoty. Ta nejrychleji rostla v období 2007–2010 a v letech 2011–2014 kolísala pod úrovní 165,0 mld. korun. Rychlý nárůst HPH v předkrizovém období lze spojit s konjunkturou, která podporovala činnost institucí přijímajících vklady, finanční zprostředkovatele i pojišťovací společnosti. Výraznému růstu pravděpodobně napomohl i rozvoj finančních služeb, které na český trh přicházely po transformačním období. Například objem úvěrů a pohledávek v ekonomice se mezi listopadem 2004 a 2008 zdvojnásobil (podle dat ČNB se zvýšil z 1 019,4 mld. na 2 072,7 mld.). Úvěry na bydlení, které jsou dnes klíčové pro domácnosti, se výrazněji rozšířily až po roce 2002 a prudký nárůst zaznamenaly právě v období 2006–2008. O výjimečnosti období před rokem 2009 svědčí i to, že nad úroveň 3 000,0 mld. korun se objem úvěrů a pohledávek dostal až v únoru 2017. V letech 2015 a 2016 hrubá přidaná hodnota přesáhla 170 mld. korun, ekonomická konjunktura však rychlý růst podobný období před rokem 2010 nevyvolala. Finanční sektor v roce 2016 vytvořil 4,1 % HPH v národním hospodářství.

Graf 8.7.1 Hrubá přidaná hodnota jednotlivých druhů finančních institucí (meziroční změna v mld. korun)

Zdroj: ČSÚ, podrobné údaje za rok 2016 nejsou dostupné

Po dosažení vrcholu v roce 2010 se již zaměstnanost v sektoru příliš nemění.

Celková zaměstnanost⁵⁸ v sektoru finančních institucí v roce 2016 činila 72 555 osob a oproti předchozímu roku se zvýšila o 0,7 %. Zaměstnanost zde dosáhla vrcholu v roce 2012 (73 946 osob) a od té doby kolísá kolem této úrovně. Nejprudšího růstu dosahovala v období let 2006–2008 (v průměru 2,6 %). Tempo se v dalších třech letech sice zpomalilo, ale celková zaměstnanost v sektoru

⁵⁷ Podíl hrubého provozního přebytku na hrubé přidané hodnotě.

⁵⁸ Počet úvazků na plnou pracovní dobu.

poprvé klesla až v roce 2013. Bylo to v protikladu s celým národním hospodářstvím i nefinančními podniky, kde v období let 2009-2011 zaměstnanost klesala. Finanční instituce v roce 2016 zaměstnávaly 1,4 % z celkového počtu zaměstnaných osob v národním hospodářství.

Mzdy a platy ve finančních institucích kontinuálně rostou. Jejich průměrná úroveň značně převyšuje zbytek ekonomiky.

Objem mezd a platů v sektoru finančních institucí v roce 2016 tvořil 3,2 % z celkových mezd a platů vyplacených v národním hospodářství. Srovnáme-li tento údaj s podílem finančního sektoru na celkové zaměstnanosti, je patrné, že úroveň mezd v sektoru finančních institucí značně překračuje průměr národního hospodářství. Průměrná mzda⁵⁹ v sekci peněžnictví a pojišťovnictví podle klasifikace CZ-NACE v roce 2016 dosáhla 50 429 korun (průměrná mzda v ČR činila 27 589 korun). Objem vyplacených mezd a platů v sektoru finančních institucí v roce 2016 dosáhl 47,1 mld. korun a meziročně vzrostl o 4,9 %. Zvýšení objemu vyplacených prostředků se tak promítlo hlavně do výše mezd a platů, které zaměstnanci v sektoru pobírali. To platilo s výjimkou let 2009 a 2013 pro celé období 2006–2016.

Vývoj v oblasti finančních služeb je do značné míry determinován nízkými úrokovými sazbami.

Podmínky na finančních trzích v roce 2016 byly značně ovlivněny obecně nízkou úrovní úrokových sazeb. Ty se odvíjely od měnověpolitických sazeb nastavených centrální bankou a rekordně nízkých úrovní dosahovaly nejen v Česku, ale i v Eurozóně. Sazby ČNB zůstaly na hodnotách, kterých nabyly v listopadu 2012 (0,05 % repo a diskontní sazba, 0,25 u lombardní sazby), Evropská centrální banka se v březnu 2016 rozhodla snížit repo sazbu na -0,40 % (záporná je sazba již od června 2014) a snížila i diskontní (z 0,05 % na 0,00 %) a lombardní sazbu (z 0,30 % na 0,25 %). Česká mezibankovní sazba PRIBOR se tak prakticky konstantně držela na úrovni 0,29 %, průměr tříměsíční sazby EURIBOR za rok 2016 se dostal pod nulu na hodnotu -0,26 %. V průběhu posledních pěti let klesaly i výnosy na státních dluhopisech (českých i evropských) a v roce 2016 dosáhly minima. Výnos na českých dluhopisech se splatností do dvou let klesl až na -0,81 % v prosinci 2016 a jeho průměr za rok 2016 činil -0,32 % (částečně se projevil příliv spekulativního kapitálu souvisejícího s očekávaným ukončením intervencí). Pozadu nezůstávaly ani dluhopisy se střednědobou splatností, jejichž výnos se v druhé polovině roku 2016 držel pod nulou a dluhopisy s dlouhodobou splatností, jejichž mimořádně nízkých sazeb využil vládní sektor při financování státního dluhu.

S nimi částečně souvisí i pokles výnosů vládních dluhopisů.

Pokles úrokových sazeb zlevnil úvěry, čehož využívají domácnosti i podniky.

Nízké úrokové sazby měly přímý vliv na služby poskytované finančním sektorem jednotlivým klientům. V roce 2016 pokračovalo snižování sazeb na vkladech a zjednodušoval se přístup domácností i nefinančních podniků k úvěrům. Domácnosti využívaly hlavně levných úvěrů na bydlení, podniky se orientovaly na úvěry s dlouhodobou splatností, kterými financovaly své investiční záměry (nejvíce si půjčovaly firmy podnikající v oblasti nemovitostí). Během roku 2016 vzrostl podíl úvěrů poskytnutých firmám v cizí měně. Celkový nárůst úvěrů a pohledávek v roce 2016 dosáhl 168,0 mld. korun a byl nejvyšší od roku 2008. Sazby na vkladech v některých případech narazily na nulovou hranici. Platilo to zvláště u nefinančních podniků, pro které se srovnala výše úroků na běžných účtech se sazbami na vkladech s dohodnutou splatností (v prosinci 2016 činila průměrná sazba na obou typech vkladů 0,04 %). U domácností propad sazeb na terminovaných vkladech nebyl tak výrazný, přesto v roce 2016 pokračoval výrazný odliv prostředků z terminovaných vkladů, který trvá již od roku 2014.

Prakticky nulové úročení termínovaných vkladů vedlo k odlivu prostředků na běžné účty.

V roce 2016 se značně zvýšil objem aktiv držených finančním sektorem, hlavně kvůli nárůstu oběživa vkladů.

Při pohledu na změny aktiv na finančním účtu finančních institucí je patrné, že v roce 2016 došlo k nestandardním pohybům, především co se týká objemu výsledných aktiv. Nárůst prostředků na finančním účtu dosáhl 1 157,7 mld. korun a většinu z něj tvořilo oběživo a vklady (867,8 mld. korun). Zároveň se zastavily poměrně silné nárůsty v držení dluhových cenných papírů, které se opakovaly v období 2012–2015. Obě události lze částečně spojit s intervenčním režimem a jeho očekávaným ukončením. Místo dluhových cenných papírů výrazně narostl objem půjček v aktivech finančních institucí (o 262,5 mld. korun), nejvíce od roku 2008.

⁵⁹ Průměrná hrubá měsíční mzda na přepočtené počty zaměstnanců, kumulace ze čtvrtletního zjišťování.

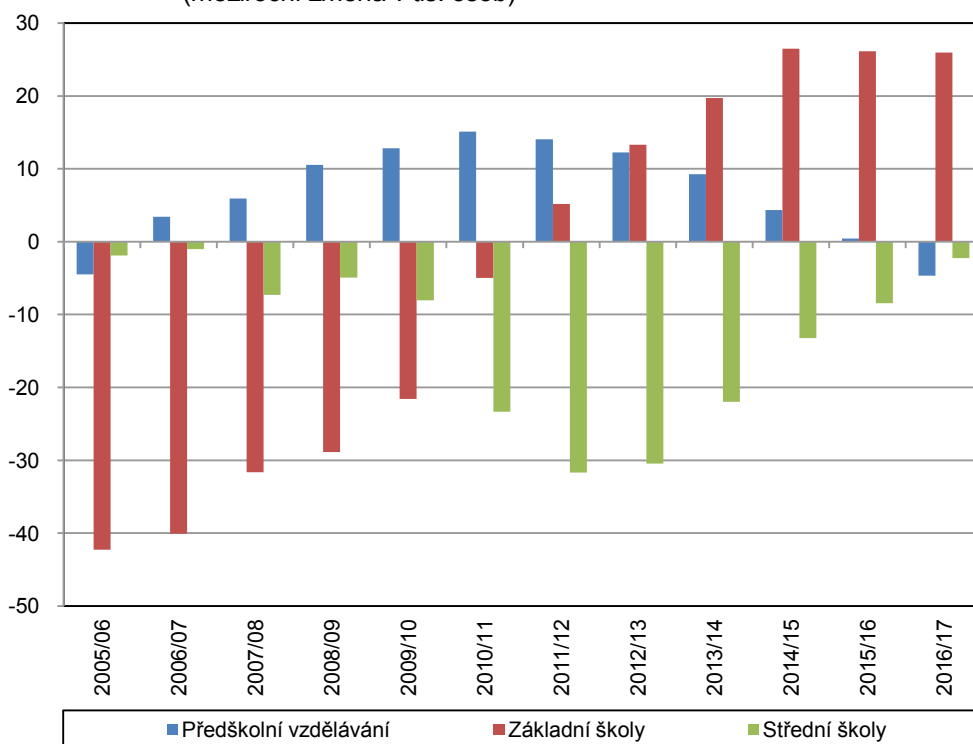

8.8. Vzdělávání

Do počtu žáků na středních školách se stále promítá pokles porodnosti v 90. letech. Nárůst porodnosti na přelomu tisíciletí je nyní patrný na rostoucím počtu žáků na základních školách.

Počet žáků a studentů závisí na demografickém vývoji a dynamika v jednotlivých stupních vzdělávání je značně provázána. Ve školním roce 2016/17 docházelo 367,5 tis.⁶⁰ dětí do zařízení předškolního vzdělávání (z toho 362,7 tis. do mateřských škol, zbytek do přípravných tříd a přípravného stupně ZŠ), 906,2 tis. žáků navštěvovalo základní školy a 424,8 tis. žáků (z toho 404,1 tis. žáků v denním studiu) se účastnilo středního vzdělávání. Při pohledu na horizont posledních deseti let je patrné, že ve školním roce 2015/16 vyvrcholil příliv dětí do zařízení předškolního vzdělávání a ve školním roce 2016/17 již klesl. Od roku 2011/12 se vyšší počet dětí promítal i do vývoje počtu žáků na základních školách. Růst meziročního přírůstku žáků na základních školách se však v roce 2015/16 zastavil (počet dětí nastupujících do prvního ročníku poprvé od roku 2007 poklesl, zároveň však v posledním ročníku byli žáci, kteří nastoupili v nejslabším roce 2007/08). Pokles žáků základních škol, který probíhal do roku 2010/11 se stále promítá do počtu žáků na středním stupni vzdělávání. Ten výrazněji klesá od roku 2007/08, propad se však v průběhu posledních let zmírňoval.

Graf 8.8.1 Počet žáků na vybraných stupních vzdělávání (meziroční změna v tis. osob)

Zdroj: MŠMT

Rostoucí počet dětí v mateřských školách vytvářel tlak na zřizování nových zařízení.

Ve školním roce 2016/17 fungovalo v ČR 5 209 mateřských škol s 15,9 tis. třídami. Počet zařízení ještě počátkem tisíciletí klesal, od roku 2006/07 však v reakci na zvyšující se počet dětí začaly vznikat nové třídy a od roku 2009/10 se zvyšuje i počet škol. Přibývají především privátní a církevní mateřské školy (1,9 % z celkového počtu v roce 2005/06, nyní 7,5% podíl, nárůst z 93 zařízení na 389). Průměrný počet dětí na jedno zařízení se však zvýšil z 58,4 v roce 2005/06 na 69,6 v roce 2016/17. Stablní zůstává počet dětí v jedné třídě i počet dětí na jednoho učitele. Během posledních deseti let se rovněž zvýšil podíl dětí v mateřských školách ve věku méně než 3 roky z 8,5 % na 11,5 %. Podíl takto malých dětí v mateřských školách vykazuje procyklický charakter. V předškolních zařízeních ve školním roce 2016/17 působilo 29,6 tis. učitelů (přepočteno na plné úvazky). Jejich průměrnou měsíční mzda v roce 2015/16 činila 24 108 korun. Počet základních škol ve školním roce 2016/17 dosáhl 4 140 a třetím rokem rostl. Navzdory celkovému poklesu počtu škol v období 2006–2012 rostl počet soukromých a církevních zařízení a v roce 2016/17 dosáhl 225. Vývoj počtu

⁶⁰ Veškeré údaje v této kapitole jsou z databáze Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

žáků není zcela následován zřizováním nebo rušením škol a tak průměrný počet žáků ve škole od roku 2011/12 vzrostl o 25,6. Ve stejném období se zvýšil průměrný počet žáků ve třídě o 1,2, podobně jako počet žáků na učitele (o 1,1). Na základních školách v roce 2016/17 působilo 61,6 tis. učitelů (přepočteno na plné úvazky). Průměrná měsíční mzda učitele ZŠ v roce 2015/16 byla 29 005 korun.

Vyšší stupně vzdělávání zaznamenaly v důsledku populačního vývoje pokles počtu žáků a studentů.

Počet středních škol dlouhodobě klesal, ale v roce 2016/17 se zvýšil o 3 a dosáhl 1 307. Zastavil se dlouhodobý pokles průměrného počtu žáků v jedné třídě i počet žáků na jednoho učitele. Ubývají především školy nabízející střední odborné vzdělání zakončené maturitní zkouškou a odborná učiliště (mezi lety 2005/2006 a 2015/2016 z 921 na 791 (SOŠ) a z 562 na 515 (učiliště)). V rozporu s tímto trendem se vyvíjel počet škol poskytujících všeobecné vzdělávání ukončené maturitní zkouškou (gymnázii). Jejich počet začal po roce 2006 růst (z 361 na 379 v roce 2009) a do školního roku 2016/17 klesl zpět na 359. Počet učitelů na středních školách v roce 2016/17 činil 38,1 tis (přepočteno na plné úvazky) a jejich průměrná měsíční mzda v roce 2015/16 byla 29 552 korun. Klesal i počet studentů na vyšších odborných školách (22,0 tis. v roce 2016/17, v roce 2010/11 jich bylo 29,8 tis.). Na vysokých školách v roce 2016 studovalo 311,4 tis. studentů a jejich počty se od vrcholu v roce 2010 (396,0 tis.) neustále snižují. Od roku 2013 klesá i počet absolventů, kterých bylo 77,3 tis. v roce 2016 a s přibližně tříletým zpožděním (odpovídajícím délce bakalářského studia) tak jejich počet reaguje na pokles nově zapsaných studentů. Těch bylo 53,7 tis. a od vrcholu v roce 2009 se jejich počet propadl o 29,4 tis.

U středních škol početně vedou obory strojírenství a strojírenská výroba – počet učňů zde zůstává stabilní a maturantů přibývá. Klesá počet učňů i maturantů v oborech gastronomie, hotelnictví a turismus i v maturitních oborech ekonomika a administrativa.

Největší počet žáků v učňovských oborech (v denní formě vzdělávání) je ve skupině oborů strojírenství a strojírenská výroba (20,0 tis. žáků v roce 2016/17). Společně s potravinářstvím a potravinářskou chemií jde o jediné početně významné obory, u kterých v posledních letech zůstává počet žáků stabilní. Celkový pokles učňů je tažen druhou nejpočetnější skupinou oborů gastronomie, hotelnictví a turismus, kde poklesl počet žáků z 19,9 tis. v roce 2013/14 na 15,8 tis v roce 2016/17 a stavebnictví, geodézie a kartografie, kde poklesl počet učňů za stejné období o 3,0 tis. (na 7,0 tis. v minulém roce.). Část poklesu lze však přičíst i přesunu žáků do odborného vzdělání ukončeného maturitní zkouškou. U těchto oborů roste počet žáků ve strojírenství a strojírenské výrobě (16,8 tis v roce 2016/17, nárůst od roku 2013/14 o 2 835). Ostatní početně významné obory však žáky ztrácejí, nejvíce ekonomika a administrativa (25,9 tis. žáků v roce 2016/17, pokles o 6,3 tis. od roku 2013/14). Za uvedené období ubylo žáků i v maturitních oborech gastronomie, hotelnictví a turismus (-2,4 tis. na 14,8 tis.), dále stavebnictví, geodézie a kartografie (-1,9 tis. na 7,4 tis.) nebo zdravotnictví (-1,8 tis. na 10,8 tis.). Poměrně stabilní zůstávají obory právo, právní a veřejnoprávní činnost a pedagogika, učitelství a sociální péče. Celkový pokles studentů na vysokých školách byl nejvýraznější u ekonomických věd a nauk (meziroční pokles o 4,9 tis. studentů, mezi lety 2010 a 2016 o 34,5 tis. studentů). Propad zde byl velmi rychlý, v roce 2014 obor ztratil své prvenství v počtu studentů, které nyní opět drží technické vědy a nauky. U nich došlo k meziročnímu poklesu o 4,0 tis. studentů (od roku 2010 o 17,4 tis.). Výrazně klesá i počet studentů pedagogiky, učitelství a sociální péče (meziročně o 1,9 tis., od roku 2010 o 15,5 tis.). Výrazněji ubylo i studentů humanitních a společenských věd a nauk. Jediným oborem, který zaznamenal během posledních šesti let mírný nárůst je zdravotnictví, lékařské vědy a nauky (nárůst o 2,5 tis. studentů).

Po prudkém boomu ekonomických věd a nauk na vysokých školách došlo k propadu počtu studentů a nejpočetnější skupinou oborů se staly technické vědy.

Počet osob s dosaženým terciárním vzděláním rostl díky oboru sociální vědy, obchod a právo. Nárůst se však zpomaluje.

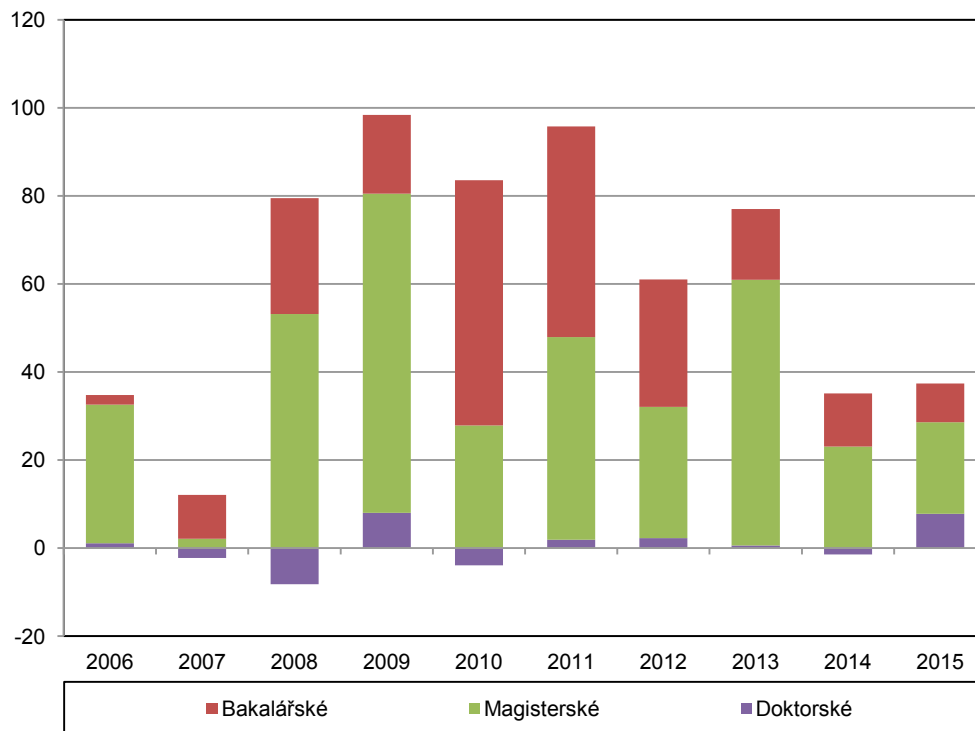
Počet osob s dosaženým terciárním vzděláním v roce 2015 dosáhl 1,7 mil. a meziročně se zvýšil o 50,6 tis. Nárůst počtu nových absolventů se zmínil po období let 2008 – 2013, kdy dosahoval i přes 90,0 tis. Projevilo se tak postupné snižování počtu poprvé zapsaných studentů, které probíhá od roku 2011 (vrcholem se stal rok 2009, kdy bylo poprvé zapsáno do VŠ studia 83,1 tis. studentů, v roce 2016 to bylo 53,7 tis. osob). Útlum je patrný i na počtu osob s bakalářským vzděláním, kterých nyní nepřibývá takovou rychlostí jako mezi lety 2010–2012, kdy se projevovat nárůst nově zapsaných studentů před rokem 2008. Z hlediska oborové struktury jsou nejsilnější skupinou lidé s terciárním vzděláním v oboru sociální vědy, obchod a právo. V roce 2015 jejich počet dosáhl 429,1 tis. osob a rovněž jich nejrychleji přibývá. Počet osob s vysokoškolským vzděláním v uvedených oborech početně překonal ty v technických vědách, výrobě a stavebnictví. Třetí nejčetnější skupinou jsou absolventi věd o výchově a vzdělávání. Dlouhodobě slabý růst mají obory zemědělské vědy a služby.

Veřejné výdaje na školství v roce 2015 dosáhly 182,8 mld. korun.

Veřejné výdaje na školství (dle údajů MŠMT) v roce 2015 dosáhly 182,8 mld. korun (v běžných cenách) a meziročně se zvýšily o 4,1 mld. Veřejné výdaje na školství tvořily 4,0 % HDP (o 0,1 p.b. méně než v předchozím roce) a 14,1 % celkových výdajů státního rozpočtu (pokles o 0,7 p.b.). Většina z nárůstu výdajů (2,7 mld.) zaměřila do základního školství, které pobírá největší část z veřejné podpory vzdělávání. Po čtyřech letech poklesů a mírném nárůstu v roce 2014 se výrazněji zvýšilo (o 1,4 mld.) financování středních a vyšších odborných škol. Popsaný propad souvisí i s poklesem počtu žáků. O 1,1 mld. korun poklesly výdaje na státní správu a ostatní výdaje.

Graf 8.8.2 **Počet osob s vysokoškolským vzděláním** (meziroční přírůstek, v tis. osob)

Zdroj: ČSÚ

8.9. Kultura

Kultura v roce 2015 zaměstnávala 210,7 tis. osob a na HPH se podílela 2,1 %.

Hrubá přidaná hodnota vytvořená v kultuře v roce 2015 dosáhla 87,4 mld. korun⁶¹ a zvýšila se meziročně o 5,4 mld. Tato částka tvořila 2,1 % celkové HPH v české ekonomice. Podíl kultury na HDP činil 1,4 % a ztlačil vzhledem k HPH, protože kultura je čistým příjemcem významné dotační podpory. Největší část HPH vytvořila audiovizuální a interaktivní média (21,6 mld. korun), dále reklama (15,3 mld. korun) a periodický a neperiodický tisk (14,8 mld.). Kultura v roce 2015 zaměstnávala 210,7 tis. osob⁶², z toho 126,6 tis. osob vykonávalo povolání kulturního charakteru. Největší počet osob pracoval v reklamě (30,7 tis.), dále pro periodický a neperiodický tisk (29,0 tis.) a ve výtvarném umění (22,4 tis., oblast má nejvyšší podíl podnikatelů – 16,1 tis.). Průměrná mzda v oblasti kultury v roce 2015 činila 25 966 korun (průměrný evidenční počet, přepočtený). Nejnižší úroveň průměrných mezd dosahovalo výtvarné umění (15 702 korun) a interpretační umění (20 185 korun). Nejvyšších průměrných mezd dosahují zaměstnanci v audiovizuálních a interaktivních médiích (43 826 korun) a s odstupem se umístila reklama (30 366 korun). Výše celkových zdrojů v kultuře v roce 2015 dosáhla 226,6 mld. korun. Veřejná podpora z této částky tvořila 34,3 mld. korun a byla soustředěna zejména do oblasti kulturního dědictví (12,5 mld.), uměleckého vzdělávání (7,6 mld.) a do interpretačního umění (4,4 mld.). Soukromý sektor se na financování podílel z 83,7 %. Přibližně tři čtvrtiny zdrojů ze soukromého sektoru pochází z podniků, domácnosti se na nich podílely 23,7 % a velmi malou část pokryly nevládní neziskové instituce. Kromě reklamy a architektury,

⁶¹ Podle odhadů zveřejněných v publikaci Výsledky účtu kultury za rok 2015.

⁶² Údaje z VŠPS. Zahrnuje podnikatele, zaměstnance, pracovníky na dohody a pomáhající rodinné příslušníky.

kteří přirozeně nejsou příjemci veřejné podpory, je soukromý sektor hlavním zdrojem financí pro výtvarné umění (98,7 %), periodický a neperiodický tisk (99,8 %) a audiovizuální a interaktivní média (92,4 %). Velmi malou váhu (1,2 %) mělo financování od mezinárodních institucí. Jejich podpora z největší části zaměřila do audiovizuálních a interaktivních médií (1,9 mld.), finance ze zahraničí získala i oblast kulturního dědictví (0,5 mld.). Z hlediska celkových příjmů tvořily jejich největší část tržby za vlastní výkony v oblastech reklamy (94,9 %), architektury (96,8 %) a výtvarného umění (90,6 %). V ostatních oblastech pocházely příjmy z jiných zdrojů.

Rostoucí příjmy domácností se promítly do zvýšené návštěvnosti kulturních objektů.

Po útlumu let 2009–2013 domácnosti znovu začaly více utrácet za kulturu a rekreaci. Rostoucí spotřební výdaje českých domácností tak měly vliv na návštěvnost kulturních zařízení a událostí⁶³. V roce 2016 bylo v Česku v provozu 156 divadel se 177 scénami. Návštěvnost divadel od roku 2013 rostla (po stagnaci a poklesu v letech 2009–2012) ale v roce 2016 znovu mírně poklesla na 6,0 mil. diváků. Růst návštěvnosti lze téměř výhradně přičíst nestátním divadlům. Ve statistikách jsou zachycována od roku 1995 a jejich počet posledních deset let rostl. I jejich návštěvnost poklesla jen v roce 2012 (o -0,4 %). Naopak počet státních divadel klesal a přirozeně i jejich návštěvnost. Počet kin v roce 2015 dosáhl 633 (meziroční zvýšení o 4) a v roce 2016 přivítala 15,6 mil. návštěvníků (nejvíce od roku 1993, meziroční navýšení o 2,6 mil.). Zajímavým vývojem je pokles průměrného počtu sedadel v kině, ke kterému dochází od roku 2012. Po letech prudkého nárůstu počtu velkých vícesálových kin tak možná dochází k obnově menších zařízení. Od roku 2013 rostl i počet koncertů, který v roce 2015 dosáhl 3 112. Návštěvnost památkových objektů v roce 2016 dosáhla 14,1 mil. osob a od roku 2013, kdy byla na svém desetiletém minimu, vzrostla o 3,4 mil. návštěvníků.

Zahraniční obchod se zbožím a službami kulturního sektoru skončil v přebytku.

Zahraniční obchod se zbožím a službami kulturního sektoru skončil v roce 2015 v přebytku 2,1 mld. korun a to díky audiovizuálním a interaktivním médiím (+2,1 mld.), architektuře (+0,9 mld.) a reklamě (+1,2 mld. korun). Záporným saldem ve výši -1,1 mld. korun skončil zahraniční obchod s výtvarným uměním. Z teritoriálního hlediska dosáhla ČR kladné bilance s EU (+7,2 mld.) a záporné s USA (-0,5 mld.) a zbytkem světa (-4,6 mld.).

8.10. Zdravotnictví

Odvětví zdravotní péče vytvářelo v roce 2016 v Česku 3,6 % hrubé přidané hodnoty všech odvětví ekonomiky. Spolu s většinou novějších členských států Česko za úrovní EU zaostávalo.

Péče o lidské zdraví představuje jednu z nejdůležitějších společensky organizovaných aktivit. Její role v čase roste, především s přihlédnutím k prodlužující se délce života. Je pevnou součástí veřejných služeb. Její váha v ekonomice do značné míry odráží dosažený stupeň rozvoje společnosti. Odvětvový oddíl zdravotní péče vytvářel v roce 2016 v Česku 3,6 % hrubé přidané hodnoty (HPH)⁶⁴ národního hospodářství, na HDP se podílel 3,3 %. Tyto relace po roce 2010 nedoznaly významnějších změn, v dlouhodobém pohledu postavení zdravotní péče v ekonomice však mírně posilovalo (v roce 2000 vytvářelo 2,7 % HPH). Významnější roli mělo toto odvětví z pohledu zaměstnanosti. Uplatnění zde nacházelo téměř 5 % pracovníků z celého národního hospodářství. Na celkové zaměstnanosti v terciární sféře se podílelo 7,9 % (po roce 2000 váha tohoto odvětví s menšími výkyvy stagnovala). V kontextu zemí EU patřilo Česko k podprůměrným. Pouze v sedmi státech Unie dosahovala v roce 2014 zdravotní péče nižšího podílu na HPH všech odvětví než v ČR (s výjimkou Lucemburska šlo výhradně o novější členské státy). Z nejsilnějšího postavení se těšila zdravotní péče ve Francii (6,0 %) a také ve většině severovýchodních států. Z evropských zemí vně EU v tomto ohledu vybočoval také Island (7,9 %).

Míra investic ve zdravotní péči patřila dlouhodobě k nejslabším nejen v rámci všech služeb, ale i mezi odvětvími s dominancí státu.

Odvětví zdravotní péče se vyznačuje dlouhodobě nízkou mírou investic. Podíl tvorby hrubého fixního kapitálu na HPH se v roce 2016 snížil pod 14 %, méně než poloviční úroveň dosaženou v celém terciárním sektoru. Investiční aktivita ve zdravotnictví patřila společně s oblastí sociální péče dlouhodobě k nejnižším i v rámci odvětví s dominancí státu. Objem vytvořených fixních investic ve zdravotní péči byl v letech 2012 a 2013 zasažen restriktivními výdajovými opatřeními. Reálně se v tomto období

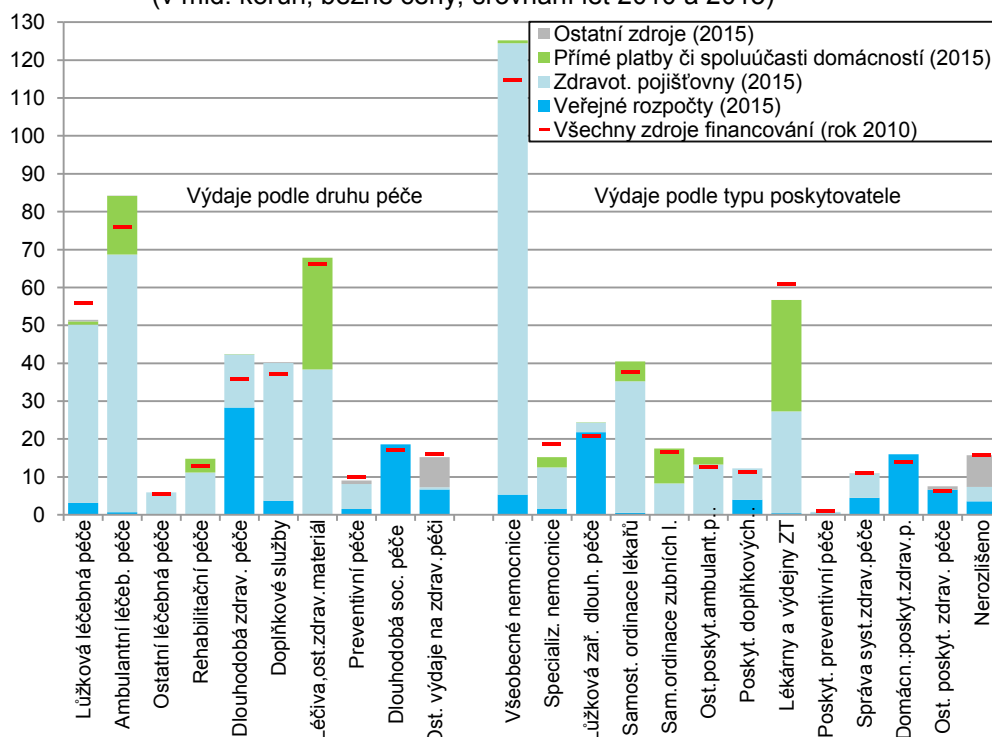
⁶³ Data Národního informačního a poradenského střediska pro kulturu.

⁶⁴ Údaje o HPH, zaměstnanosti i investicích vychází z národních účtů. Přestože je odvětví zdravotní péče tradičně spojováno s dominancí státu, téměř třetinu HPH vytvářely soukromé nefinanční podniky. Vládní instituce si přesto udržovaly nadpoloviční podíl (55 %), necelých 14 % připadalo na drobné podnikatele (zařazené do sektoru domácností) a 0,5 % na neziskové instituce.

snížil o více než čtvrtinu. I přes následné krátkodobé oživení pramenící z intenzivního dočerpávání prostředků z evropských fondů se v roce 2016 reálná výše investic nacházela o 12 % pod úrovní roku 2009.

Graf 8.10.1 Výdaje na zdravotní péči dle typu poskytovatele a druhu zdravotní péče v ČR v závislosti na zdroji financování
(v mld. korun, běžné ceny, srovnání let 2010 a 2015)

Pozn.. Ostatní léčebná péče zahrnuje denní a domácí léčebnou péči. Dlouhodobá zdravotní péče obsahuje lůžkovou, denní i domácí péči. Doplnkové služby pokrývají laboratorní služby, zobrazovací metody a dopravu pacientů. Zdroj: ČSÚ

Tempo růst celkových výdajů na zdravotní péči bylo mezi roky 2010 a 2015 stabilní.

Celkové výdaje na zdravotní péči dosáhly v roce 2015 v ČR 358 mld. korun⁶⁵. Pokračoval tak jejich plynulý mírný růst z předchozích let. Mezi roky 2010 a 2015 se tyto výdaje navyšovaly relativně rovnoměrným tempem (necelé 1 % meziročně). Necelé dvě třetiny všech výdajů byly hrazeny zdravotními pojišťovnami, jejichž příjmy plynou z povinného veřejného příspěvkového pojištění. Veřejné rozpočty pokrývaly v roce 2015 18,1 % výdajů (z pěti šesti šlo o výdaje státního rozpočtu, zbytek pokrývaly místní rozpočty). Na domácnosti připadalo 13,8 % (jednalo se o jak přímé platby, tak i o spoluúčasti na úhradách). Konečně z 2,2 % se na zdravotní péči podílely také neziskové instituce. Role ostatních soukromých zdrojů – soukromého pojištění či závodní péče u podniků zůstávala – na rozdíl od některých evropských států – relativně zanedbatelná (0,4 %). Mezi roky 2010 a 2015 se snížila relativní váha zdravotních pojišťoven (o 2,5 p.b.) ve prospěch jak státního, tak i místních rozpočtů. Relativní zastoupení výdajů domácností se mírně zvýšilo (v roce 2010 se domácnosti na celkových výdajích na zdravotní péči podílely 12,6 %).

Téměř tři pětiny výdajů domácností za zdravotní péči směřovaly na léky a zdravotnických materiál.

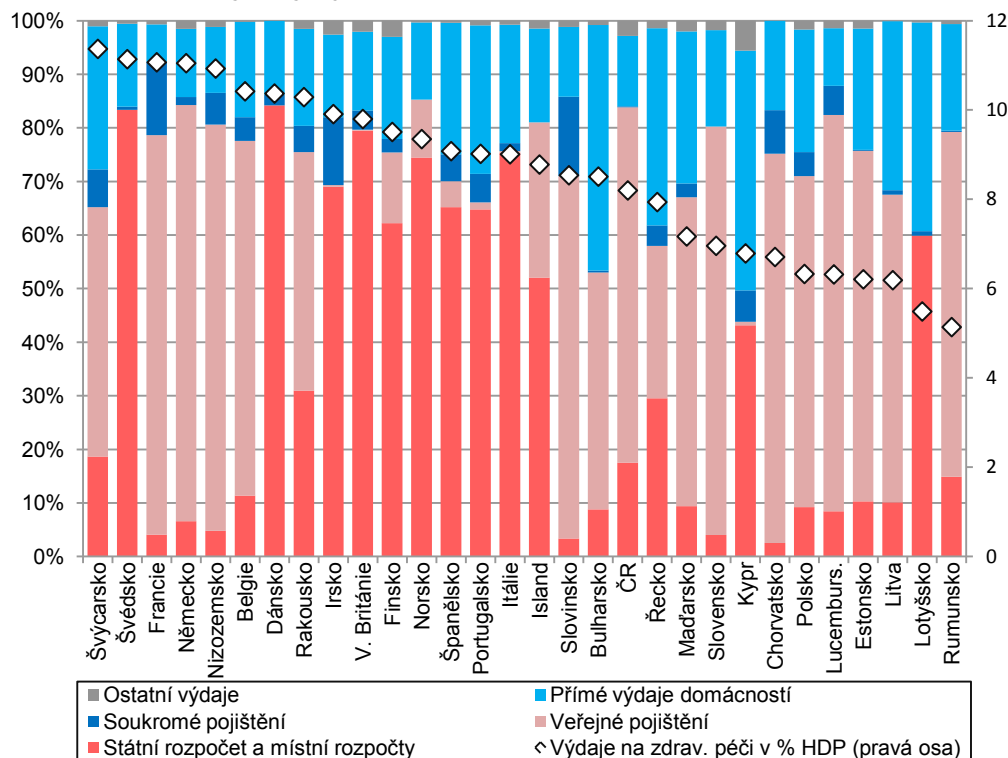
Celkové výdaje domácností na zdravotní péči v roce 2015 přesáhly 49 mld. korun. Tato částka představovala více než 2 % z celkových výdajů domácností. Oproti roku 2014 se mírně zvýšila (o 2,9 mld. korun). Od počátku roku došlo 2015 k výrazné změně v systému regulačních poplatků⁶⁶. Zatímco ještě v roce 2013 vydaly domácnosti za tyto poplatky 5,5 mld. korun, o dva roky později již pouze 0,2 mld. Bez mála 60 % všech výdajů domácností za zdravotní péči směřovalo v roce 2015 na léky a zdravotnický materiál. Nadále platilo, že domácnosti utratily mírně více za volně prodejné léky a léčiva, než za doplatky u léků na předpis. Druhou nejvýznamnější

⁶⁵ Údaje vychází ze zdravotnických účtů sestavovaných dle metodického manuálu SHA (System of Health Accounts) v mezinárodně srovnatelné metodice. Věcně srovnatelné údaje pokrývají období 2010 až 2015. Do zdravotnických účtů jsou zahrnovány jen výdaje související se zdravotní péčí o obyvatele s českým státním občanstvím na území ČR.

⁶⁶ Od 1. ledna 2015 skončila platnost poplatků za recept a za návštěvu lékaře. Již o rok dříve byl zrušen poplatek za pobyt v lůžkových zařízeních. V platnosti tak v roce 2015 zůstal již jen devadesátikorunový regulační poplatek za využití lékařské a zubní pohotovosti.

výdajovou položkou byly úhrady za stomatologickou ambulantní péči (9,2 mld. korun, + 9,5 % meziročně). Ty v posledních pěti letech patřily (společně rehabilitační péčí) k relativně nejdynamičtěji rostoucím výdajům domácností za zdravotní péči.

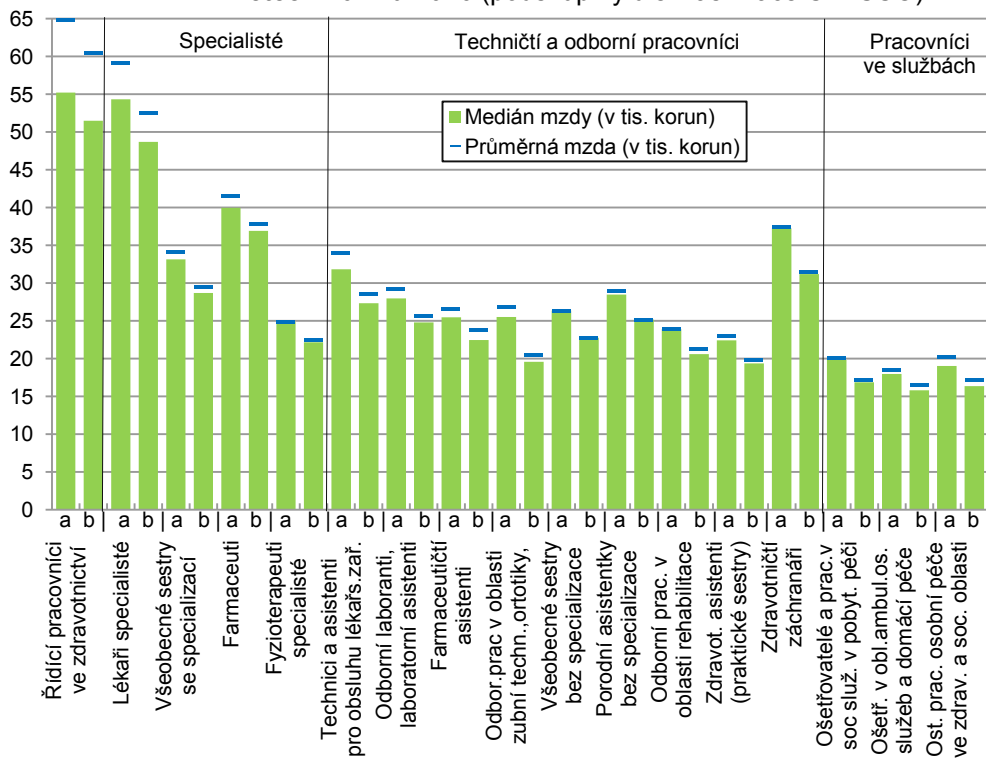
Graf 8.10.2 **Struktura výdajů na zdravotní péči podle zdrojů financování a podíl celkových výdajů na HDP v roce 2014 (v %, země EU a EFTA)***

*Údaje za Maltu a Lichtenštejnsko nebyly dostupné.

Zdroj: Eurostat

Graf 8.10.3 **Mzdový průměr a medián ve vybr. zdravotnických zaměstnáních* v ČR v letech 2012 a 2016 (podskupiny dle klasifikace CZ-ISCO)**

*Údaje za kategorii praktických lékařů nejsou zahrnuty. Důvodem je nižší podíl zaměstnanců na všech pracujících v této kategorii a tudíž i snížená vypovídací schopnost průměrné, resp. mediánové mzdy.

Pozn.: a – rok 2016, b- rok 2012.

Zdroj: ČSÚ a MPSV (Strukturální mzdová statistika)

Podíl veřejných výdajů (veřejné rozpočty a výdaje zdravotních pojišťoven) na celkovém financování zdravotní péče v ČR patřil mezi zeměmi EU k nejvyšším.

ČR s 13% podílem domácností na celkových výdajích na zdravotní péči úrovně většiny států EU nedosahovalo (jen v pěti zemích byla v roce 2014 váha domácností slabší). Pokud bychom k domácnostem přičetli i ostatní soukromé výdaje, dosáhla by ČR (16,2 %) třetí nejnižší hodnoty v EU (těsně za Německem a Dánskem). Naproti tomu vysoký podíl všech soukromých výdajů na financování zdravotní péče bylo možno nalézt v některých státech s nižší ekonomickou výkonností (Lotyšsko, Kypr, Bulharsko).

8.11. Hospodaření vládních institucí

Vládní instituce v roce 2016 dosáhly přebytku hospodaření.

Sektor vládních institucí v roce 2016 poprvé od 1. poloviny 90. let dosáhl přebytku svého hospodaření. Přebytek (čisté půjčky) činil 27,6 mld. korun. Od roku 2009, kdy deficit hospodaření dosáhl své nejvyšší hodnoty (216,2 mld. korun) je patrné jeho snižování (s výjimkou let 2012 a 2014) a oživení hospodářského růstu v posledních třech letech tomuto vývoji napomohlo. Na dosažení přebytku v roce 2016 se projevilo meziroční snížení výdajů (poprvé od roku 2013) i současné zvýšení příjmů.

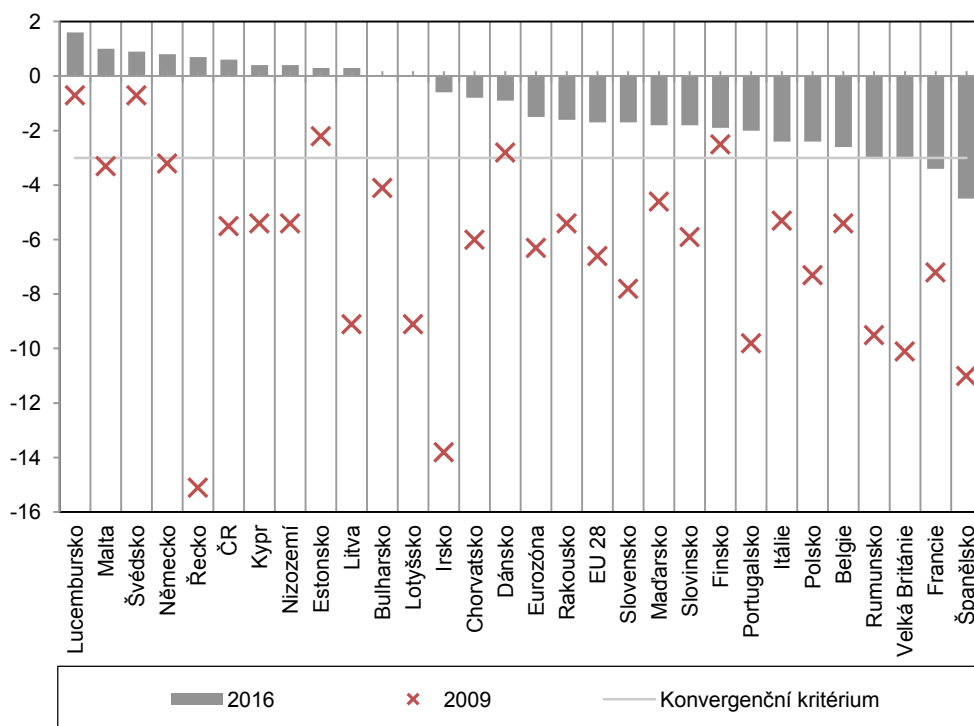
Přebytek je pokračováním trendu snižování relativní výše deficitů.

Podíl čistých půjček na hrubém domácím produktu v roce 2016 dosáhl 0,6 %. Tato hodnota navazuje na snížení relativní výše deficitu v roce 2015 z -1,9 % na -0,6 % HDP. Jde o trend trvajícím od roku 2009, kdy se pod vlivem dluhové krize zvýšila pozornost věnovaná hospodaření vládních institucí. Česko v uvedeném roce mělo poměrně vysoký deficit (5,5 % HDP) způsobený propadem příjmů a nárůstem sociálních výdajů tlumících dopady recese. Už v roce 2011 deficit klesl pod hranici 3 % HDP a nad tuto úroveň jej posouvaly především zvýšené výdaje způsobené hospodářským poklesem v roce 2012. Snižování deficitu bylo dosahováno zejména redukcí výdajů, především na tvorbu hrubého kapitálu.

Ve srovnání se zbytkem EU je Česko dlouhodobě mezi zeměmi s nižšími relativními deficity.

V EU patří Česká republika k zemím s nejnižšími deficity. V roce 2009 bylo Česko mezi evropským průměrem, postupně se však výrazně posouvalo do skupiny rozpočtově střídmych zemí. Tento posun byl společný pro země, které vstoupily do EU po roce 2004. Přebytek v roce 2016 dosáhlo Estonsko i Litva (shodně 0,3 % HDP), vyrovnaný rozpočet mělo Bulharsko a Lotyšsko. Evropským rekordmanem je však Lucembursko, které je v přebytku již od roku 2011 a v roce 2016 dosáhlo přebytku 1,6 % HDP. Podíl deficitu na HDP se však díky ekonomickému oživení v posledních letech snižoval v celé EU. V roce 2016 tak deficit vyšší než 3 % HDP měla jen Francie a Španělsko. V roce 2009 se nad tuto hranici dostalo 24 států unie.

Graf 8.11.1 Čisté půjčky/vypůjčky sektoru vládních institucí (v % HDP, z údajů v běžných cenách)

Zdroj: Eurostat

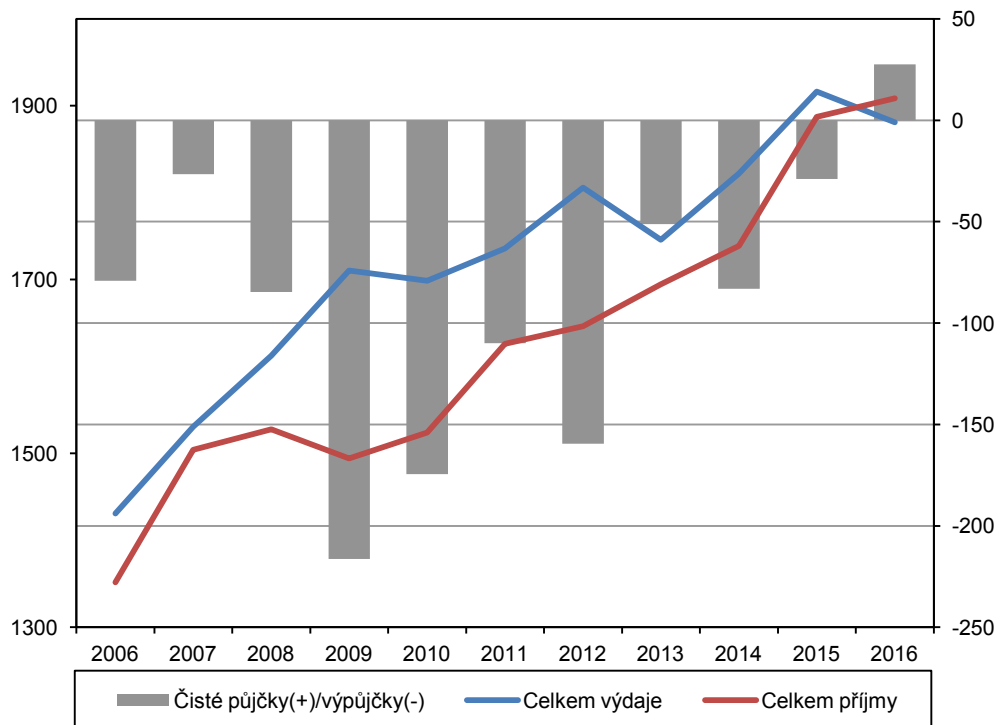
Dobrá výkonnost české ekonomiky přirozeně zvyšovala příjmy z daní. Meziročně poklesl příjem z kapitálových transferů – důsledek přechodu mezi dvěma programovými obdobími evropských fondů.

K přebytku přispěl i pokles výdajů. Ten se odehrál prostřednictvím nižší investiční aktivity.

Celkové příjmy vládních institucí v roce 2016 meziročně vzrostly o 1,1 %. Růst daňových příjmů vyplýval z pokračující konjunktury. Silně rostl objem získaných daní z výroby a dovozu (5,4 %). Rostoucí příjmy vedly k meziročnímu zvýšení objemu vybraných daní z důchodů a jmění o 6,0 % (zrychlení oproti roku 2015 o 0,7 p.b.) a rovněž k vyšším odváděným čistým sociálním příspěvkům (6,1 %, +0,6 p.b. v porovnání s rokem 2015). Celkový nárůst příjmů byl však tlumen poměrně výrazným meziročním propadem přijatých kapitálových transferů a investičních dotací, které v roce 2015 dosáhly hodnoty 90,3 mld. korun a v následujícím roce se snížily na 26,6 mld. korun. Tyto pohyby mají souvislost s ukončením programového období evropských fondů. V roce 2015 přitekly poslední prostředky z období 2007–2013 a čerpání nových dotací se v roce 2016 rozbíhalo jen pomalu.

Celkové výdaje vládních institucí v roce 2016 poklesly o 1,8 %. Stalo se tak poprvé od roku 2013. V obou případech došlo k poklesu výdajů na tvorbu hrubého kapitálu (meziroční snížení o 79 mld. korun). Naopak výdaje na individuální a kolektivní spotřebu navázaly na předchozí vývoj a meziročně vzrostly o 3,6 % a 4,1 %. Narostl objem vyplacených sociálních dávek a naturálních sociálních transferů o 2,8 % (19,8 mld. korun). Zvýšilo se množství vyplacených dotací o 8,1 %.

Graf 8.11.2 **Příjmy, výdaje (levá osa) a čisté půjčky/výpůjčky (pravá osa) vládních institucí (v mld. korun)**

Zdroj: ČSÚ

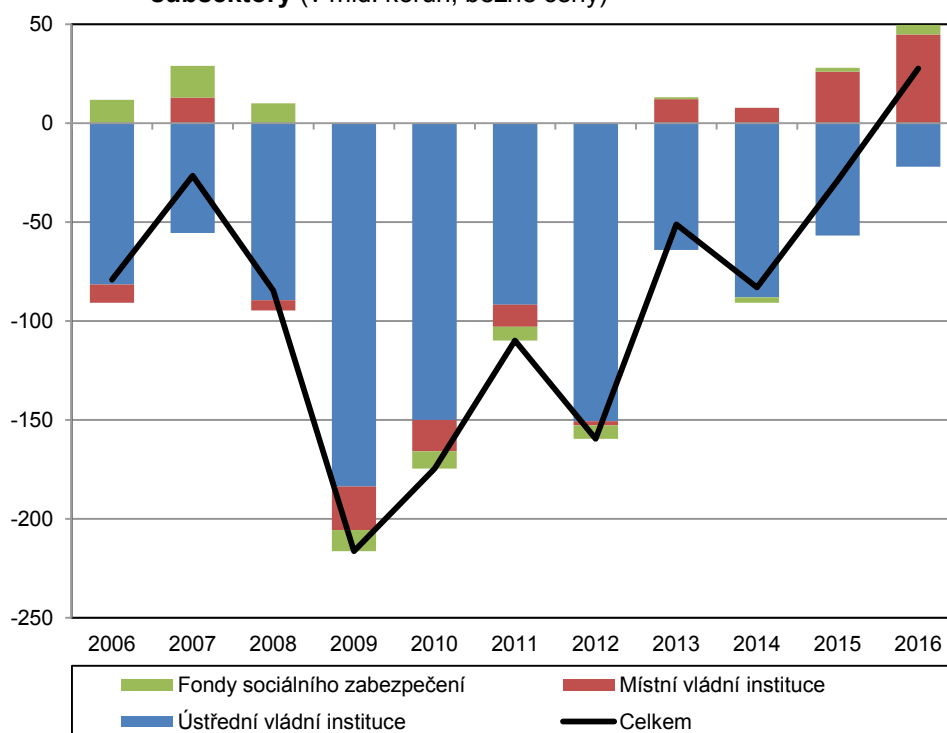
Přebytky v hospodaření dosáhly místní vládní instituce i fondy sociálního zabezpečení. Ústřední vládní instituce skončily v deficitu, ten se však snižuje.

Největší část deficitu hospodaření vládních institucí každoročně tvoří deficit ústředních vládních institucí. V minulém roce si tento subsektor vyžadoval financování ve výši 22,1 mld. korun. Deficit však v průběhu posledních let klesal. V roce 2016 bylo jeho redukce dosaženo mírným poklesem výdajů (-0,3 %), v předchozím roce pomohl výrazný nárůst přijatých daní i kapitálových transferů. Naopak místní vládní instituce již čtyři roky dosahují přebytků. V roce 2016 to bylo 44,8 mld. korun a přebytek se zvýšil potřetí v řadě. V tomto subsektoru poklesly v roce 2016 výdaje i příjmy. Podobně jako u celého vládního sektoru mělo na hospodaření místních vládních institucí vliv dočerpávání evropských dotací v roce 2015 a jejich úbytek v následujícím roce. Výdaje se snížily o 6,8 % a to prostřednictvím prudkého meziročního poklesu tvorby hrubého kapitálu (ze 115,0 mld. korun v roce 2015 na 64,0 mld. v roce 2016). Příjmy klesly o 3,0 % a stál za tím výhradně propad v přijatých kapitálových transferech. Hospodaření fondů sociálního zabezpečení dosáhlo v roce 2016 mírného přebytku ve výši 4,9 mld. korun. Deficity a přebytky tohoto subsektoru jsou poměrně citlivé na hospodářský

cyklus (příjmy sektoru jsou tvořeny odvody na zdravotní pojištění, které závisí na výši příjmu a počtu státních pojištěnců). Po sérii deficitů, která začala v roce 2009, bylo v roce 2013 opět dosaženo přebytku a kladný výsledek mělo hospodaření i v roce 2015. V roce 2016 vzrostly příjmy subsektoru o 5,7 % a výdaje o 4,6 %.

Graf 8.11.3 Čisté půjčky(+)/výpůjčky(-) vládních institucí v členění na subsektory (v mld. korun, běžné ceny)

Zdroj: ČSÚ

Celkový dluh ČR se v roce 2016 snížil.

Celkový dluh sektoru vládních institucí v roce 2016 dosáhl 1 754,9 mld. korun a meziročně se snížil o 4,4 %. To představuje pokles ve výši 81,4 mld. korun. Pokračuje tak stabilizace úrovně dluhu, která začala v roce 2013, kdy celkový dluh dosáhl svého maxima hodnotou 1 840,4 mld. korun. Dluh vládních institucí rostl od druhé poloviny 90. let, po roce 2008 se však tempo jeho růstu zrychlilo v důsledku recese. Druhý hospodářský pokles v letech 2012 a 2013 rovněž neumožnil výraznější zpomalení nárůstu dluhu.

Podíl dluhu vůči HDP rovněž klesl. Česko patří v rámci EU mezi nejméně zadlužené státy.

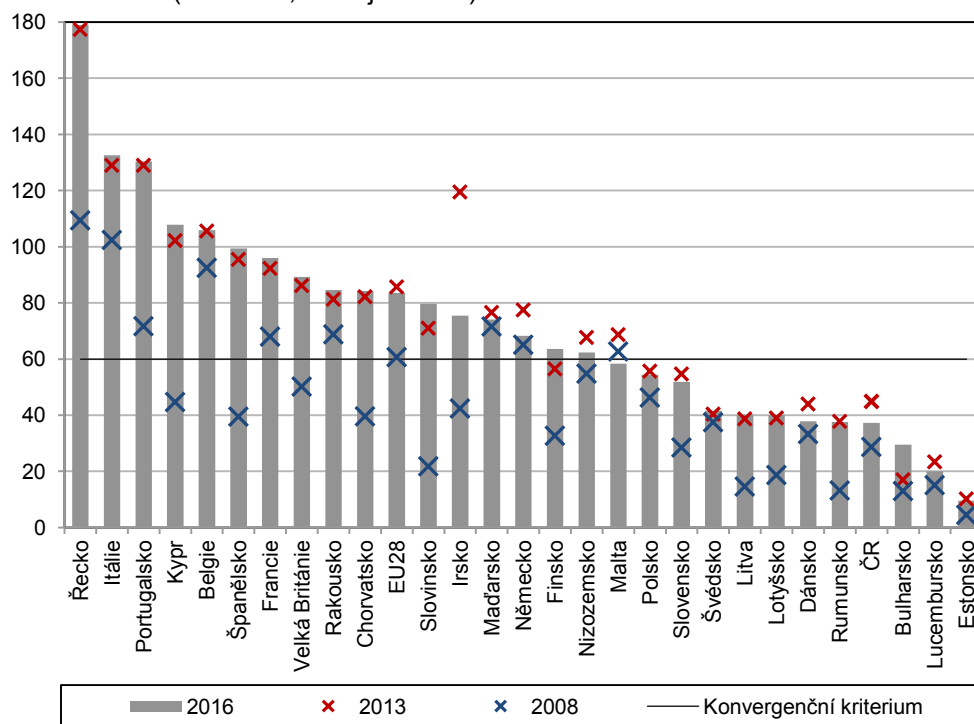
Podíl celkového dluhu sektoru vládních institucí vůči HDP činil 37,2 % a byl nejnižší od roku 2009, kdy dosáhl 34,1 %. Relativní výše dluhu dosáhla maxima v roce 2013 (44,9 % HDP) a od té doby klesala. Podílelo se na tom i oživení růstu hrubého domácího produktu. V evropském srovnání se Česko v roce 2016 zařadilo mezi země s nejnižším dluhem vůči HDP. Pozici méně zadluženého státu si však udržovalo i během celé dluhové krize. Zadlužení evropských zemí se skokově zvýšilo během let 2008-2013. Pohled na současná data ukazuje, že se od té doby růst zadlužení zastavil a některým členům EU se podařilo relativní výši dluhu omezit. Kromě ČR k nim patří např. Německo, Irsko, Nizozemsko, Dánsko a Malta. Zemím evropského jihu, které byly v centru dluhové krize, se rovněž podařilo dluh stabilizovat, jeho relativní výše však nadále rostla a nyní se blíží nebo překračuje hranici 100 % HDP. Platí to pro Řecko (179,0 %), Itálii (132,6 %), Portugalsko (130,4 %) i Španělsko (99,4 %). Hranici Maastrichtského kritéria ve výši 60 % HDP v roce 2016 dodrželo 12 zemí. V roce 2008 jich bylo 19.

Vládní dluh byl financován především emisí dlouhodobých dluhopisů. Snižujících se výnosů na trhu s vládními dluhopisy využila i ČR.

Ve struktuře dluhu podle financování tradičně převažují dluhové cenné papíry s dlouhodobou splatností. V roce 2016 tvořily 90,5 % dluhu a meziročně se tento podíl zvýšil o 5,3 p.b. Přesto, že se objem dlouhodobých dluhových cenných papírů zvýšil o 24,2 mld., zvýšení jejich podílu na dluhu se událo především kvůli výraznému snížení objemu dluhopisů s krátkodobou splatností. Těch během minulého roku ubylo z 84,3 mld. korun na 4,5 mld. Jejich objem a podíl na dluhu rostl v letech 2010–2012, od té doby však ustupují do pozadí. Preferenci dluhopisů

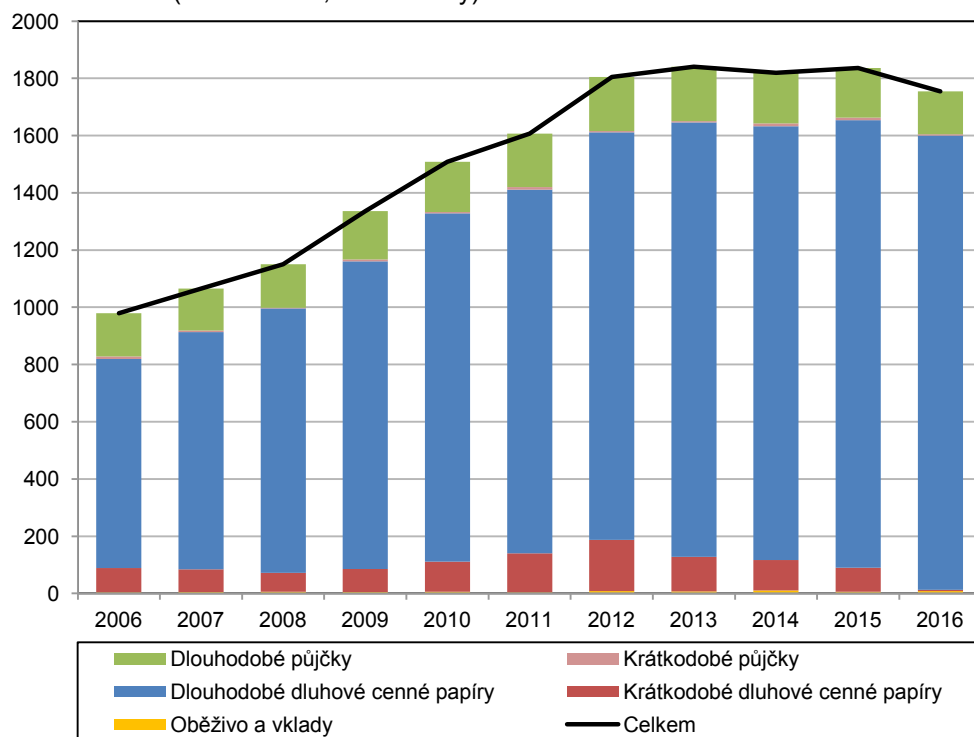
s dlouhodobou splatností ve struktuře dluhu v roce 2016 lze spojit poklesem výnosů vládních dluhopisů, do kterých se promítla obecně nízká úroveň úrokových sazeb a pozice Česka jako spolehlivého dlužníka. Průměrný výnos dluhopisů s desetiletou splatností v roce 2016 klesl na 0,43 %, výnos na střednědobých dluhopisech se po většinu roku pohyboval pod nulou. Na meziročním snížení celkového dluhu má tedy nejvyšší podíl propad objemu krátkodobých dluhopisů a dále půjček (krátkodobých i dlouhodobých) o 28,3 mld. korun.

Graf 8.11.4 **Hrubý konsolidovaný dluh sektoru vládních institucí**
(v % HDP, z údajů v b. c.)

Zdroj: Eurostat

Graf 8.11.5 **Hrubý konsolidovaný dluh sektoru vládních institucí**
(v mld. korun, běžné ceny)

Zdroj: ČSÚ

9. Příjmy domácností

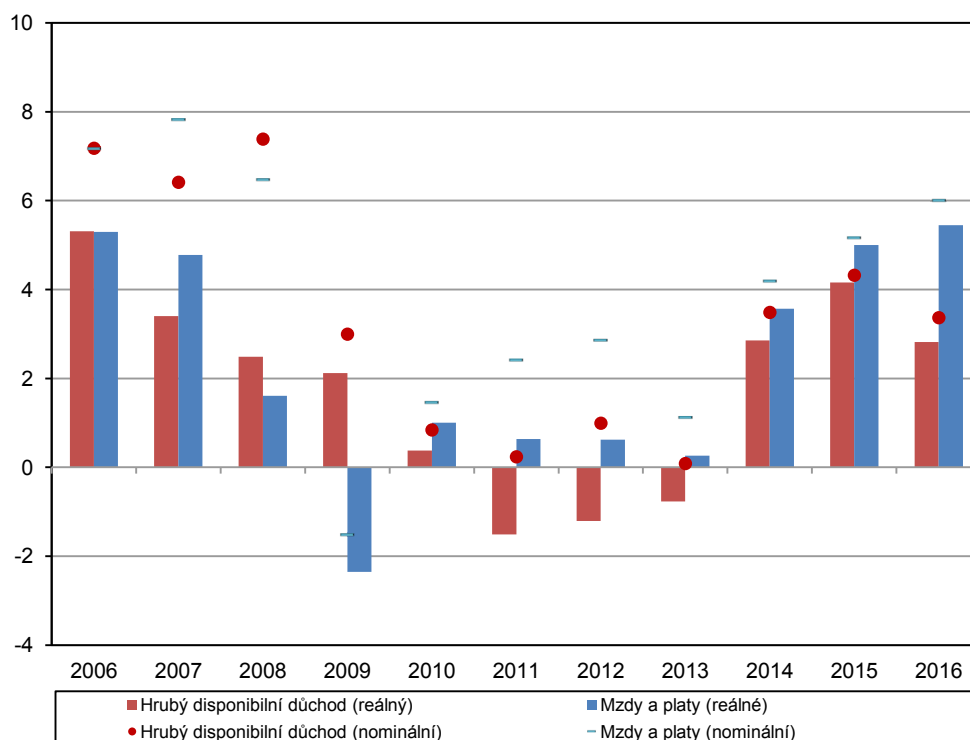
Hospodářský vývoj minulého roku a nízká inflace přispěly k rostoucím reálným příjmům domácností.

Sektor domácností v roce 2016 čerpal z pokračujícího pozitivního hospodářského vývoje a jeho příjmy rostly. Hrubý disponibilní důchod (HDD) domácností meziročně vzrostl o 3,4 % (v nominálním vyjádření). Tempo růstu tak navázalo na předchozí dva konjunkturální roky. K oživení došlo v roce 2014, společně s celou českou ekonomikou. Hrubý disponibilní důchod tehdy meziročně vzrostl o 3,5 %. To byl nejvyšší růst od roku 2008, v reálném vyjádření (2,9 %⁶⁷) dokonce od roku 2007. Předchozí léta (především období 2011–2013) přinesla nominální stagnaci příjmů. Výraznější růst cenové hladiny v tomto období měl však za následek jejich reálný propad (o 3,4 % za roky 2011–2013). Tempo nominálního růstu v posledních třech letech sice již nedosahovalo předkrizových hodnot (průměrný růst v letech 2006–2008 činil 7,0 %), do reálných příjmů domácností se však promítal poměrně nízký růst cen v letech 2014–2016. Díky tomu je současný reálný růst příjmů srovnatelný s tím předkrizovým. Reálný růst HDD v minulém roce činil 2,8 % a v roce 2015 se reálné a nominální tempo růstu lišilo jen o 0,1 p.b. Na zvyšování příjmů domácností se nejvýrazněji podílely náhrady zaměstnancům. Ostatní položky struktury HDD k jeho růstu v roce 2016 přispěly méně než v letech předchozích. Především příspěvek hrubého smíšeného důchodu nebyl tak výrazný jako v roce 2015.

Mzdy a platy byly nejdůležitější součástí příjmů domácností.

Nejvýznamnější podíl na hrubém disponibilním důchodu mají mzdy a platy. V roce 2016 nárůst objemu mezd a platů činil 6,0 % (reálně 5,4 %). Jejich objem v posledních třech letech rostl poměrně silným tempem, které překonalo i celkový růst HDD a navíc zrychlovalo. Na rozdíl od konjunktury let 2006–2008, kdy byl průměrně 7,0% nominální růst mezd a platů provázen poměrně silným růstem cen statků spotřebovávaných domácnostmi (v 2008 až 4,8 %), byl v letech 2014–2016 vliv vývoje cen výrazně menší (nejvýše 0,6 p.b. v roce 2016). Nízký růst cen a rychlejší nominální růst mezd a platů tak začal v těchto letech alespoň částečně kompenzovat propad reálných mezd a platů v roce 2009 a jejich následnou čtyřletou stagnaci. Již na konci roku 2016 se však cenový růst zrychlil.

Graf 9.1 Hrubý disponibilní důchod a mzdy a platy (meziroční růst v %)

Zdroj: ČSÚ

⁶⁷ Reálný růst vypočítán pomocí deflátoru výdajů na spotřebu domácností.

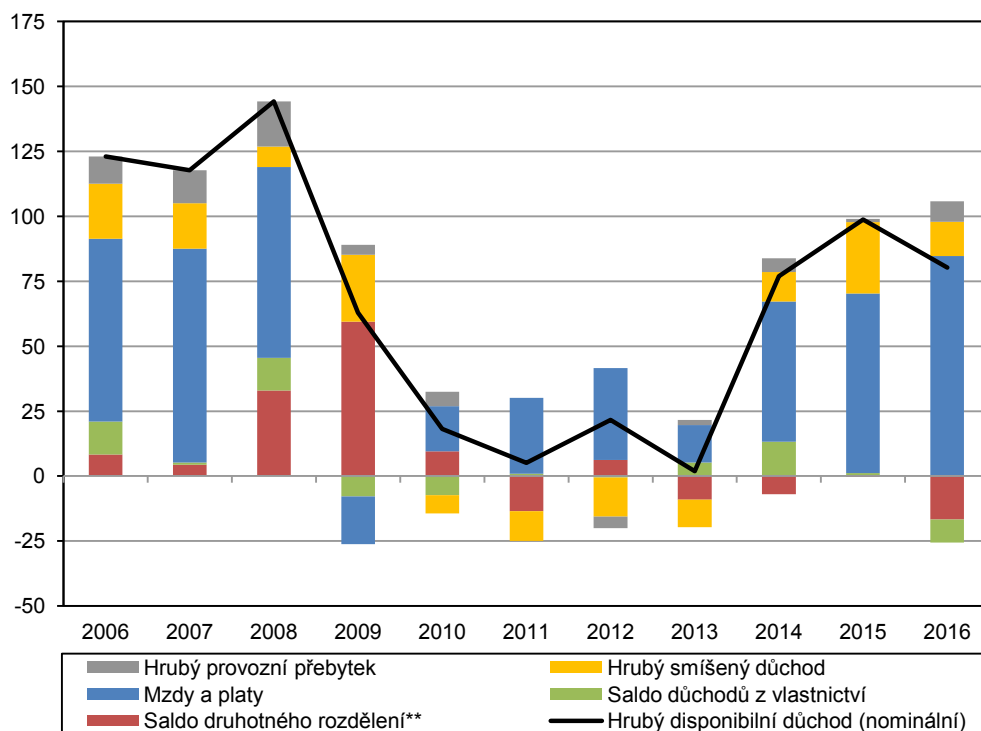
Zpomalil se růst příjmů domácností podnikatelů.

Hodnota hrubého smíšeného důchodu, která odráží příjmy osob samostatně výdělečně činných v sektoru domácností, dosáhla 496,9 mld. korun v roce 2016 a oproti předchozímu roku se zvýšila o 13,2 mld. korun (+2,7 %). Recese v roce 2009 se do smíšených důchodů promítla se zpožděním, jejich propad však trval čtyři roky a prohluboval se v letech 2012-2013. Poté se jejich růst obnovil i přes pokles počtu sebezaměstnaných. V minulém roce počet sebezaměstnaných po čtyřech letech poklesu vzrostl o 1,5 %, přesto se nárůst objemu smíšených důchodů zpomalil.

Důchody z vlastnictví v posledních letech klesaly hlavně kvůli úvěrovým podmínkám.

Důchody z vlastnictví mají v celkových disponibilních příjmech domácností poměrně malou váhu. V roce 2016 dosáhly přijaté důchody z vlastnictví 158,0 mld. korun a oproti předchozímu roku se snížily. Přes pokračující konjunkturu jejich hodnota ještě stále nepřekonalala úroveň roku 2008, především kvůli výraznému poklesu úrokových měr a vyplácených úroků (52,0 mld. v roce 2008, 20,5 mld. v roce 2016). Důchody z vlastnictví vyplácené domácnostmi obsahují především úroky, a jejich hodnota v posledních letech rovněž klesala. Výsledné saldo důchodů z vlastnictví tak i v roce 2016 zůstalo kladné (142,4 mld. korun), ale v porovnání s předchozím rokem kleslo o 8,9 mld. korun.

Graf 9.2 Hrubý disponibilní důchod domácností
(meziroční změna v mld. korun.)

**Po vyloučení sociálních příspěvků zaměstnavatelů

Zdroj: ČSÚ

Příjmy ze sociálních transferů v roce 2016 vzrostly.

Saldo druhotného rozdělení⁶⁸ v roce 2016 dosáhlo 114,5 mld., již počtvrté v řadě však kleslo (tentokrát o 16,7 mld. korun, mimo jiné kvůli rostoucím odvedeným sociálním příspěvkům vyplývajícím z nárůstu mezd a platů). Přijaté sociální dávky v roce 2016 vzrostly, zvýšily se i ostatní běžné transfery. Průměrný měsíční příjem v podobě naturálních sociálních transferů⁶⁹ na obyvatele v roce 2016 dosáhl 4 043 korun a meziročně se zvýšil o 131 korun. Hrubý upravený disponibilní důchod, který obsahuje i naturální sociální transfery, vzrostl v roce 2016 o 3,4 % a jeho růst se tak shodoval s růstem HDD. V roce 2016 naturální sociální transfery tvořily 20,8 % upraveného disponibilního důchodu domácností, což je stejně jako v roce 2015 a o 0,4 p.b. méně než v roce 2014. Jejich podíl na upraveném disponibilním důchodu domácností roste dlouhodobě (výjimkou byly roky 2010 a 2012) a v posledních čtyřech letech se drží okolo úrovně 21,0 %.

⁶⁸ Po vyloučení sociálních příspěvků zaměstnavatelů

⁶⁹ Naturální sociální transfery jsou transfery domácnostem od vládních institucí nebo od neziskových organizací sloužících domácnostem (NISD). Představují hodnotu zboží a služeb poskytnutých zejména ve formě zdravotní a sociální péče, vzdělání, bydlení.

10. Spotřební a investiční výdaje domácností

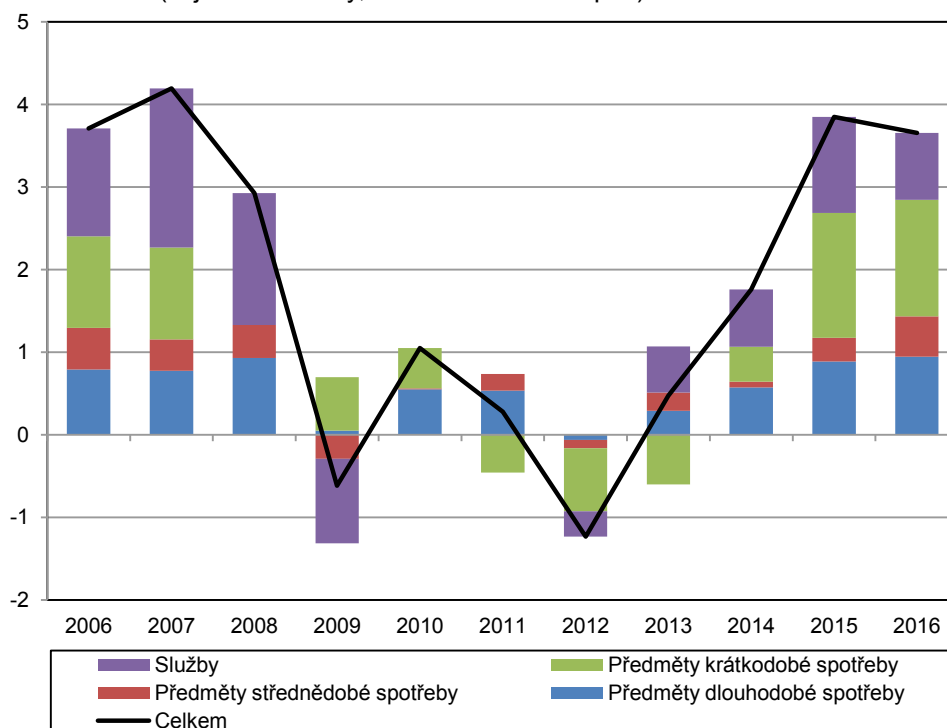
Výdaje na konečnou spotřebu domácností v roce 2016 rostly a silně podpořily růst HDP.

Struktura výdajů domácností podle trvanlivosti se v průběhu let přiblížila k úrovni západní Evropy, přesto zůstávají těžištěm výdajů předměty krátkodobé spotřeby.

Pozitivní vývoj příjmů domácností měl přímý vliv na dynamiku výdajů na konečnou spotřebu domácností. Ty v roce 2016 dosáhly 2 213,9 mld. korun⁷⁰ (v běžných cenách) a oproti předchozímu roku nominálně vzrostly o 4,2 % (reálně o 3,6 %)⁷¹. Spotřeba domácností se díky tomu stala tahounem růstu hrubého domácího produktu v roce 2016. Tempo růstu výdajů domácností se oživilo už v roce 2014 a od té doby zrychluje. Nedosahuje sice úrovně let 2007 a 2008, kdy spotřeba domácností rostla nominálně více než 7% tempem, reálný růst se však srovnal. Spotřeba domácností stagnovala v pětiletém období 2009–2013, a byla tak jedním z faktorů ekonomického zpomalení v letech 2011–2013.

Struktura výdajů na spotřebu domácností podle trvanlivosti se po změnách souvisejících s transformací ekonomiky na přelomu tisíciletí v zásadě ustálila. Největší část výdajů domácností tradičně míří na předměty krátkodobé spotřeby⁷². V roce 2016 to bylo 41,5 %⁷³. Uvedená úroveň je typická pro země střední a východní Evropy, které procházely transformačním procesem a do EU vstoupily po roce 2000. Naproti tomu u spotřebitelů v Německu byl tento podíl v loňském roce 27,0 %. Dynamika výdajů na tuto skupinu výrobků má poměrně mírný charakter – meziroční nárůst výdajů sice podléhá cykličnosti ekonomického vývoje, možnost zredukovat spotřebu tohoto zboží je však omezená. Reálný růst výdajů na předměty krátkodobé spotřeby v roce 2016 činil 3,4 % (podle objemového indexu) a oproti předchozímu roku mírně zpomalil, i tak ale překonal růstová tempa z období konjunktury let 2005–2007.

Graf 10.1 Příspěvky jednotlivých složek spotřeby domácností k růstu (objemové indexy, meziroční změna v p.b.)

Zdroj: ČSÚ

Reálné výdaje na trvanlivé statky v minulém

Výdaje na předměty dlouhodobé a střednědobé spotřeby⁷⁴ obvykle výrazněji než netrvanlivé zboží podléhají ekonomickému cyklu, protože jejich spotřebu lze snáze

⁷⁰ Všechny údaje v této kapitole vycházejí z konceptu národních účtů.

⁷¹ Reálný růst vypočítán pomocí deflátoru výdajů na spotřebu domácností.

⁷² Jedná se o potraviny, nápoje, tabák, farmaceutické výrobky, pohonné hmoty, kosmetiku apod.

⁷³ Údaje o spotřebě podle trvanlivosti i účelové struktury výdajů jsou v národním pojetí

⁷⁴ Obecně jsou trvanlivé statky ty, které lze používat opakovaně nebo kontinuálně po časové období jednoho roku a více. Do kategorie dlouhodobé spotřeby se řadí mimo jiné motorová vozidla, nábytek, ledničky, pračky, hudební vybavení, počítačové vybavení či šperky. Střednědobá spotřeba zahrnuje oblečení, obuv, potřeby v domácnosti, vybavení pro sport a knihy.

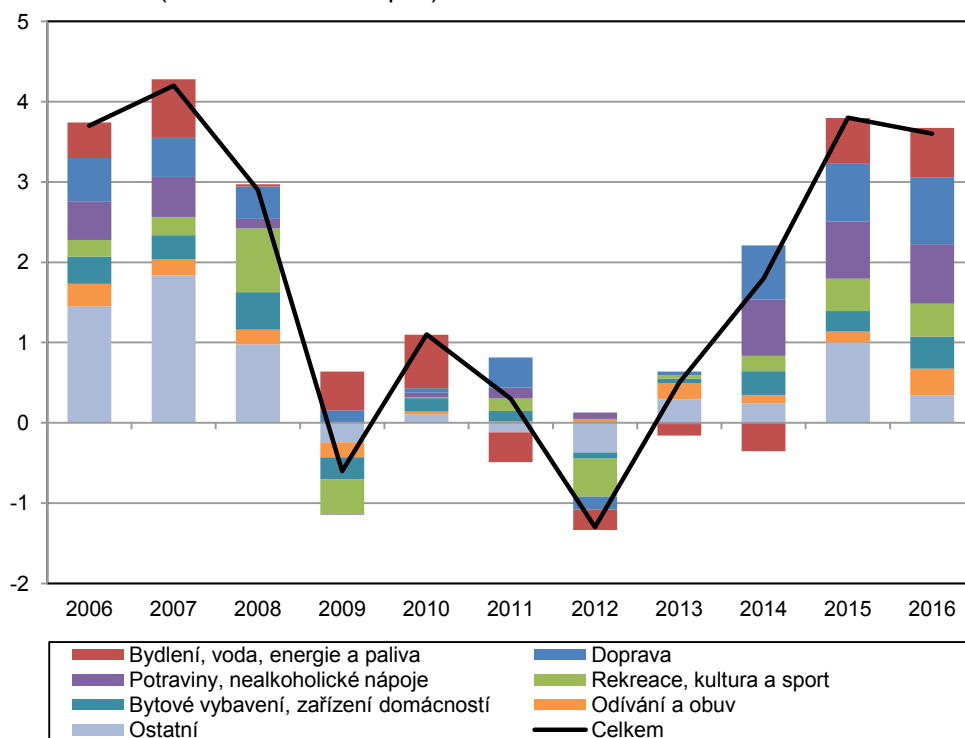
roce zrychlily.

odložit. V českém prostředí to platí spíše pro střednědobou kategorii. Výdaje na předměty střednědobé spotřeby se v roce 2016 zvýšily reálně o 7,3 % a oproti předchozímu roku jejich růst výrazně zrychlil. Domácnosti snížily jejich spotřebu hned na začátku recese – v roce 2009 se příslušný objem výdajů snížil o 4,3 %. Oživení přišlo v roce 2013 (+3,5 %). Výdaje na předměty dlouhodobé spotřeby v roce 2016 vzrostly o 10,4 %. Dynamika objemu výdajů na předměty dlouhodobé spotřeby rovněž reagovala na recesi (růst se zpomalil z 10,5 % v roce 2008 na 0,6 % v roce 2009). S výjimkou mírného poklesu v roce 2012 o 0,8 % (tehdy klesly výdaje u všech kategorií trvanlivosti) však zůstala kladná a relativně silná.

Službám přísluší v ČR menší podíl na spotřebě než v západních zemích. Hospodářské oživení jejich spotřebu v Česku podpořilo.

Vývoj výdajů na spotřebu služeb prošel v posledních 25 letech asi největší proměnou. Jejich podíl na celkové spotřebě v roce 2016 činil 42,7 % a od počátku 90. let se zvýšil o 13,5 p.b. Současné hladiny dosáhl mezi lety 2004 (42,6 %) a 2005 (43,2 %) a od té doby je relativně stálý. Česko se v tomto ohledu neliší od ostatních států EU tak výrazně jako v případě předmětů krátkodobé spotřeby. V Německu tvořily výdaje na služby 52,2 % z celkových výdajů na spotřebu, nejvyšší podíl měly služby na spotřebě ve Velké Británii (57,6 %). Růst výdajů na služby byl obnoven po sérii poklesů a stagnace v letech 2009–2012. Průměrné meziroční tempo růstu v těchto letech činilo -0,8 %. Meziroční reálné tempo růstu výdajů na spotřebu služeb od roku 2013 zrychlovalo až do roku 2015. V minulém roce růst zpomalil na 1,9 %. Jak ukazuje současné zrychlení dynamiky, výdaje na služby jsou spojeny s rostoucí kupní silou obyvatelstva. Podobnost se současným vývojem lze nalézt i v období 2005–2007, kdy průměrný meziroční růst spotřeby služeb v těchto letech dosahoval 3,4 %.

Graf 10.2 Příspěvky jednotlivých složek spotřeby domácností k růstu (meziroční změna v p.b.)

Zdroj: ČSÚ

V roce 2016 nejvíce rostly výdaje na odívání a obuv. Výrazně rostly výdaje na pořízení osobních dopravních prostředků.

Ve struktuře výdajů podle účelu tvoří největší podíl výdaje na bydlení, vodu, energii a paliva (26,8 % v roce 2016), následované potravinami a nápoji (16,5 %) a dopravou (9,8 %). Největšími změnami prošly první dvě jmenované položky. Podíl výdajů na bydlení rostl od počátku 90. let a svého vrcholu dosáhl v roce 2010 (28,9 %), od té doby mírně klesal. Výdaje na potraviny a nápoje měly opačný vývoj. Po dosažení minima v roce 2010 (14,5 %) jejich relativní význam pro domácnosti opět rostl. Z hlediska dynamiky se v roce 2016 nejsilněji prosazovaly výdaje na odívání a obuv (růst 8,8 %), těsně následované výdaji na dopravu (8,5 %). Navzdory klesajícím cenám pohonných hmot rostly výdaje na provoz dopravních prostředků (4,9 % v roce 2016). Rostoucí důvěru domácností v ekonomiku v roce 2016 i posílení kupní síly

však nejlépe ilustruje 15,7% nárůst objemu výdajů na koupi osobních dopravních prostředků navazující na 17,5% zvýšení v roce 2015.

Po delší stagnaci se oživil růst výdajů na rekreaci, kulturu a sport.

Objem váhově nejvýznamnějších výdajů na bydlení, vodu, energii a paliva vzrostl v minulém roce o 2,3 % a drobně zrychlil oproti roku 2015. Nejvyšší váhu v této položce výdajů má imputované nájemné, na něž výdaje vzrostly o 1,6 %, čímž se růst mírně zpomalil. Výdaje na elektřinu, teplo, plyn a paliva se poměrně výrazně snižovaly v letech 2011–2014, v posledních dvou letech však rostly (o 1,7 % v roce 2016). Tlak na zvyšování výdajů působila položka běžné údržby a oprav bytu, která vzrostla o 6,4 %. Výdaje na potraviny a nealkoholické nápoje byly v období 2008–2013 utlumeny, ale v posledních třech letech zrychlují a v minulém roce vzrostly o 4,5 %. Růst v roce 2016 byl založen výhradně na vyšších výdajích na potraviny, položka nápojů stagnovala. Další váhově významnou výdajovou položkou, jejíž růst se obnovil v průběhu konjunktury, byly výdaje na rekreaci, kulturu a sport. V posledních dvou letech rostly shodně o 4,7 %. V období 2009–2013 u nich došlo k celkovému reálnému propadu o 10,1 %. Srovnání nominálních úrovní výdajů ukazuje, že úroveň výdajů z roku 2008 byla překonána až v roce 2016.

Domácnosti obdržely a spotřebovaly celkem 512,5 mld. korun v podobě naturálních sociálních transferů. Přes dvě třetiny (71,0 %) z této částky tvořila netržní produkce vládních institucí a neziskových institucí sloužících domácnostem. Tento podíl dlouhodobě mírně klesá ve prospěch tržní produkce nakoupené vládními institucemi a neziskovými institucemi sloužícími domácnostem (v roce 2006 to bylo 73,8 %, v roce 2011 se podíl snížil na 72,2 %).

Domácnosti investují většinou do obydlí. Podíl výdajů na tuto položku v posledních letech rostl...

Výdaje domácností na tvorbu hrubého fixního kapitálu v roce 2016 dosáhly 214,1 mld. korun a meziročně nominálně vzrostly o 6,5 %. Poměrně silný růst investičních výdajů se vrátil v roce 2014, po tříleté sérii poklesů. Největší váhu v investičních výdajích domácností dlouhodobě mají výdaje na obydlí. V roce 2015⁷⁵ tvořily 76,9 % tvorby hrubého fixního kapitálu a meziročně se tento podíl navýšil o 2 p.b. Růst investic do obydlí se výrazně zrychlil už v roce 2014, kdy se jejich objem zvýšil o 7,4 %. V roce 2015 činil nárůst 9,4 %. Výdaje na stroje a zařízení tvořily 19,2 % investičních výdajů domácností (podnikajících fyzických osob), což je nejnižší podíl od roku 2010. Jejich objem se meziročně nominálně snížil o 3,1 % a hlavní úlohu na tom měly hlavně dopravní prostředky a zařízení. Investice na ně se nominálně propadly o 7,4 %.

... a rostoucí zájem o bydlení potvrzuje i struktura zadlužení. Dluh domácností na bydlení za rok 2016 vzrostl o 81,6 mld. korun.

Výdaje na bydlení jsou nejvýznamnějším zdrojem zadlužení domácností. Objem zadlužení na bydlení dosáhl ke konci roku 2016 hodnoty 1 059,6 mld. korun⁷⁶ a meziročně vzrostl o 81,6 mld. Nárůst dluhu na tento účel zrychlil v posledních dvou letech a jeho dynamika má shodné rysy s vývojem investic do obydlí. Na stavu dluhu se podepsala kombinace pozitivních očekávání domácností s výjimečně příznivými úvěrovými podmínkami. Úrokové sazby na hypotečních úvěrech totiž od roku 2014 klesaly a průměrná sazba u všech typů fixace v druhé polovině roku 2016 klesla pod 2,5 %. Obecně nízká úroveň úrokových sazeb mimo jiné vedla k poměrně netypické situaci, kdy byl na nově poskytnutých hypotečních úvěrech s fixací mezi 5 a 10 lety nižší úrok než na fixaci od 1 roku do 5 let, která je obvykle nejvýhodnějším typem úvěru.

Zvýšení objemu poskytnutých úvěrů na spotřebu kromě rostoucích příjmů domácností podpořily i klesající úrokové sazby.

O oživení spotřeby domácností svědčí objem zadlužení na spotřebu, který se po letech stagnace zvýšil o 13,0 mld. korun (nárůst o 5 %). Domácnosti opět těžily z výhodných úvěrových podmínek, které vyplývaly z celkové situace na finančních trzích a z klesajících mezibankovních sazeb. Zatímco celková úroveň průměrných úrokových sazeb na úvěrech poskytnutých domácnostem od recese v roce 2009 klesala, sazby na úvěrech na spotřebu zůstávaly na úrovni mezi 14,0 a 15,0 % až do roku 2013. Jejich pokles z maxima 15,1 % v únoru 2013 byl pak poměrně rychlý. Na konci roku 2016 činila průměrná sazba na úvěrech na spotřebu 10,08 %.

⁷⁵ Nejnovější dostupná data jsou z roku 2015.

⁷⁶ Databáze ARAD České národní banky – Měnová a finanční statistika – hlavní ukazatele – celkové zadlužení domácností.

11. Hrubý domácí produkt

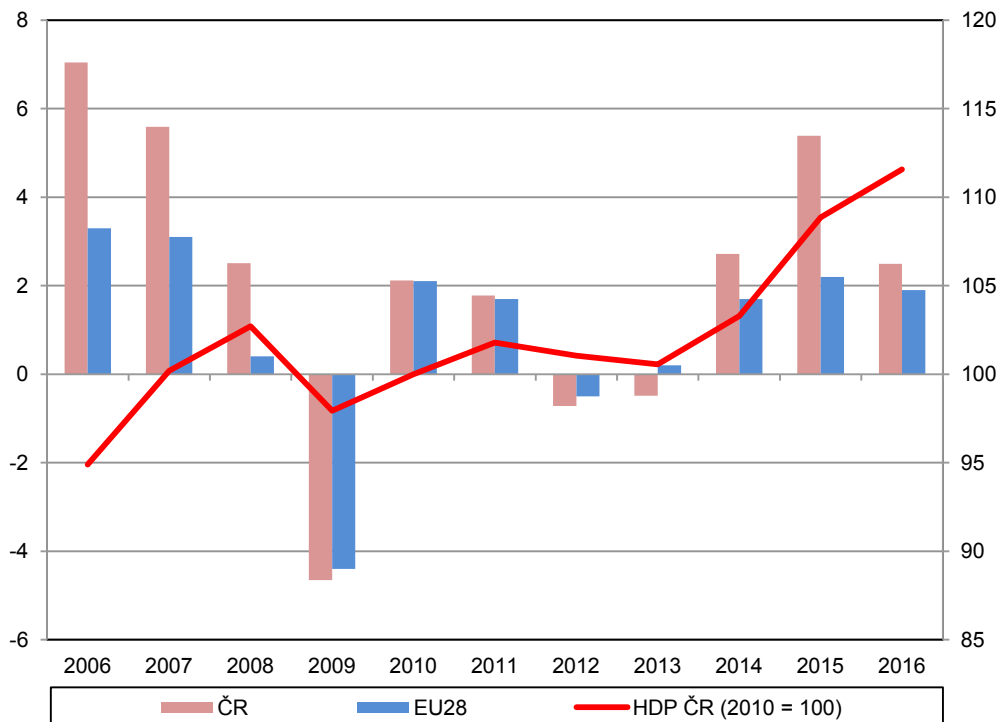
Hrubý domácí produkt v roce 2016 vzrostl. Jeho růst se v porovnání s předchozími dvěma lety zpomalil.

Růst HDP v Česku mírně překonal tempo růstu v EU.

Hrubý domácí produkt (HDP) České republiky v roce 2016 meziročně vzrostl o 2,6 %. Pokračoval tak úspěšný vývoj české ekonomiky, který nastartoval na konci roku 2013. V porovnání s předchozím rokem se sice tempo růstu zpomalilo (z 5,3 %), jde však o důsledek přechodných faktorů, které podpořily růst v roce 2015. Současná konjunktura ukončila poměrně dlouhé období ekonomické stagnace, které následovalo po prudkém propadu HDP v roce 2009. Reálný hrubý domácí produkt sice již v roce 2010 překonal předkrizovou úroveň, ale v následujících letech se příliš nezvyšoval. Stagnace HDP byla jedním z důvodů propadu důvěry v ekonomiku (především u spotřebitelů) a propadu domácí poptávky, který přispěl k recesi v letech 2012 a 2013.

V kontextu Evropské unie se tempo českého meziročního hospodářského růstu v roce 2016 udrželo nad průměrem, který činil 1,9 %. Neudrželo však pozici z roku 2015, kdy Česko patřilo k nejrychleji rostoucím ekonomikám. Česko nicméně těžilo ze stabilního růstu jeho nejbližších obchodních partnerů. Mírně se zrychlil hospodářský růst Německa (z 1,7 % na 1,9 %), poměrně silný zůstal ekonomický růst na Slovensku (3,3 %) a v Polsku (2,7 %).

Graf 11.1 **Hrubý domácí produkt**
(meziročně, v %, index 2010=100 na pravé ose*)

*srovnatelné ceny roku 2010

Zdroj: ČSÚ, Eurostat

S výjimkou tvorby hrubého fixního kapitálu byl růst HDP v roce 2016 podpořen všemi výdajovými složkami.

V letech 2014 a 2015 byl růst HDP podpořen všemi jeho výdajovými složkami. Posílený výkon evropské ekonomiky potažmo její poptávky vyústil v rostoucí přebytek bilance zahraničního obchodu, který přispěl k rychlému zotavení domácí ekonomiky v roce 2014 a výrazně podporoval růst i v dalších dvou letech. Ekonomické oživení spojené i s nárůstem příjmů přimělo spotřebitele, aby po šesti letech stagnace v roce 2015 výrazně zvýšili své výdaje na spotřebu. Ta zůstala klíčová pro růst HDP i v roce 2016. Jedinou složkou HDP, která růst v roce 2016 nepodpořila, byly výdaje na tvorbu hrubého fixního kapitálu.

Díky rostoucím reálným příjmům se zvyšovaly

Výdaje na konečnou spotřebu domácností v minulém roce vzrostly o 3,6 %. Ačkoli šlo o mírné zpomalení oproti roku 2015 (3,8 %), konečný příspěvek k růstu HDP se

výdaje na konečnou spotřebu domácností. Naopak stagnovaly výdaje vlády.

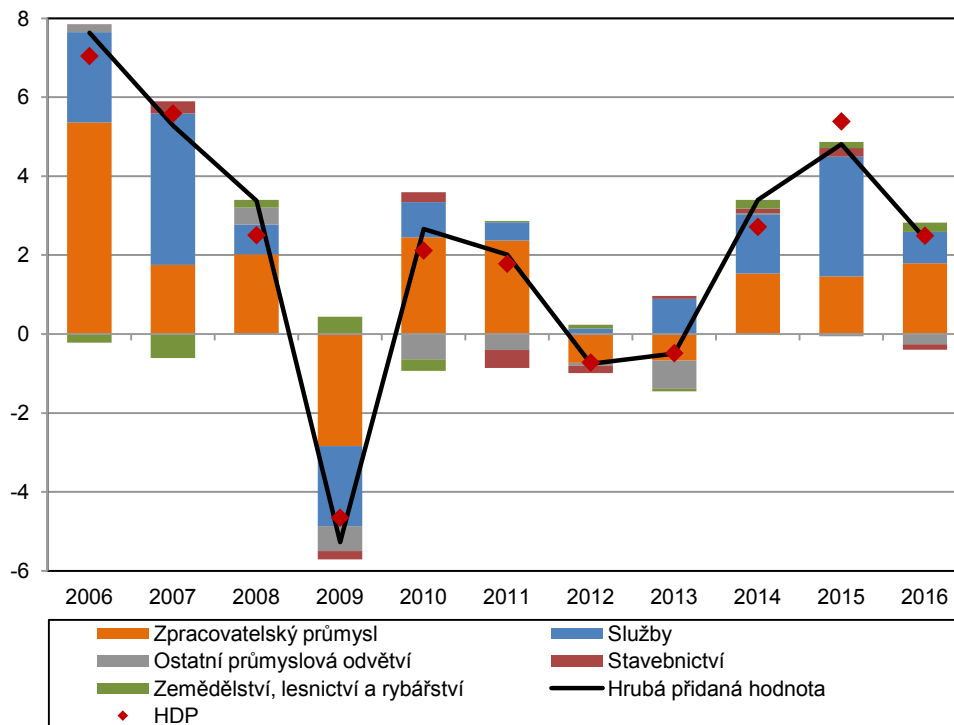
K růstu HDP přispěla i bilance zahraničního obchodu.

Investiční aktivita se meziročně propadla.

zvýšil o 0,2 p.b. a dosáhl 1,2 p.b.⁷⁷. O obnovené důvěře spotřebitelů ve vývoj ekonomiky svědčí i členění spotřeby podle trvanlivosti statků. Nejsilněji rostoucím segmentem spotřeby byly trvanlivé statky (10,4 %), jejichž spotřeba se snížila během recese v roce 2012. Oživení spotřeby podpořily rostoucí příjmy. Objem vyplacených mezd a platů od roku 2014 rostl a tempo růstu se zrychlovalo. I přes rostoucí zaměstnanost za tímto nárůstem stála hlavně zvyšující se úroveň výdělků, kterou v posledních dvou letech ani příliš netlumila inflace. V kontrastu se spotřebiteli se růst vládní spotřeby zpomalil a její příspěvek k celkové dynamice HDP se snížil z 0,5 p.b. v roce 2015 na loňské 0,4 p.b. K růstu HDP kladně přispěla i rostoucí bilance zahraničního obchodu (+1,1 p.b.). Přebytek od roku 2009 rostl a zásluhu na tom měl především obchod se zbožím. Obchod se službami zůstává každoročně v přebytku a ten není příliš ovlivňován vnějšími podmínkami (oproti zboží byl například imunní vůči propadu v roce 2009.).

Tvorba hrubého fixního kapitálu byla jedinou výdajovou složkou, která tlumila růst HDP. V porovnání s rokem 2015 se objem investičních výdajů snížil o 2,3 %. Důvodem jsou specifické podmínky roku 2015, díky kterým se kapitálové výdaje výrazně zvýšily (+10,2 %). Vysoká úroveň výdajů spojená s dočerpáváním prostředků z evropských fondů se v loňském roce neudržela. Srovnání úrovně kapitálových výdajů s rokem 2014 potvrzuje, že meziroční propad investiční aktivity byl zesílen vysokou srovnávací základnou.

Graf 11.2 **Příspěvky odvětví ke změně HPH** (objemové indexy, meziročně, příspěvky v p.b., HPH a HDP v %)

Zdroj: ČSÚ

Klíčovým odvětvím pro růst HPH je tradičně zpracovatelský průmysl. V roce 2016 přispěl k růstu z více než poloviny.

Hrubá přidaná hodnota (HPH) v roce 2016 vzrostla o 2,5 %. Podobně jako u HDP i její dynamika oproti předchozímu roku zpomalila. Dynamika HPH a HDP se po dvou letech výraznějších rozdílů opět sblížila. Pro tvorbu HPH v Česku je klíčovým odvětvím zpracovatelský průmysl, jehož vývoj do značné míry ovlivňuje hospodářské výsledky a často většinou přispívá k růstu HPH. V roce 2016 oddíl zrychlil o 1,8 p.b. V posledních třech letech však k růstu stabilně přispívala i odvětví služeb (+0,8 p.b. v roce 2016). V roce 2016 se dařilo především peněžnictví a pojišťovnictví, které přispělo k růstu HPH 0,3 p.b. K růstu HPH přispěla 0,2 p.b. odvětví s dominancí státu i profesní vědecké, technické a administrativní činnosti. V porovnání s rokem 2015 byl oslaben růst v obchodě, stagnovala doprava, a neudrželo se vysoké růstové tempo ubytování a pohostinství ani informačních

⁷⁷ Příspěvky po vyloučení dovozu pro konečné užití.

a komunikačních činností. Ve srovnání s rokem 2015 stagnovaly i činnosti v oblasti nemovitostí. Na nízkém růstu HPH u vyjmenovaných odvětví se však podepsala vysoká srovnávací základna předchozího roku. Po přechodném oživení v roce 2015 způsobeném vyšší investiční aktivitou se opět propadlo stavebnictví a brzdilo růst HPH (-0,1 p.b.). Nepříznivá situace v sekci těžba a dobývání i výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu vedla k negativnímu příspěvku ostatních průmyslových odvětví, která v roce 2016 utlumila růst HPH o 0,3 p.b.

